

ARENGUSTRATEEGIA PÄRNUMAA 2035+

*Pärnumaa –
ühiselt uue energiaga*

ARENGUSTRATEEGIA PÄRNUMAA 2035+

ja

Tegevuskava 2022-2027

*20. september 2022
(tööversioon)*

SISUKORD

Sisukord.....	4
1. Sissejuhatus.....	6
2. Pärnumaa arengueeldused: olulisemad trendid Pärnumaa ja väliskeskkonna arengus.....	12
Arengueelduste ja -vajaduste koondhinnangud.....	15
3. Pärnumaa visioon ja strateegilised eesmärgid.....	17
Pärnumaa visioon 2035+	17
Strateegilised eesmärgid, nende mõõdikud ja soovitud tulemusväärtused aastal 2035.....	17
4. Pärnumaa arendamise strateegilised alused.....	22
Pärnumaa arengut kandvad väärtused ja põhimõtted.....	22
Pärnumaa arengumudel	23
Strateegilised eesmärgid ja tuumvaldkonnad Pärnumaa konkurentsivõime suurendamiseks ja 2035+ visiooni saavutamiseks	25
TUUMVALDKOND I : Inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond.....	26
TUUMVALDKOND II: Teadmuspõhine majandus.....	28
TUUMVALDKOND III: Turism ja maakonna turundus	29
TUUMVALDKOND IV: Tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine	30
5. Pärnumaa strateegilised väljakutsed 2035+, Pärnumaa kohalike omavalitsuste kavandatud prioriteetsed tegevused ja KOV-ide integreeritud ühisprojektid 2023-2027	32
I Pärnumaa 3 peamist tulevikuprioriteeti koos 16 strateegilise väljakutsega	32
II KOV-ide prioriteetsed tegevused ja projektid 2023-2027	32
III KOV-ide integreeritud maakondlikud perspektiivsed ühisprojektid.....	35
6. Strateegia ruumiline vaade ja kokkuvõte.....	36
7. Strateegia elluviimise korraldus.....	40
8. Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+ “ tegevuskava 2022-2027.....	42
1. Inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond.....	42
2. Teadmuspõhine majandus.....	66
3. Turism ja maakonna turundus.....	74
4. Tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine	80
9. Pärnu kui maakonna arengumootor – linnapiirkonna strateegia.....	93
10. Lühendite ja terminite seletusi.....	98
11. Kasutatud materjalid ja allikad	102
Lisa 1. Arengustrateegia uuendamise vahetähised.....	104
Lisa 2. Arengustrateegia koostajad.....	106
Lisa 3. Rail Baltica mõjud Pärnumaa erinevatele stsenaariumitele	108
1.1 Milline Pärnu ja Pärnumaa?	108
1.2 Rail Baltica ja Pärnumaa strateegia	110

1.3	Kuidas on Rail Baltica mõju stsenaaristiline analüüs üles ehitatud?	111
1.4	Kahe visiooni põhiideestike võrdlus. Rail Baltica tähendus ideestike teostumisel.....	112
1.5	Projektid ja ettevõtmised visioonide realiseerimiseks ja kahe kontseptsiooni konfliktkohad	116
1.6	„Suusad risti“ teemad.....	117
1.7	Rail Baltica määramatused ja nende mõju mõlema stsenaariumi realiseerimise võimalustele	118
1.8	Kokkuvõtlikke järeldusi stsenaaristilisest analüüsist.....	121
Lisa 4. Pärnumaa arenguseire.....		124
1.1	Seire lühikokkuvõte	124
1.2	Statistiline ülevaade ja lähteolukorra analüüs	126
Üldpilt Pärnu maakonna sotsiaal-majandusliku olukorra kohta.....		127
Rahvastikuareng		129
Sotsiaalareng		144
Majandusareng.....		161
Turismi- ja puhkemajandus		169
Tööturg		173
Kinnisvaraturg ja elamuehitus		177
Transport ja logistika		178
Keskkonnahoid ja kliimamuutustega kohanemine		180
Kohalikud omavalitsused, avalikud teenused ja struktuurivahendid		182

1. SISSEJUHATUS

Pärnu maakonna uuendatud arengustrateegia (edaspidi ka arengustrateegia või strateegia) „Pärnumaa 2035+“ lähtub seni kehtinud strateegiast ja on koostatud kõikide kohalike omavalitsuste, avaliku-, era- ja vabasektori koostöö tulemusena. Strateegia ajahorisont on aasta 2035 koos sellele järgnevate aastatega ja see tähistab maakonnas soovitud tulevikku, näidates, millistele väljakutsetele tuleks maakonnas keskenduda.

Käesoleva strateegia fookuses on inimene. Ka tegevuskava on kavandatud inimkesksena, et tuua kasu kõigile Pärnumaa elanikele. **Pärnu maakonna ambitsioon on olla konkurentsivõimeline ja edukas maakond, mis tagab kõigile pärnumaalastele kvaliteetse elu-, töö- ja puhkekeskkonna ning kus inimesed tunnetavad elukvaliteedi pidevat paranemist.** Et saavutada edu, tuleb lisaks kõrgete eesmärkide püstitamisele toetuda oma eripärale ja ainukordsusele.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ puhul kerkib küsimus riigi ja regionaalse piirkonna taseme vahel otsustus- ja vastutusprotsessides. Käesolev strateegia lähtub ühelt poolt riigi arengudokumentidest (vt kasutatud materjalid ja allikad) ja teisalt tähtsustab omavalitsuste arengukavasid, ühiseid kokkuleppeid ja regionaalset juhtimist. Arengustrateegia tugineb tugeval ja aktiivsel kodanikuühiskonnal, mis eeldab inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide edendamisel ning kaasaraakimist olulisemate probleemide arutamisel ja lahendamisel.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ oluline alus ja mõjutaja on Riigikogus 12.05.2021 vastu võetud strateegia „Eesti 2035“, mille koostamises olime maakonnana osalised. Strateegias „Eesti 2035“ seatakse **viis pikaajalist strateegilist sihti**, mis lähtuvad aluspõhimõtetest: arukas, tegus ja tervist hoidev inimene; avatud hooliv ja koostöömeelne ühiskond; tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus; kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond ja uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riigivalitsemine. Eeltoodud sihid on **väärtuspõhised eesmärgid, mis on riigi strateegiliste valikute tegemise alus.** Nende teostamisse panustavad kõik Eesti strateegilised arengudokumendid, sealhulgas arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ koos selle tegevuskavaga.

Strateegiat ei tohi võtta universaalse tõena, sest tulevikku ei saa sajaprotsendiliselt ette näha ega konstrueerida teaduslike teoreemide ja tõestuste abil, kuid saame tuua esile ideed, mis tähistavad maakonna soovitud arenguteed. See omakorda sõltub sisestest ja välistest teguritest.

Käesoleva tööga seoses tuleb mõista, kui kohanemisvõimeline ja uuendusmeelne on Pärnumaa sisemiselt, milline on tema potentsiaal kaugemas tulevikus ja kas ta võiks olla Eesti arengus mõnes valdkonnas teerajajaks. Samas ei ole tulevikuvaates mõistlik keskenduda ainuüksi Pärnu maakonnas toimuvale. Arvestame riigi ja naabruse, ennekõike Läänemeriikiide ja Euroopa Liidu arengusuundadega. Olles sillaks Tallinna ja Riia vahel, on eriti oluline mõista Pärnumaa positsiooni Balti riikides, seda nii rahvastiku-, sotsiaal- ja majandusarengu kui keskkonnamuutuste

seisukohalt. Euroopa potentsiaalses kasvupiirkonnas - Läänemere piirkonnas - asuv Pärnu maakond peab pärnumaalaste tulevikulootustele kõrgelennuliselt vastama, tagades maakonna arengu tasakaalustatuse ja jätkusuutlikkuse.

Üksikisiku või ettevõtte puhul on oluline teadmine, mis saab temast täna ja lähitulevikus ning kuidas kohaneda muutustega. Pärnumaa puhul on oluline mõista, missuguseid arengueeldusi maakond siin tegutsejatele loob ning milliseid neist suudetakse eduks pöörata või milline on omakorda Pärnu linna kui maakonna tähtsaima arengumootori roll. Seepärast ei piisa pelgalt abstraktsest tulevikukavandamisest. Kaugemaid unistusi on vaja täita selgete tegudega. Nagu iga strateegia, vajab seegi elluviimiseks nii eestvedajaid kui osapoolte vettpidavaid kokkuleppeid ja ühist panust, millesse on haaratud erinevad huvirühmad, kes on nõus võtma vastutust ja kohustusi tuleviku ees. Selleks on strateegias esile toodud need Pärnumaa suurprojektid ja olulisemad investeeringud, sh kohalike omavalitsuste (KOV-ide) ühisprojektid, mille elluviimist peetakse kogu maakonna ja omavalitsuste arengus määravaks.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ uuendamine ei alanud tühjalt kohalt. Selle eelkäijad on varasemad „Pärnumaa ettevõtluse arengustrateegia“, „Pärnumaa strateegia 2010“, strateegiad „Pärnumaa 2030+“ ja viimati 2018. aastal koostatud „Pärnumaa 2035+“. Maakond on strateegiate koostamisel olnud juhtivas rollis nii teooria kui praktika kujundamisel. Järjepidevust hoides kasutatakse töös varasemaid seisukohti ja materjale. Suur abi on olnud kohalike omavalitsuste arengukavadest ja maakonnaplaneeringutest.

Strateegia uuendamisel on oluline koht seirel. Esimest korda seirati kehtivat arengustrateegiat „Pärnumaa 2035+“ ja täiendati 2019-2023(25) tegevuskava 2020. aasta alguses. Dokument koos lisadega kinnitati POL-i üldkogu istungil 03.04.2020. Aasta hiljem vaadati strateegia ja tegevuskava taas põhjalikult üle. Valminud seirearuanne kiideti heaks POL-i üldkogu istungil 09.04.2021. Samas kinnitati uuendatud tegevuskava 2020-2024(25). Uus statistiline hinnang ja „Pärnumaa 2035+“ eesmärkide seire koostati 2022. aastal. See sai aluseks visiooni ja fookuse täpsustamisel nii lühemat (2022-2027) kui ka senisest pikemat ajahorisonti (2035+) silmas pidades.

Viimaste aastate seireülevaade (vt lisa 4) ja kogemused on näidanud, et maakonna konkurentsivõime ja kestliku sotsiaalmajandusliku arengu tagamiseks tuleb keskenduda tasuvate ja teadmispõhiste töökohtade loomisele ning ettevõtete võimekuse kasvatamisele. See tagab tõusu globaalsetes väärtusahelates. Vaja on kriitilist massi atraktiivseid tööandjaid, ettevõtluse infrastruktuuri ja tugisüsteemide edasiarendamist ning nutikat spetsialiseerumist ettevõtete, teadus- ja haridussektori koostoimes.

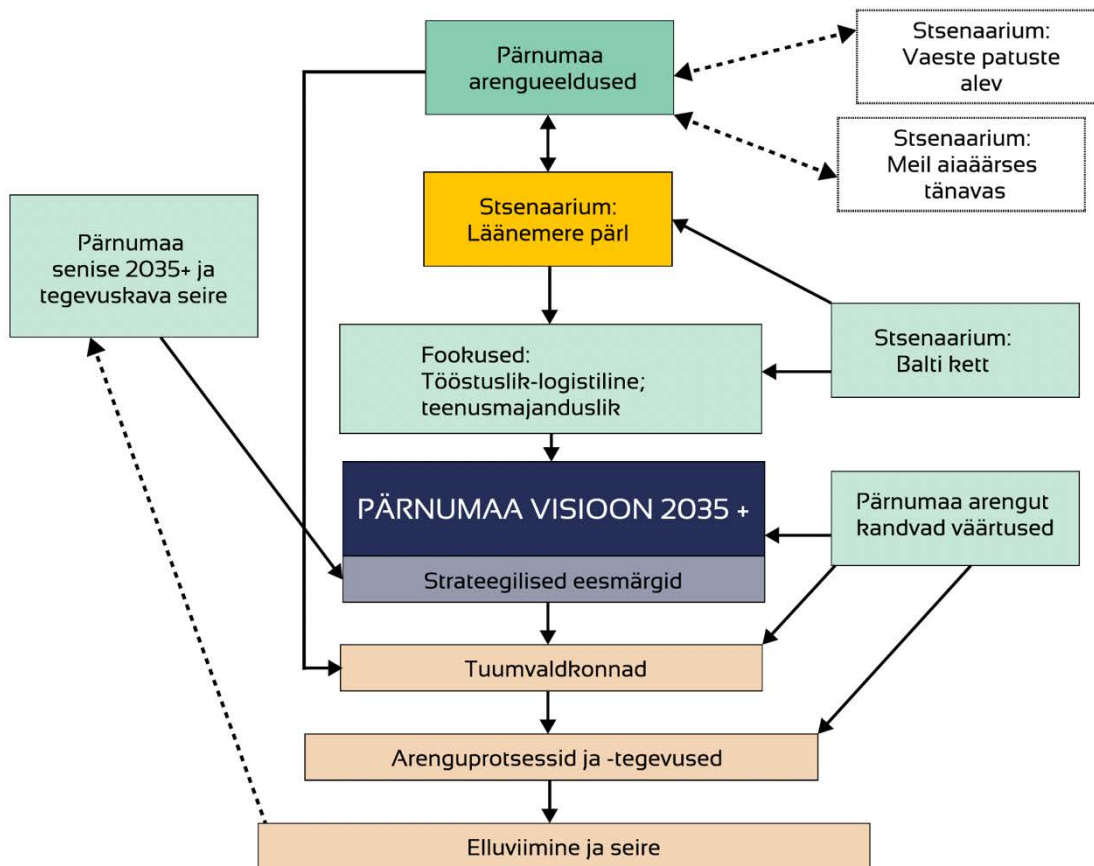
Teadmuspõhise majandusega on seotud kvaliteetse hariduse (sh nii kesk-, kutse-, kui ka kõrghariduse) võimaluste tagamine Pärnumaal. Ei piisa ainult kenast ja puhtast elukeskkonnast ega moodsast sotsiaalsest taristust. Maailmakogemuse järgi on tähtsad ka koha maine ja selge identiteet, rikkalik kultuurielu ja mitmekülgne suhtluskeskkond, atraktiivsed elamispiinnad, turvalisus, kogukonna avatus ja koostöö ning isiklik lähenemine.

Tuleviku kavandamisel on käesolevas töös kasutatud klassikalist stsenaariumimeetodit. Pärnumaa tulevikustsenaariumid (vt lisa 3) on koostatud varem ja neid on põgusalt uuendatud. Negatiivseid stsenaariume seekord põhjalikult ei käsitleta. Eraldi telliti Geomedia ekspertidelt (E. Terk, R. Vare, A. Keskpaiik, R. Noorkõiv) uuring „Kuidas mõjutab Rail Balticu valmimine Pärnumaa sotsiaalmajanduslikku arengut ja rahvastikutrende aastani 2050? Arengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs, olulisemad väljakutsed ja sisend strateegiasse“. Töö valmis 01.02.2021. Stsenaristilise analüüsi tulemusel esitatakse kaks peamist arengufookust tulevikuks: tööstus-logistiline ja teenindusmajanduslik ning mängitakse läbi mõned olulisemad arendusideed.

Strateegia uuendamise avaüritus oli 21.12. 2021 toimunud suur pööripäeva pöördekonverents „Pärnumaa 100 000 – kas pöörame või laseme minna?“ Analüüsi kolme pööret: „Elu „sadamas“ pärast kiirteid“, „Innovatsiooni tulevikuplatvorm“, „Miks olla, tulla ja jääda?“. 17. juunil 2022 toimus „Pärnumaa 2035+“ visioonipäev. Pärnumaa arenguseire, arengueelduste analüüsi ning parimate stsenaariumite valiku ja visioonipäeva tulemuse põhjal kohendati visiooni ja värskendati strateegilisi eesmärke, mille järel koostati uued mõõdikud. Edasi lepitati töö käigus kokku **neli tuumvaldkonda visiooni ja strateegiliste eesmärkide saavutamiseks**.

Tuumvaldkondades viiakse strateegiat ellu ja neil põhineb ka lähiaastate tegevuskava. Viimases kajastuvad tinglikult esmased ja olulisemad sammud kaugemate eesmärkide saavutamiseks. Lähiaastate tegevuskava on koostatud aastani 2027, mis ühtib EL uue finantsperioodiga. Tuumvaldkondade eesmärke ja tegevustikku täiendavad 2022. aastal koostatud Pärnumaa kliimakava 2030 ning Pärnu linnapiirkonna strateegia 2022-2027. Arengustrateegia koostamise protsessi ülesehitust aitab selgitada Joonis 1.

Joonis 1. Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ ülesehitus

Arengustrateegia neli tuumvaldkonda on järgmised:

- inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond;
- teadmuspõhine majandus;
- turism ja maakonna turundus;
- tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine.

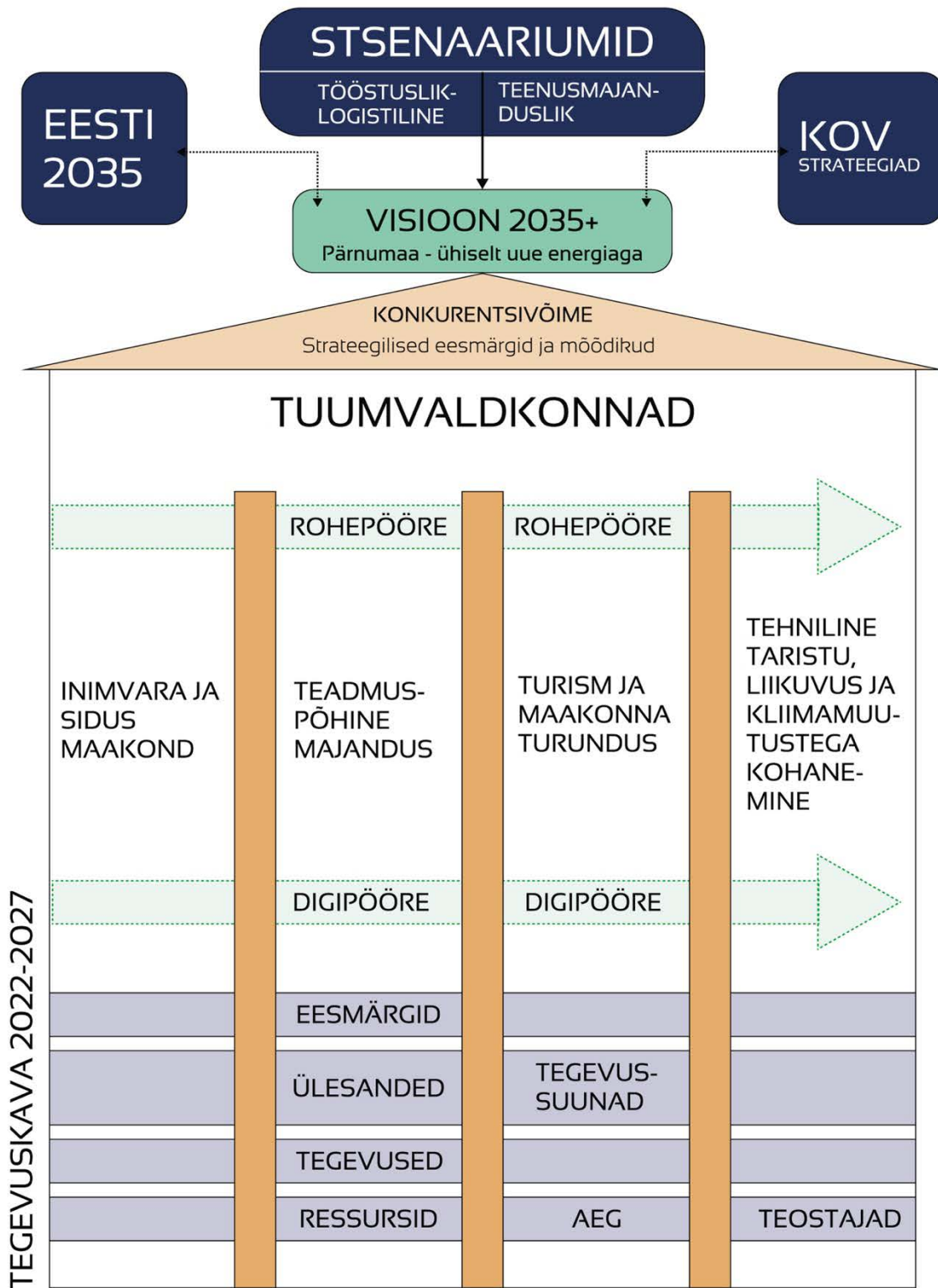
Kõige keskmes on Pärnumaal elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed. Seepärast on olulisimaks tuumvaldkonnaks inimvara ja kogukonna elukorraldusega seonduv. Tähtsad märksõnad on ohutu ja turvaline elukeskkond, aktiivne kodanikuühiskond, uuenev TÜ Pärnu Kolledži arendatav ülikoolivõrgustik *multiversitas*, kvaliteetne kutse- ja gümnaasiumiharidus, korrastatud koolivõrk, tugevad omavalitsused, maakonna identiteedi hoidmine ja koostöö, Pärnu Haigla konkurentsivõime, mitmekülgne kultuurielu, maakonna kultuuripärand ja selle säilimine.

Teadmuspõhise majanduse tuumvaldkonna prioriteet on kestliku ja koostöövõimelise ettevõtluskeskkonna kujundamine, maakonna konkurentsivõime tõstmine ning majanduse arengut pärssiva tööjõuprobleemi leevendamine. Märksõnad on regionaalset arengut toetava avatud innovatsioonikeskuse rajamine koos kompetentsikeskusi ühendava ja teadmussiirde taristuna toimiva innovatsioonilinnakuga, noorte ettevõtlikkuse ja ettevõtlusteadlikkuse kasvatamine ning tööjõu ettevalmistamine maakonna ettevõtete vajadustega haakuva tehnilise ja infotehnoloogia alase hariduse abil.

Turismi ja maakonna turunduse fookuses on maakonna hea maine kujundamine, teenuste ja töökohtade parem kättesaadavus, sihtturgude laiendamine, aastaringsete turismitoodete jätkuv arendamine, stabiilselt kõrge turismiteenuste kvaliteedi tagamine ning TÜ Pärnu kolledži rolli suurenemine turismivaldkonna kompetentsikeskusena. Pärnumaa elanike arv võiks kasvada vähemalt 100 000-ni.

Neljanda tuumvaldkonna puhul on prioriteedid kõigi vajadusi arvestav turvaline kvaliteetne elukeskkond ning kaasaegsete transpordi,- side- ja energiaühenduste arendamine käsikäes looduskeskkonna hoidmisega. Olulised märksõnad on looduskeskkonna väärtustamine, kiired transpordi välis- ja siseühendused, sh saartega, uued logistikasõlmed, parimaid teenuseid pakkuv ühistransport, Pärnu uus sild, kliimamuutustega kohanemine, uus energia ja moodne infoühiskond.

Uuendatud Pärnu maakonna arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ ja selle tegevuskava 2022-2027 on koostatud kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest (KOKS) lähtuvalt, kus üks omavalitsusüksuste ülesannetest on ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist. Arengustrateegia uuendamisel ja tegevuskava koostamisel järgiti Rahandusministeeriumi poolt koostatud maakondliku arengustrateegia koostamise juhendit ja soovitusi.

Joonis 2. Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ skeem

2. PÄRNUMAA ARENGUEELDUSED: OLULISEMAD TRENDID PÄRNUMAA JA VÄLISKESKKONNA ARENGUS

Pärnu maakond asub Eesti edelaosas poolkaares ümber Liivi lahe kirdenurga, millesse sopistub madalaveeline Pärnu laht. Eesti Vabariigi maismaaterritooriumist (43 465,32 km²) hõlmab Pärnumaa 12,5%. Maakond on Eesti suurima pindalaga – 5418,90 km², millest saared ja laiud hõlmavad 23 km². Pärnumaal on 444 saart ja laidu (2222-st Eestis), millest asustatud on Kihnu (17,10 km²) ja Manija (2,07 km²). Maakonna rannajoone pikkus on 635 km, sellest 448 km mandriosas ning 187 km saartel ja laidudel. Kohaliku omavalitsuse üksusi on maakonnas seitse, neist üks linn ja kuus valda. Vallad kuuluvad POL-i. Kihnu vald, mis alates 2014. aasta augustist ei olnud maakondliku liidu liige, taastas 2021. aasta algusest oma kuuluvuse. Suurim kohalik omavalitsus – Pärnu linn astus aga samal aastal liidust välja.

Pärnumaa naabrid on Lääne maakond, Rapla maakond, Järva maakond, Viljandi maakond, üle mere Saare maakond ja lõunas Läti Vabariik. Pärnust Tallinna on 129 ja Riiga 182 kilomeetrit. Pärnumaa on logistiliselt oluline Tallinn-Riia arengukoridoris ning regionaalselt tähtis Lõuna- ja Kesk-Eesti ühendamisel merega.

Analüüsidest pilti maakonnasiseselt kohalike omavalitsuste kaupa, võib Pärnumaad sotsiaalmajandusliku arengu näitajate poolest pidada Eesti väikeseks mudeliks. Pärnu lähiümbrus sarnaneb valglinnastumise tõttu mõnede näitajate poolest Tallinna lähiümbrusega, olles selle vähendatud ja „lahjendatud“ koopia. Probleemid maakonna äärepiirkondades (millest mõned on riigipiiriäärsed) sarnanevad Eesti teise äärmusega.

Pärnumaa elanike arv on paarikümne aasta jooksul pidevalt vähenenud. Praegu elab siin ligi 86 000 inimest. Kahanemise tempo on aga väike, meist aeglasemalt kahaneb ainult Raplamaa.

Pärnu keskuslinnas elab ligikaudu 40 000 elanikku. Keskuslinnaga vahetult piirnevate asulatega (Sindi linn, Paikuse alev, Audru, Sauga alevik, Eametsa, Papsaare, Reiu, Silla, Tammiste, Uulu, Valgeranna küla) moodustub üle 50 000 elanikuga Pärnu linnastu. Trend on, et valglinnastumise (mahult kolmas piirkond Eestis) tõttu Pärnu linna lähiümbruses elanike arv kasvab, mujal maakonnas aga väheneb. Täpsema ülevaate rahvaarvu muutuste kohta saab arengustrateegia Lisast 4 (Pärnumaa arenguseire).

Pärnumaa elanike sissetulekud on peale majandussurutise lõppu viimase ligi tosina aasta jooksul sarnaselt kogu riigis toimuvaga kiiresti kasvanud, küündides maakondade lõikes aastastatistika järgi Eesti 6. kohani (2021. aastal oli Pärnumaa brutokuupalk 1280 eurot). Sarnaselt ülejäänud 13 maakonnaga jääb see näitaja Eesti keskmisest (1548 eurot) allapoole, kusjuures Eesti keskmise tõstab kõrgele Harjumaa näitaja – 1694 eurot.

Kuni majandussurutiseni selle kümnendi vahetusel oli registreeritud töötuse tase Pärnu maakonnas üks väiksemaid Eestis, mõnel hetkel isegi madalaim. Murettekitav

oli, et peale majandussurutise lõppu jäi see näitaja pikaks ajaks Eesti keskmisest kõrgemaks. Tööpuuduse kiiret kasvu viimase majanduskriisi ajal võimendasid Pärnumaal erasektori suurim osatähtsus Eestis ja nn vanade tööstusharude keskmisest suurem osakaal. Tippajal, 2010. aasta I kvartali lõpus, ulatus registreeritud töötute arv Pärnumaal üle 6500 inimese. Peale vahepealset langusaega (2016. aastal oli madalaim tase: 4,5%) hakkas registreeritud töötute määr taas kasvama, jõudes 2020. aastal 7,9%-ni. 2022. aasta juuli andmetel on selle tase alanenud: 2727 registreeritud töötut, mis moodustab 6,4% Pärnumaa tööealisest elanikkonnast, on 6. kohal Eestis. Eesti keskmine näitaja on 7,3%.

Viimastel andmetel (2020. a) ulatus Pärnumaa regionaalne SKP üle 1,024 mld euro. SKP elaniku kohta hakkas peale Eesti üht pikemat mõnaperioodi taas suurenema, kuid mahajäämus Harju- ja Tartumaast pole vähenenud (näiteks 2004. aastani ületas Pärnumaa vastav näitaja Tartumaa oma, aga 2020. aastal moodustas sellest vaid 62%). Pärnumaal loodavast lisandväärtusest annab teenindussektor 57,6%, tööstussektor 36,8% ja primaarsektor 5,6%.

Pärnu maakonda külastas enne koroonakriisi aastas hinnanguliselt ligikaudu miljon inimest, majutuskohtades oli 2021. aastal üle 9300 voodikoha. Suurem osa turiste teenindavast majandustegevusest paikneb Pärnu linnas (2017. a ööbis Pärnu linnas 88% maakonnas majutatutest, 2021. aastal aga 75%). Pärnumaa on Tallinna (Harjumaa) järel endiselt Eesti turismi sihtkoht number kaks.

Kui varasemalt paistis Pärnumaa silma Eesti ühe suurema erasektoris töötavate inimeste osakaalu (ligi 78%) poolest, siis 2021. a andmetel oli maakond sama näitajaga Eesti (keskmine 76%) maakondade seas 4. kohal. Madal on kõrgharidusega inimeste osakaal töötajate seas. Kui 2017. aastal oli Pärnumaal see näitaja 17,2% ja Eestis 33,2%, siis 2021. aastaks olid näitajad lähenenud - vastavalt 23,9% ja 35,7%.

Maakonna majanduses on tähtis tasakaalu leidmine kahel suunal. Need on mitmekesise ettevõtluse tagamine kontsentratsiooniriskide maandamiseks: paindlikkus ja hajutatud ning nutikas spetsialiseerumine ettevõtete lisandväärtuse kasvatamiseks. Lisaks tööstuspotentsiaalile on Pärnumaa ka tugev põllumajandusmaakond – kahtlemata on selle majandusharu üheks tugevuseks piimandussektor. Sarnaselt enamuse Eesti maakondadega on ettevõtete arengu takistus ka vajalike oskustega tööjõu kättesaadavus. Pärnumaa majanduse konkurentsivõime sõltub paljuski sellest, kuidas õnnestub ettevõtteid kindlustada kvalifitseeritud noore tööjõu pealekasvuga. Samuti on olemas piirkonnaspetsiifiliste ressursside ja arengueelduste (looduspärand, suvepealinn, turismi- ja puhkemajanduse kompetents, märgalad, taastuenergia) potentsiaal majanduses.

Märkimisväärne on Pärnu maakonna transpordigeograafiline potentsiaal: sarnaselt Harjumaa on olemas kõik viis tähtsaimat transpordiliiki. Peamised transpordi- ja logistikakoridorid on maantee (Tallinnast läbi Balti riikide kulgev Via Baltica) ja kaubasadam. Raudtee- ja lennuühendus on endiselt marginaalse tähtsusega ning vastav tehniline taristu halvas seisukorras. Samas tuleb aktiivselt otsida võimalusi, et oluliselt paremini ära kasutada soodsat asukohta Tallinn - Riia arenguteljel. Eelkõige tuleb tegelda veidi venima jäänud rahvusvahelise kiirraudtee Rail Balticu ettevalmistustöödega. Oluline arenguhüpe on toimunud viimasel aastal lennunduses

(tulemuseks kahe rahvusvahelise lennuliini avamine), millele eelnes pikk ettevalmistustöö.

Põhjalikuma ülevaate maakonna võimaluste kohta leiab lisast 4.

Arengueelduste ja -vajaduste koondhinnangud

Tabel 1. Pärnumaa tugevused

Pärnumaa tugevused	<ul style="list-style-type: none"> • Asukoht Tallinn - Riia arenguteljel • Mainekas kuurordi- ja puhkemajandus • Kõiki haridustasemeid hõlmav tugev piirkonnakeskus Pärnu • Puhas looduskeskkond, loodusressursid ja unikaalsed loodus-kooslused: rohevõrgustik, kaitsealad, meri, kala, mets, maapõue-varad (turvas, savi, dolomiit, kruus, liiv, mineraalvesi), saared • Suured tuule-, päikese- ja bioenergia ressursid taastuvenergia arendamiseks • Mitmekesine majandusstruktuur ning era- ja kodanikuühiskonna ettevõtlikkus ja algatusvõimelisus • Elanikkonna sidusus, tugev kogukonnatunne ja pikaajalised koostöö-kogemused (külaliikumine, LEADER-programm jt) • Toimiv taristu • Turvalisus • Maakonna tunnus – põlismaakonna tugev identiteet • Mitmekülgne kultuurielu
--------------------	--

Tabel 2. Pärnumaa nõrkused

Pärnumaa nõrkused	<ul style="list-style-type: none"> • Rahvaarvu vähenemine ja elanikkonna vananemine • Avalike teenuste ebaühtlane kättesaadavus ja kvaliteet • Madal asustustihedus, piirkondade eraldatus looduslike piiridega (sood, rabad, metsamassiivid, veealad) ja pikad vahemaad keskuste vahel • Ruumiline tasakaalustamatus, maakonna äärealade arengutaseme mahajäämus, elanike ja teenuste koondumine Pärnu linnastusse • Ebaühtlase majandusstruktuuri ja tulubaasiga kohaliku omavalitsuse üksused, probleemid omavalitsuste vahelises koostöös • Tagasihoidlik investeerimisvõime ja elanike madalad sissetulekud • Eripära kadumine, vähene võime säilitada ajaloolist pärandit • Vähene osalus rahvusvahelistes koostööprojektides • Pärnu tähtsus riigi regionaalarengu mootorina on ebapiisav
-------------------	---

Arutelude tulemina soovitakse arengut näha kõigis suundades. Rahvastiku arengus on suurim vahe praeguse olukorra ja soovitu vahel elanikkonna arvus. Senine rahvaarvu vähenemine peab asenduma (peale rändesaldo muutumist positiivseks)

esialgu vähemalt stabiliseerumisega, kuid pikemaajalisema eesmärgina nähakse Pärnumaa rahvaarvu kasvatamist vähemalt 100000 elanikuni

Inimvara ja kodanikuühiskonna valdkonnas soovitakse avalike teenuste kättesaadavuse paranemist ja kvaliteedi tõusu ning üldist suhtumise muutust ühiskonnas. Kodanike aktiivsus peab ühiskonna arengus kaasärääkimisel kasvama.

Majandusarengus tuleb teha võrdselt tõhus hüpe mitmekülgse teadmismahuka majanduse ning kogu aasta vältel toimiva kuurordimajanduse väljaarendamisel. Taristu ja ühistranspordi valdkonnas on tõsiseim väljakutse eri liiki kiirete rahvusvaheliste transpordiühenduste arendamine ning kaasaegse infoühiskonna arengut toetava kiire andmeside ja IKT-taristu väljaarendamine.

3. PÄRNUMAA VISIOON JA STRATEEGILISED EESMÄRGID

Pärnumaa visioon 2035+

Pärnumaa – ühiselt uue energiaga

Näeme Pärnumaad vabatahtliku koostöö kooslusena, kus avalik-, era- ja vabasektor loovad koos väärtusi ja edendavad elu.

Pärnumaa arengu võtmetegur on siin tegutsejate **ühisosa** ja koostöö. **Ühise** kasu saamine läbi asjalike ja sõbralike suhete ning tõhusate ja tulevikku vaatavate **ühistegevuste** on maakonna tasakaalustatud arengu peamine sisu. Nii mõtestamegi tulevikus Pärnu maakonda ennekõike kui **ühisele** identiteedile rajanevat laiapindset koostööplatvormi.

Uut luues peame silmas siin varem loodu väärtust. Minevikust õppides ja tulevikku kujundades edendame Pärnumaa elu. Paneme **üheskoos** maakonna inimeste hüvanguks tööle **uued** taastuvenergia allikad, **uued** kiired ühendused maal, merel, õhus ja küberruumis. Arvestame ja kasutame loodushüvesid, sh energiaallikaid kestlikult.

Energia on jõu võime teha tööd. **Ühendame** oma inimeste jõu, loomingulisuse ja tarkuse, et panna siin rajatavad **uued** võimalused parimal moel meie inimeste jaoks tööle. **Uus energia** toob Pärnumaale nii **uue** tehnoloogia, **uued** ühendused kui innovatsiooni, **uued** kompetentsid ja **uued** inimesed.

Strateegilised eesmärgid, nende mõõdikud ja soovitud tulemusväärtused aastal 2035

1. Arukas, tegus ja tervist hoidev pärnumaalane avatud, hoolivas ja koostöömeelses maakonnas

Pärnumaa on õppiv, loov, tervislik, sotsiaalselt uuenev ning Eesti turvalisemaid maakondi.

Mõõdikud strateegiast „Eesti 2035“

- Tööjõus osalemise määr, 15-74-aastased, %
- Algtase 2021: Eesti 71%, Pärnumaa 73%
- Eesmärk: aasta 2035 – Eesti keskmisest parem

- Suhtelise vaesuse määr, %
- Algtase 2020: Eesti 21%, Pärnumaa 25%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

- Leibkonnaliikme netosissetulek kuus, eurot
- Algtase 2020: Eesti 848 eurot, Pärnumaa 764 eurot
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

- Vähemalt 15-aastaste osalemine kultuurielus viimasel 12 kuul, %
- Algtase 2020: Eesti 74%, Pärnumaa 70%
- Eesmärk: aasta 2035 – Eesti keskmisest parem

- Rahulolu kaasamisega KOV arengu kavandamise, %
- Algtase 2020: Eesti 53%, Pärnumaa 50%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

- Rahulolu kohaliku omavalitsuse juhtimisega oma elukohas, %
- Algtase 2020: Eesti 65%, Pärnumaa 64%
- Eesmärk: aasta 2035 – Eesti keskmisest parem

- Rahulolu kohaliku omavalitsuse üldise arengusuunaga, %
- Algtase 2020: Eesti 65%, Pärnumaa 61%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

- KOV teenustega rahulolu, %
- Algtase 2020: Eesti 67%, Pärnumaa 68%
- Eesmärk: aasta 2035 – Eesti keskmisest parem

- Elukeskkonnaga rahul või pigem rahul olevate elanike osatähtsus, %
- Algtase 2020: Eesti 85%, Pärnumaa 85%
- Eesmärk: aasta 2035 – Eesti keskmisest parem

- Kolmanda taseme haridusega 25-34-aastaste osatähtsus, %
- Algtase 2021: Eesti 39%, Pärnumaa 24%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

Eesmärki mõõtvad indikaatorid (edaspidi mõõdikud) ja soovitavad tulemusväärtused aastal 2035

- Meeste oodatav eluiga sünnimomendil ehk keskmine eluiga
- Algtase: 2015/2016. a – 73 aastat
- Seire: 2018/2019 – 73,93; 2019/2020 – 74,25; 2020/2021 – 72,7 aastat
- Eesmärk: aasta 2035 – 76 aastat

- Naiste oodatav eluiga sünnimomendil ehk keskmine eluiga
- Algtase: 2015/2016. a – 82 aastat
- Seire: 2018/2019 – 83,20; 2019/2020 – 83,35; 2020/2021 – 82,58 aastat
- Eesmärk: aasta 2035 – 85 aastat

- Meeste tervena elada jäänud aastad sünnimomendil
- Algtase: 2015/2016. a – 53,48 aastat
- Seire: 2018/2019 – 58,01; 2019/2020 – 57,92; 2020/2021 – 55,15 aastat
- Eesmärk: aasta 2035 – 63 aastat

- Naiste tervena elada jäänud aastad sünnimomendil
- Algtase: 2015/2016. a – 57,67 aastat
- Seire: 2018/2019 – 58,57; 2019/2020 – 60,32; 2020/2021 – 58,13 aastat
- Eesmärk: aasta 2035 – 64,5 aastat

- Noorte õpetajate (alla 30 a.) osakaal haridusasutustes
- Algtase: Pärnumaal 2017.-2018. õa – 6,4%;
Eesti keskmine 2017.-2018. õa – 9,2%
- Seire: Pärnumaal 2021.-2022. õa – 5,9%;
Eesti keskmine 2021.-2022. õa – 9,0%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

- Laulu- ja tantsupidudel osalevate Pärnumaa kollektiivide ja inimeste arv
- Algtase: 2014. a 98 kollektiivi 2675 inimesega
- Seire: 2019. a 138 kollektiivi 3138 inimesega
- Eesmärk: aasta 2035 – kasvanud

- Registreeritud kuritegude arv
- Algtase: 2016. a – 1491 registreeritud kuritegu
- Seire: 2018. a – 1516, 2019. a – 1446, 2020. a – 1435, 2021. a – 1530
registreeritud kuritegu
- Eesmärk: aasta 2035 – kuritegevus on vähenenud

- Vabatahtlike osakaal elanikest
- Algtase: 26% elanikest (2013. a)
- Seire: 49% (2021. a)
- Ambitsioon: aasta 2035 – 30% elanikest

2. Tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus ning heaolu loovad töökohad.

Pärnumaa majandus on dünaamiline, mitmekülgne ning lähtub kohalikest arengueeldustest ja ressurssidest.

Möödikud strateegiast „Eesti 2035“

- Sisemajanduse kogutoodang töötaja kohta Euroopa Liit (27 maad) keskmisest PPS (ostujõu) alusel, %
- Algtase 2020: Eesti 72%, Pärnumaa 44%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

- Ettevõtete (20+ hõivatuga) lisandväärtus ettevõtte kohta, tuh eurot
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel
- Kaupade ja teenuste eksport ettevõtte (v. a FIE-d) kohta, tuh eurot
- Algtase 2021: Eesti 211, Pärnumaa 122
- Eesmärk: aasta 2035 – kasvutempo üle Eesti keskmise
- Eri- või kutseharidusega täiskasvanute (25-64) osatähtsus, %
- Algtase 2021: Eesti 70%, Pärnumaa 65%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

Möödikud ja soovitud tulemusväärtused aastal 2035

- **Kõrgharidusega inimeste osakaal tööjõust**
- Algtase: 2017. a – 17,7% Pärnumaal ja 33,2% Eestis)
- Seire: 2018. a – 20,8% Pärnumaal ja 34,7% Eestis;
2019. a – 21,9% Pärnumaal ja 35,4% Eestis;
2020. a – 25,2% Pärnumaal ja 35,7% Eestis;
2021. a – 23,9% Pärnumaal ja 35,7% Eestis
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel
- **Keskmine palk**
- Algtase: 2018. a I kvartalis – 8. kohal
- Seire: 2018. a – ja 2019. a – 7. kohal, 2020. a – ja 2021. a – 6. kohal, 2022. a II kvartalis 4. kohal
- Eesmärk: aasta 2035 – Eestis 3. kohal

3. Hea mainega, rahvusvaheliselt tuntud ja aastaringsest atraktiivne elu- ja sihtkoht kui Eesti visiitkaart

Pärnumaa on taas 100 000 elanikuga maakond.

Möödikud strateegiast „Eesti 2035“

- **Rahvaarvu muutuse kordaja, % 2018 suhtes (2022)**
- Algtase 2022: Eesti 101%, Pärnumaa 100%
- Eesmärk: aasta 2035 – üle Eesti keskmise

Möödikud ja soovitud tulemusväärtused aastal 2035

- **Rändesaldo**
- Algtase: 2017.a – negatiivne (-136)
- Seire: 2018: positiivne (+377);
2019: positiivne (+482);
2020: negatiivne (-62);
2021: positiivne (+200).

- Eesmärk: aasta 2035 – kasvava tempoga positiivne
- **Majutatute ööbimiste arv aastas**
- Algtase: 860 742 ööbimist (2017. a)
- Seire: 2018. a – 874 036 ööbimist, 2019. a – 924 557 ööbimist, 2020. a – 576 647 ööbimist, 2021. a – 587 108 ööbimist
- Eesmärk: aasta 2035 - 1,2 mln ööbimist aastas ametliku statistika järgi

4. Kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond koos kaasajastatud ja uut energiat loova tehnilise taristuga

Pärnumaa on loodust hoidev kaasaegsete transpordi- ja telekommunikatsiooniühendustega uue energia maakond.

Möödikud strateegiast „Eesti 2035“

- **Taastuv-elektrienergia tootmine**
- Algtase 2019: Pärnumaa 209 GWh (Pärnuta)
- Eesmärk: aasta 2035 1000 GWh
- **Kasvuhoonegaaside heide elaniku kohta**
- Algtase 2019 Pärnumaa 5,3 t /el kohta
- Eesmärk: aasta 2035 3,4 t /el kohta
- **Olmejäätmete taaskasutusmäär**
- Algtase 2019 Pärnumaa 5,3 t /el kohta
- Eesmärk: aasta 2035 3,4 t /el kohta
- Algtase: 2020 . a – Eesti 29%; Pärnumaa 28%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt 80%
- **Ühistranspordi teenusega rahulolu, %**
- Algtase 2020: Eesti 66%, Pärnumaa 74%
- Eesmärk: aasta 2035 – Eesti parimal tasemel
- **Lairiba internetiühendusega leibkondade osatähtsus, %**
- Algtase 2021: Eesti 91%, Pärnumaa 87%
- Eesmärk: aasta 2035 – vähemalt Eesti keskmisel tasemel

4. PÄRNUMAA ARENDAMISE STRATEEGILISED ALUSED

Pärnumaa arengut kandvad väärtused ja põhimõtted

Pärnumaa on elav organism, mis kannab endas ligi 11 000 aasta vanust lugu. See on segu olnust, tänapäevast ja pürgimustest parema tuleviku poole. Pärnumaa kaunis ja mitmekesine loodus, rikkalik kultuurilugu, ajastu märgid ja sümbolid, kõik see kokku kujundab väärtuste süsteemi, mida kantakse põlvest põlve. Osa kokkusõlmist väärib kindlasti säilitamist, teised eeldavad muutmist ja mõned väärtused on alles kujunemisjärgus. Käesoleva strateegia edukat elluviimist mõjutavad olulisemad väärtused ja põhimõtted:

Avatus – mitmekesisuse tunnistamine ja austamine, tolerantsus, valmisolek omi ideid jagada ja neid ühiselt teoks teha, õppimisvõime ja toimetulek muutustega, rutiinist ja jäikadesse piiridesse klammerdumisest hoidumine.

Hoolivus – hoolime teineteisest, arendame usaldust ja vastutust, aktsepteerime erinevusi.

Järjekindlus – kindel tahe ellu viia püstitatud eesmärgid, valides selleks parimaid lahendusi ning pidades silmas soovi täitumise võimalikkust tulevikus.

Kogukondlik eluviis – ühesugustele väärtustele tuginevast meie-tundest lähtumine igapäevase elu korralduses ja valikutes.

Koostöö – usaldusel ja vastastikusel austusel põhinevad kokkulepped, mille tulemus on lisandväärtuse loomine, piiriülestesse ettevõtmistesse panustamine ning koostöövõrgustikes tulemuslikult osalemine kõikides tuumvaldkondades.

Mõistlik - teha ja tegutseda, elada ja olla, toota ja tarbida mõistlikult tänases parimas teadmises, tehnoloogias ja elukorralduses.

Osalus – vastutus ja nõudlikkus kogukonnas, teadlik ühistegevus oma elukeskkonna kujundamisel, toimetamine võrkstruktuurides ja aktiivne kaasaraäkimine oma elu kujundavate tegurite osas.

Roheline mõtteviis ja elulaad – keskkonnasäästlik ja loodusega tasakaalus toimimine, mis igal sammul arvestab tulevaste põlvedega.

Vabatahtlik tegevus – elulaad, mille kaudu on võimalik ennast teostada, omandada kogemusi ja panustada kodanikuna kogukonna hüvanguks.

Universaalne disain – muudab keskkonna, tooted, kommunikatsiooni, informatsiooni, tehnoloogia ja teenused nii suures ulatuses kui võimalik ligipääsetavaks ning kasutatavaks kõikidele, sealhulgas erivajadustega inimestele. Sotsiaalsest ning ühiskondlikust elust osavõtmist takistavaid barjääre on võimalik vältida, rakendades

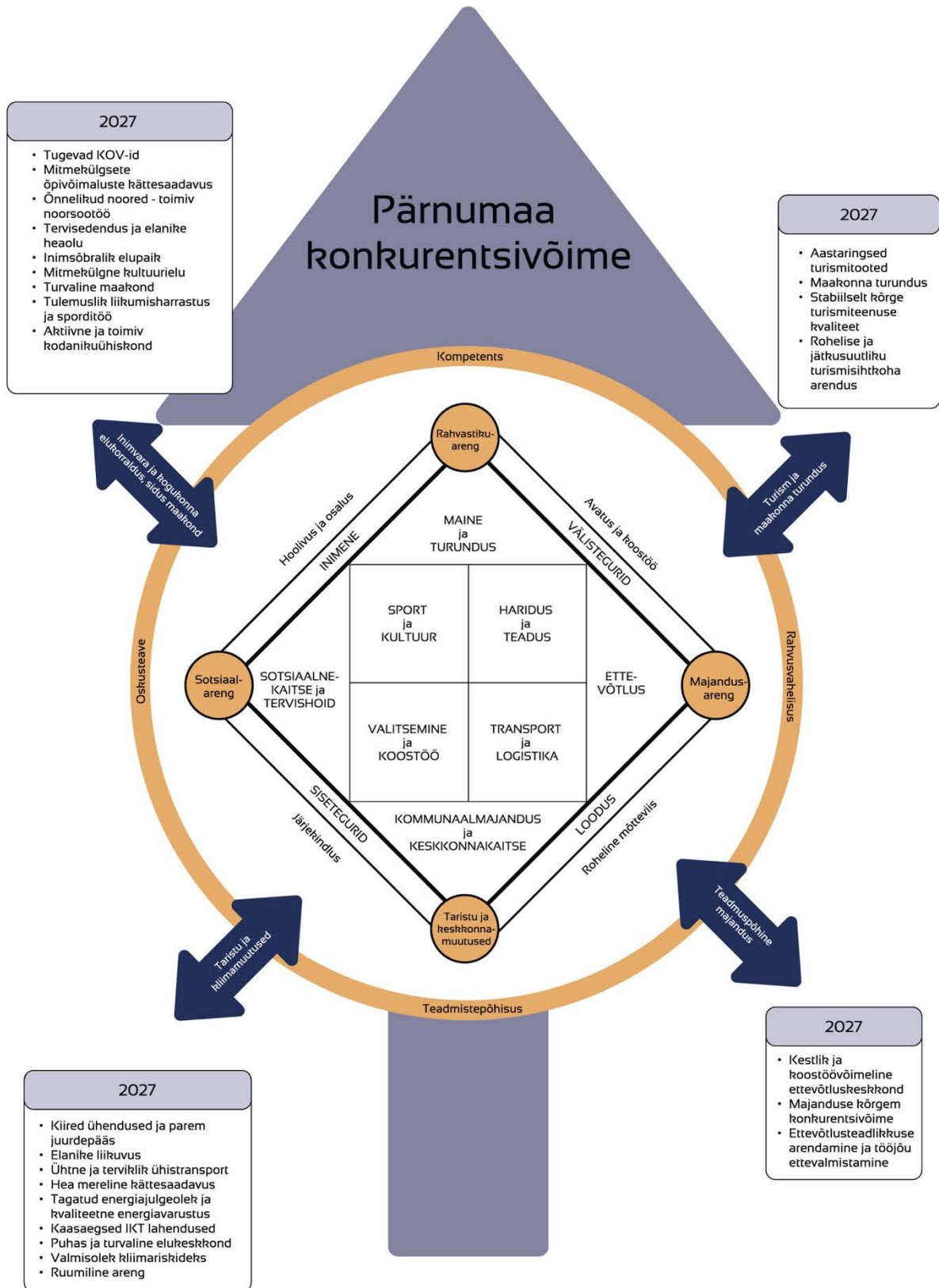
alates planeerimise varastest etappidest universaalse disaini põhimõtteid erinevates strateegiates ning lahendustes.

Pärnumaa arengumudel

Pärnumaa arengu tuum on inimene koos loodusega. Seda mõjutavad nii sise- kui välistegurid. Keskmes on maakonna areng ja muutused, mis põhinevad kaheksal valdkonnal. Pärnumaa sise- ja välisteguritest tulenevate arengueelduste analüüs ning visiooni ja arengu eesmärkide seadmine loob strateegilise raamistiku otsuste tegemiseks ja arenguprojektide valimiseks.

Arengumudelil on neli tuumvaldkonda, mille puhul rakendatakse enim kohalikke arengueeldusi ning vastatakse väliskeskkonnast tulenevatele väljakutsetele. Tuumvaldkondade kaudu toetatakse maakonna konkurentsivõimet. Iga tuumvaldkond vastab ühele kaugemale strateegilisele eesmärgile ja selles kajastuvad ka lähemad sihid aastani 2027. Täpsemalt on lähiaastate eesmärgid, tegevussuunad ja tegevused koos teostamise aja ja elluviijatega esitatud strateegia tegevuskavas 2022-2027 (vt peatükk 8). Pärnumaa arengumudel on joonisena kujutatud strateegiaplaanil (vt peatükk 6).

STRATEEGILISED EESMÄRGID 2035+

Joonis 3. Pärnumaa arengumudel

Strateegilised eesmärgid ja tuumvaldkonnad Pärnumaa konkurentsivõime suurendamiseks ja 2035+ visiooni saavutamiseks

„Aastaks 2050 on Eesti konkurentsivõimeline, teadmispõhise ühiskonna ja majandusega kliimanetraalne riik, kus on tagatud kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond ning valmisolek ja võime kliimamuutuste põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada. Säästva arengu eesmärkide elluviimise eelduseks on kultuuri-, sotsiaal-, keskkonna- ja majandusvaldkonna kooskõlaline arendamine. Eestis tehakse teadmispõhiseid otsuseid ning lahendusteede valikul eelistatakse mõjusaid ja uuenduslikke lähendusviise.“ (arengustrateegiast „Eesti 2035“)

Pärnumaa edu sõltub Eesti edust ja keskendumisest maakonna ressurssidele, eripärale ja unikaalsusele. Samuti uuendusvalmidusest ja võimest kohaneda kiiresti uute majandus- ja sotsiaaloludega. Tulenevalt visioonist, Pärnumaa ambitsioonidest ja valdkondade seireanalüüsist on maakonna konkurentsivõime arengus esile tõstetud alljärgnevad neli tuumvaldkonda koos strateegiliste eesmärkidega aastani 2035 ja lähemate eesmärkide ning tegevusuundadega aastani 2027.

Valdkonna strateegiline eesmärk:

Arukas, tegus ja tervist hoidev pärnumaalane avatud, hoolivas ja koostöömeelses maakonnas

Lähemad eesmärgid ja tegevussuunad aastani 2027

1.1. Isikupärased ja oma identiteeti väärtustavad tugevad kohalikud omavalitsused

- Kohalike omavalitsuste ühistegevus

1.2. Paindlike, kaasaegsete ja mitmekülgsete õpivõimaluste kättesaadavus elukestvas õppes

- TÜ Pärnu kolledži (TÜPK) baasil ülikoolilinnaku ja innovatsioonikeskuse arendamine
- Pärnumaa kutsehariduse ja tehnilise hariduse võimaluste arendamine
- Valikuterohke ja kvaliteetse alus- ja üldhariduse arendamine ja selle omandamiseks võimaluste tagamine.
- Huvi- ja täiendõppe seostamine üldharidusega ning noorte õppimise ja liikumisharrastuse ja huvitegevuse soodustamine.
- Õpilastranspordi optimaalne ja paindlik lahendamine

1.3. Õnnelikud noored – toimiv noorsootöö

- Noorsootöövõrgustiku arendamine, mobiilsete noorsootöö vormide kasutamine, noorsootöötajate tunnustamine

1.4. Tervisedendus ja elanike heaolu

- Sotsiaalselt turvalise ja hooliva maakonna kujundamine
- Pärnu haigla konkurentsivõime tõstmine
- Esmatasandi tervishoiu ja tervisekeskuste väljaarendamine
- Sotsiaalvaldkonna ja -teenuste arendamine

1.5. Säätlik, kestlik ja inimsõbralik elupaik

- Elamumajanduse arendamine

1.6. Mitmekülgne ja kõigile kättesaadav kultuurielu

- Vaimse ja materiaalse kultuuripärandi hoidmine, arendamine ning tutvustamine
- Kõrgetasemelise professionaalse- ja rahvakultuuri arendamine
- Loomeinimeste koostöövõrgustiku arendamine

1.7. Turvaline maakond

- Ennetustöö tõhustamine ja siseturvalisuse tagamine ning kasvatamine maakonnas
- Kriisideks valmisolek

1.8. Aktiivne tegelemine liikumisharrastusega ja tulemuslik sportitöö

- Liikumisharrastuse vajalikkuse teadvustamine ja võimaluste loomine
- Kutselised treenerid ja nende motiveerimine
- Erivajadustega inimestele ligipääsu tagamine ja osalemisvõimaluste loomine
- Võistluste ja spordisündmuste korraldamine ja parimate tunnustamine
- Spordiobjektide rajamine ja renoveerimine

1.9. Laiapõhjaline aktiivne ja toimiv kodanikuühiskond

- Majanduslikult kestlik kodanikuühiskond

- Elanike aktiivne osalemine ühiskondlikus elus

TUUMVALDKOND II: Teadmuspõhine majandus

Valdkonna strateegiline eesmärk:

Tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus ning heaolu loovad töökohad

Lähemad eesmärgid ja tegevussuunad aastani 2027

2.1. Kestlik ja koostöövõimeline ettevõtluskeskkond

- Ettevõtluskeskkonna arengut toetavate tugisüsteemide arendamine
- Ettevõtlusalase koostöövõrgustiku tugevdamine
- Maakonna võimaluste aktiivne turundus ja sihipärane mainekujundus
- Tööjõuprobleemide leevendamine

2.2. Majanduse kõrge konkurentsivõime

- Regionaalse ettevõtluse ja innovatsiooni ökosüsteemi täiustamine
- Inkubatsiooniteenuse edasiarendus
- Ressursimajanduse kompetentsikeskuse rajamine

2.3. Ettevõtlusteadlikkuse arendamine ja tööjõu ettevalmistamine

- Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe toetamine
- Õpilaste ja tudengite karjääriplaneerimise sidumine maakonna ettevõtlus- ja töövõimalustega
- Kvalifitseeritud tööjõu vajaduspõhine ettevalmistamine

TUUMVALDKOND III: Turism ja maakonna turundus

Valdkonna strateegiline eesmärk:

Hea mainega, rahvusvaheliselt tuntud ja aastaringsest atraktiivne elu- ja sihtkoht kui Eesti visiitkaart

Lähemad eesmärgid ja tegevussuunad aastani 2027

3.1. Aastaringsed turismitooted

- Uute ja seniste atraktsioonide, teemakeskuste ja turismiteenuste arendamine
- Rahvusparkide arendamine

3.2. Maakonna turundus

- Kohaturundus
- Turismi sihtkohaturundus

3.3. Stabiilselt kõrge turismiteenuste kvaliteet

- TÜ Pärnu kolledži rolli suurenemine

3.4. Rohelise ja jätkusuutliku turismi sihtkoha arendus

- Jätkusuutliku turismi arendamine

TUUMVALDKOND IV: Tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine

Strateegiline eesmärk:

Kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond koos kaasajastatud ja uut energiat loova tehnilise taristuga

Lähemad eesmärgid ja tegevussuunad aastani 2027:

4.1 Kiired ühendused ja parem juurdepääs maakonnale

- Rail Balticu projekteerimine ja väljaehitamine
- Via Baltica arendamine I. klassi maanteeks
- Pärnu lennujaama rekonstrueerimine

4.2 Maakonna parem sidusus ja elanikkonna liikuvus

- Pärnu maakonna riigimaanteed remondi koondprojekt
- Pärnumaa olulisemad sillad
- Pärnumaa kergliiklusteede (jalgratta- ja jalgteede) võrgustiku väljaarendamine

4.3 Ühtne, terviklik, turvaline ja mugav liikuvuskeskkond, sh ühistransport kui valdkonna parimate teenustega pilootmaakond Eestis

- Pärnumaa ühistranspordikeskuse organisatsiooni edasiarendamine
- Ühtse, tervikliku ja väiksema heitega liikuvuse arendamine
- Sise- ja välisühenduste sujuvuse, sidususe ja mitmeliigilise liikuvuskeskkonna arendamine

4.4 Hea mereline kättesaadavus ja atraktiivsem veetransport

- Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneeringu elluviimine
- Pärnu sadama arendamine, reisi- ja kruisisadama infrastruktuuri väljaehitamine
- Toimiva väikesadamate võrgustiku väljaarendamine ja teenuste osutamiseks vajaliku taristu loomine, juurdepääsetavuse parandamine
- Aastaringse kvaliteetse ühenduse tagamine pühasustusega väikesaartega
- Pärnu jõe ruumiline planeerimine, atraktiivsuse tõstmine ja laevatatavuse väljaarendamine
- Virtsu sadama vedajaid ja reisijaid rahuldava taristu ja kaubakai väljaarendamine ning Saaremaa parvlaevaühenduse aastaringse sujuvuse tagamine

4.5 Tagatud energiavarustus, üle mindud taastuvenergia kasutusele ning tõstetud energiatõhusust

- Elektrivõrgu arendamine ja varustuskindluse tõstmine
- Süsteemne üleminek taastuvenergiale ja energiatõhususe tõstmine

4.6 Kaasaegsed IKT lahendused ja moodne infoühiskond

- Toimivad kvaliteetsed ja kiired IKT lahendused

4.7 Maakonna pikaajalise ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused on kokku lepitud ja määratletud

- Ruumiloome edendamine linnas ja maapiirkonnas
- Ruumilise arengu põhimõtete, säästva maakasutuse ja ruumimuutuste rajastamine uutes planeeringutes
- Ruumi kohandamine elanikkonna muutustega vastavaks

4.8. Kaasaegne puhas ja turvaline elukeskkond – kvaliteetne joogivesi, kanalisatsiooni-lahendused ning jäätmemajandus kogu maakonnas

- Puhta ja kvaliteetse elukeskkonna loomine ja hoidmine
- Päästetaristu arendamine ja elanike turvalisuse tagamine

4.9. Valmisolek kliimarisikideks

- Tormi-, üleujutus- ja maalihkeriski teadvustamine ja maandamine planeerimisel, projekteerimisel ja ehitamisel ning elukorralduses

5. PÄRNUMAA STRATEEGILISED VÄLJAKUTSED 2035+, PÄRNUMAA KOHALIKE OMAVALITSUSTE KAVANDATUD PRIORITEETSSED TEGEVUSED JA KOV- IDE INTEGREERITUD ÜHISPROJEKTID 2023-2027

I Pärnumaa 3 peamist tulevikuprioriteeti koos 16 strateegilise väljakutsega

1. Nutikus

- uuenev *multiversitas*, innovatsioonikeskus ja -linnak
- nutikas maakond
- uued suunad ettevõtluses
- terved ja õnnelikud inimesed ja kestlik Pärnu Haigla

2. Maine ja konkurentsivõime

- kasvav Pärnumaa – 100 000
- loomiseks loodud, Pärnu Euroopa kultuuripealinnaks
- puhta energia maakond
- atraktiivne, tunnustatud ja kestlik turism; Pärnu kui parim kuurortlinn põhjalas
- väärtustatud inimvara
- hea elukeskkond
- maakonna identiteet, tugevad KOV-id ja koostöö

3. Taristu

- mugav, sidus ja ohutu liikuvustaristu koos uute logistikasõlmedega
- Pärnu jõe uued sillad
- kaasaegne sidetaristu
- uue põlvkonna energiataristu, sh tarkvõrgud
- kestlik rohe- ja sinitaristu (maakasutus, rohevõrgustik, kaitsealad, merealad, rannik ja jõed, Soomaa, loodushüved)

II KOV-ide prioriteetsed tegevused ja projektid 2023-2027

Häädemeeste vald

- Kergliiklusteede rajamine Uulus, Võistes, Häädemeestel, Kablis, Treimanis, Iklas;
- Häädemeeste lasteaia hoone energiatõhususe parandamine;
- Häädemeeste staadioni rekonstrueerimine;
- Tahkuranna lasteaed-algkooli hoone energiatõhususe parandamine;
- Kabli lasteaia hoone lammutamine ja liginullenergia hoone ehitamine;
- Vana-Ikla piiripunkti korrastamine ja väljaarendamine;
- Häädemeeste keskkooli maja renoveerimine (hoone energiatõhusaks muutmine ja kaasajastamine);
- Tänavavalgustuse uuendamine, renoveerimine ja bussipeatuste valgustamine;

- Treimani rahvamaja renoveerimine (hoone soojustamine, majutuskohtade, köögi ja sauna väljaehitamine) koos Treimani supelranna arendusega;
- Häädemeeste aleviku ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni rajamise jätkamine.

Kihnu vald

- Kihnu hooldekodu rajamine;
- Kihnu kooli rekonstrueerimine;
- Kihnu "Keskuse" hoonete (koolimaja, muuseum, rahvamaja) toimepidevamaks ja energiatõhusamaks muutmise;
- Kihnu "Keskuse" (ala, mis hõlmab Lennujaama-Suigu tee äärde jäävaid kinnistuid alates Vanarahvamaja kinnistust kuni Jaagupi ja Aru kinnistuni) arendamine;
- Valla puurkaevude rekonstrueerimine ja seadmete uuendamine;
- Ühiskanalisatsiooni arendamine ja rekonstrueerimine ning purgimisvõimekuse loomine;
- Välibaasi arendamine loodushariduskeskuseks;
- Parvlaeva Kihnu Virve veetee lühendamise ja sõidugraafiku tihendamise;
- Kihnu Püha Nikolai kiriku restaureerimine;
- Tuletõrje veevõtukohtade rekonstrueerimine ja rajamine;
- Merepääste võimekuse arendamine (patsiendi kiire ja ohutu transport saarelt mandrile).

Lääneranna vald

- Lihula gümnaasium (Lihula õpilinnak) koos õpilaskoduga;
- Lihula staadion ja sporditaristu;
- Kogukonnakeskused valla suurematesse ja/või aktiivsematesse piirkondadesse;
- Virtsu Kalatehase Keskus (VKK);
- Lihula avalik ruum (1,8 km);
- Lihula mõisakompleks;
- Kergliiklusteede ja terviseradade võrgustik;
- Sotsiaal- ja üürimaja.

Põhja-Pärnumaa vald

- Vee- ja kanalisatsioonitaristu rekonstrueerimine kogu vallas;
- Vändra, Pärnu-Jaagupi, Tootsi keskväljakute väljaehitamine;
- Sotsiaalpindade renoveerimine;
- Kergliiklusteede rajamine ja valgustamine;
- Tootsi kooli remondi- ja rekonstrueerimistööd;
- Biogaasijaamade ehitamine ja kohaliku jääkprodukti väärdamine;
- WaterLANDS projekti elluviimine;
- Taastuenergia lahenduste väljatöötamine ja intensiivsem kasutuselevõtt;
- Staadionite rekonstrueerimine;
- Kaugküttevõrkude arendamine ja taastuenergiale üleviimine.

Pärnu linn

- Uue silla ehitamine ja linnasüdame väljaarendamine;
- Rail Baltica reiserterminali ja kaubajaama maa-alade väljaarendamine;
- Tööstusalade arendamine;

- Säätva linnaliikuvuse arendamine (jalg- ja rattateede võrgustiku arendamine ning rattaparklate loomine);
- Avalike teenuste arendamine ja digitaliseerimine;
- Sotsiaal- ja munitsipaalalamufondi parendamine ja laiendamine;
- Lasteaiakohtade loomine;
- Terviklik ja funktsionaalne rekreatsioonialade edasiarendamine Pärnu keskraannas ja Pärnu jõe ääres;
- Sajuvee-, joogivee- ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimine ja parendamine;
- Kliimamuutustega kohanemiseks valmisoleku tõstmine;
- Turismi jätkusuutlik arendamine Pärnu linnas ja maakonnas;
- Hariduslike erivajadustega laste kasvatust ja haridust toetava kompetentsikeskuse väljaarendamine;
- Vabaaja- ja sportimisvõimaluste ning kontsertpaikade arendamine.

Saarde vald

- Kilingi-Nõmme gümnaasiumi hoonete rekonstrueerimine;
- Kilingi-Nõmme tervise- ja hoolduskeskuse hoone renoveerimine, sh energiatõhususe parandamine;
- Surju kooli staadioni renoveerimine;
- Kilingi-Nõmme keskväljaku projekteerimine ja ehitus;
- Kergliiklusteede võrgustiku täiendamine;
- Humalaste puhkeala väljaarendamine;
- Sotsiaalelamu projekteerimine ja ehitamine;
- Avalikus ruumis liikumis- ja puhkevõimaluste arendamine (mänguväljakud, skatepargid valgustus, väljõusaalid, spordiväljakud jne);
- Tihemetsa huvi- ja spordikeskuse arendamine koostöökeskuseks;
- Tihemetsa motokompleksi arendamine.

Tori vald

- Tammiste kool-kogukonnakeskus;
- Uus Sauga kooli hoone koos spordihoonega;
- Sindi gümnaasiumi hoone rekonstrueerimine koos spordihoonega;
- Sindi muusikakoolile uus hoone;
- Tori kooli õpikeskkonna parendamine;
- Are koolile võimla;
- Sindi muuseumile uus hoone;
- Sindi keskväljak;
- Tori valla jäätmete kogumisvõrgustiku rajamine (jäätmejaamad ja kogumispunktid);
- Tori alevikku noortekeskuse hoone ehitamine.

III KOV-ide integreeritud maakondlikud perspektiivsed ühisprojektid

Tabel 1. KOV-ide integreeritud maakondlikud perspektiivsed ühisprojektid

Projekt	Vastutaja	Aeg	Projekti maksimaalne rahaline maht	Allikas
Piirkondlik innovatsioonikeskus - I etapp	SAPA	2023-26	kuni 4 mlj	PEEK
Piirkondlik innovatsioonilinnak - II etapp	TÜ Pärnu kolledž	2024-27	3 mlj + TÜ + omafinantseering (OF)	PEEK
Õpilaste ja tudengite ühiskodu	Pärnu linn/POL	2024-27	1 mlj + 1,5 mlj + OF	AVT + MATA
Laste/noorte vaimse tervise keskus	Pärnu linn/POL	2023-	täpsustamisel	EMP/Norra
Ühistranspordi kestlikkus ja pilootprojektid	Pärnu linn/POL 2024-27		0,5 mlj + 1 mlj + OF	LPK + AVT
Sindi kärestikukeskus	Tori vald	2023-27	Kuni 4 mlj	PEEK
Maakonna loomemajanduse võrgustik	POL/Kultuurikobar	2023-26	Kuni 1 mlj + OF	AVT
Jõulumäe TVK taristu ja juurdepääsetavus	POL/Jõulumäe	2023-26	1 mlj + 0,5 + OF	AVT + MATA
Energiaühistute arendamine	POL	2024	täpsustamisel	KIK meetmed
RB ja teiste suurtaristu arenduste kohaliku kasu kasvatamine	Pärnu linn/SAPA/POL	2024-27	3 mlj + OF	PEEK

Tabelis näidatud perspektiivsete projektide loetelu koostamiseks on tehtud ideekorjet koos kõigi maakonna omavalitsuste ja teiste partneritega. Samuti on omavalitsustelt küsitud ja saadud tagasisidet projektide loetelu täiendamiseks. Loetletud projektide maksumused on hinnangulised ja esialgsed, kuna mitmete rahastusallikate tingimused ei ole veel lõplikult otsustatud ja välja kuulutatud.

6. STRATEEGIA RUUMILINE VAADE JA KOKKUVÕTE

Käesoleva töö laiem eesmärk on arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ uuendamine pärast nelja-aastat kehtivust ja ühtlasi selle vastavusse viimine arengustrateegiaga „Eesti 2035“. Protsess lähtus kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest, kus on öeldud, et „maakonnal peab olema arengustrateegia, mis on alus maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ja koostööpartnerite poolt ühiselt maakonna arengu suunamisel, ühiselt tehtavate ja omavalitusüksuste ülese mõjuga investeeringute kavandamisel, investeeringuteks toetuse taotlemisel kohaliku omavalitsuse üksustele antud ühiste ülesannete täitmisel“. Lisaks on maakonna arengustrateegiat üldisemas mõttes vaja ühise soovitud tuleviku määratlemiseks, erinevate arendushuvide tasakaalustamiseks ja tegevuskokkulepete seadmiseks maakonna arenguliste ühishuvide defineerimise kaudu. Kitsamas mõttes aga arenguprobleemide ja vajaduste kaardistamiseks, rahastamismeetmete kavandamise ja toetusvahendite delegerimise alusena.

Pärnumaa uuendatud arengustrateegial on jätkuvalt märkimisväärne ühisosa 29.03.2018 kehtestatud Pärnu maakonna planeeringuga, seda nii ruumilise arengu mudeli kui strateegiaplaani ja tegevuskavade ühitamise ja realiseerimise osas. Seetõttu viiakse strateegia tegevuskava abil ühtlasi ellu ka Pärnu maakonna planeeringut.

Pärnu maakonna arengustrateegia ja selle tegevuskava on koostatud põhimõttel, et siin saavad kokku ühelt poolt KOV-ide arengukavade prioriteedid ja teisalt riigi erinevate eluvaldkondade arengukavad ja arengustrateegia „Eesti 2035“. Olulisel kohal on nii vabasektori kui ettevõtjate huvid. Lisaks on maakonna arengustrateegia jätkuvalt sisendiks koostatavatesse ja kavandatavatesse riigi arengudokumentidesse. Veel kannab maakonna arengustrateegia endas EL uue eelarveperioodi struktuurivahendite jaotamisel territoriaalse strateegia rolli. Selle alusel on maakonnal võimalik osaleda vastavate meetmete realiseerimisel ja rahastamisotsuste tegemisel.

Et olla edukad mitte ainult praegu, vaid uute erinevate võimaluste kaudu ka tulevikus, tuli maakonna arengustrateegia koostamise käigus vastata kolmele põhiküsimusele:

1. **Kus me praegu oleme** – millised on meie tugevused ja nõrkused, milline on meie positsioon Eestis ja rahvusvaheliselt?
2. **Kuhu tahame jõuda** – milline on meie soovitud tulevikupilt, mida tahame ära teha?
3. **Kuidas sinna jõuda** – mis takistab meid soovitud tulevikupildini jõudmast, millised probleemid peame selleks lahendama, kes mida ja millal teeb, millised on lähiaastatel meie esimesed sammud?

Vastuse saamiseks esimesele küsimusele koostati 2020. ja 2021. aastal kaks põhjalikku seiret senise strateegia Pärnumaa 2035+ täitmise kohta. 2022. aastal teostati hetkeseisundi statistiline analüüs koos järeldustega.

Protsessi käigus sõnastati **maakonna uus visioon „Pärnumaa – ühiselt uue energiaga“**. Üldisemast visioonist lähtuvad strateegilised eesmärgid koos

möödikutega ja sellele vastavad neli tuumvaldkonda. Ülevaatliku pildi kogu protsessist annavad ülesehituse skeem (joon 1) ja strateegiaskeem (joon 2)

Parema visuaalse pildi saamiseks koostati Pärnumaa arengumudel, milles on välja toodud eesmärgipüstitus, arengut handvad väärtused, arengu mõjutegurid ja ellu viidavad tegevused. Viimased kajastuvad neljas tuumvaldkonnas, mille puhul rakendatakse kõige paremini kohalikke arengueeldusi ja kus ühtses tervikus tagatakse lõppkokkuvõttes Pärnumaa parem konkurentsivõime. kohanemine.

Tuumvaldkondades jaguneb ajahorisont kaheks: strateegiliste eesmärkide sihttase aastaks 2035, teisalt on tuumvaldkonnad aluseks lähiaastate tegevuskava koostamisele aastani 2027. Viimase puhul näidatakse ära lähemad eesmärgid (koos soovitava seisundi lühikirjeldusega). Nende saavutamiseks on omakorda välja toodud olulisemad tegevussuunad ja vajalikud tegevused koos teostamise aja ja teostajatega. Tegevuskava on koostatud vähemalt viie lähema aasta kohta.

Erinevalt kohaliku omavalitsuse arengukavast ei ole maakonna arengustrateegia ega selle tegevuskava otseselt seotud konkreetsete omavalitsuste eelarvetega või omavalitsuste eelarvestrateegiatega. Kuna maakonna tasandil eelarve puudub, saab tegemist olla ikkagi üksnes eesmärgipärase, tegevussuundi ja tegevusi käsitlevate kokkulepetega partnerite vahel, mille rahaline väärtus täpsustub hilisema realiseerimisprotsessi käigus.

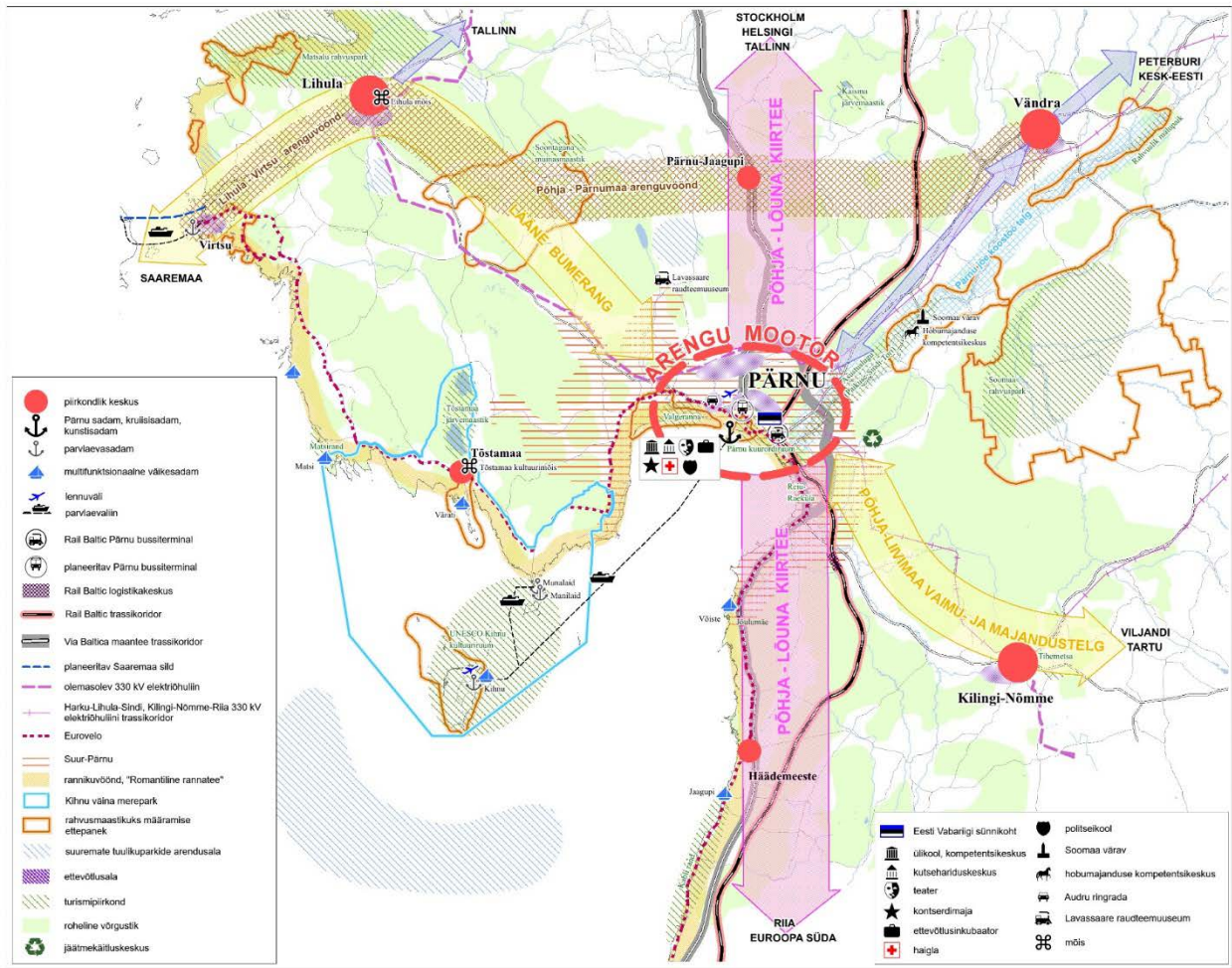
Kokkuvõtvalt jõuti strateegiaprotsessis läbi analüüside, valikute ja eesmärgistamise 3 peamise tulevikuprioriteedini (nutikus, maine ja konkurentsivõime, taristu) ja 12 strateegilise väljakutseni, mida on käsitletud viiendas peatükis.

- Maakonna identiteet, tugevad KOV-id ja koostöö; kasvav Pärnumaa 100 000
- Uuenev *multiversitas*, innovatsioonikeskus ja -linnak; nutikas piirkond
- Puhta energia maakond; uued suunad ettevõtluses
- Kiired välis- ja siseühendused, uued logistikasõlmed; Pärnu jõe uued sillad
- Väärtustatud inimvara ja elukeskkond; terved inimesed ja kestlik Pärnu Haigla; loomiseks loodud, Pärnu – Euroopa kultuuripealinnaks
- Atraktiivne, tunnustatud ja kestlik turism; Pärnu kui parim kuurortlinn.

Pärnumaa arengumudelile (joon 3), millesse on lisatud lähiaastate eesmärgid tuumvaldkondades ja Pärnumaa konkurentsivõimet suurendavad väljakutsed, on ühtlasi antud ruumiline väljund strateegiaplaani näol (joon 4). Teisalt on strateegiaplaani alus 29.03.2018 hehtestatud Pärnu maakonna planeering, mida on täiustatud nii käesolevas kui varasemates protsessides ja kuhu on ühtlasi lisatud uus Pärnumaa osa (Hanila, Lihula). Strateegiaplaan on kõige olulisemate strateegiliste ja maakonnaplaneeringu teemadest tulenevate ideede ja ettepanekute ruumiline väljund. See koondab olulisima maakonnaplaneeringu joonistest (looduskeskkond, tehniline taristu, asustus), sünteesib arengut mõjutavaid olemasolevaid tegureid ning väljendab arengustrateegia prioriteete selle eesmärkide ja olulisimate väljakutsete kaudu. Strateegiaplaan toob välja maakonna olulisemad arengukoridorid, milleks on „Põhja-lõuna kiirtee“ (rahvusvahelised kiirühendused RB, VB ja lennujaama kaudu), „Põhja-Liivimaa vaimu- ja majandustelg“ (Tallinna arengut tasakaalustav Viljandi ja Tartu suunaline teaduse- ja kultuuritee), „Põhja-Pärnumaa majandusruum“

(maakonna paremaks sidustamiseks Vändra – Pärnu-Jaagupi – Lihula – Virtsu suunal) ja „Lääne bumerang“ (uute arenguvõimaluste avamine Saaremaa – Virtsu – Lihula – Pärnu kaasamisel). Lisaks kajastab strateegiaplaan ruumiliselt Pärnu olulisust laiema piirkonna tõmbekeskusena ja arengumootorina ning järgmise tasandi keskuste Lihula, Vändra ja Kilingi-Nõmme tähtsust maakonna arengu tasakaalustamisel ja kohaliku elu edendamisel.

Pärnumaa 2035+ arengustrateegia ja tegevuskava uuendamisprotsessi juhtisid POL ja SA Pärnumaa Arenduskeskus. Töö läbiviimiseks moodustati tööühm, juhtrühm ja teemarühmad tuumvaldkondade lõikes koos vastavate komisjonidega. Koostamisprotsess oli laiapõhjaline ja selles osales kaugelt üle 100 inimese (vt lisa 2). Eskiis valmis 2022. aasta augusti lõpuks, septembri keskel saadeti kogu materjal laiali kohalikele omavalitsustele, partneritele ja teistele protsessis osalejatele. Materjale tutvustati Pärnus paiknevatele riigiasutuste juhtidele ja vabasektori esindajatele. Arutelud toimusid kõikides omavalitsustes. Novembri lõpus ja detsembri alguses sai strateegiadokument heakskiidu kõikides volikogudes ja alates 1. jaanuarist 2023 viiakse seda ellu.

Joonis 4. Strateegiaplaan

7. STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS

Omavalitsuste ülesanne on ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist. Strateegia „Pärnumaa 2035+“ on maakonna arendustegevuse keskne alusdokument, kokkulepe Pärnumaa kohalike omavalitsuste, nende hallatavate asutuste ja riiklike investeeringute ning arenguliste taotluste elluviimiseks maakonnas. Strateegia on sisend Pärnumaa valdkondlike arengukavade, maakonnaplaneeringu ja maakondlike teemaplaneeringute, kohalike omavalitsuste ja riigi pikaajalise finantsstrateegia koostamisele ja tegevuste rahastamisele. Käesolev strateegiadokument annab suunised maakondlikele projektipõhistele initsiatiividele, mis hõlmab ka toetuste taotlemist Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riiklikest toetusvahenditest.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ täitmisel on keskne koht eelkõige omavalitsuste regionaalsel ja institutsionaalsel koostööl, mis põhineb osapoolte teadmuspõhisusel, initsiatiivil, oma tegevustest etteteatamisel ja võimalusel vastastikku võimendaval rahastusel. Maakonna arengustrateegia elluviimine toimub aastateks 2022-2027 koostatud tegevuskava alusel. Maakonna strateegia elluviimiseks vajalikke tegevusi rahastatakse kas otse riigieelarvest või asjast huvitatud poolte ühisrahastusest, sõltumata nende asukohast. Strateegia „Pärnumaa 2035+“ elluviimine eeldab tugevat ja aktiivset kodanikuühiskonda, kus kõigil pärnumaalastel on võimalus panustada oma kodukoha, maakonna ja Eesti heaks.

Strateegiadokumendi vastuvõtmist, seiret, uuendamist ja elluviimist koordineerib POL-i üldkogu (maakonnas omavalitsuste poolt nimetatud maakondliku arendusorganisatsiooni juhtorgan), kes vajadusel delegeerib osa ülesandeid SA-le Pärnumaa Arenduskeskus (SAPA). Vajadusel võib otsustusprotsessi kaasata oma ala asjatundjaid ja eksperte väljastpoolt maakonda.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ igapäevase täitmise eest vastutavad kõik omavalitsused ühiselt kas eraldi kokkulepete näol või läbi nende loodud ühisasutuste nagu POL, SAPA, PÜTK jt, kes peavad selle tarvis vajalikke läbirääkimisi huvipooltega ning esitavad vajadusel omapoolsed taotlused kavandatu elluviimise rahastamiseks.

Tuumvaldkondades kirjeldatud tegevuste elluviimine sõltub maakonnas tegutsevate organisatsioonide koostöotahtest ja –võimekusest ning välisvahendite kaasamise suutlikkusest. Tegusa koostööga on võimalik Pärnumaa organisatsioonide ja üksikisikute eesmärke seostada maakonna arengueesmärkidega laiemalt, regulaarsed sisulised arutelud võimaldavad leida uusi lahendusi, vajalikke tegevusi ja leppida kokku osapoolte tööjaotuses jõudmaks Pärnumaa arengu seisukohalt parimate tulemusteni. Strateegia elluviimine ise toimub sobivaimal tasandil külas, piirkonnas, osavallas, vallas/linnas või nende tasandite vahelises koostöös vajadusest lähtuvalt.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ täitmist analüüsitakse kord aastas. POL koos SAPA-ga koostab seirearuande strateegia elluviimise ning eesmärkide suunas liikumise kohta. Selle käigus antakse hinnang Pärnumaal toimunule, vajadusel kogutakse huvipooltelt ettepanekuid strateegiadokumendi ajakohastamiseks ja töötatakse välja vastavad

iga-aastased tegevussuunised. Seire käigus antakse hinnang ka lähiaastate tegevuskava täitmisele tuumvaldkondade lõikes.

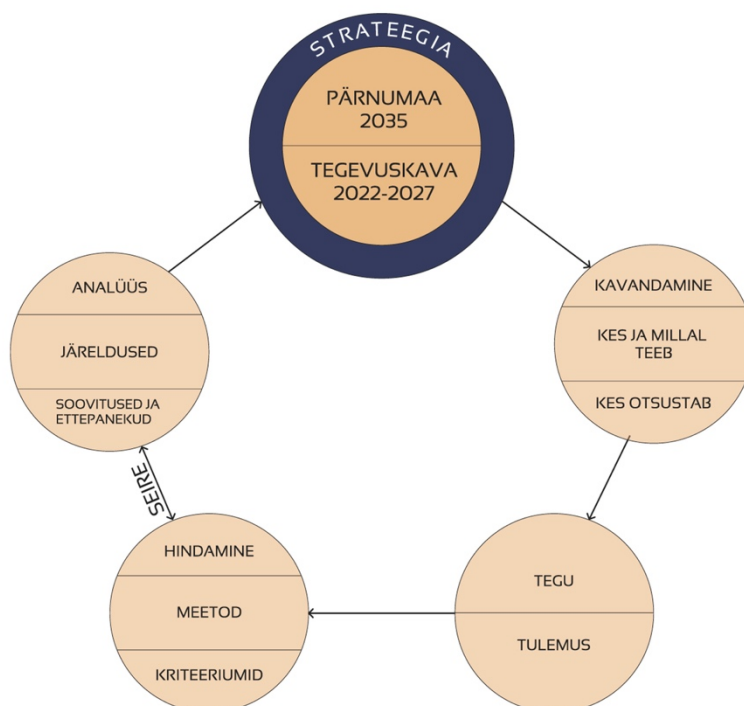
Strateegia „Pärnumaa 2035+“ seiret teostatakse nii strateegiliste eesmärkide kui tegevuskava tasandil. Visiooni ja strateegiliste eesmärkide saavutamise seire toimub iga nelja aasta järel eksperthinnangute ja analüüside alusel. Selle käigus hinnatakse visiooni ja strateegilistele eesmärkidele seatud mõõdikute tegelikkusele vastavust ehk Pärnumaal toimunud reaalseid muutusi ning uuendatakse arengustrateegiat tervikuna.

Iga-aastane seirearuanne põhineb seiremõõdikute kaudu strateegia eesmärkide saavutamise ning tegevuskavas sisalduvate tegevuste elluviimise kulgemise ja tulemuslikkuse jälgimisel. Vajadusel kaasatakse seirearuande koostamisse strateegia koostamise juhtrühm, kelle ülesandeks on aidata koondada vajalikku infot, osaleda seireprotsessi sisulistes aruteludes ja teha strateegia tegevuskava uuendamise käigus seire tulemuste põhjal ettepanekuid tegevuskava uuendamiseks.

Seirearuande kinnitab POL-i üldkogu. Seirearuande koostamine ajastatakse nii, et selle põhjal jõuaks teha vajadusel ettepanekuid maakonna arengustrateegia uuendamisele või mõnel puhul ka riigi eelarvestrateegia koostamisele.

Strateegia kestuse lõppedes korraldab maakondliku arendusorganisatsiooni juhtorgan strateegia täitmise lõpparuande koostamise hiljemalt kuue kuu jooksul strateegia elluviimise lõppemisest arvates. (Joonis 5. Strateegia juhtimisprotseduur)

Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ seire tulemused tehakse kättesaadavaks POL-i ja SA Pärnumaa Arenduskeskus veebilehtedel.

Joonis 5. Pärnumaa strateegia elluviimine

8. ARENGUSTRATEEGIA „PÄRNUMAA 2035+ “ TEGEVUSKAVA 2022-2027

1. Inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond

VISION aastaks 2027: Pärnumaal väärtustatakse inimressurssi – inimestesse suhtutakse kui varasse, mitte kohustusse. Kvaliteetsed teenused ja mitmekülgsed vabaaja sisustamise võimalused on kättesaadavad piisavas mahus mõistliku ajakulu raugusel ja iga inimene saab anda panuse kogukonna elukorraldusse. Iga inimene on väärtus nii peres kui ühiskonnas. Inimesed pühenduvad maakonna arengusse uue energiaga ja üheskoos.

Tegevus	Teostamise aeg							Teostaja	
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Eestvedaja	Partnerid	
	2	2	2	2	2	2			
	0	0	0	0	0	0			
	2	2	2	2	2	2			
	2	3	4	5	6	7			
Eesmärk 1.1. Isikupärase ja oma identiteeti väärtustavad tugevad kohalikud omavalitsused									
<i>Tegevussuund 1.1.1. Kohalike omavalitsuste ühistegevus</i>									
1.1.1.1. Maakonna identiteedi ja ühiste väärtuste hoidmine ja arendamine (lipp, vapp, vapimärk, laulu- ja tantsupidude traditsioonid, tunnustussündmused jm)	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, SAPA, PM	
1.1.1.2. Riigipiiri ja maakonna piiri tähistamine riiki ja maakonda sissesõidul (maakonna silt Ikla, Virtsu, jne)		X	X	X			POL	KOV-id, SAPA	
1.1.1.3. Ühtne viidamajandus – kultuur, turism. Oluliste kultuuriobjektide ja kultuurväärtuslike hoonete, paikade esiletõstmine (nö kultuurilised maamärgid – identiteet), sh maakonna ja KOV kaart		X	X	X	X	X	POL	LEADER grupid, PLV (turism), PM	
1.1.1.4. Koostööorganisatsioonide tugimine ja vastutusalade täpsustamine (POL, SAPA, PSL, LEADER-grupid jne)	X	X	X	X			KOV-id	POL, SAPA, MTÜ-d, MEM	
1.1.1.5. Maakonna arengudokumentide ühine koostamine (arengustrateegia, tervise ja heaoluprofiil, valdkondlikud arengukavad jne.)	X	X	X	X	X	X	POL, SAPA	KOV-id, MTÜ-d, riigiasutused	

1.1.1.6. POL-i rolli teadvustamine ja tugevdamine maakonna identiteedi säilitamisel ja tasakaalustatud arengu toetamisel. Ühiste tegevuste kokkuleppimine, koordineerimine ning rahastamine. Teabe edastamine ja koondamine, uute algatuste tutvustamine ja käivitamine	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, SAPA
1.1.1.7. Pärnumaa elu-, töö- ja toimekeskkonna ühine turundamine (nt www.parnumaa.ee)	X	X	X	X	X	X	SAPA	POL, KOV-id
1.1.1.8. SAPA valdkondlike kompetentside arendamine	X	X	X				KOV-id	POL, SAPA
1.1.1.9. PÜTK-i stabiilse töö ja kestlikkuse tagamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV-id, MKM, POL, TRAM
1.1.1.10. Omavalitsusjuhtide ja ametnike ühiste koolitusprogrammide korraldamine (sh üleriigilised ja rahvusvahelised) pädevuse tõstmiseks erinevates valdkondades. Juhtimisvaldkondi toetavate tänapäevaste võimaluste arendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id, haridus- asutused, POL	SAPA
1.1.1.11. Võimaluste loomine TÜPK tegevuse laiendamiseks ja kestlikkuse tagamiseks	X	X	X	X	X	X	KOV-id, POL	TÜPK, HTM
1.1.1.12. KOV ühisasutuste tuleviku kontseptsiooni väljatöötamine (nt muuseum, teater, haigla, MTÜ-d).	X	X	X	X	X		POL	KOV-id, SAPA, SA-d, MTÜ-d
1.1.1.13. Ühisametnike tööle võtmine (nt järelevalve, maakonna tasandi kultuuri-, haridus (sh avatud noortekeskused, ainevõistlused) - ja sotsiaalspetsialist)	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id
1.1.1.14. Väliskoostöö arendamine ning olemasolevate sõprusmaakondadega (Viken Norras ja St. Mary USAs) koostöö suurendamine		X	X	X	X	X	POL	KOV-id, SAPA
1.1.1.15. Sama valdkonna erinevates KOV-ides töötavate spetsialistide koostöövõrgustike taaskäivitamine ja loomine kogemuste vahetamiseks ja üksteise toetamiseks (nt. noortele tulijatele mentori määramine staažikate hulgast jne.)		X	X	X	X	X	POL	KOV-id, SAPA
1.1.1.16. Haridus- ja noortevaldkonna maakondliku spetsialisti ametikoha loomine ja klatri (koostöövõrgustiku) käivitamine		X	X	X	X	X	POL, SAPA	KOVid
1.1.1.17. Kodanikuühenduste ja kogukondade süsteemne kaasamine KOVide otsustusprotsessidesse	X	X	X	X	X		KOV-id	Kodukant, LEADER-grupid, SAPA

1.1.1.18. Teenuste arendamine halduspiiride üleselt. (nt jäätmehooldus, kliimaeesmärkide täitmine, sotsiaaltransport, elektrienergia ostmise ühishange, ühine kodutute loomade varjupaiga operaatori hange)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, SAPA
1.1.1.19. Pärnumaa kodutute loomade varjupaiga ehitus	X	X					POL	KOV-id
Eesmärk 1.2. Paindlike, kaasagsete ja mitmekülgsete õpivõimaluste kättesaadavus elukestvas õppes								
<i>Tegevussuund 1.2.1. TÜ Pärnu kolledži (TÜPK) baasil ülikoolilinnaku arendamine</i>								
1.2.1.1. . Koolipsühholoogi ja eripedagoogi, logopeed tasemeõppe eriala loomine. Koostöös linna ja maakonna gümnaasiumitega valikainete pakkumine gümnaasistidele	X	X	X	X	X	X	TÜPK	Ettev, PKHK, KOV-id, SAPA, POL
1.2.1.2. TÜPK õppekavade täiendamine ja sidustamine maakonna tööturu vajadustega, sh koostöö teiste kõrgkoolidega.		X	X	X	X	X	TÜPK	Teised ülikoolid, POL, SAPA, Ettev, PKHK, KOV-id
1.2.1.3. Tööturu vajadusi arvestavate lühendatud ja paindlike (rahvusvaheliste) koolitusvõimaluste ja kõrgkooliõppe mikrokraadide rakendamine.	X	X	X	X	X	X	PKHK, TÜPK, Saksa tehnoloogiakool	KOV-id, Ettev, SAPA, POL
1.2.1.4. TÜ ja PK kaasamine maakonna erinevate valdkondade uurimistööde, arengukavade jne koostamise, teostamise ja analüüsimisse.	X	X	X	X	X	X	TÜPK, POL	SAPA
1.2.1.5. Väarikate Ülikooli tegevuse jätkamine ja edasiarendamine ning maapiirkonda laiendamine	X	X	X	X	X	X	TÜPK	KOV-id, POL, LV
1.2.1.6. Ressursimajanduse teema (sini-rohe-ring-jms) ja selle arendamine ning tegevuste sidumine piirkonna huvidega.		X	X	X	X	X	TÜPK, SAPA	POL, KOVid, ettev
1.2.1.7. Elukestva õppe korraldamine TÜPK baasil, sh avaliku sektori töötajad (pedagoogid)	X	X	X	X	X	X	TÜPK	PKHK, KOV-id
1.2.1.8. Tugispetsialistide ettevalmistuskursuste ja täiendõppe ja elukestva õppe korraldamine.	X	X	X	X	X	X	TÜPK	KOV-id, HTM
1.2.1.9. KOV juhtide, volikogu liikmete ja spetsialistide (sh mujalt Eestist ja Euroopast) täiendkoolitus	X	X	X	X	X	X	POL	SAPA, TÜPK
1.2.1.10. Sotsiaaltöö korralduse eriala edasiarendus hõbemajandusteenuste suunal.	X	X	X	X	X	X	TÜPK	KOV-id, SOM
1.2.1.11. „Eesti haridusvaldkonna arengukava aastani 2035“ ellu viimiseks luua ja pakkuda sotsiaaltöö ja haridusvaldkonna töötajatele täiendavaid kursusi mentorluse ja <i>coachingu</i> teemadel		X	X	X	X	X	TÜPK	

1.2.1.12. Kolledži õppehoone 3. etapi väljaehitus. Ruumide laiendus vajalik õppetegevuseks ning tõhustatud TA tegevusteks: teenuste disaini labori ning uurimiskeskuse toimimiseks, alustavate ja tegutsevate teadmismahukate ettevõtete tegutsemiseks ja koostööks.		X	X	X	X	X	TÜPK	POL, SAPA, KOV-id
Tegevussuund 1.2.2. Pärnumaa kutsehariduse ja tehnilise hariduse võimaluste arendamine								
1.2.2.1. PKHK õppekavade sidustamine maakonna ettevõtjate vajadustega, sh V taseme õppekavade loomine ja täiendamine	X	X	X				PKHK	Ettev, TÜPK, KOV-id
1.2.2.2. Täiend- ja ümberõppe valikute laiendamine konkurentsivõimelistel erialadel.	X	X	X				PKHK	TÜPK, KOV-id, Ettev
1.2.2.3. IT õppe ja tehnoloogiliste oskuste arendamine kõigis haridusastmetes, arvestades ettevõtete vajadustega	X	X	X				Koolid	PHKH, Ettev, KOV-id, POL, TÜPK, SAPA, Inkubaator, Forwardspace
1.2.2.4. Sisekaitseakadeemia politsei- ja piirivalvekolledži arendamine, sh autodroomi ja rahvusvahelise baasi rajamine.	X	X	X	X	X	X	Politsei- ja piirivalvekolledž	KOV-id
1.2.2.5. Pärnu Saksa Tehnoloogiakooli erialade täiendamine ja sidustamine maakonna ettevõtjate vajadustega	X	X	X	X	X	X	PSTK	Ettev
1.2.2.6. Valikainete omandamise võimaluste arendamine ja suurendamine haridusasutustes	X	X	X				KOV-id, Koolid	HTM
1.2.2.7. Vähekindlustatud perede heade õpitulemustega (andekate) laste kutse- ja kõrghariduse omandamise toetamine	X	X	X				KOV-id	HTM, SOM, Ettev
1.2.2.8. Merehariduse omandamise võimaluste taastamine. (nt valikainena gümnaasiumis)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	PKHK, HTM, TÜPK, PSTK
1.2.2.9. Paindlike õppevormide (töökohapõhine-, distants-, e-õpe) kasutamine ja õpivõimaluste laiendamine täiskasvanutele erinevates haridusastmetes.	X	X	X	X	X	X	Haridusasutused	HTM, Ettev
Tegevussuund 1.2.3. Võimaluste tagamine ja arendamine valikuterohke ja kvaliteetse alus- ja üldhariduse omandamiseks								
1.2.3.1. Võtta õppevormide korraldamisel ja õppekavade uuendamisel aluseks „Eesti haridusvaldkonna arengukava aastani 2035“ ja OECD Learning Compass 2030	X	X	X	X	X	X	KOV-id	TÜPK, PKHK, POL
1.2.3.2. Kestliku gümnaasiumihariduse omandamise tagamine Kilingi-Nõmmes, Väandras, Lihulas, Sindis ja Häädemeestel	X	X	X	X	X	X	KOV-id	HTM

1.2.3.3. Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi peahoone rekonstrueerimine, sh energiatõhususe tagamine ning õpilaskodu tehnosüsteemide renoveerimine.	X	X	X	X	X	X	Saarde v	HTM, energiatõhususe meetmed
1.2.3.4. Lihula koolihoone rekonstrueerimine	X	X	X	X	X		Lääneranna v	HTM
1.2.3.5. Maakonna koolivõrgu korrastamine lähtuvalt optimaalsest ressursikasutusest	X	X	X	X	X	X	KOV-id	HTM
1.2.3.6. Eri meetodikatel põhineva hariduse omandamise võimaldamine koolides (vabakool, waldorfkool, jne) ja vastavat pedagoogikat toetava õpikeskkonna kaasajastamine	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d	KOV-id, HTM
1.2.3.7. Koolistaadionide ja -spordiväljakute korrastamine ja nende kasutamise võimaldamine koolivälisel ajal.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Koolid, lasteaiad
1.2.3.8. Lasteaedade õuealade korrastamine ja turvalisuse tagamine		X	X	X	X	X	KOV-i	Lasteaiad
1.2.3.9. Kihnu vana rahvamaja kultuuri- ja spordiväljaku väljaarendamine			X	X	X		Kihnu v	PLPK
1.2.3.10. Õpikeskkonna (sh huvikoolid ja noortekeskused) tervisenormidele vastavaks viimine (valgustus, ventilatsioon jm)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	HTM, MKM
1.2.3.11. Rahvusvahelise õppe ja võõrkeelse üldhariduse omandamise võimaldamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Koolid, HTM, POL
1.2.3.12. Pedagoogide kaadri kestlikkuse tagamine, kutsealaste kompetentside tõstmine ning arengu toetamine ja selleks sobiva motivatsioonipaketi koostamine (sh Noored kooli ja Tagasi kooli programmide integreerimine)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, HTM, Heateo SA
1.2.3.13. Mobiilsete pedagoogide süsteemi loomine ja arendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, HTM
1.2.3.14. Tervisliku toidu propageerimine haridusasutustes ning kohaliku tooraine kasutamise suurendamine. Kokkulepped mahetoidu kasutamiseks. Mahetoitu pakkuva tootjate ja tarnevõrgustiku loomine	X	X	X	X	X	X	SAPA	POL, Ettev, KOV-id, Talupidajate Liit
1.2.3.15. Õppeperioodil majutuskohtade võimaldamine/ õpilaskodu rajamine gümnaasiumiõpilastele ja kolledži tudengitele koostöös koolide ja erasektoriga.		X	X	X	X		KOV-id	TÜPK, POL, ettev
1.2.3.16. Andekate noorte arengu toetamine (noorte teaduskool, piirkondlikud olümpiaadid ja konkursid)	X	X	X	X	X	X	POL, PLV	KOV-id, HTM, TÜPK,

1.2.3.17. Pärnu Päikese Kooli väljaarendamine hariduslike erivajadustega laste ja noorte õpetamise maakondlikuks kompetentsikeskuseks	X	X	X	X	X	X	PLV	KOV-id, POL, HTM, SOM
1.2.3.18. Tammiste lasteaed-alkkooli / kogukonnakeskuse rajamine	X	X	X				Tori v	HTM
1.2.3.19. Sauga Põhikooli uue hoone ehitus		X	X	X	X	X	Tori v	HTM
1.2.3.20. Sindi Gümnaasiumihoone ja võimla rekonstrueerimine		X	X	X	X	X	Tori v	HTM
1.2.3.21. Tammiste Lasteaia laiendamine		X	X	X			Tori v	HTM
1.2.3.22. Are Koolile võimla ehitamine			X	X	X	X	Tori v	HTM
1.2.3.23. Uue lasteaia hoone rajamine Reiu küla uusarenduste territooriumile			X	X	X	X	Häädemeeste v	
1.2.3.24. Üldhariduskoolide õpikeskkondade kaasajastamine (siseruumide ja kooliümbruse kujundamine keskkonnasõbralikumaks ja õpilaste liikumisharjumusi suurendavaks, õuesõppeks ja aktiivseteks õuevahetundideks	X	X	X	X	X	X	KOV-id, MTÜd	HTM
1.2.3.25. Häädemeeste Keskkooli hoonete rekonstrueerimine koos tehnosüsteemidega, sh energiatõhususe parandamine	X	X	X	X	X	X	Häädemeeste v	HTM
1.2.3.26. Häädemeeste lasteaia rekonstrueerimine koos tehnosüsteemidega, sh energiatõhususe parandamine ja piirdeaia uuendamine	X	X	X	X	X	X	Häädemeeste v	HTM
1.2.3.27. Audru lasteaia Männituka maja juurdeehitus		X	X	X	X		PLV	HTM
1.2.3.28. Eralastehoidude arendamine		X	X	X	X		MTÜ-d	HTM, KOV-id
1.2.3.29. Lõpe kogukonnakeskuse väljaarendamine (lasteaed, kool, raamatukogu, noortekeskus, kultuur), sh vajadusel olemasoleva hoone rekonstrueerimine või uue ehitamine		X	X	X	X		Lääneranna vald	
1.2.3.30. Virtsu kogukonnakeskus väljaarendamine (lasteaed, kool, raamatukogu, noortekeskus, kultuur), sh vajadusel olemasoleva hoone rekonstrueerimine või uue ehitamine		X	X	X	X		Lääneranna vald	
1.2.3.31. Metsküla kogukonnakeskuse väljaarendamine (kool, raamatukogu, noorsootöö), sh vajadusel olemasoleva hoone rekonstrueerimine või uue ehitamine		X	X	X	X		Lääneranna vald	
Tegevussuund 1.2.4 Huvi- ja täiendõppe sidustamine üldharidusega ning noorte õppimise ja liikumisharrastuse ning huvitegevuse soodustamine								

1.2.4.1. TÜPK Noorte Teaduskeskuse programmide jätkamine koostöös Pärnu linnavalitsusega ja teiste maakonna omavalitsustega ning õpilaste teadustööde konkursi korraldamine.	X	X	X	X	X	X	TÜPK, TTÜ	KOV-id, koolid
1.2.4.2. Aktiivne osalemine EL noortele ja õppuritele suunatud programmides.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	
1.2.4.3. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe osakaalu suurendamine üldhariduskoolides (majandusõpe, ettevõtlik kool, õpilasfirmad)	X	X	X	X	X	X	SAPA	KOV-id, POL, koolid
1.2.4.4. Huvihariduseks antavate riigialdiste otstarbekas kasutamine huvitegevuse mitmekesistamiseks ja kättesaadavuse tagamiseks	X	X	X	X	X	X	KOV-id	HTM
1.2.4.5. Pernova Hariduskeskus: ekstreemspordihalli ehitamine (motosport, tänavasport: tõukeratas, rula, BMX, droonid, ronimissein) sh Nurme tee 13 õppehoone renoveerimine.			X	X	X	X	PLV	KOV-id
1.2.4.6. Kliimaõppekava loomine ja rakendamine koostöös üldhariduskoolidega.		X	X	X	X		Haridusasutused	KOVid
1.2.4.7. Pernova Loodusmaja: Taastuenergiapargi SMART PARK rajamine (päikese ja tuuleenergia, sadevee kasutus, energia monitooring, väliõppeklass) ja kogukonnahariduse pakkumine.		X	X	X	X	X	PLV	
1.2.4.8. Pernova Hariduskeskuse arendamine. Pernova loodusmaja atraktiivsuse suurendamine (õppevahendite soetamine interaktiivsete ja uuenduslike õppemeetodite rakendamiseks, elava looduskeskkonna arendamine)	X	X	X	X	X	X	PLV	KOV-id
1.2.4.9. E-huvikooli rakendamine LTT huvihariduse pakkumiseks ja võrdsete võimaluste tagamiseks.			X	X	X	X	Huvikoolid, KOV-id	
1.2.4.10. Mobiilsete töökodade rakendamine töö- ja tehnoloogiaõppe parema kättesaadavuse tagamiseks.			X	X	X	X	Haridusasutused, KOV-id	
1.2.4.11. Keelekümblust toetava huvihariduse võimaldamine tagamaks mitteformaalse õppe kaudu integreerumine meie kultuuriruumi ja keeleteskeskkonda	X	X	X				Huvikoolid, KOV-id	KOV-id
1.2.4.12. Formaal- ja mitteformaalhariduse lõimimine		X	X	X	X	X	KOV-id	Üldhariduskoolid, huvikoolid, lasteaiad, noortekeskused
1.2.4.13. Kihnu tuletorni loodushariduskeskuse loomine				X	X	X	Kihnu v	Kihnu Hariduselts

1.2.4.14. Pärnu Muuseum kui väärtuskasvatuse praktiline ja põnev allikas ning kogukondi ühendav mäluasutus Pärnumaal. Muuseumi haridustegevus on oluline osa väärtuskasvatusest. Haridusprogrammide jätkamine koostöös Pärnu linnavalitsusega ja teiste maakonna omavalitsustega. Ajaloo laste uurimistöde konkursi korraldamine.		X	X	X	X	X	Pärnu Muuseum	POL, KOV-id, koolid
Tegevussuund 1.2.5. Õpilastranspordi optimaalne ja paindlik lahendamine								
1.2.5.1. Õpilaste ja kohalike elanike liikumisvajaduste ühtne lahendamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV-id, MKM, TRAM
1.2.5.2. Maakondliku õpilastranspordi kava koostamine ning selle integreerimine maakondliku ühis- ja sotsiaaltarnspordi süsteemi.	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV-id, MKM, TRAM
Eesmärk 1.3. Õnnelikud noored – toimiv noorsootöö								
Tegevussuund 1.3.1. Noorsootöövõrgustiku arendamine, mobiilsete noorsootöövormide rakendamine, noorsootöötaja tunnustamine								
1.3.1.1. Noortekeskuste võrgustiku arendamine ja koostöörupi moodustamine	X	X	X	X	X		KOV-id, POL	HTM
1.3.1.2. Noortekeskuste laiendamine ja ruumide parendamine ning laienemine õuealadele	X	X	X	X	X		KOV-id	ENTK, HTM
1.3.1.3. ANKi noortetubade rajamine väiksemates kogukondades või transpordi tagamine	X	X	X	X	X		KOV-id	ENTK, HTM
1.3.1.4. Noorte kogukonda kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine	X	X	X	X	X		KOV-id	MTÜ-d, SAPA, Kodukant, HUUB
1.3.1.5. Noortevolikogude arvu suurendamine	X	X	X	X	X		KOV-id	Pärnumaa Noortekogu, ENL- Eesti noorteühenduste liit, HTM
1.3.1.6. Noorte ettevõtluse ja ettevõtlikkuse toetamine ning tööelu tutvustavate tegevuste korraldamine *	X	X	X	X	X		ANK, SAPA	Ettev, Töötukassa, PKHK
1.3.1.7. Noorte suurem kaasatus noorteorganisatsioonidesse ja ühendustesse (vt NAK)	X	X	X	X	X		KOV-id	MTÜ-d, KL, ENL
1.3.1.8. Noorsootöö arengu tagamine koostöös üld-, kutse- ja huviharidusasutustega. Pärnumaa noorsootöö kvaliteedi hindamine ja tegevustes hindamise tulemustest lähtumine	X	X	X	X	X		KOV-id	POL, SAPA, ANK, HTM

1.3.1.9. Erinoorsootöö võimekuse tagamine, noorsootöötajate koolitamine ja toetamine tööks riski- ja NEET noortega. ANK-i võimaluste parandamine erivajadusega noortele	X	X	X	X	X	X	KOV-id	ANK, MTÜ-d, noorsootöötajad
1.3.1.10. Noorte garantii tugisüsteemi (NGTS) rakendamine maakonnas		X	X	X	X	X	KOVid	SOM
1.3.1.11. Õpilasmaleva tegevuse tagamine ja osalejate arvu ning tööd pakkuvate asutuste arvu suurendamine	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d	POL, Ettev, KOV-id
1.3.1.12. Noorsootöö võrgustiku arendamine elanikkonna kaitsealastel teemadel koostöös Kaitseliidu eriorganisatsioonide Noored Kotkad (NK) ja Kodutütred (KT) ning Päästeala noorteringidega	X	X	X	X	X	X	KOV-id	KL, PPA
1.3.1.13. Mobiilse noorsootöö ja mobiilse kontaktnoorsootöö rakendamine ja edasi arendamine (nt mobiilse noorsootöö buss)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	ANK, TK
1.3.1.14. Noorteinfo teenuse võimekuse suurendamine ja ühise infoplatvormi loomine (kvaliteetne noorteinfo kõigile Pärnumaa noortele).	X	X	X	X	X	X	KOV-id,	MTÜ-d, ANK
1.3.1.15. Tori alevikku avatud noortekeskuse rajamine	X	X	X				Tori v	HTM
1.3.1.16. Audru Kultuurikeskuse renoveerimata osa välja ehitamine noortekeskuseks. (Audru Noortekeskuse arendamine)			X	X	X		PLV	
1.3.1.17. Pärnumaa noorsootöö arengukava uuendamine		X	X				ANK-id	KOV-id, POL
1.3.1.18. Lääneranna noortekeskuse väljaarendamine		X	X	X			Lääneranna v	
1.3.1.19. Saarde Valla Huvikeskuse väljaarendamine		X	X	X			Saarde v	
Eesmärk 1.4. Tervisedendus ja elanike heaolu								
Tegevussuund 1.4.1. Sotsiaalselt turvalise ja hooliva maakonna kujundamine								
1.4.1.1. Tervist toetavate valikute tegemisele suunav maakonnaülene koostöö		X	X	X	X	X	SAPA, POL	TAI, TN, rahvatervise kom., KOVid, Pärnumaa spordiliit
1.4.1.2. Tervist edendavate lasteaedade, koolide ja noortekeskuste võrgustike arendamine		X	X	X	X	X	SAPA, POL	TAI, TN, rahvatervise kom., KOVid
1.4.1.3. Töökoha tervisedenduse arendamine		X	X	X	X	X	POL, SAPA	TAI, TN, rahvatervise kom., KOVid
1.4.1.4 Tervis igas poliitikas. Avaliku raha eest pakutavad teenused toetavad tõendus põhiselt tervislikke valikuid.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, SAPA, MTÜ-d, TAI

1.4.1.5. Pärnumaa tervise- ja heaoluprofiili uuendamine aastateks 2023-2026 ja selle rakendamine ning profiili seire läbiviimine. Maakonna prioriteetsete tegevussuundade määramine lähtudes seirest.	X	X	X	X	X	X	POL, SAPA	TAI, KOVid, rahvatervise kom., riigiasutused
1.4.1.6. KOVide heaolumeeskondade võimestamine ja arendamine.		X	X	X	X	X	POL,SAPA	TAI, KOV-id, rahvatervise kom., riigiasutused
1.4.1.7. Elanikkonna vaimse tervise säilitamise võimaluste loomine. Olemasoleva toetava võrgustiku ning teenuste kaardistamine ja koostöö suurendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	KOV-id, SOM, POL
1.4.1.8. Tugiteenuste arendamine ja võrgustiku loomine ning olemasolevatest võimalustest teavitamine (vaimne tervis, sotsiaalabi, psühhiaatiline abi jne)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, MTÜ-d, SAPA
1.4.1.9. Heitunute iseseisva toimetuleku toetamine läbi kaasavate ja aktiveerivate teenuste.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Kogukonnad, kogudused, MTÜ-d,
1.4.1.10. Tervisliku toidu ja kohaliku toidu, sh. mahetoidu propageerimine toitlustusettevõtetes, töökohtades, avaliku sektori asutustes ja haridusasutustes. Võimaluste loomine kohaliku toidu tarbimiseks (nt. kogukonnakeldrid, kus saavad lasteasutused toorainet hoida, mida on talumehelt ostnud või koostöös korraldatud tarded, et väikesed kogused jõuaksid kaugematesse kohtadesse)	X	X	X	X	X	X	SAPA, MTÜd	POL, TAI, KOV-id, Ettev, Talupidajate Liit
1.4.1.11. Alla suhtelise vaesuse määra elavate laste osakaalu vähendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM
1.4.1.12. Noorte tööhõivesse kaasamine (õpipoisiõpe, noortegarantii tugisüsteem jne)	X	X	X	X	X	X	TK, PKHK	KOV-id, POL
1.4.1.13. Teenuste ja töökohtade kättesaadavuse tagamine paindlike lahenduste abil väljaspool maakondlikku keskust	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, SAPA PÜTK
1.4.1.14. KOV, riigiasutuste ja teiste partnerite operatiivne ja järjepidev vastastikune infovahetus ning sellel põhinev koostöö probleemkohtade lahendamiseks	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, PÄA, RAM
1.4.1.15. Vabatahtlike rakendamise koostöömudeli toetamine hoolekandesüsteemis eakate aktiveerimiseks ja toimiva mudeli laiendamine sotsiaalteenuste valdkonnas	X	X					Kodukant	KOV-id
1.4.1.16. Avalike teenuste ligipääsetavuse kaardistamine ja kava koostamine lähtudes universaalse disaini põhimõtetest.		X	X	X	X	X	KOV	POL, MTÜ-d

Tegevussuund 1.4.2. Pärnu haigla konkurentsivõime tõstmine								
1.4.2.1. Kvaliteetset ja mitmekülgset eriarstiabi osutava Pärnu Haigla arendamine, sh kriisiolukordadeks valmisoleku tagamine ja tugevdamine keskhaiglana	X	X	X				PH	SOM, TA, MKM, Haigekassa
1.4.2.2. Õendusõppe arendamine Pärnu Haiglas	X	X	X				PH	SOM, HTM, TA
1.4.2.3. Eriarstiabi lähendamise üldmeditsiini teenustele.		X	X	X	X	X	PH	SOM
Tegevussuund 1.4.3. Esmatasandi tervishoiu ja tervisekeskuste väljaarendamine								
1.4.3.1. Esmatasandi tervisekeskuste kõrval toimivate perearstipraksiste tegevuste jätkamise tagamine ja arendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, TA
1.4.3.2 Tervisekeskuste võrgustiku väljaarendamine ja koostöö suurendamine Pärnu Haiglagaga	X	X	X	X	X		KOV-id	SOM, TA
Tegevussuund 1.4.4. Sotsiaalvaldkonna ja -teenuste arendamine								
1.4.4.1. Laste ja noorte vaimse tervise teenuste arendamine ja psühholoogilise nõustamise mahtude suurendamine. Vaimse Tervise Keskuse (VTK) jätkusuutlikkuse tagamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	VTK, POL, SOM
1.4.4.2. Laste psühhiaatrilise abi jätkusuutlik tagamine							PH, SOM	KOVid
1.4.4.3. Lapsehoiuteenuste (sh erivajadustega laste) kvaliteetne arendamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, SOM, MTÜd
1.4.4.4. Erivajadustega inimeste hoolekande- ja tööhõive tugiteenuste arendamine ja võrdsete võimaluste loomine tööks ja igapäevaelus osalemiseks	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, Töötukassa, MTÜd
1.4.4.5. Omastehoolajate koormust vähendavate teenuste arendamine ja omastehoolajate tööhõivesse kaasamine (vajadusel KOVide õigusaktide korrigeerimine)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, Töötukassa
1.4.4.6. Eakatele suunatud hõbemajandusteenuste arendamine (nt. elamisväärse ja turvalise elukeskkonna loomiseks vajalike teenuste pakett, seltsidaami/härra teenus, kodu turvaliseks projektid, seltsitegevuse soodustamine jne)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, POL, SAPA, TÜPK, Pärnumaa Kodukant
1.4.4.7. Eakate teenusmajade kontseptsiooni väljatöötamine ja teenusmajade käivitamine era- ja avaliku sektori koostöös	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Ettev, SOM
1.4.4.8. Piirkondlike teenuste elujõulisuse tagamiseks regionaalpoliitiliste toetusmeetmete väljatöötamine (nt Liivimaa)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, SAPA

1.4.4.9. Koduteenuste ja väljaspool kodu osutatavate teenuste arendamine ja koostöö e-tehniliste lahenduste ja muude teletehnoloogiate väljatöötamiseks	X	X	X	X	X	X	KOV-id	PH, SOM, Haigekassa, MTÜ-d
1.4.4.10. Hoolekandeesutuste võrgustiku kaasajastamine ja arendamine vastavalt nõudlusele. Kogukonnapõhiste teenuskohtade loomine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, PH, Haigekassa, MTÜ-d, Ettev
1.4.4.11. Kaasaegsete meetmete rakendamine laste hoolekandes (sh perehooldusvormide arendamine)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, VTK, Haigekassa, lasteombudsman
1.4.4.12. Üldhooldusteenuse kvaliteedi tõstmine, kliendile sobivaima teenuse kujundamine ja pakkumine, teenuskohtade lisandumine ning personali koolitamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, Ettev, MTÜ-d, Haigekassa,
1.4.4.13. Sotsiaaleluruumide rajamine ja kaasajastamine ohutu elukeskkonna tagamiseks ning turvalisust tõstvate erilahenduste kasutamine (nt raskestisüttivad linad, sprinklerid, jne)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	MKM, PÄA, SOM, Ettev
1.4.4.14. Sotsiaaltransporditeenuse ühtne maakondlik arendamine ja jätkusuutlikkuse tagamine PÜTK-i opereerimisel	X	X	X	X	X	X	PÜTK	POL, TRAM, MKM, KOV-id
1.4.4.15. Avalikes kohtades ja hoonetes (sh spordisaalid, terviserajad jne) ligipääsu tagamine erivajadustega inimestele. Universaalse disaini põhimõtete rakendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	SOM, MKM, KUM, MTÜ-d
1.4.4.16. Riskinoorte toetamiseks (noorte naasmine ühiskonnaellu) mobiilse kontaktnoorsootöö teenuse loomine ja rakendamine maakonnas avatud noorsootöö põhimõttel (SPIN programmis osalemine), ANKUR juurutamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	ANK-id
1.4.4.17. Maakondliku sotsiaalvaldkonna töötajate ja tervisedendajate võrgustiku arendamine ning sotsiaalvaldkonna töötajate tunnustamise jätkamine		X	X	X	X	X	POL	KOVid
1.4.4.18. Audru hooldekodu rajamine		X	X	X	X		PLV	
1.4.4.19. SA Lääneranna hooldekodu Koonga kodu rajamine		X					Lääneranna vald	
1.4.4.20. Kihnu sotsiaalkeskuse loomine		X	X	X			Kihnu vald	SOM, ettev
1.4.4.21. Laste ja perede toetamiseks perekeskuste mudeli rakendamine maakonnas							KOV-id	MTÜ-d
Eesmärk 1.5. Säätlik, kestlik ja inimsõbralik elupaik								
<i>Tegevussuund 1.5.1. Elamumajanduse arendamine</i>								
1.5.1.1. Üürimajade vajaduse ja võimalike asukohtade väljaselgitamine ning nõudluse korral üüripindade ehitamine, sh väikesaartel	X	X	X	X	X	X	KOV-id	MKM, SOM, Ettev

1.5.1.2. „Kolemajade“ lammutamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Ettev, MKM, KIK, Kredex
1.5.1.3. Endiste suvilapiirkondade elamualadeks kujundamine ja nende kajastamine üldplaneeringutes.	X	X	X				KOV-id	Kinnistu-omanikud
1.5.1.4. Audru keskväljaku idee väljaarendamine ja rajamine			X	X	X		PLV	
1.5.1.5. Tõstamaa keskväljaku idee väljaarendamine ja rajamine			X	X	X		PLV	
1.5.1.6. Kilingi-Nõmme keskväljaku idee väljaarendamine ja rajamine		X	X	X			Saarde vald	
1.5.1.7. Sindi keskväljaku rajamine		X	X	X			Tori vald	
1.5.1.8. Lihula keskväljaku rajamine		X	X	X			Lääneranna vald	
1.5.1.9. Vändra ja Pärnu-Jaagupi keskväljaku idee väljaarendamine ja rajamine			X	X	X		Põhja-Pärnumaa vald	
1.5.1.10. Häädemeeste keskväljaku rajamine		X	X	X			Häädemeeste vald	
Eesmärk 1.6. Mitmekülgne ja kõigile kättesaadav kultuurielu								
<i>Tegevussuund 1.6.1. Vaimse ja materiaalse kultuuripärandi hoidmine, arendamine ning tutvustamine</i>								
1.6.1.1. Pärnumaa kui Eesti Vabariigi sünnimaakonna ja Pärnu kui Eesti Vabariigi sünnilinna teadvustamine ja eksponeerimine	X	X	X				KOV-id	POL, SA-d, MTÜ-d, PM
1.6.1.2. UNESCO maailmapärandi nimekirja kantud Kihnu kultuuriruumi elujõulisuse hoidmine ja arendamine	X	X	X				Kihnu v	KUM, SA-d, MTÜ-d
1.6.1.3. UNESCO kultuuripärandi nimekirja kantud Soomaa haabja elujõulisuse hoidmine ja arendamine		X	X	X	X	X	Soomaa	KUM, SA-d, MTÜ-d
1.6.1.4. Pühapaikade kaitse ja korrashoid (hiied, kivid, allikad)		X	X	X	X	X	KOV, muinsuskaitseamet	
1.6.1.5. Universaale disaini põhimõtete kasutamine avalikes hoonetes. Ligipääsetavuse tagamine ühiskondlikes objektides erivajadustega inimestele. Kultuuri-, loov- jne asutustes pakutava kõigile kättesaadavuse parandamine (erivajadustega inimesed – liikumispuue, vaegnägijad, kurdid, tummad). Sündmuste kirjeldustõlgete jne kasutuse suurendamine.		X	X	X	X	X	KOV-id, MTÜ-d	POL
1.6.1.6 Keskkonnahoidlikult sündmuste korraldamise teadvustamine ja arendamine (nt pandinõud, jäätmete sorteerimine, joogivesi, toidupäästmine-jagamiskapp)		X	X	X	X	X	KOVid, MTÜd, sündmuste korraldajad	POL

1.6.1.7. Maakonna kultuuripärandi ja kultuuriväärtusliku keskkonna teadvustamine ja esiletõstmine, sh arheoloogia- (kiviaja asulakohad, linnused jm), ehitus- (kirikud, Lihula ja Pärnu vanalinn, mõisa-, kooli-, haldus- ja taluhooned, arhitektuursed ansamblid), ajaloo- ja tööstuspärand, kalmistud, vabadussambad (vt ka maakonnaplaneering)	X	X	X	X	X	X	KOV-id, MKA, MTÜd, PM	POL, SAPA
1.6.1.8. „11 000 aastat ajalugu“ – Pärnu muuseumi arendamine ja kaasajastatud püsiekspositsiooni(de) loomine. Pärnu Muuseum ja tema kolm maja (Pärnu muuseum, Koidula muuseum, Punane torn) on Pärnumaa kultuuriloo visiitkaart ja teejuht. Usaldusväärse teadus- ja mäluasutusena säilitab ning vahendab meie unikaalseid lugusid, olles kogukonnale väärtuskasvatuse allikaks ja loovaks koostööpartneriks.	X	X	X	X	X	X	PM	KOV-id, KUM, POL
1.6.1.9. K. Pätsi ausamba korrashoidmine ja vääriline eksponeerimine, isamaalise kasvatuse objektina väärtustamine.	X	X	X	X	X	X	Häädemeeste v	KOV-id, KUM, MTÜ-d, POL, PM
1.6.1.10. Lydia Koidula ja Johan Voldemar Jannseni sünnikohtade korrashoid ja vääriline eksponeerimine ning esile tõstmine		X	X	X	X	X	Põhja-Pärnumaa v	MTÜ-d, POL, PM
1.6.1.11. Mihkel Lüdigi sünnikoha vääriline eksponeerimine ja esile tõstmine		X	X	X	X	X	PLV	MTÜ-d, POL, PM
1.6.1.12. C.R.Jakobsoni Kurgja talumuuseumi kui elava muuseumi arendamine	X	X	X	X	X	X	SA Maaelu- muuseumid	KOV-id, KUM, Põhja-Pärnumaa v, PM
1.6.1.13. Tori Hobusekasvanduse, muuseumi ja hariduse (teadmiste) paiga arendamine		X	X	X	X	X	SA Maaelu- muuseumid	KOV-id, Tori v, KUM, PM
1.6.1.14. Paikuse Kiviaja küla teemapargi arendamine koos kallasrajaga	X	X	X	X			PLV	RJKK, SAPA
1.6.1.15. Pulli kiviaja asulakoha väärtuste säilitamine ja tähistamine.	X	X	X	X			Tori v, PM	MKA
1.6.1.16. Tori vana vallamaja aasa kontsertpaiga nn „Tori süda“ arendamine	X	X	X	X	X	X	Tori v	MTÜ-d
1.6.1.17. Sindi linna tööstuspärandi säilitamine, sh ehitismälestiste renoveerimine ja ajaloolise tööstuslinna pärandi jõulisem eksponeerimine. Sindi ajaloolisele tehasekompleksile uue juhtfunktsiooni leidmine ja elluviimine (nt Pärnumaa loomelinnak, sh loomeinimeste töökojad, residentuuri kohad, ruumid, kontserdipaik, jne)	X	X	X	X	X		Tori v	MKA, MTÜ-d, POL, PM

1.6.1.18. Soontagana maalinna ja Kurese maastikukaitseala hoidmine ja arendamine ning laialdasem eksponeerimine	X	X	X	X	X	X	Lääneranna v	KUM, MTÜd, PM
1.6.1.19. Tootsi tööstuspärandi säilitamine, sh ehitismälestiste renoveerimine ja ajaloolise turbatööstuse eksponeerimine, sh turbamuuseum		X	X	X	X	X	MTÜ Eesti Turbamuuseum	MTÜd, Põhja-Pärnumaa v
1.6.1.20. Eesti Muuseumraudtee Lavassaare muuseumi arendamine ja eksponeerimine		X	X	X	X	X	MTÜ Eesti Muuseumraudtee Lavassaare muuseum	PLV, MTÜd
1.6.1.21. Üleriigilise laulu- ja tantsupidude protsessi jätkusuutlikkuse tagamine, sh maakondliku komisjoni töö korraldamine	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, ELTSA, KUM
1.6.1.22. Maakondlike laulu- ja tantsupidude toimumise tagamine (sh toimumisaegade ja rahastamise pikemaajalisem kokkuleppimine)	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, KUM, kultuuriasutused, MTÜd
1.6.1.23. Maakonna ja kohaliku identiteedi teadvustamine ning kultuuriajaloolise eripära ja järjepidevuse säilitamine ning kaitsmine	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, KUM, SAd, MTÜ-d, SAPA, PM
1.6.1.24. Traditsiooniliste rahvakultuurisündmuste toimumise ja rahastamise tagamine	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, KUM, KULKA, PRAKS, kultuuriasutused
1.6.1.25. Kollektiivide (laulukoorid, rahvatantsurühmad) juhendajate toetamine ja väärtustamine, mentorkoolituste korraldamine, eestkõneleja leidmine/määramine ja ühiste ettevõtmiste algatamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, KUM, Rahvakultuuri Keskus, ELTSA,
1.6.1.26. Rahvaülikoolide esiletõstmine ja nende tegevuste tutvustamine ning levitamine.	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d, Pärnu rahvaülikool	KOV-id, kultuuriasutused
1.6.1.27. Maakonna (väike) muuseumite arendamine, esiletõstmine ja koostöö suurendamine ning koordineerimine. Muuseumite võrgustiku arendamine (templikaart/ühispilet) ja maakonna muuseumite ühisprojektid (näitused, vms	X	X	X	X	X	X	POL, PM	KOV-id, KUM, MTÜd
1.6.1.28. Kohaliku meedia (sh KOV ajalehtede, veebilehtede ja muu meedia) esiletõstmine ja koostöö suurendamine, maakondlik turundamine ning tegevuse koordineerimine ja sh koolitamine.	X	X	X	X	X	X	POL, SAPA	KOV-id, KUM, kultuuriasutused
1.6.1.29. Pärnumaa (kihelkondade) käsitööpärandi hoidmine ja arendamine	X	X	X	X	X	X	PM, Pärnumaa rahvarõiva nõukoda	MMG, ERKL, MTÜ-d, kultuuriasutused, POL
1.6.1.30. Vabaõhulavade ehitamine ja rekonstrueerimine (Paikuse laululava, Häädemeeste laululava, Lihula kõlakoda, Tõstamaa laululava ja pargi korrastus)	X	X	X	X	X	X	KOVid	KUM, Endla teater, Ettev, MTÜd.

1.6.1.31. Sindi suveteatri- ja vabaõhukompleksi (lauluväljaku) arendamine ning piirkonna arendamine koguperepargiks, sh kogu jõeäärse ala sidumine üheks tervikuks	X	X	X	X	X		Tori v	RAM, KUM, POL, MTÜd
1.6.1.32. Lihula kultuurimaja rekonstrueerimine	X	X	X	X	X		Lääneranna v	KUM, RAM
1.6.1.33. Lihula mõisakompleksi ja muuseumi, linnusemäe ning „vanalinna“ piirkonna arendamine. Baltisaksa kultuuriloo ekspositsioonide laiendamine.	X	X	X	X	X	X	Lääneranna v	KUM, RAM, MTÜd
1.6.1.34. Kuulsuste teemaraja loomine (Pärnumaalt pärit kultuuritegelaste ja sündmuste mälestusmärkide kaardistamine, tutvustamine jne (1.virtuaaltuur, 2.miniring, 3.kohapealne lugu).	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, RAM, KUM, Kultuuri- asutused, SAPA, MTÜd
1.6.1.35. Kihnu vana rahvamaja kultuuri- ja spordiväljaku väljaarendamine.	X	X	X	X	X		Kihnu v	PLPK, ettev,
1.6.1.36. Väärtuslike hoonete sh pühakodade restaureerimise toetamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id, era, MTÜ-d	KUM
1.6.1.37.Pärnu (sh Pärnumaa) Euroopa kultuuripealinnaks aastal 2035+ (st esimesel võimalusel)		X	X	X	X	X	POL, KOV-id	Kultuuriasutused, MTÜd
1.6.1.38. Kodarraha (auraha) kontseptsiooni loomine ning maakonna kõrgeima kultuurivaldkonna auhinnana väljaandmine		X	X	X	X	X	Pärnu muuseum, POL	KOV-id
1.6.1.39. Pärnu(maa) Hansapäevad. Rahvusvaheliste Hansapäevade toimumine Pärnus.		X	X	X	X	X	MTÜ Pärnu Hansa Kultuurikoda,	PLV, PM
1.6.1.40. Kihnu rahvamaja (KOV allasutusena) tegevuse taastamine		X	X				Kihnu v	
1.6.1.41. Sindi muuseumi laiendamine			X	X	X	X	Tori v	
Tegevussuund 1.6.2. Kõrgetasemelise professionaalse ja rahvakultuuri arendamine								
1.6.2.1. Kõrgetasemeliste teatri-, kino- ja kontserdielamusi pakkuvate asutuste ja organisatsioonide toetamine ja arendamine	X	X	X	X	X	X	SA-d, MTÜ-d	KOV-id, POL, KUM, kultuuriasutused
1.6.2.2. DigiKinod maapiirkonna keskustesse, kinode digitaliseerimisele (DCP – Digital Cinema Package) kaasaaitamine	X	X	X	X	X	X	POL, KOV -id	KUM, KULKA, Kinobuss, kultuuri- asutused
1.6.2.3. Pärnumaa Filmifondi käivitamine, kestlikusse tagamine ja kasvatamine. (<i>Pärnu plaanib oma kultuuristrateegia tegevuskavas regionaalse filmifondi loomist, kuid aastat ei ole märgitud</i>). <i>Maapiirkonna KOVide poolt fondi loomine heaks kiidetud ning esmane rahastus (40 000€) POL 2022. aasta eelarves olemas</i>	X	X	X	X	X	X	POL, LV	KOV-id, Eesti Filmi Instituut

1.6.2.4. Digikultuuri arendamine. Looming, graafika, heli (sh muusika).		X	X	X	X	X	Valdkonna loovtegijad	MTÜ-d, KOV-id, kultuuriasutused, PM
1.6.2.5. Digi - muuseumite ja teiste digi - vaatamisväärtuste platvormide/virtuaalruumide idee väljaarendamine ja loomine		X	X	X	X	X	SAd, MTÜ-d, POL	KUM, KOVid, PM
1.6.2.6. Kultuuriasutuste tehnilise taristu uuendamine (heli- valgustehnika, lavad)		X	X	X	X	X	KOVid	MTÜd, KUM
1.6.2.7. Kõrgkultuurisündmuste (sh rahvusvaheliste) korraldamine ja toetamine (nt kontserdid, näitused jne)	X	X	X	X	X	X	kultuuriasutused	POL, KUM, KULKA, KOVid, PM, kontserdimaja
1.6.2.8. Kõrgetasemelise kujutava kunsti ja arhitektuurielamuste pakkumise võimaluste arendamine. Olemasolevate näitusepindade kaardistamine ning uute võimalike pindade kasutuselevõtt ja loomine	X	X	X	X	X	X	Kultuuriasutused, Pärnu Linna-galerii, kunstnike-rühmitused	MTÜ-d, KOV-id, KULKA, PM
1.6.2.9. Iga-aastase maakondliku kultuurikalendri loomine ja aktuaalsena hoidmine	X	X	X	X	X	X	MTÜd, kultuuri-asutused	POL, KOV-id
1.6.2.10. Traditsiooniliste ja maakonna (sh piirkondlike) omapära esiletõuavate kultuurisündmuste ja festivalide jätkumisele kaasaaitamine.	X	X	X	X	X	X	POL, kultuuri-asutused	KOV-id, KULKA, KUM, MTÜd, PM
1.6.2.11. Kultuurisündmuste ja -kultuuritegelaste iga-aastase maakondliku tunnustamise ja Tähesära korraldamise jätkamine. Kultuurivaldkonna kodaraha statuudi väljatöötamine	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, KULKA, PSL,
1.6.2.12. Sesoonsuse vähendamine (võimalikult rohke sündmuste ja tegevuste hulk väljaspool kõrghooaega) ning peredele ja keeleintegratsioonile suunatud sündmuste arvu suurendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id, MTÜ-d	POL, kultuuri-asutused, PLPK, RJKK, PM
1.6.2.13. Multifunktsionaalse kunstihoone rajamine (näituste ja kultuurisündmuste korraldamiseks sh hoone esise väljaku arhitektuurivõistlus, projekteerimine, ehitamine)	X	X	X	X	X		PLV	Ettevõtjad, KUM
1.6.2.14. Tõstamaa rahvamaja universaalsaali parendamine (akustika, lavatehnika)	X	X					PLV	MTÜd, KUM, ettev
1.6.2.15. Laulu- ja tantsupeo kollektiivide ja juhendajate toetamine (tegevustoetused, palgatoetus).		X	X	X	X	X	KOV-id, ELT SA, Rahvakultuuri Keskus	POL
1.6.2.16. KOV kultuuritöötajate väärtustamine ja nende töötasu võrdsustamine riigisektori kultuuritöötajate palgatasemega.		X	X	X	X	X	KOV	POL, KUM
1.6.2.17. Sindi seltsimaja renoveerimine ja muusikakooli ehitamine integreerituna seltsimaja külge		X	X	X	X	X	Tori	KUM, RAM

1.6.2.18. Treimani Rahvamaja renoveerimine koos Treimani supelranna arendusega.		X	X	X	X		Häädemeeste v	MTÜd
1.6.2.19. Sindi raamatukogu laiendamine					X	X	Tori v	
Tegevussuund 1.6.3. Loomeinimeste koostöövõrgustiku arendamine								
1.6.3.1. Pärnumaa kui loomemaakonna arendamine: loomeinimeste võrgustiku (sh muusikud, heliloojad, kunstnikud, kirjanikud, käsitöölised) loomine ja arendamine	X	X	X	X	X	X	MTÜ, SAPA, POL	KOV-id, MMG, KULKA, PM
1.6.3.2. Massia keskuse (Massiaru loomekeskus) tegevuse arendamine, keskuse tingimuste parendamine ning maakonna tasandil laialdasem esiletoomine		X	X	X	X	X	Häädemeeste vald	MTÜd, POL, Ettev
1.6.3.3. Pärnu loovlinnak kui loova elu keskkonna võrgustiku arendamine ning keskusele statsionaarse pinna leidmisele kaasaaitamine		X	X	X	X	X	MTÜd	KOVid, KUM, POL
1.6.3.4. Alternatiivse muusika tegijate tegevuse toetamine		X	X	X	X	X	Ettev	MTÜd, KOVid
1.6.3.5. Sindi tööstusala loomekeskuse kontseptsiooni väljatöötamine ja arendamine (vt ka tegevuskava punkti 3.6.1.17.).		X	X	X	X	X	Tori vald	KOVid, MTÜd, POL
1.6.3.6. Virtsu loomekeskus-külalisateljee kontseptsiooni väljaarendamine ja keskuse tegevuste käivitamine		X	X	X	X		Virtsu arenguselts, Lääneranna vald	MTÜd, KUM
1.6.3.7. Kultuuriasjaliste toimiva koostöövõrgustiku ja infovahetuse arendamine	X	X	X	X	X	X	POL	KOV-id, kultuuriasutused, RAM, KUM
1.6.3.8. Pärnumaa loomeettevõtjate võrgustiku edasiarendamine: arengunõustamine, toote- ja teenusearendus, ühisturundus, jms	X	X	X	X	X	X	SAPA, MTÜ	KOV-id, MMG, POL
1.6.3.9. Kultuuriteenuste (kultuuri- ja huviringid, harrastusteatrid ja kutselised teatrid, kontserdid jne) pakkumine külakogukondades ja linnalistes asumites ning teenuste sisuline arendamine ja olulise kasvatamine ja vajalikkuseteadlikkuse tõstmine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Kultuuriasutused, MTÜ-d, PLPK, RJKK, POL, Teater maale projekt
1.6.3.10. Erinevate loomelaagrite korraldamine loomemajanduse edendamiseks	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d	SAPA, KOV-id, POL, PM
1.6.3.11. Liivi keele ja kultuuri taaselustamine ning piiride markeerimine (sh Liivi kultuuri keskuse loomine Metsapoole vanasse koolimajja)		X	X	X	X	X	MTÜ	Häädemeeste vald, POL, PM
1.6.3.12. Kabli purjelaevanduskeskuse kontseptsiooni väljatöötamine ja arendamine			X	X	X	X	MTÜ	Häädemeeste vald, POL
Eesmärk 1.7. Turvaline maakond								

Tegevussuund 1.7.1. Ennetustöö tõhustamine ja siseturvalisuse tagamine ning kasvatamine maakonnas								
1.7.1.1. Siseturvalisuse edendamine maakonnas: partnerlus, sh naabrivalve, abipolitsei, Kaitseliidu (KL) valdkondades	X	X	X	X	X	X	KOV-id, POL, SAPA	KL, PPA, PÄA, PTN
1.7.1.2. Noorsootöö võrgustiku arendamine elanikkonna kaitsealastel teemadel koostöös Kaitseliidu eriorganisatsioonide Noored Kotkad (NK) ja Kodutütred (KT) ning Päästeala noorteringidega	X	X	X	X	X	X	KOVid	KL, PPA
1.7.1.3. Vabatahtlike päästjate üksuste loomisele kaasaaitamine, nende tegevuse arendamine ja aastaringse päästevalmiduse loomisele suunatud investeeringute toetamine	X	X	X	X	X	X	PÄA	POL, PPA, KOV-id, MTÜ-d
1.7.1.4. Merepääste ja -turvalisuse edendamine, sh partnerluse ja vabatahtlike merepäästeseltside arendamine	X	X	X	X	X	X	PPA	KOV-id, KL, PÄA
1.7.1.5. Tuletõrje veevõtukohtade arendamine, väljaehitamine, korrastamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id, Ettev	PÄA SIM
1.7.1.6. Videovalve arendamine, sh valvekaamerate lisamine avalikku ruumi, erakaamerate paigalduse toetamine, nende integreerimine ühtsesse valvesüsteemi	X	X	X	X	X	X	KOV-id, MTÜd	PTN
1.7.1.7. Liiklusturvalisuse tagamine lasteasutuste juures (parkimis- ja peatumisvõimalused).	X	X	X	X	X	X	KOV-id, MTÜd	Lasteasutused, TRAM
1.7.1.8. Ülekäiguradade ja -kohtade ning bussipeatuste ohutumaks muutmine kaasaegsete lahenduste kaudu (nt valgustus, tähistused, helisignaalliga valgusfoorid)		X	X	X	X	X	KOVid, MTÜd	Lasteasutused, TRAM
1.7.1.9. Elanikkonna teadlikkuse tõstmine neid ümbritseva (loodus)keskkonna hoidmise vajalikkusest ja puhta keskkonna väärtusest	X	X	X	X	X	X	KKA, KOVid	PTN, KL, MTÜ-d
1.7.1.10. Veekogudel turvalisuse ja liiklusohutuse tagamine ning selleks vajaliku taristu loomine (slipid, parkimine)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	PÄA, PPA, TRAM, MTÜd
1.7.1.11. Ametlike ja mitteametlike ujumiskohtade turvaliseks muutmine ja ohutuspüstakute paigaldamine, nende korrashoid ja vahendite tagamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	PÄA, MTÜ-d
1.7.1.12. Ohtlike piirkondade kaardistamine ja meetmete rakendamine turvalisuse tagamiseks, sh valgustamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	PÄA, TRA, POL, MTÜd
1.7.1.13. Ennetustöö liiklusohutuse, koduohutuse, tuleohutuse ja veeohutuse tagamiseks	X	X	X	X	X	X	TRA, PÄA,PTN	KOV-id, MTÜ-d, KL, Nais-kodukaitse
Tegevussuund 1.7.2. Kriisideks valmisolek								
1.7.2.1. Vältimatut üld- ja eriarstiabi osutava toimepidava terviselinnaku väljaarendamine Pärnu Haigla baasil	X	X	X	X	X	X	PH	

1.7.2.2. Kiirabibaaside olemasolu tagamine Pärnus, Häädemeestel, Kilingi-Nõmmes, Vändras, Pärnu-Jaagupis, Lihulas, Tõstamaal, Kihnus	X	X	X				PTN	KOV-id
1.7.2.3. Kopterite maandumisvõimaluste parendamine Pärnu Haigla Ristiku 1 haiglakompleksi juures	X	X	X	X	X		PH	KOV-id, SOM, PLV
1.7.2.4. Elutähtsaid teenuseid osutava (ETOd) ja neid mõjutavate ettevõtete võrgustiku ning koostöö arendamine ja koolitamine	X	X	X				PTN	KOV-id, PH
1.7.2.5. Toimimise tagamine kriisiolukordades (ETO)							Päästeamet, KOV, PTN	MTÜd
1.7.2.6. Kandraami paigutamise võimekusega kinnise aluse soetamine/korraldamine Liivi lahel tegutsemiseks	X	X	X				Kihnu v	PH, PÄA, PPA, Kihnu Merepääste Selts
1.7.2.7. Ühiskondliku turvalisuse ja elanikkonnakaitse tagamine ja suurendamine	X	X	X	X	X	X	PÄA, PTR	KL, PPA, KOV-id, Pärnumaa Kodukant, Punane Rist
1.7.2.8. Eelduste loomine ja võimekuse tagamine kriisireguleerimise tsükli täitmiseks (st hädaolukordade ennetamine, hädaolukordadeks valmisolek, hädaolukorra realiseerumisel sellele reageerimine, tagajärgede taastamine ja likvideerimine, KOV kriisplaanide kaasajastamine)	X	X	X	X	X	X	PÄA, PPA, POL, SAPA	KL, KOV-id
1.7.2.9. Elanike riskiteadlikkuse suurendamine hädaolukordades iseseisvalt hakkama saamiseks ja üksteise aitamiseks	X	X	X	X	X	X	PTN	KL, PPA, Naiskodukaitse, PÄA, MTÜ-d
1.7.2.10. Kogukonna kaasamine tava- ja häda-olukordades (kirik, tugikeskused, Punane Rist jt)	X	X	X	X	X	X	SAPA, PTN	POL, MTÜ-d, KOV-id, küla- ja asumikogukonnad
1.7.2.11. Evakuatsioonikohtade kaardistamine, loomine ja varustamine ning elanike teavitamine nendest	X	X	X	X	X	X	KOVid, PÄA, PPA, PTN	POL
1.7.2.12. Maakondliku kriisikomisjoni loomine (suurendades Pärnumaa valmidust kriisideks valmisolekut ning kriiside lahendamiseks hakkama saamist)	X	X	X				POL, SAPA	PTN
1.7.2.13. Siseturvalisuse eesmärkide kajastamine omavalitsuste arengukavades	X	X	X	X	X	X	KOV-id	POL, SAPA, PTN
1.7.2.14. Info- ja küberkeskkonna ohutuse suurendamine ning kasutuse teadlikkuse tõstmine	X	X	X				KOV-id, POL, PTN	Haridusasutused, kultuuriasutused, MTÜd, POL
Eesmärk 1.8. Aktiivne tegelemine liikumisharrastusega ja tulemuslik sporditöö								
Tegevussuund 1.8.1. Liikumisharrastuse vajalikkuse teadvustamine ja võimaluste loomine								

1.8.1.1. Tervisliku ja aktiivse liikumisharrastuse vajalikkuse teadvustamine ja hoiakute kujundamine	X	X	X	X	X	X	PSL	KOV-id, MTÜ-d
1.8.1.2. Terviseradade võrgustiku arendamine, koostöö SA Eesti Terviserajad uute radade kavandamisel. Eesti terviseradade haldajate koolitamine Jõulumäe Tervisespordikeskuse kompetentsi baasil	X	X	X	X	X	X	KOV-id	JTSK, ETR, PSL
1.8.1.3. Kuni neljakuise suusatamisvõimaluse tagamine Jõulumäel. Kunstlumetootmise, ülesuve hoiustamise ja radade hooldamise toetamine,	X	X	X	X	X	X	JTSK	KOV-id, POL
1.8.1.4. Multifunktsionaalsed spordikeskuste ja terviseradade arendamine		X	X	X	X	X	KOV-id, SA Eesti Terviserajad	MTÜd
1.8.1.5. Aastaringsete igale eale sobivate rekreatsioonivõimaluste mitmekesistamine ja spordi- ja terviseradade arendamine	X	X	X	X	X	X	KOV-id	PSL
1.8.1.6. Noorte sportlikuks tegevuseks piirkonnas väljakujunenud traditsioone arvestades riikliku huvitegevuse toetuse osakaalu suurendamine	X	X	X				KOV-id	HTM
1.8.1.7. Lastele spordialade demopäevade ja spordimessi läbiviimine	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d	KOV-id, PSL, Pärnu Spordikool
1.8.1.8. Rääma raba lääne osasse puhketaristu kavandamine ja väljaarendamine		X	X	X	X		Tori v	RMK, PLV
1.8.1.9. Spordivaldkonna huvipoolte maakondliku koostöö edendamine ja tihendamine		X	X	X	X	X	PSL	KOV-id, MTÜ-d, POL
1.8.1.10. Ühtse infokanali arendamine (kontaktid, toetused, registrid kohtunikele, vabatahtlikele, inventari laenus/vahetamine, sündmuste kalendrid jne)		X	X	X	X	X	PSL	KOV-id, MTÜ-d
Tegevussuund 1.8.2. Kvalifikatsiooniga treenerid ja nende motiveerimine								
1.8.2.1. Treenerite kutsekvalifikatsiooni tõstmise (5.kv ja kõrgem) soosimine. Riigi noortetreenerite toetuse kaasfinantseerimise (ca 50%) kindlustamine	X	X	X	X	X		KOV-id	MTÜ-d, PSL
1.8.2.2. Treenerite töötingimuste tagamine ja kindlustamine vajalike tehniliste töövahenditega	X	X	X	X	X		KOV-id, MTÜ-d	PSL
Tegevussuund 1.8.3. Erivajadustega inimestele ligipääsu tagamine ja osalemisvõimaluste loomine								
1.8.3.1. Erivajadustega (sh liikumispuudega, vaegnägijad, kurdid, tummad) inimeste kaasamine ja mitmekülgsete võimaluste loomine erinevate spordialade harrastamiseks ja liikumisharrastus sündmustel osalemiseks.	X	X	X	X	X	X	PSL	KOV-id, MTÜ-d, KUM

1.8.3.2. Sportimispaikadele ja publikualadele ligipääsu tagamine. Universaalse disaini põhimõtete rakendamine.	X	X	X	X	X	X	KOV-id	MTÜd
Tegevussuund 1.8.4. Võistluste ja spordisündmuste korraldamine ja parimate tunnustamine								
1.8.4.1. Rahvusvaheliste atraktiivsete võistluste (noorte jalgpalliturniir, ringraja võistlused, golf, kettagolf, suusatamine, sõudmine, purjetamine jne) korraldamise ja turundustegevustega toetamine	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d	PSL, SAPA
1.8.4.2. Spordikohtunike koolituste organiseerimine koostöös klubidega	X	X	X	X	X	X	PSL	MTÜ-d, alaliidud
1.8.4.3. Traditsiooniliste võistluste ja liikumisharrastuse sündmuste korraldamise toetamine ja korraldajate kogemuste jagamine uutele tegijatele.	X	X	X	X	X	X	MTÜ-d, PSL	KOV-id, POL
1.8.4.4. Erineva taseme ja eesmärkidega võistlussüsteemide korrastamine ning vajaduste väljaselgitamine ja kooskõlastamine (meistrivõistlused, mängud, koolinoorte võistlused jne)	X	X	X				PSL	KOV-id, MTÜ-d, Pärnu Spordikool
1.8.4.5. Maa ja linnakoolide ühise võistluskalendri koostamine ja võistluste ühitamine.	X	X	X				PSL	PKSL, POL, LV
1.8.4.6. Pärnumaa parimate sportlaste igaaastane valimine ja nende tunnustamine „Tähesäräl“	X	X	X	X	X	X	PSL	POL, KOV-id, MTÜ-d
Tegevussuund 1.8.5. Spordiobjektide rajamine ja renoveerimine								
1.8.5.1. Pärnu Sõudekeskuse arendamine. Sõudestaadioni arendamine, Pärnu Sõudeklubi hoonete rajamine ja Pärnu Kalevi Sõudekeskuse renoveerimine.							MTÜ-d	KUM, KOV-id
1.8.5.2. Jõulumäe Tervisespordikeskuse arendamine rahvusvaheliselt tunnustatud treening-, õppe- ja võistluskeskuseks (spordimaja, laskesuusatiiru, väliujula, tenniseväljaku ning rahvusvahelistele nõuetele vastava rulluisu-, maanteeratta-, rullsuusaovaali rajamine), asfaltkattega liikumisraja renoveerimine, küttesüsteemide kaasajastamine, söögiploki renoveerimine ja laiendus	X	X	X	X	X		JTSK	KUM, KOV-id
1.8.5.3. Tihemetsa motokompleksi arendamine	X	X	X				MTÜ-d	KOV-id
1.8.5.4. Jalgpalli välisväljakute ja sisehalli rajamine Pärnu linnas. Jalgpallikeskuse rajamine (sh jalgpalliväljakud, olme- ja majutusruumid)	X	X	X				MTÜ-d	KOV-id
1.8.5.5. Tootsi ujula arendamine ja haldamine piirkondliku ühisprojektina	X	X	X				Põhja-Pärnumaa v	KOV-id

1.8.5.6. Pärnu Jahtklubi arendamine. Jahisadama laiendamine ja uute kaikohtade loomine; teenindavate hoonete ehitamine; valgustuse rajamine; reisisadama arendamine; jõeäärse ala korrastamine; kaldakindlustus	X	X	X				MTÜ-d	PLV
1.8.5.7 Jäähalli ehitus	X	X					Ettev	KOV-id
1.8.5.8. Lihula Gümnaasiumi spordirajatiste rekonstrueerimine ja Lihula Spordihoone ehituse lõpetamine	X	X	X	X	X		Lääneranna v	KUM, HTM
1.8.5.9. Koolide välispordirajatiste renoveerimine ja täiendamine. Osavuslinnakute rajamine.	X	X	X				KOV-id	KUM, HTM
1.8.5.10. Sauga alevikku uue võimla ja staadioni rajamine	X	X	X				Tori v	KUM, HTM
1.8.5.11. Sindi kärestikule ja selle ümbruse kallastele rahvusvahelistele standarditele vastava aastaringse Sindi veespordi ja veeturismi keskuse välja arendamine	X	X	X				Tori v	Aerutamis-föderatsioon, ettev, MTÜ-d
1.8.5.12. Erinevate spordialadega tegelemiseks üldfüüsilist ettevalmistust ja osavust arendavate vahendite soetamine ja võimaluste avardamine	X	X	X				KOV-id	MTÜ-d
1.8.5.13. Pärnu Laskekoolituskeskuse rajamine	X	X					PJL (Pärnu Jahimeeste Liit)	PPA, EJS, EJSL, Eesti IPSC
1.8.5.14. Tihemetsa spordi- ja huvikeskuse täiendavate funktsioonide väljatöötamine	X	X	X				Saarde v	
1.8.5.15. Pärnus metsa 19 hoone renoveerimine Pärnu treening- ja vabaajakeskuseks ja Ranna raamatukoguks	X	X	X				PLV	
1.8.5.16. Spordirajatiste arendamine ja rajamine erinevates piirkondades (sh multifunktsionaalsed spordiväljakud, ekstreemspordialade, väljõusaalide jms rajamine ja arendamine	X	X	X	X	X	X	KOV	PSL, MTÜ-d
1.8.5.17. Uute discgolfi radade planeerimine ja rajamine ning mitmekülsemaks ja põnevamaks muutmine		X	X	X	X	X	MTÜ-d	KOV-id, PSL
Eesmärk 1.9. Laiapõhjaline aktiivne ja toimiv kodanikuühiskond								
<i>Tegevussuund 1.9.1. Majanduslikult kestlik kodanikuühiskond</i>								
1.9.1.1. Kodanikeühenduste majandusliku tegevusvõimekuse suurendamine, sh projekti- ja ettevõtlussuunaliste (nt kogukonnateenused, avalike teenuste delegerimine, sotsiaalne ettevõtlus) tegevuste toetamine ja edendamine *	X	X	X				SAPA	MTÜ-d
1.9.1.2. Kodanikeühenduste omavahelise koostöö toetamine (külade ümarlaud, külavanemate koostöökogu jne)	X	X	X				KOV-id MTÜ-d	SAPA, Kodukant

1.9.1.3. Seltside ja teiste kodanikeühenduste tegevuste toetamine	X	X	X				KOV-id, MTÜ-d	Kodukant, SAPA, POL
1.9.1.4. Kodanikeühendustest moodustunud valdkondlike ja piirkondlike võrgustike tihe koostöö arenguhüppe eesmärgil (sh ühisprojektid kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil)	X	X	X				SAPA	KOV-id, MTÜ-d, PLPK, RJKK
1.9.1.5. Kodanikeühenduste juhtide ja liikmete juhtimise ja kaasamisvõimekuse toetamine ja arendamine (sh ettevalmistuskursuste ja täiendõppe korraldamine, mentorlusprogrammide elluviimine, tugisüsteemi arendamine)	X	X	X				SAPA	KOV-id, MTÜ-d,
1.9.1.6. Sotsiaalset innovatsiooni edendavate, kajastavate ning toetavate sündmuste korraldamine	X	X	X				SAPA, MTÜ-d	TÜ
Tegevussuund 1.9.2. Elanike aktiivne osalemine ühiskondlikus elus								
1.9.2.1. Kodanikuhariduse ja elukestva õppe toetamine, sh täiskasvanud õppija nädal (TÕN)	X	X	X				HTM	KOV-id, haridus- asutused, SAPA, Pärnumaa Kodukant
1.9.2.2. Maakonna tublide kodanike ja kodanikeühenduste esiletõstmise	X	X	X				SAPA	KOV-id, MTÜ-d, POL
1.9.2.3. Pärnumaa Ühisnädala korraldamine	X	X	X				SAPA	KOV-id, MTÜ-d, Kodukant, PM
1.9.2.4. Arukate Külade arenguprogrammi tutvustamine ja liitunute suurendamine maakonnas	X	X					PLPK, Roheline Jõemaa	Eesti Leader Liit, LEADER tegevus- grupid, Kodukant, maaeluvõrgustik, MEM, SOM,

2. Teadmuspõhine majandus

VISIOON aastaks 2027: Pärnumaal on välja kujunenud koostöövõimeline ja mitmekülgne ettevõtluskeskkond, kus panustatakse siinse eripäraga kompetentsivaldkondade ja neile tugineva kõrgema lisandväärtusega ettevõtluse arendamisele ja toetamisele. Oluline rõhuasetus kohalike bioressursside oskuslikuks ja sidusaks tarbimiseks neid võimalikult palju vääriindades ja kehtlikult majandades. Süsteemselt tegeletakse digi- ja rohepöörde elluviimise ning uute taastuvenergiaallikate kasutuselevõtuga. Käivitunud on regionaalne innovatsioonisüsteem, kus era- ja avalik-õiguslikud organisatsioonid loovad, levitavad ja rakendavad avatult ja läbipõimunult uusi teadmisi ja praktikaid. Tänu Pärnumaal tegutsevatele teadusasutuste filiaalidele ja kompetentsikeskustele toimub ettevõtluses järjepidev mitmekesisustumine ja hooajalisuse vähenemine. Kasvanud on maakonna tööandjate võime tõusta globaalses väärtusahelates, luua nutikaid ja hästi tasustatud töökohti, mis koos atraktiivse elukeskkonnaga aitab maakonnas hoida ja tuua siia juurde edukaid tööandjaid, kvalifitseeritud tööjõudu ja ettevõtlikke elanikke.

Tegevus	Teostamise aeg							Teostaja	
* Rahastatakse võimalusel meetmest „Atraktiivne piirkondlik elu- ja ettevõtluskeskkond“ (PEEK)	2	2	2	2	2	2	2	Eestvedaja	Partnerid
	0	0	0	0	0	0	0		
	2	2	2	2	2	2	2		
	2	3	4	5	6	7			
Eesmärk 2.1. Kestlik ja koostöövõimeline ettevõtluskeskkond									
<i>Tegevussuund 2.1.1. Ettevõtluskeskkonna arengut toetavate tugisüsteemide arendamine</i>									
2.1.1.1. Ettevõtluse arengut takistava bürokraatia vähendamise, lubade taotlemise jm ametkondliku asjaajamise kiiruse ja kvaliteedi kasvu eestvedamine	X	X	X	X	X			KOV-id, riigiasutused	SAPA
2.1.1.2. Investeeringute hankimine maakonna võtmesektoritesse	X	X	X	X	X			EAS, SAPA	KOV-id
2.1.1.3. Ettevõtluse mitmekesisust toetavate rahastamisvõimaluste ja meetmete süsteemne kaardistamine ja teavitustöö ning kasvupotentsiaaliga ettevõtete nõustamine	X	X	X	X	X			SAPA	EKTK, TK, EAS, PRIA, Innove, TÜPK
2.1.1.4. Eksporditoe pakkumine läbi koolituste, ärikontaktide loomise, õppe- ja kontaktreiside ning messidel osalemise *	X	X	X	X	X			SAPA	EAS, EKTK, erialaliidud
2.1.1.5. Tööstuse digitaliseerimise ja automatiseerimise meetmetega seonduv teavitustöö ja nõustamine *	X	X	X	X	X			SAPA	EAS, RTK, MKM, RM
2.1.1.6. Ettevõtete teenusedisaini, tehnoloogia- ja tootearendusega seonduv teavitustöö ja nõustamine *	X	X	X	X	X			SAPA	EAS, RTK, EKTK, TÜPK
2.1.1.7. Ressursitõhusate lahenduste ja ringmajanduse meetmetega seonduv teavitustöö ja nõustamine *	X	X	X	X	X			SAPA	KIK, KeM, KOV-id

2.1.1.8. Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse innovatsiooni arendustegevuse toetamine *	X	X	X	X	X		SAPA	Forward-space, MTÜ-d
2.1.1.9. Sotsiaalselt vastutustundliku ja töökeskkonna riske maandava ning tervist edendava ettevõtlusega seonduv teavitustöö ja nõustamine *	X	X	X	X	X		SAPA	KIK, KeM, SOM, TAI, EKTK, CSR Foorum
2.1.1.10. Nutika linna klastrisse kuulumine ja projektide teostamine		X	X	X	X		PLV	KOV-id, TÜPK
Tegevussuund 2.1.2. Ettevõtlusalase koostöövõrgustiku tugevdamine								
2.1.2.1. Koostöö tõhustamine avaliku ja erasektori võrgustikega ettevõtlusmaastiku arengute ja väljakutsete regulaarseks seireks ja lahenduste väljatöötamiseks	X	X	X	X	X		SAPA	EKTK, PEvK, TÜPK, PKHK, KOV-id, LEADER-grupid, TK
2.1.2.2. Muutuvate majandustrendidega kaasnev võtmesektorite valdkondliku kestlikkuse diagnostika ja sellest tulenev ärimudelite uuendamise seotud teavitustöö ja nõustamine *	X	X	X	X	X		SAPA	EKTK, PEvK, KOV-id
2.1.2.3. Maakonna ettevõtjatest mentorpaaride moodustamine põlvkondade vahelise koostöö ja teadmussiirde edendamiseks ning noorte ettevõtjate sihikindel kaasamine ettevõtlus- ja kodanikeühendustesse *	-	X	X	X	X		SAPA	EKTK, PEvK, KOV-id, Rotary, Lions, Eesti Ettevõtlike Noorte Koda, Zonta, JCI, Forward-space
2.1.2.4. Pärnu kolledži vilistlaste ja endiste pärnumaalaste sidumine Pärnumaa ettevõtlusega – nn Pärnumaa saadikute programm	-	X	X	X	X		TÜPK	SAPA, KOV-id
2.1.2.5. Kasutamata tööstus-, elamu- ja põllumajandushoonete ning nende taristu kaardistamine, neile ettevõtluse arenguks uue funktsiooni leidmine (nt rendipindadega loomelinnak, ladu/kontor/müügiesindustüüpi äripinnad) või nende lammutamine	X	X	X	X	X		SAPA, KOV-id	KIK, PRIA, kinnisvara-firmad
2.1.2.6. Koostöötamiskeskuste ning <i>start-up</i> tegevuste toetamine	X	X	X	X	X		PLV	SAPA, TÜPK, Forward-space
2.1.2.7. Kaugtöökõks võimaluste loomine, paindlike töökohtade toetamine	X	X	X	X	X		KOV-id	SAPA, Ettevõtted

2.1.2.8. Pärnumaa ettevõtluse maine ja kuvandi tõstmine (olemasolevate ettevõtete tutvustamine)	X	X	X	X	X		SAPA	Ettevõtlus-organisatsioonid, KOV-id
2.1.2.9. Häkatoni „Ettevõtlik pärnakas“ läbi viimine	X	X	X	X			PLV	SAPA, Pärnumaa ettevõtlus-inkubaator
2.1.2.10. Konverentsibüroo tegevuse osaline arendamine, koostöös teenusepakkujatega	X	X	X	X	X		PLV	Ettevõtjad, EAS
2.1.2.11. Teenusedisaini konverentsi „Playday“ korraldamine	X	X	X	X	X		PLV	TÜPK
Tegevussuund 2.1.3. Maakonna võimaluste aktiivne turundus ja sihipärane mainekujundus								
2.1.3.1. Maakonna üldise ettevõtlusmaastiku süstemaatiline seire, majandusülevaadete, rakendusuuringute ning trendianalüüside (sh investoritele vajaliku info) koondamine ja levitamine *	X	X	X	X	X		SAPA	EAS, EKTK, KOV-id, RAM, MKM, Kutsekoda, Praxis
2.1.3.2. Mainekujunduse fookuse laiendamine parnumaa.ee ja parnukobar.ee kaudu lisaks turismile ka kvaliteetsele elu- ja töökeskkonnale, mitmekesistele haridus- ja kaugtöövõimalustele, tööstusele, põllumajandusele ja piirkonnaspetsiifilistele valdkondadele *	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id EAS, EKTK
2.1.3.3. Koostöö arendamine Pärnumaa profiiliga haakuvate sõpruslinnade ja –piirkondadega ekspordiks, välisinvesteeringuteks, teadmussiirdeks ja rahvusvahelistes projektides osalemise jaoks partnerite leidmiseks	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id, POL, Europe Direct, TÜPK
2.1.3.4. Maakonna ettevõtlusmaastiku ja investeerimisvõimaluste tutvustamine delegatsioonide ja võtmeisikute vastuvõtmise kaudu	X	X	X	X	X		SAPA	Europe Direct, KOV-id
2.1.3.5. Ettevõtluseks sobiliku tööstuskinnisvara pakkumisi ja investoreid otsivate ettevõtete müügiprogrammi (investinparnu.com) edasi arendamine ja sidumine parnumaa.ee veebiportaaliga *	X	X	X	X	X		SAPA	EAS, KOV-id
2.1.3.6. Pärnumaa tööstusalade ühisturundus ja arendamine (Loode-Pärnu, Niidu, Audru, Sauga, Paikuse, Uulu, Virtsu, Lihula, Väandra, Suaru, Kilingi-Nõmme jt) *	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id
2.1.3.7. Maakonna aktiivne turundamine (sh rahvusvaheliselt digitaalsetele nomaadidele) töö- ja pereelu ühildamiseks ning asukohasõltumatuks ettevõtluseks ja kaugtööks sobiva keskkonnana	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id, TÜPK, EAS
2.1.3.8. Pärnumaa turundamine naisettevõtlust toetava tugeva koostöövõrgustikuga piirkonnana, mis pakub	X	X	X	X	X		SAPA	Zonta, EENA, Lions,

töö- ja pereelu ühildamist võimaldavat eneseteostust ja aitab tõsta tööhõivet *								Rotary, Koidula
2.1.3.9. Pärnumaa toodangu eristuv eksponeerimine „Pärnumaa Maitset / Pärit Pärnumaalt“ (nt tööstustoodangu hüplikpoed, eriväljapanekud toidukaubale, kohalikust toormest meened, toitlustus) *	X	X	X	X	X		SAPA, KOV-id	POL, Ettev
2.1.3.10 Pärnumaa ettevõtlusnädala korraldamine ettevõtlusteadlikkuse suurendamiseks, ettevõtliku eluhoiaku arendamiseks ja ettevõtlusega tegelejate tunnustamiseks	X	X	X	X	X		SAPA	EAS, Ettev, KOV-id
2.1.3.11. Pärnumaa ettevõtluskeskkonda tutvustav väljapanek (TÜPKs, lennujaamas, rongijaamas jm)	X	X	X	X	X		SAPA	Teenusepakkujad, Pärnu Muuseum
2.1.3.12. Kala väärindamisega seotud väljundite leidmine ja turundamine							PLPK	Ettev, Liivi lahe kalanduskogu, KOVid
Tegevussuund 2.1.4. Tööjõuprobleemide leevendamine								
2.1.4.1. Tööjõumahukuse vähendamiseks automatiseerimise ja digitaalsete tehnoloogiate kasutuselevõtuga seotud teavitustöö ja nõustamine *	X	X	X	X	X		SAPA, Ettev	EAS, EKTK
2.1.4.2. Ettevõtjatele suunatud teavitustöö Y-Z-Alfa põlvkonna tööturule sisenemisega kaasnevatest muutustest ja nende ootustest tulenevast töökeskkonna kohandamisvajadusest *	X	X	X				SAPA	EKTK, TK TÜPK, PKHK, Innove
2.1.4.3. Stipendiumipõhine õpe noorte sidumiseks Pärnumaaga, et noored jääksid/tuleksid Pärnumaale õpitut rakendades töötama ja elama	X	X	X	X	X		Ettev	SAPA, KOV-id
2.1.4.4. Tööjõuturul eemal olnute (sh heitunute ja NEET noorte) ning erivajadustega inimeste tööle saamise ja tööil püsivuse meetmetega seonduv teavitustöö koos koolituste, sh vajadusel paindõppe pakkumisega	X	X	X	X	X		TK	RAM, SAPA, SKA, Ettev, SOM, MTÜ-d, kogudused, Noorte Tugilad
2.1.4.5. Võtmesektorite arenguks vajaliku välistööjõu rakendamist hõlbustavate sisseelamisteenuste ja lõimumist toetavate tugiteenuste pakkumine	X	X	X	X	X		KOV-id	PPA, Ettev, SKA, SAPA, TK, MTÜ-d
2.1.4.6. Turutõrkega piirkondades munitsipaal-üürimajade, õpilaskodude ja ühiselamute arendamine tööjõu, õpilaste ja tudengite meelitamiseks piirkonda (nt mobiilsed moodulmajad, esmased elamispiinnad noortele spetsialistidele, olemasoleva elamufondi renoveerimine)	X	X	X	X	X		KOV-id	MKM

Eesmärk 2.2. Majanduse kõrge konkurentsivõime								
<i>Tegevussuund 2.2.1. Regionaalse ettevõtluse ja innovatsioonisüsteemi ökosüsteemi täiustamine</i>								
2.2.1.1. Valdkondlike kompetentsikeskustega (sh ressursi- ja biomajandus, turism, hobumajandus, teenusedisain, taastusravi ja hõbemajandus) seotud tegevuste arendamine Pärnumaal *	X	X	X	X	X		SAPA, TÜPK	KOV-id, EAS, MEM, Ettev
2.2.1.2. Innovatsiooni toetavate hangete rakendamine maakonnas (fookusega valdkondadel, kus avalikul sektoril on innovatsiooni ostjana strateegiline roll)	X	X	X	X	X		SAPA, KOV-id	EAS, MKM, TÜPK, Ettev, PKHK, PSTK,
2.2.1.3. Eakatele suunatud hõbemajandusteenuste disainimine ja neid osutava tööjõu ettevalmistamine koostöös haridus-, ravi- ja teadusasutustega	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK, PSTK	SAPA, SKA, Ettev, KOV-id, SOM, Haigekassa, Spaaliit
2.2.1.4. TÜPK õppekavade täiendamine ja uute õppekavade (sh IT-valdkond) loomine koostöös teiste (sh rahvusvaheliste) kõrgkoolidega ning nende sidustamine maakonna ettevõtjate vajadustega - Multiversitase mudeli rakendamine *	-	X	X	X			TÜPK	SAPA, Ettev
2.2.1.5. Koostöös kutseharidusasutustega Pärnumaa ettevõtete vajadustele vastavate spetsialistide koolitamiseks loodud lühendatud (rahvusvaheliste) ja V taseme biomajanduse õppekavade rakendamine *	-	X	X				PKHK, PSTK	SAPA, Ettev
2.2.1.6. Teadus- ja arenduskeskustega koostöö tegemise võimaluste tutvustamine ja vahendamine ettevõtjatele (sh parima olemasoleva ja rahvusvahelise teadmuse rakendamine maakonna arenguks, nt. erinevate valdkondade uurimistööde, arengukavade jne koostamine ja analüüsimine)	X	X	X	X	X		TÜPK, SAPA	SAPA, Ettev, PKHK, PSTK, KOV-id, EKTK
2.2.1.7. Pärnumaa ettevõtluse tugistruktuure, täiendusõppe- ja inkubatsioonikeskust, disaini- ja katselaborit ning ettevõtete demoala ühendava avatud innovatsioonikeskuse ja -linna edasiarendamine ja selle toimepidevuse tagamine	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id, TÜPK, Forward-space, PEVK
2.2.1.8. Rohe-, sini- ja ringmajanduse põhimõtteid järgivate ning keskkonnamõjusid vähendavate jätkusuutlike ärimudelite rakendamisega seotud teavitustöö ja tegevuste elluviimine	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id, Ettev, TÜPK, PKHK
2.2.1.9. Maakonnaülese kliimakava koostamine ja ellurakendamine	X	X	X				SAPA	KOV-id, Ettev
2.2.1.10. Euroopa Liidu roheleppe mõjude analüüs maakonna ettevõtlusele ning	X	X	X				SAPA	KOV-id, TÜPK, KEM, Ettev

rohepöördega seonduvate teavitus- ja arendustegevuste elluviimine (RoheKOBAR) *								
Tegevussuund 2.2.2. Inkubatsiooniteenuse edasiarendus								
2.2.2.1. Ettevõtlusinkubaatori toimimismudeli edasiarendamine ja sidustamine maakonna ning Lääne-Eesti piirkonna ettevõtete ja huvigruppidega *	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id, Ettev, TÜPK, PKHK, PSTK
2.2.2.2. Inkubantide ringi laiendamine ja mentorettevõtete / -ettevõtjate leidmine *	X	X	X	X	X		SAPA	KOV-id, EKTK, Ettev
2.2.2.3. Teenuse- ja tootearendusliku toe pakkumine koostöös kutse- ja kõrgkoolidega (sh kutseharidusasutuste õpetajate valmisoleku kindlustamine tehnikaalase õpivara kasutamiseks ja huviliste juhendamiseks)	-	X	X	X	X		SAPA	POL, TÜPK, PKHK, PSTK
2.2.2.4. Koostöös PKHK, PSTK ja Pernova Hariduskeskusega tööstus- ja tehnikainkubatsiooniga seotud tegevuste arendamine	-	X	X	X	X		PKHK	SAPA, POL, Pernova Hariduskeskus
2.2.2.5. Ettevõtlusinkubaatoris Pärnu kolledži baasil loomeinkubatsiooni ja IT-teenuste arendamine (sh IT-rakenduste väljatöötamisele spetsialiseerunud ettevõtete koosluse loomine) *	X	X	X	X	X		SAPA	TÜPK, POL, Forward-space, Ettev
2.2.2.6. Regionaalse innovatsioonikeskuse KOBAR raames erinevate teemakobarate (sh loome-, kultuuri-, disaini-, rohe-, turundus- jm valdkondades spetsialiseerunud ettevõtete koosluste) loomine ja tugimine *	X	X	X	X	X		SAPA	TÜPK, POL, Forward-space, Ettev
Tegevussuund 2.2.3. Ressursimajanduse kompetentsikeskuse rajamine								
2.2.3.1. Kompetentsikeskuse kontseptsiooni uuendamine ja elujõulisuse hindamine koostöös partneritega (sh fookusvaldkondade, eesmärkide ja tegevuste kokkuleppimine ning isemajandava toimimismudeli väljatöötamine) *	X	X	X				SAPA	TÜPK, Ettev
2.2.3.2. Rahastusvõimaluste kaardistamine ja toetustele lisaks investeringute kaasamine, millega kaasnevad kompetentsid ja teadmussiire	X	X	X	X	X		SAPA	TÜPK, Ettev
2.2.3.3. Kompetentsikeskuse kontseptsiooni uuendamisest sõltuvalt projektiportfelli koostamine ja ettevõtete kaasamine eesmärkide saavutamiseks *	-	X	X	X	X		SAPA	TÜPK, Ettev
2.2.3.4. Valdkonnapõhiste rahvusvaheliste tugivõrgustike loomine ja avatud toimimine	X	X	X	X	X		SAPA	TÜPK, POL, Ettev
2.2.3.5. Sini- ja rohemajanduse valdkonnaga seotud olulisimate välisülikoolide õppekavade ja siseriiklike koostööpartnerite kaardistamine ning ressursimajanduse õppesuuna ettevalmistamine ja käivitamine TÜPK-is *	-	X	X	X	X		TÜPK	POL, SAPA

Eesmärk 2.3. Ettevõtlusteadlikkuse arendamine ja töäjõu ettevalmistamine									
Tegevussuund 2.3.1. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe toetamine									
2.3.1.1. Aktiivne teavitustöö koolides ja meedias ettevõtlikkuse ja ettevõtlusjulguse kasvatamiseks (sh ettevõtlus kui elustiil ning sellega kaasnevad hüved ja riskid) *	X	X	X	X	X		SAPA	POL, koolid, KOV-id, Ettev, TK, ANK, EKTK, HUUB	
2.3.1.2. Noorte ettevõtlikkuse võrgustiku eestvedamine (sh ettevõtlikkusprojektide ja –tegevuste toetamine ja kaasatute ringi laiendamine) Pärnumaal *	X	X	X	X	X		SAPA	POL, Ettev, KOV-id, TK, koolid, HUUB	
2.3.1.3. Ettevõtliku Kooli võrgustikus osalemine ja võrgustiku laiendamine Pärnumaa koolidesse ja lasteaedadesse *	X	X	X	X	X		SAPA	POL, Ettev, KOV-id, koolid, lasteaiad	
2.3.1.4. Ettevõtlikkusõppe rahastuse eelarvepõhiseks muutmise eestvedamine	X	X					HTM	POL, koolid, KOV-id, SAPA	
2.3.1.5. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppega seotud hea-de algatuste tunnustamine ja esiletõstmine koolides ja maakonnas tervikuna *	X	X	X	X	X		SAPA	POL, koolid, KOV-id, Ettev	
2.3.1.6. Eestvedajate ja mentorite leidmine, koolitamine ja motiveerimine nii koolide, KOV-ide kui ettevõtete tasandil *	X	X	X	X	X		SAPA	POL, koolid, KOV-id, Ettev	
Tegevussuund 2.3.2. Õpilaste ja tudengite karjääriplaneerimise sidumine maakonna ettevõtlus- ja töövõimalustega									
2.3.2.1. Avaliku, era- ja mittetulundussektori tegevusi tutvustavate mentorprogrammide ja piirkondlike töövarjupäevade korraldamine koolinoortele, et anda võimalikult mitmekülgne ülevaade lisaks ettevõtlusele ka teiste valdkondade karjäärivõimalustest *	X	X	X	X	X		SAPA	POL, koolid, KOV-id, Ettev, TK, Innove	
2.3.2.2. Info koondamine ettevõtete ja asutuste praeguse ja tulevase töäjõuvajaduse (sh pakutavate palgatasemete ja tulevikuametite) kohta nii õpilastele kui tudengitele	X	X	X	X	X		TK, TÜPK	POL, koolid, Ettev, ANK, Kutsekoda, SAPA	
2.3.2.3. Maakonna majandusharudega haakuvate huvialaringide loomine, toetamine ja populariseerimine	X	X	X	X	X		KOV-id	POL, SAPA, Pernova	
2.3.2.4. Ettevõtlusvaldkondadest ja ettevõtetest audio-visuaalse materjali loomine ja selle õppetegevusse integreerimine ning juhendajate koolitamine *	X	X	X	X			SAPA, Ettev	TK, ANK, Koolid	
2.3.2.5. Ettevõtete külastuste korraldamine töötajatele, tudengitele, õpilastele ja õpetajatele *	X	X	X	X	X		Koolid, SAPA	TK, Ettev	
2.3.2.6. Varjast töökogemust pakuva õpilasmaleva jätkumiseks vajalike tugitegevuste rahastamine	X	X	X	X	X		POL	Koolid, Ettev, KOV-id	

2.3.2.7. Karjäärinõustamise teenuste osutamine koolinoortele	X	X	X	X	X		TK	POL, ANK, Noorte Tugilad
Tegevussuund 2.3.3. Kvalifitseeritud tööjõu vajaduspõhine ettevalmistamine								
2.3.3.1. Ettevõtjate ja avaliku sektori vahelise koostöö arendamine maakonna ettevõtete profiiliga haakuvate akadeemiliste üksustega (TÜ, TTÜ, EMÜ, EKA, TKTK jt) ettevõtluse mitmekesistamist soodustavate õppekavade väljatöötamisel *	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK	SAPA, EKTK, KOV-id, Ettev
2.3.3.2. Täiendõppe pakkumine sotsiaalse innovatsiooni jaoks olulistel teemadel (sh uued ärimudelid, rohepööre, energiatootmine ja -sääst, ringmajandus, ressursitõhusus, toiduohutus, teadlik meediakasutus jm) *	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK, SAPA	EKTK, KOV-id, Ettev
2.3.3.3. Tootmisettevõtetes rakendatava protsessijuhtimise õppekava käivitamine *	-	X	X				TÜPK, PKHK	SAPA, Ettev
2.3.3.4. Säästva arengu ja ressursijuhtimise (sh ökosüsteemide majandamine, ringmajandus ja kaasnevad tehnoloogiad) õppekava juurutamine *	X	X	X				TÜPK, PKHK	SAPA, Ettev
2.3.3.5. Ettevõtetele lähteülesannete kogumine tudengite kaasamiseks ja ettevõtete juurde tudengitest arengumeeskondade loomine *	-	X	X	X	X		TÜPK, PKHK	SAPA, EKTK, Ettev
2.3.3.6. Praktikabaaside ja -kohtade pakkumine nii maakonnasiseselt kui mujalt tulnud inimestele, et tuua Pärnumaale kompetentsi juurde *	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK	SAPA, EKTK, Ettev
2.3.3.7. Töökohapõhise õppe (sh õpipõhise) rakendamine nii kutse- kui kõrghariduses *	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK, PSTK	SAPA, Ettev, EKTK
2.3.3.8. Praktikute kaasamine kõrghariduse ja kutseõppe praktilisemaks muutmiseks *	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK	SAPA, Ettev
2.3.3.9. Elukestva õppe (sh ettevõtlusega seotud valdkondades täiendus- ja ümberõppe) aktiivne teavitustöö ja koolitustegevus *	X	X	X	X	X		TÜPK, PKHK, PSTK	SAPA, Ettev, EKTK, KOV-id

3. Turism ja maakonna turundus

VISIOON aastaks 2027: Piirkonna tugevused nii elu-, töö- kui puhkusekeskkonnana on läbi järjepideva turunduse üle-eestiliselt kõigile teada. Pärnumaa on meeldejäädav puhkusesihtkoht, kus on kvaliteetsed elamused ning külalislahked teenusepakkujad. Madalhooajal on piirkond tunnustatud konverentsi- ja spordituristide ning toidu- ja kultuurihuviliste hulgas. Pärnumaa on aastaringiselt hinnatud paik, kus lõõgastuda spaades ja looduses. Läbi turismiasjaliste vahelise tiheda koostöö areneb Pärnumaa jätkusuutlikult ja keskkonda arvestavalt.

Tegevus	Teostamise aeg						Teostaja	
	2	2	2	2	2	2	Eestvedaja	Partnerid
	0	0	0	0	0	0		
	2	2	2	2	2	2		
	2	3	4	5	6	7		
Eesmärk 3.1. Aastaringised turismitooted								
<i>Tegevussuund 3.1.1. Uute ja seniste atraksioonide, teemakeskuste ja turismiteenuste arendamine</i>								
3.1.1.1. Endise Tootsi turbavabriku baasil teemakeskuse rajamine	x	x	x	x	x	x	MTÜ-d	RJKK, EAS, KOV-id
3.1.1.2. Uue aastaringse kogupere teemakeskuse rajamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	EAS, KOV-id
3.1.1.3. Pernova Hariduskeskuse majade renoveerimine	x		x	x			PLV	KEM, POL, RMKK, KOV-id
3.1.1.4. Paikuse vabaõhulava väljaehitamine teatrietenduste ja kontserdite korraldamiseks suvehooajal	x	x	x	x	x	x	PLV	Ettevõtjad, Endla teater, KUM
3.1.1.5. Särghaua külastuskeskuse (eluta looduse õppekeskuse) ja Kurgja talumuuseumi arendamine	x	x	x	x	x	x	EMM, TTÜ	RJKK, MEM, KOV-id
3.1.1.6. Lottemaa teemapargi (edasi)arendamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	KOV-id
3.1.1.7. Multifunktsionaalse kunstihoone ehitamine Pärnusse näituste ja kultuuriürituste korraldamiseks	x	x	x				PLV	EAS, POL, KUM
3.1.1.8. Läänemere Kunstisadama rajamine	x	x	x	x	x	x	UKM	EAS, KOV-id
3.1.1.9. Uue Kunsti Muuseumi töö tugevdamine	x	x	x	x	x	x	UKM	
3.1.1.10. Valgeranna (White Beach Golf) ja Tahkuranna (Pärnu Bay Golf Links) golfiturismikomplekside arendamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	KOV-id
3.1.1.11. Porsche Ring ringraja arendamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	KOV-id
3.1.1.12. Paikuse Kiviaja küla teemapargi arendamine (koos kallasrajaga)	x	x	x	x	x	x	PLV	RJKK

3.1.1.13. Pulli asulakoha väärtustamine ja eksponeerimine	x	x	x	x	x	x	Tori vald	KOV-id, MKA, KUM
3.1.1.14. Kihnu tuletorni arendamine külastuskeskuseks	x	x	x	x	x	x	Kihnu Kultuuriruum, Kihnu vald	EAS, PLPK
3.1.1.15. Ajaloolise purjelaevanduskeskuse väljaehitamine koos rannaala arendamisega Kablis	x	x	x	x	x	x	MTÜ	PLPK, Häädemeeste vald
3.1.1.16. Soontagana maalinna ja Kurese maastikukaitseala arendamine ja eksponeerimine	x	x	x	x	x	x	RMK	KUM, KEA, MK, Lääneranna vald, Ettevõtjad
3.1.1.17. Tori hobumajanduskeskuse arendamine. Ratsamaneži ehitamine ja treeninghobustele vajaliku heaolu inventari soetamine ja ehitamine	x	x	x	x	x	x	Tori vald, EEM	MEM, MES
3.1.1.18. Sindi kärestikule ja selle ümbruse kallastele rahvusvahelistele standarditele vastava aastaringse Sindi veespordi ja veeturismi keskuse välja arendamine	x	x	x	x	x	x	Tori vald	KEM, Eesti Aerutamis-föderatsioon
3.1.1.19. Atraksioonide pargi ja kogupere teemakeskuse rajamine siseruumidesse	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	PLV, EAS
3.1.1.20. Rannaparki heaolu aia rajamine ja loodusturismi edendamine (sh. turundustegevused)	x	x	x	x	x	x	PLV	RTK
3.1.1.21. Munamäe piirkonna atraktiivseks muutmine	x	x	x	x	x	x	PLV	RTK
3.1.1.22. Maakonna olulisemate külastusobjektide (sh loodusväärtuste) arendamine, ühiskondlikele hügieeninõuetele vastavuse ja ligipääsetavuse tagamine ning viidavõrgustiku kaasajastamine		x	x	x	x	x	KOV-id	EAS, Ettevõtjad, PLPK, RJKK
3.1.1.23. Madalhoajal külastajale suunatud olemasolevate ja uute kultuuriürituste toetamine ja arendamine		x	x	x	x	x	KOV-id	Ettevõtjad, POL, MTÜ-d
3.1.1.26. Koosolekurismi (konverentsiturismi) arendamine	x	x	x	x	x	x	PLV	EAS, KOV-id
3.1.1.27. Pärnu jõe kasutuselevõtt atraktiivse puhke- ja turismiobjektina	x	x	x	x	x	x	PLV	EAS, KOV-id, MTÜ-d, PSL
3.1.1.28. Maakondlik ühine broneerimissüsteem turismiteenuste ja -toodete tarbimiseks		x	x	x	x	x	PLV	TÜPK, Ettevõtjad, KOV-id

3.1.1.29. Pärnumaa randade arendamine ja turundamine	x	x	x	x	x	x	KOV-id	EAS, PLPK
3.1.1.30. Hotelli rajamine Kihnu	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	PLPK, Kihnu vald, EAS
3.1.1.31. Rahvusvahelise hotellibrändi toomine Pärnusse	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	KOV-id, EAS
3.1.1.32. Vee- ja kalaturismi arendamine, sh paadisadamate ja veeskamiskohtade rajamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad, KOV-id	LEADER-grupid
3.1.1.33. Sindis keskväljaku rajamine, miljööväärtuslike alade rekonstrueerimine ja jalutusmarsruudi "Ajalooline tööstuslinn Sindi" loomine	x	x	x	x	x	x	Tori vald	Ettevõtjad, MKA, KUM, KEA
3.1.1.34. Ilusa vaatega kohtade avamine, atraktiivsuse parandamine, puhkekohtade ja parklate arendamine (sh matkabussidele)	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad, KOV-id	RMK, KEA
3.1.1.35. Tõstamaa mõisa käsitöökodade väljaarendamine tagatalli hoone paasil					x	x	KST	PLV, PLPK, EAS
3.1.1.36. Tõstamaa mõisa tehnikamaja rajamine			x				PLV	PLPK, EAS
3.1.1.37. Lauri krossiraja arendus	x	x	x	x	x	x	MTÜ	Saarde vald, EAS
3.1.1.38. Pärnu Muuseumisse uue püsiekspositsiooni loomine	x	x	x	x	x	x	PM	PLV, EAS, POL, KUM
3.1.1.39. Pärnu jõel liikuv ajalooline KOGE	x	x	x	x	x	x	PM	PLV, EAS, POL, KUM
3.1.1.40. Loovinimeste keskuse Massia arendamine Massiaru vana koolimaja baasil	x	x	x	x	x	x	MTÜ-d	PLPK, Häädemeeste vald
3.1.1.41. Liivi kultuurikeskuse väljaehitamine ja arendamine (kultuur, luule, laagrid) Metsapoole vana koolimaja baasil	x	x	x	x	x	x	MTÜ-d	PLPK, Häädemeeste vald
3.1.1.42. Loodusõppekeskuse rajamine Tolkusele	x	x	x	x	x	x	RMK	
3.1.1.43. Eesti-Läti piiri (Ikla-Ainaži) väljaarendamine, sh turismiinfopunkt	x	x	x	x	x	x	KOV-id	
3.1.1.44. Rääma raba lääne osasse puhke-taristu kavandamine ja väljaarendamine	x	x	x	x	x	x	Tori vald, PLV	RB, RMK
3.1.1.45. Haabjakoja rajamine Toris		x	x	x	x	x	Ettevõtjad, Tori vald	RJKK
3.1.1.46. Sihtkoha matkaradade, puhkekohtade ja loodusväärtuste viitade ja infostendide kaasajastamine (arvestada ka erivajadustega külastajat)			x	x	x	x	KOV-id	EAS, PLPK, RJKK, RMK
3.1.1.47. Marsruudi "11 000 aastat ajalugu" tähistamine Pärnu jõel	x	x					Tori vald, PM	

3.1.1.48. Sihtkoha maitsete ja toiduteekonna arendamine ja turundamine	x	x	x	x	x	x	PLPK, RJKK	Ettevõtjad, KOV-id
3.1.1.49. Restoranide nädala jätkamine, laiendamine linnast välja	x	x	x	x	x	x	PLV	KOV-id, Ettevõtjad
3.1.1.50. Olemasolevate toidufestivalide jätkusuutlikkuse ja uute lisandumise toetamine	x	x	x	x	x	x	MTÜ-d	KOV-id, POL, RJKK, PLPK, Ettevõtjad
3.1.1.51. Michelini täрни jõudmine Pärnusse	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	PLV, EAS
3.1.1.52 Pernova Tööõpetusmaja renoveerimine (tehnoloogiavaldkonna õppekava uuendamine)		x					KOV-id	KEM, POL, RMKK
3.1.1.53 Kliimamuutuste alased õppeprogrammid alg- ja põhikooli õpilastele ja TÜ Pärnu Kolledži õpetajatele		x					KOV-id	KEM, POL, RMKK
Tegevussuund 3.1.2. Rahvusparkide arendamine								
3.1.2.1. Soomaa rahvusparki turismitoodete aastaringsuse arendamine	x	x	x	x	x	x	RJKK	PLV, RMK, Ettevõtjad
3.1.2.2. Tori alevikus "Soomaa värava" väljaarendamine turismiinfopunktiks ja Soomaa brändi rahvusvaheline turundamine	x	x	x	x	x	x	Tori vald	RJKK, PLV, Ettevõtjad, KOV-id
3.1.2.3. Matsalu rahvusparki külastuskeskuse ja turismitoodete arendamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad, RMK	KOV-id, KEA
3.1.2.4. Soomaa turismipiirkonna külastustaristu (sh viidad) rajamine	x	x	x	x			RJKK	KOV-id
Eesmärk 3.2. Maakonna turundus								
Tegevussuund 3.2.1. Elu- ja töökeskkonna kohaturundus								
3.2.1. Pärnumaa kohaturundus tugineb piirkonna sisulistele võimalustele/väärtustele, mille kaardistamiseks viiakse regulaarselt läbi küsitlusi	x	x	x	x	x	x	SAPA	KOV-id
3.2.2. Siinse elu tutvustamiseks maakondlikult sobival teemapäeval osalemine (näiteks Maal Elamise Päev)	x	x	x	x	x	x	SAPA	KOV-id, ettevõtjad, MTÜ-d
3.2.3. Parnumaa.ee lehe töõshoidmine ja uuendamine	x	x	x	x	x	x	SAPA	KOV-id
3.2.4. Visuaalmaterjalide tootmine maakonnast (videod/pildid).	x	x	x	x	x	x	SAPA, PLV	KOV-id
3.2.5. Pärnumaa tööstusalade ühisturundus ja investinparnu.com arendus	x	x	x	x	x	x	SAPA	KOV-id
Tegevussuund 3.2.2. Turismiturundus								

3.2.6. Maakonna aktiivne turundamine ja arendamine turismisihtkohana	x	x	x	x	x	x	PLV	KOV-id, RJKK, PLPK
3.2.7. Sporditurismi suurem propageerimine	x	x	x	x	x	x	PLV	EAS, KOV-id, MTÜ-d, PSL
3.2.8. Ettevõtjate teadlik ühisturundus turistide maakonnas viibimise pikendamiseks ja tarbitud teenuste mitmekesistamiseks	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	EAS, KOV-id, Ettevõtjad, MTÜ-d, TÜPK
3.2.9. Pärnu linnaruumi mitmekesistamine dekoratiivskulptuuridega/maamärgi, pildistamise kohtade rajamine linnaruumi	x	x	x	x	x	x	PLV	
3.2.10. Romantilise Rannatee ja tema sihtkohtade aktiivne turundamine	x	x	x	x	x	x	PLPL	KOV-id, Ettevõtjad
3.2.11. Hooajaväliste festivalide arendamine ja turundamine - talve kasutamine turismitootena	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	KOV-id, PLPK, RJKK
3.2.12. Piirkonna kultuurivaldkonna teenuste arendamine ja turundamine	x	x	x	x	x	x	Ettevõtjad	KOV-id, PLPK, RJKK

Eesmärk 3.3. Stabiilselt kõrge turismiteenuste kvaliteet

Tegevussuund 3.3.1. TÜ Pärnu Kolledži rolli suurendamine

3.3.1.1. Turismi kompetentsikeskuse (TUKK) kui valdkonna teadusarenduskeskuse (TAK) rajamine ja väljaarendamine, sh koostöö RMKK-ga.	x	x	x	x	x	x	TÜPK	RMKK, PLV
3.3.1.2. Maakonna olulisemate turismiatraktsioonide ja sündmustega seotud regulaarsete uuringute, sh külastajate rahulolu seire läbiviimine ning turismimõju regulaarne seire.	x	x	x	x	x	x	PLV	KOV-id, TÜPK
3.3.1.3. Rahvusvaheliste turismivaldkonna õppekavade arendamine TÜPK-s.	x	x	x	x	x	x	TÜPK	KOV-id
3.3.1.4. Ülikoolide teadmussiire piirkonna ettevõtluse arendamiseks nende konkurentsieelist ja ligipääsu maailmatasemel arendusteenustele.	x	x	x	x	x	x	TÜPK	KOV-id
3.3.1.5. Turismiobjektide klientidekondade kaardistamine, analüüs ja arendus koostöös Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžiga	x	x	x	x	x	x	PLV	TÜPK

Eesmärk 3.4. Rohelise ja jätkusuutliku turismisihtkoha arendus

Tegevussuund 3.4.1. Jätkusuutliku turismimudeli esiletoomine (jätkusuutliku turismi arendamine)

3.4.1.1. Kestliku turismi (sh turismitoodete arendamine ja turundamine.	x	x	x	x	x	x	PLV	EAS, KOV-id, RJKK, PLPK
3.4.1.2. Turismiettevõtjate keskkonnateadlikkuse suurendamine	x	x	x	x	x	x	PLV	EAS, KOV-id, RJKK, PLPK
3.4.1.3. Digitaliseerumine (digikanalite korrastamine, trükiste vähendamine)	x	x	x	x	x	x	PLV	RJKK, PLPK, EAS
3.4.1.4. Jätkusuutliku, kestliku ja keskkonnasõbraliku looduskeskkonna tarbimise ja käitumise lahenduse välja töötamine, kommunikeerimine ja ellu viimine	x	x	x	x	x	x	KOV-id	PLPK, RJKK
3.4.1.5. Green Destination programmis osalemine	x	x	x	x	x	x	PLV	KOV-id, EAS
3.4.1.6. Piirkonna turismiasjalistega töötubade jm kokkusaamiste korraldamine kestliku turismi puudutavate sõnumite väljatöötamiseks		x	x	x	x	x	PLV	KOV-id, EAS

4. Tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine

VISIOON aastaks 2027: Käib ehitus Rail Baltica ja Via Baltica 2+2 lõikudel, rekonstrueeritud Pärnu lennujaamas toimivad rahvusvahelised lennuühendused. Pärnumaa on Eesti parima ühistranspordikorraldusega maakond. Transpordisüsteem võimaldab inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel. Korrastatud teede- ja elektrivõrgu ning parema juurdepääsetavuse abil on tagatud maakonna sidusus. Arendatavad taristud ei ole halvendanud elutähtsate teenuste kättesaadavust. Kiire internet ja kvaliteetne andmesideühendus on kättesaadav kõikjal maakonnas. Pärnumaa püüdleb uue energiaga maakonnaks. Valminud kliimakavade kohaselt vähendatakse kliimamuutustega kaasnevat negatiivset mõju, minnes üle taastuenergiale ja tõstes energiatõhusust. Nii tehnoloogiline kui sotsiaalne innovatsioon aitab kaasa rohepoliitika rakendamisele, kliimaneutraalsust toetava majandusmudeli ja elulaadi läbimurdele. Eesmärgistatud keskkonnainvesteeringute abil on tagatud puhtam, turvalisem ja looduslikult mitmekesisem elukeskkond. On loodud eeldused energiamahukama tootmise tarbeks

Eesmärgid, tegevussuunad, tegevused	Teostamise aeg						Teostaja	
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Eestvedaja	Partnerid
	0	2	2	2	2	2		
	2	2	2	2	2	2		
	2	3	4	5	6	7		
Eesmärk 4.1. Kiired ühendused ja parem juurdepääs maakonnale								
Tegevussuund 4.1.1. Rail Balticu (RB) projekteerimine ja väljaehitamine (vt Rail Balticu maakonnaplaneering)								
4.1.1.1. Pärnu reisiterminali projekteerimine ja ehitus	X	X	X	X	X	X	RB Rail, RB Estonia	MKM, PLV
4.1.1.2. RB kaubajaama detailplaneeringu koostamine, projekteerimine ja ehitus.	X	X	X	X	X	X	RB Rail, RB Estonia	MKM, KOV-id
4.1.1.3. Kohalike peatuste rajamiseks eelduste loomine, vajalike uuringute, detailplaneeringute ja projektide koostamine. Peatuste ja juurdepääsuteede rajamine.	X	X	X	X	X	X	RB Estonia, KOV-id	MKM, POL, SAPA
4.1.1.4. RB projekteerimine kõigil lõikudel (sh Rapla-Pärnu ja Pärnu-Ikla): põhi- ning tehnilise projekti koostamine	X	X	X				RB Rail, RB Estonia	MKM, KOV-id
4.1.1.5. Täiendavate keskkonnaalaste uuringute läbiviimine, keskkonnameetmete rakendamine, KMH-de läbiviimine ehitusprojektide koostamise käigus 3 trassilõigul (maakonna piir – Tootsi, Tootsi – Pärnu, Pärnu – EV piir)	X	X	X				RB Rail, RB Estonia	KeM, KeA, TJA, KOV-id

4.1.1.6. RB ehitus vastavalt valminud ja vastu võetud tehnilisele projektile ning saadud ehituslubadele		X	X	X	X	X	RB Estonia RB Rail	MKM, KOV- id TJA
4.1.1.7. RB projekti raames tehnovõrkude (sh kõrgepingeliinid, kesk- ja madalpinge liinivõrk, gaasitorustikud jt) ja ristuvate teede ümberehitamine koos vastava logistika tagamisega		X	X	X	X	X	RB Estonia, RB Rail	MKM, KOV- id
4.1.1.8. RB ehituseks vajalike maade omandamine, edaspidine maakorraldus ja kasutusõiguste seadmine	X	X	X	X	X	X	MKM, Maa-amet	RB Rail, RMK, KOV- id, RB Estonia
4.1.1.9. Riigikohtu otsusega tühistatud RB trassilõikude 3A, 4A ja 4H osas maakonnaplaneeringu menetluse uuendamine, uue trassiasukoha ning kompensatsioonialade määramine, planeeringu kehtestamine	X	X					RAM	MKM, KeM, KOV- id
Tegevussuund 4.1.2. Via Baltica arendamine (vt Via Baltica teemaplaneering, riigiteede teehoiukava 2030)								
4.1.2.1. Pärnu-Jaagupi põhjapoolsest ristmikust Nurmeni 2+2 tee ehitus (21,6 km, sh Are möödasõit), liiklusohutuse ja sujuvuse parandamine (riigiteede teehoiukava 2030)			X	X	X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.1.2.2. Pärnu – Uulu 2+2 tee ehitus (9,6 km), liiklusohutuse ja sujuvuse parandamine (riigiteede teehoiukava 2030)	X	X	X				TRAM	MKM, KOV- id
4.1.2.3. Sauga – Pärnu 2+2 lõigu ehitus (2,6 km), liiklusohutuse ja sujuvuse parandamine (riigiteede teehoiukava 2030)		X	X				TRAM	MKM, PLV
4.1.2.4. Ettevalmistustööd silla ehituseks üle Pärnu jõe (Sindi-Paikuse ja Tammiste vahel) tulevasel Via Baltica suurel übersõidul, silla ehitus (riigiteede teehoiukava 2030)	X	X	X	X	X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.1.2.5. Pärnu-Jaagupi põhjapoolsest ristmikust maakonna põhjapiirini (sh Libatse möödasõit) 2+2 tee ehitus, turvalisuse tagamine (riigiteede teehoiukava 2030)					X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.1.2.6. Uulu – Ikla 2+1 (alternatiiv 2+2) tee ehitus, puudub teehoiukavas 2030. Lõigul algatatakse ja koostatakse riigi eriplaneering			X	X	X	X	RAM	TRAM, MKM, Häade- meeste v
4.1.2.7. Liivi tee Papiniidu liiklussõlme projekteerimine ja väljaehitamine seoses RB reisijaama rajamisega				X	X	X	RB	MKM, PLV TRAM
Tegevussuund 4.1.3. Pärnu lennujaama rekonstrueerimine								

4.1.3.1. Väljaehituse jätkamine, sealse taristu aktiivne kasutuselevõtt, rahvusvaheliste lendude avamine ja lennujaama järjepidevuse tagamine	X	X	X	X	X	X	Tallinna Lennujaam	MKM, PLV, Tori v, SAPA
4.1.3.2. Turundamine ja uute võimaluste loomine, sh alternatiivide leidmine multifunktsionaalseks rakenduseks *	X	X	X	X	X	X	PLV, Tallinna Lennujaam	KOV- id
4.1.3.3. Pärnu lennujaama juurdepääsutee rekonstrueerimine	X	X	X				TRAM	MKM
4.1.3.4. Pärnu lennujaama teenindava teedevõrgu terviklik rekonstrueerimine, sh Eametsa küla ja Lemmetsa küla tööstusalade ühendamine Pärnuga	X	X	X	X	X	X	KOV-id	TRAM
4.1.3.5. Kihnu lennuväljaku korrashoidmine ja säilitamine hobilendudeks ning avariühenduseks laevaliikluse katkemisel	X	X	X	X	X	X	Pärnu Lennujaam	Kihnu v
Eesmärk 4.2. Maakonna parem sidusus ja elanikkonna liikuvus (igapäevaselt tagatud pääs koju, kooli, tööle ja vabaaja objektidele)								
Tegevussuund 4.2.1. Pärnu maakonna riigimaanteede remondi koondprojekt								
4.2.1.1. Mustkattega maanteede rekonstrueerimine ja taastusremont (vt Pärnu maakonna planeering, riigiteede teehoiukava 2030)	X	X	X	X	X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.2.1.2. Olulisemate kruusateede viimine mustkatte alla (vt Pärnu maakonna planeering, riigiteede teehoiukava 2030)	X	X	X	X	X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.2.1.3. Kruusateede rekonstrueerimine (vt Pärnu maakonna planeering, riigiteede teehoiukava 2030)	X	X	X	X	X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.2.1.4. Asulaid läbivate teelõikude tolmuabaks muutmine vastavalt vajadusele	X	X	X	X	X	X	TRAM	KOV- id
4.2.1.5. Läbimatute teelõikude remont ja korrastamine	X	X	X	X	X	X	TRAM	KOV- id
4.2.1.6. Liiklusohlike kohtade likvideerimine	X	X	X	X	X	X	TRAM	KOV- id, MK liiklus- komisjon
4.2.1.7. Peatus- ja puhkekohtade planeerimine ja väljaehitamine	X	X	X	X	X	X	TRAM	KOV- id
4.2.1.8. Teede omandivormi muutmine (vt Pärnu maakonna planeering)	X	X	X	X	X	X	MKM KOV-id	TRAM
Tegevussuund 4.2.2. Pärnumaa olulisemad sillad								
4.2.2.1. Pärnu uue kesklinna kavandamine, projekteerimine ja ehitamine	X	X	X	X	X	X	PLV	MKM, RAM
4.2.2.2. Pärnu kesklinna silla renoveerimine (sh uuringud ja projekteerimine)			X	X	X	X	PLV	RAM, MKM
4.2.2.3. Pärnu Lodja silla ehitus			X	X	X		TRAM	Ettev
4.2.2.4. Tori silla rekonstrueerimine	X	X					TRAM	Tori v, PÜTK

4.2.2.5. Ettevalmistuste tegemine uue silla ehituseks üle Pärnu jõe Via Baltica suurel ümbersõidul (vt ka p 4.1.2.4, riigiteede teehoiukava 2030)	X	X	X	X	X	X	TRAM	MKM, KOV- id
4.2.2.6. Suure väina püsiühenduse vajalikkuse väljaselgitamine ja selle loomine vastavalt vajadusele (vt Lääne maakonnaplaneering 2030+). Riigi eriplaneeringu koostamine	X	X	X	X	X	X	MKM, RAM	KOV- id, Ettev TRAM
Tegevussuund 4.2.3. Pärnumaa kergliiklusteede (jalgratta- ja jalgteede) võrgustiku väljaarendamine (vt Pärnu maakonna planeering, Lääne maakonnaplaneering)								
4.2.3.1. Pärnu linnapiirkonna kergliiklusteede võrgustiku edasiarendamine (sh märgistuse, hoidlate ja muu taristu parandamine) ja sidustamine	X	X	X	X	X	X	PLV KOV- id	TRAM, RTK
4.2.3.2. Tugitoimepiirkondade keskuste kergliiklusteede võrgustiku arendamine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	RAM, RTK
4.2.3.3. Kergliiklusteede lõikude jätkuv ehitamine riigimaanteeade ääres (vt Pärnu maakonna planeering, Lääne maakonna planeering 2030+)	X	X	X	X	X	X	KOV- id	TRAM
4.2.3.4. Pärnu linna rattastrategia koostamine ja elluviimine	X	X	X	X	X	X	PLV	
4.2.3.5. Pärnu ranna puiestee, Supeluse ja Pühavaimu tn rekonstrueerimine ja kergliiklejate olukorra parandamine			X	X	X		PLV	RTK
4.2.3.6. Kergliiklustee sildade ja tunnelite ehitus Via Baltical (sh Tahkranna kooli ja Uulu bussipeatuste juures)	X	X	X	X	X	X	KOV- id	TRAM, MK liikluskomisjon
Eesmärk 4.3. Ühtne, terviklik, turvaline ja mugav liikuvuskeskkond, sh ühistransport kui valdkonna parimate teenustega pilootmaakond Eestis								
Tegevussuund 4.3.1. Pärnumaa ühistranspordikeskuse organisatsiooni edasiarendamine								
4.3.1.1. Parima ja kestlikuma organisatsioonilise vormi edasiarendamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	TRAM, KOV- id
Tegevussuund 4.3.2. Ühtse, tervikliku ja väiksema heitega liikuvuse arendamine								
4.3.2.1. Ühtse kujunduse ja funktsioonidega terminalide ja erineva tasandi bussipeatustega maakondliku võrgustiku väljaarendamine PÜTK-i kaudu, luues ühtlasi tingimused liikumisviisi vahetuseks ja täiendades lähiliikuvust (auto-buss, jalgratas-buss, elekritõukerattad, jalgteed jne) Edaspidi selle toimimise koordineerimine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id
4.3.2.2. Ühtse pileti- ja infosüsteemi järjepidavuse tagamine nii tihe- kui hajaasustuses ning sõidusoodustuste rakendamine ühtse maakondliku ja üleriikliku süsteemi raames	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id, TRAM

4.3.2.3. Ühistranspordis vähemalt minimaalse fikseeritud teenindustaseme tagamine läbi vastavate normide väljatöötamise, rakendamise ja arendamise	X	X	X	X	X	X	PÜTK	TRAM, KOV- id
4.3.2.4. Sotsiaal- ja nõudetranspordi süsteemi arendamine ja jätkusuutlikkuse tagamine. Õpilasvedude korraldamine PÜTK-i poolt	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id, SOM
4.3.2.5. Pärnumaa KOV-ide õpilasvedude korraldamine, integreerimine liinivõrku tervikteenuseks PÜTK-i kaudu	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id
4.3.2.6. Reisijaid kokku vedavate liinide loomine ning sidumine regulaarse liinivõrguga, st vajadusi paindlikult arvestava liinivõrgu kujundamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id
4.3.2.7. Kiiremate ühenduste loomine tugitoimepiirkondade keskuste ja Pärnu vahel	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id, TRAM
4.3.2.8. Via Baltical kulgevatele kiirbussidele trassiäärsete peatumisvõimaluste rajamine, nendega arvestamine 2+2 lõikude projekteerimisel ja väljaehitamisel	X	X	X	X	X	X	TRAM	PÜTK, KOV- id
4.3.2.9. „Pargi-reisi” süsteemi arendamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id
4.3.2.10. Avalike bussiliinide pikendamine Läti tõmbekeskusteni koostöös Valmiera ja Limbazi piirkondadega	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id, TRAM
4.3.2.11. Bussidele Pärnusse täiendavate parkimisvõimaluste loomine (koos sinna juurde kuuluvate vajalike teenustega)	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id, Ettev
4.3.2.12. Kõigi Pärnumaa KOV-ide sotsiaaltransporditeenuse ühtse korraldamise jätkumine PÜTK-i kaudu	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id
4.3.2.13. Maakondliku sotsiaaltranspordi ja ühistranspordi ühitamine, sh nende ühise pileti- ja infosüsteemi IT-lahenduste arendamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	KOV- id
4.3.1.14. Pärnumaa turismialase infopunkti loomine Pärnu bussijaama koos ööpäevaringselt avatud WC-de ja pakihoiuga		X	X				PÜTK	KOV- id
4.3.1.15. Isejuhtivate busside katseline rakendamine ühistranspordi korraldamisel	X	X	X	X	X	X	PÜTK	Teadus- asutused, KOV- id, arendajad
4.3.1.16. Rohelisel energial baseeruva ühistranspordi laialdasem kasutamine	X	X	X	X	X	X	PÜTK	MKM KOV- id
4.3.1.17. Elektriautode laadimistaristu rajamine	X	X	X	X	X	X	arendajad /ope- raatorid	KOV- id

Tegevussuund 4.3.3. Sise- ja välisühenduste sujuvuse, sidususe ja mitmeliigilise liikuvuskeskkonna arendamine (ühendades ühtsesse transpordivõrku raudteejaama, linna- ja maaliinide bussijaamad, sadamad ja lennujaama)								
4.3.3.1. RB reisijaama, reisisadama ning lennuvälja ühendamine nii omavahel kui kesklinna ja rannarajooniga, kasutades kiiret, mugavat ja keskkonnasäästlikku transporti				X	X	X	PLV	PÜTK, SAPA
4.3.3.2. Piiriäärsete asulate liikumisvõimaluste parandamine, sh rahvusvahelisel suunal	X	X	X				PÜTK	TRAM, KOV-id
Eesmärk 4.4. Hea mereline kättesaadavus ja atraktiivsem veetransport								
Tegevussuund 4.4.1. Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneeringu elluviimine (vt edaspidi mereplaneering)								
4.4.1.1. Mereala maakonnaplaneeringu tegevuskava realiseerimine	X	X	X	X	X	X	RAM	KOV-id, SAPA, LLKK, EMI
4.4.1.2. Mereala ja Pärnu jõe ruumiline sidustamine, jõeplaneeringu ja KSH koostamine	X	X	X	X	X	X	RAM	KOV-id, SAPA
Tegevussuund 4.4.2. Pärnu sadama arendamine, reisi- ja kruisisadama infrastruktuuri väljaehitamine								
4.4.2.1. Sadama tegevuskava elluviimine	X	X	X	X	X	X	Pärnu Sadam	PLV, arendajad
4.4.2.2. Kruisisadama väljaarendamine	X	X	X	X	X	X	Pärnu Sadam	Arendajad
Tegevussuund 4.4.3. Toimiva väikesadamate võrgustiku väljaarendamine ja teenuste osutamiseks vajaliku taristu loomine, juurdepääsetavuse parandamine (vt mereplaneering ja Lääne maakonnaplaneering 2030+)								
4.4.3.1. Pärnu Jahtklubi jahisadama arendamine ja jahisadamate võrgustiku väljaehitamine	X	X	X	X	X	X	Pärnu Jahtklubi, väikesadamad	KOV- id
4.4.3.2. Multifunktsionaalsete väikesadamate väljaarendamine (võimalikult laia tegevuste baasi integreerimiseks – kalandus, turism, merepääste, rekreatsioon)	X	X	X	X	X	X	Väike-sadamad	KOV- id, LLKK
4.4.3.3. Kalasadamate rekonstrueerimine	X	X	X	X	X	X	Väikesada-mad	LLKK, KOV-id
4.4.3.4. Väikesadamates tankimis- ja puhkimisvõimaluste väljaarendamine	X	X	X	X	X	X	Väikesada-mad	LLKK, KOV-id
4.4.3.5. Avalikus kasutuses olevatele sadamatele ja puhkealadele parema juurdepääsetavuse tagamine, vajadusel avalike juurdepääsude rajamine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	RAM, EAS
4.4.3.6. Väikesadamate ja nende laevateede kaardistamine ja tähistamine	X	X	X	X	X	X	Väikesada-mad	KOV- id
Tegevussuund 4.4.4. Aastaringse kvaliteetse ühenduse tagamine püasustusega väikesaartega								

4.4.4.1. Täiendava meeskonna tööle-rakendamine reisiparvlaeval Kihnu Virve	X	X	X	X	X	X	MKM	TRAM, Kihnu v, Kihnu Veeteed
4.4.4.2. Pärnu ja Munalaiu sadama vahelise ühistransporditeenuse kvaliteedi ja kättesaadavuse parendamine, busside kiirliini toimimine maist septembrini	X	X	X	X	X	X	PÜTK	TRAM, Kihnu v
4.4.4.3. Kihnu-Munalaiu laevatee süvendamine otsesema ja kiirema ühenduse tagamiseks. Eelnevalt alternatiivide kaalumise, tasuvusanalüüsi teostamine ja keskkonnamõju hindamine	X	X	X	X	X	X	TRAM	Kihnu v, MKM, Saarte Liinid
4.4.4.4. Kihnu ja Munalaid-Manilaid parvlaevasadamate käigushoidmine ja edasiarendamine (sh kaitsemuulid/ lainemurdjad, süvendamine, laiendused väikelaevadele jne)	X	X	X	X	X	X	Saarte Liinid	MKM, KOV-id
4.4.4.5. Kommertsalusel suvise kiir-laevahenduse loomine Pärnu ja Kihnu/Ruhnu vahel või laiemalt kolmnurgas Pärnu-Kuressaare-Riia				X	X	X	Laevafirmad	Pärnu Sadam, KOV-id
Tegevussuund 4.4.5. Pärnu jõe ruumiline planeerimine, atraktiivsuse tõstmine ja laevatatavuse väljaarendamine								
4.4.5.1. Pärnu jõe sadamate (sh kesklinna kai korrastamine ja Rääma paadisild) ja Reiu jõe suudmeala sadama väljaehitamine (Paikuse paadisadam), jõetranspordi (sh jõetrammi) arendamine. Sindi kärestikukeskuse arendamine. Pärnu jõe kallaste atraktiivsemaks muutmine sh kallasradade ja puhkealade rajamine (maandades üleujutus-, erosiooni- ja maalihkeriske)	X	X	X	X	X	X	PLV Tori vald	Ettev KeA
4.4.5.2. Maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Pärnu jõe ja kaldaala ruumilise arengu perspektiiv ning seosed mereplaneeringuga“ koostamine ja kehtestamine	X	X					RAM	KOV-id, RJKK, POL, SAPA, KeA, Ettev
Tegevussuund 4.4.6. Virtsu sadama vedajaid ja reisijaid rahuldava taristu ja kaubakai väljaarendamine ning Saaremaa parvlaevahenduse aastaringse sujuvuse tagamine								
4.4.6.1. Virtsu sadama taristu ja kaubakai väljaarendamine, Saaremaa parvlaevahenduse aastaringse sujuvuse tagamine	X	X	X	X	X	X	MKM	Saarte Liinid
4.4.6.2. Jalgsi- ja jalgrattaga reisijate ohutu liikumise ja ühistranspordipeatuse parema kättesaadavuse tagamine			X	X	X		MKM	Saarte Liinid
Eesmärk 4.5. Tagatud varustuskindluse ja mõistliku hinnaga kvaliteetse energia kättesaadavus ning vähese kliima- ja keskkonnamõjuga energiarustus								
Tegevussuund 4.5.1. Elektrivõrgu arendamine ja varustuskindluse tõstmine								

4.5.1.1. Uute rahvusvaheliste kõrgepingeühenduste (Eesti-Läti III) abil (Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV ja Kilingi-Nõmme – Riga TEC-2 330 kV) eelduste loomine Eesti lahutamiseks Vene Föderatsiooni elektrivõrgust	X	X	X	X			Elering	MKM, RAM KOV- id
4.5.1.2. Elektri varustuskindluse tõstmine (olemasolevates 35 kV õhuliini trassikoridorides pinge tõstmine 110 kV- le, alajaamade rekonstrueerimine ja vajadusel uute ehitamine; vt Pärnu maakonna planeering, Lääne maakonnaplaneering 2030+)	X	X	X	X	X	X	Elering, Elektrilevi	KOV- id, RAM
4.5.1.3. Tihedas ja kesktihedas varustuskindluse piirkonnas uute keskpingeliinide (0,4-20 kV) ehitamine eelistatult maakaabelliinidena	X	X	X	X	X	X	Elektrilevi	KOV- id
4.5.1.4. Asulates põhi- ja jaotusvõrgu järkjärguline üleviimine maakaablitele, asulavälistes piirkondades maakaablite osakaalu suurendamine ja õhuliinide nüüdisajastamine, Kihnu-mandri vahelise merekaabli avariiolekordadeks alternatiivse elektrivarustuse tagamise kava väljatöötamine	X	X	X	X	X	X	Elering Elektrilevi	KOV- id
4.5.1.5. Elektrivõrgu liitumisressursi suurendamine seoses hajaenergeetika kasvu ja üleminekuga taastuvelektrile; tarkvõrgu pilootprojektide elluviimine; omatarbelahenduste (prosuumer) toetamine	X	X	X	X	X	X	Elering Elektrilevi	KOV- id. ettev
Tegevussuund 4.5.2. Süsteemne üleminek taastuvenergiale ja energiatõhususe tõstmine								
4.5.2.1. Tootsi tuulikupargi väljaehitamine	X	X	X	X	X	X	Arendaja	MKM, Põhja-Pärnumaa v
4.5.2.2. Pärnu maakonna planeeringust ja Lääne maakonnaplaneeringust ning omavalitsuste eri- ja detailplaneeringutest lähtuvalt maismaatuulikuparkide kavandamine Saarde, Lääneranna, Tori ja Põhja-Pärnumaa valdades, lisaks uute sobivate alade leidmine ning ettevalmistamine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	RAM, SAPA, ETEA
4.5.2.3. taastuvenergia tootmise (sh päikeseparkide, üksiktuulikute rajamine) toetamine ettevõtlusaladel	X	X	X	X	X	X	Arendajad	RAM, KOV- id
4.5.2.4. Pärnumaa mereplaneeringu elluviimine: Liivi ja Saare-Liivi meretuulikuparkide rajamise ettevalmistamine, arvestades keskkonnatingimusi ja kohalike elanike vajadusi				X	X	X	Arendajad	KeM, KKA, KOV- id

4.5.2.5. Rohelise energia kasutamine energeetikas, elamu- ja soojusmajanduses, ühistranspordis (fossiil-kütuste asendamine taastuvate energiakandjatega)	X	X	X	X	X	X	KOV- id, PÜTK	MKM, SAPA
4.5.2.6. Biogaasi (biometaani) tootmise edendamine ja tarbimisvõrgu korraldamine	X	X	X	X	X	X	Paikre, arendajad	KOV- id
4.5.2.7. Osalemine rahvusvahelises „vesinikuoru“ projektis, eelduste loomine vesiniku katseprojektideks, tootmiseks ja kasutuselevõtuks	X	X	X	X			SAPA	KOV- id TÛPK
4.5.2.8. Vesiniku tootmise korraldamine ja kasutuselevõtt erinevates valdkondades (sh ühistranspordis)	X	X	X	X	X	X	Arendajad	PÛTK
4.5.2.9. Päikeseparkide planeerimine ja rajamine. Päikeseenergia lahenduste kasutamine era- ja avalikus sektoris, uute lahenduste (sh energiasalvestite) otsimine ja elluviimine	X	X	X	X	X	X	Arendajad	SAPA, KOV- id
4.5.2.10. Energiatõhususe tõstmine avalikus ja erasektoris ning soojamajanduse ja hoonefondi rekonstrueerimine (sh kaugküttevõrkude, veemajanduse ja tänavavalgustuse energiatõhusad uuendused)	X	X	X	X	X	X	KOV- id	MKM, EAS
4.5.2.11. Väikeasulate soojusmajanduse jätkusuutlik arendamine (tasuvusuuringud, üleminekulahendused, kaugküte vs lokaalküte)	X	X	X	X	X	X	KOV- id	
4.5.2.12. Energiajuhtimissüsteemide rakendamine avalikus ja erasektoris, virtuaalelektrijaamade juurutamine, ühistuliste arengute toetamine (energiakogu-konnad, energiaühistud jm)	X	X	X	X	X	X	KOV- id, ettev	
4.5.2.13. Pärnumaa kliima- ja energiakava 2030 elluviimine, roheleppe algatamine ja sõlmimine. „Rohekobara“ käivitamine ja projektijuhi töökoha loomine	X	X					SAPA POL KOV- id	ettev
4.5.2.14. Rohekobara kaudu erasektori kaasamine rohepöörde toetuseks ja elluviimiseks	X	X	X	X	X	X	SAPA	ettev
Eesmärk 4.6. Kaasaegsed IKT lahendused ja moodne infoühiskond								
Tegevussuund 4.6.1. Toimivad kvaliteetsed ja kiired IKT lahendused								
4.6.1.1. Kiire interneti ja kvaliteetse andmesideühenduse tagamine kõikjal maakonnas – kogu vajaliku baasvõrgu kui ka „viimase miili“ väljaehitamine	X	X	X	X	X	X	Arendaja	POL, SAPA, KOV- id
4.6.1.2. 4G ja 5G kättesaadavuse tagamine ka hajaasustuses vastavalt „Eesti lairiba plaanile 2030“	X	X	X	X	X	X	Arendaja	KOV- id

4.6.1.3. Via Baltica ja Rail Baltica trasse katva 5G valmidusega mastide võrgustiku rajamine. Selle baasil tavatarbijatele lahenduste pakkumine		X	X	X	X	X	MKM Arendaja	KOV-id
Eesmärk 4.7. Maakonna pikaajalise ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused on kokku lepitud ja määratletud								
Tegevussuund 4.7.1. Ruumiloome edendamine maakonnas								
4.7.1.1. Ruumiloome baaskoolituse korraldamine ja uute siduserialade käivitamine TÜ Pärnu kolledži baasil		X	X	X	X	X	TÜ	RAM Arh Liit Plan Ühing
4.7.1.2. Ruumilise planeerimise õppekava avamine TÜ Pärnu kolledžis, vastava professuuri loomine				X	X	X	TÜ	RAM KOBAR Plan Ühing
4.7.1.2. Maakonna avaliku sektori planeerijate ja arendajate võrgustiku koolitamine ja arendamine	X	X	X	X	X	X	RAM	SAPA POL
Tegevussuund 4.7.2. Ruumilise arengu põhimõtete, säästva maakasutuse ja ruumimuutuste kajastamine uutes planeeringutes								
4.7.2.1 Olemasoleva maakonnaplaneeringu ja selle teemaplaneeringute ülevaatamine, ettepanekute tegemine ÜRP 2040 koostamiseks		X	X				RAM MARO	KOV- id
4.7.2.1. KOV-ide uute üldplaneeringute koostamine ja kehtestamine	X	X	X	X			KOV- id	MARO RAM
4.7.2.2. Maavarade teemaplaneeringu koostamine		X	X	X	X		RAM KeM	KOV- id MARO
4.7.2.3. Suure väina püsiühenduse riigi eriplaneeringu koostamine	X	X	X	X	X	X	RAM MKM	KOV- id MARO KeM
4.7.2.4. Väärtusliku põllumajandusmaa säilitamine (toidujulgeoleku tagamine) läbi planeeringute	X	X	X	X	X	X	RAM KOV- id	MEM
4.7.2.5. Rohevõrgustiku toimimine planeeringute abil	X	X	X	X	X	X	RAM KOV- id	KeA
4.7.2.6. Kultuuripärandi väärtustamine planeeringutes ja maakasutusotsustes	X	X	X	X	X	X	KOV- id, MuKa	RAM KUM POL
4.7.2.7. Maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Rannikuvööndi seotus merega ja üleujutustest tulenevate riskide maandamine“ algatamine ja koostamine				X	X	X	RAM MARO	KOV- id KeA
Tegevussuund 4.7.3. Ruumi kohandamine elanikkonna muutustega vastavaks								
4.7.3.1. Avaliku ruumi väärtustamine läbi planeeringute ja projektide koostamise ja elluviimise, parimate lahenduste leidmine arhitektuurikonkursside kaasabil	X	X	X	X	X	X	KOV-id	RAM Arh Liit
4.7.3.2. „Hea avalik ruum“ programmi elluviimine. Linnalistes asulates ja kohalikes keskustes keskvaljakute rajamine ja rekonstrueerimine (Lihula, Sindi, Audru, Kilingi-Nõmme, Paikuse jt)	X	X	X	X	X	X	KOV-id	Arh Liit RTK, KIK

4.7.3.3. Elukeskkonna korrastamine tühjalt seisnud, lagunenud ja kasutuseta hoonete lammutamise ja neile uue sihtotstarbe leidmise läbi	X	X	X	X	X	X	KOV-id	KIK
4.7.3.4. Maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Edela-Eesti 21. sajandi asustusmuster“ (asustuse elujõu säilitamine, suunamine ja kohandamine) koostamine					X	X	RAM	KOV- id MARO TÜ, EMÜ
Eesmärk 4.8. Kaasaegne puhas ja turvaline elukeskkond – kvaliteetne joogivesi, kanalisatsioonilahendused ning jäätmemajandus kogu maakonnas								
Tegevussuund 4.8.1. Puhta ja kvaliteetse elukeskkonna loomine ja hoidmine								
4.8.1.1. Kaasaegse ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamine tiheasustusaladel ja kestlike lahenduste kasutamine hajaasustuses vastavalt KOV-ide ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni kavadele ja arengukavadele	X	X	X	X	X	X	KOV- id	KeA, KIK
4.8.1.2. Hajaasustuse piirkondades ühisveevärgi ja –kanalisatsiooniga mittehõlmatud veevärgi ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	KeA, KIK
4.8.1.3. Kvaliteetse joogivee tagamine hajaasustuses kõigile püsielanikele, võimalusel puurkaevude rajamine mitme kinnistu tarbeks, vältimaks põhjavee reostuse riski	X	X	X	X	X	X	KOV- id	KeA, KIK
4.8.1.4. Sademeveesüsteemide rekonstrueerimine ja väljaehitamine	X	X	X	X	X	X	KOV- id, veetevõtt ed	KeA, KIK
4.8.1.5. Reoveekogumisaladel ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni rajamine kohtadesse, kus see on veel välja ehitamata	X	X	X	X	X	X	KOV- id, veetevõtt ed	KeA, KIK
4.8.1.6. Regionaalsete vee-ettevõtete vajalikkuse väljaselgitamine ja moodustamine	X	X					KOV- id, veetevõtt ed	KeA, KIK
4.8.1.7. Lottemaa ja Tahkuranna Golfi reovee suunamine Pärnu linna ühiskanalisatsiooni				X	X	X	Ettev	KOV-id KeA, KIK
4.8.1.8. Ringmajanduse põhimõtete rakendamine: jäätmete tekkemahu vähendamine, kogumislahenduste arendamine, tootjate ning tarbijate teadlikkuse tõstmine, multikütustel põhinev koostootmine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	KeA, Paikre, Fortum
4.8.1.9. Ressursitootlikkuse suurendamiseks jäätmete korduvkasutuse ettevalmistamise ning ringlussevõtu ja ressursi-tõhusaid lahendusi pakkuvate projektide toetamine	X	X	X	X	X	X	PKHK	KOV- id KIK

4.8.1.10. Veekogude korrastamiseks ja eutrofeerumise vähendamiseks vastavate meetmete kavandamine kehtivate planeeringute ja veemajanduskavade alusel	X	X	X	X	X	X	KeA	KOV- id
4.8.1.11. Jäätmemajanduse kaasajastamine 100% ringluse ja taaskasutuse eesmärgil (süsteemistandardid, ohtlike jäätmete kogumine, kogumisringide korraldamine, kontainerite soetamine, keskkonnateadlikkuse tõstmine).		X	X	X	X	X	KOV- id	KeA, MTÜ-d
Tegevussuund 4.8.2. Päästetaristu arendamine ja elanike turvalisuse tagamine								
4.8.2.1. Tuletõrje veevõtukohtade rekonstrueerimine ja rajamine, selleks riikliku programmi ettevalmistamine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	SIM, PÄA
4.8.2.2. Päästemasinate ja –tehnikate parema juurdepääsetavuse tagamine abivajajani nii maismaal kui veekogudel, selleks vastava taristu väljaehitamine /rekonstrueerimine	X	X	X	X	X	X	KOV- id	SIM
4.8.2.3. Piirkonnaspetsiifiliste päästevahendite soetamine (nt hõljud jäält päästmiseks, kandraami paigutamise võimalusega veealus navigatsioonihooajaks)	X	X					SIM, PPA	KOV- id
4.8.2.4. Vabatahtlike päästekomandode hoonete renoveerimine ja rajamine	X	X	X	X	X	X	PÄA	KOV- id
4.8.2.5. Elanikkonna varjendite riikliku programmi käivitamine ja elluviimine			X	X	X	X	PÄA	KOV- id
4.8.2.6. Uue Pärnu siseturvalisuse ühishoone rakendamine	X						SIM	PPA, PÄA, PLV
Eesmärk 4.9. Valmisolek kliimarisikideks								
Tegevussuund 4.9.1. Tormi-, üleujutus- ja maalihkeriski teadvustamine ja maandamine planeerimisel, projekteerimisel ja ehitamisel ning elukorralduses								
4.9.1.1. Kliimarisikide maandamine arendusprojektide käigus (nt nn soojasaarte vältimine tiheasustuses, paduvihmade korral sademevee äravool)	X	X	X	X	X	X	KOV- id	PÄA, TA
4.9.1.2. Kaldakindlustuse rajamine mereerosiooni kaitseks Valgeranda, Lottemaale, Uulu, Pärnu jõe vasakkaldale ja Sauga jõe paremkaldale (Vana-Pärnu kalmistu kaitseks)				X	X	X	KOV- id	KIK, Maaomani-kud
4.9.1.3. Üleujutusohu riskide maandamine vastava meetme toel (rannikul, Pärnu jõgikonnas jm)	X	X	X	X	X	X	KOV- id	KeM, KIK
4.9.1.4. Kriisijuhtimise täiustamine erakorralisteks ilmaoludeks	X	X					PÄA	KOV- id, Turvalisuse nõukogu
4.9.1.5. Pärnu jõe kasutusvõimaluste uuringu rakendamine planeeringutes	X	X	X				RAM	SAPA, KOV- id, KeA

4.9.1.6. Maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu „Rannikuvööndi seotus merega ja üleujutustest tulenevate riskide maandamine“ algatamine ja koostamine				X	X	X	RAM	PLV, PLPK, KOV- id
4.9.1.7. Uuringu „Liivade liikumine mererannikul“ läbiviimine		X	X				PLV	KeM, KOV- id

9. PÄRNU KUI MAAKONNA ARENGUMOOTOR – LINNAPIIRKONNA STRATEEGIA

Pärnu linnapiirkonna strateegias aastateks 2022-2027 seatakse fookusse Pärnu linnapiirkonna jätkusuutlik areng läbi integreeritud arendustegevuse ja integreeritud linnaplaneerimise. Selle sisuks on kahe kohaliku omavalitsuse - Pärnu Linnavalitsuse ja Tori Vallavalitsuse - koostööl põhinev avaliku ruumi juhtimine, mis eesmärgistab linnapiirkonna konkurentsivõime kasvu ja elanikkonna elujõulisena püsimist: tagatud on rahvastikutaaste ja elanike heaolu, majandustegevus toimub elukeskkonda hoidval viisil ja elanikud on hoitud ning linnaruum sidus.

Pärnu linnapiirkonna moodustavad Pärnu keskuslinn, Sauga alevik, Tammiste küla, Sindi linn, Paikuse alevik ja Silla küla. Selline jaotus tugineb Statistikaameti metoodikale ja on Rahandusministeeriumi poolt ette antud. Kuna Pärnu linnapiirkond, mis koosneb keskuslinnast Pärnust ja osaliselt tema tagamaa toimealast, siis käesolevast määratlusest on linnapiirkond tegelikkuses oluliselt laiem. Tuleb silmas pidada, et Pärnu linn omavalitsusüksusena koosneb keskuslinnast Pärnust ja kolmest osavallast - Audru, Paikuse ja Tõstamaa – moodustades pindalalt suurima linna Eestis, kokku 858,07 km².

Tori vald on võrgustikupõhine omavalitsusüksus, kus on neli kohalikku keskust: Sindi linn, Sauga, Tori ja Are alevikud. Kõik kohalikud keskused pakuvad peamisi esmavajalikke teenuseid, sh asuvad seal ka vallavalitsuste teenuskeskused. Valla siseselt on tegu nelja eraldi toimiva väiksema teeninduspiirkonnaga. Valla administratiivne keskus asub Sindi linnas. Peamised liikumissuunad jagavad valla kaheks – Sauga ja Are alevikud oma tagamaaga jäävad Tallinn-Pärnu maantee äärde ning Sindi linn, endine Tori vald ning ka mõned endised Sauga valla asulad (neist suurim on Tammiste küla) Rakvere/Tori liikumissuuna lähedale. Mõlemad suunad on ühendatud Pärnu keskuslinnaga ja neid kahte suunda eraldab Pärnu linna lähedal Rääma raba ning kogu valla ulatuses ka Pärnu jõgi. Tori valda läbib Pärnu-Lelle laiarööpmeline raudtee ja Rail Baltic trass ning vallas paikneb Pärnu lennuväli.

Pärnu linnapiirkonna elanike arv 2022. aasta alguse seisuga oli 48399, kellest mehi 21794 (45%) ja naisi 26605 (55%). Vanusrühmade lõikes on 0-6 aastaseid 3567 (7,4%), 7-18 aastaseid 6307 (13,0%), 19-64 aastaseid 27801 (57,5) ja 65+ vanuses 10724 (22,1%). Pärnu linnapiirkonna rahvastikupüramiid näitab, et väljakutseks on rahvastiku vananemine ja sellega kohanemine. Pärnu linnapiirkonnas elab 56% maakonna elanikest. Linnapiirkonna rahvastik on mõnevõrra noorem kui maakonnas tervikuna: linnapiirkonnas elas 2022. aasta alguse seisuga 10220 last ja noort vanuses 0-18, mis oli 21% rahvastikust, maakonnas vastavalt 17451 elanikku, so 20% maakonna rahvastikust. Pärnu linnapiirkonda iseloomustab valglinnastumine. Uute elamualade rajamisel tuleb pöörata tähelepanu säästva liikuvuse võimaldamisele ning roheline elukeskkonna tagamisele, sh haljastuse, keskkonnasõbraliku hoonestuslaadi ja rohevõrgustikku arvestavate uusehitiste rajamisel.

Rahvastiku arengust tulenevalt on oluline Pärnu linnapiirkonna ruumilist keskkonda kohandada nii kahanevale ja vananevale elanikkonnale kui kasvava ja nooreneva elanikkonnaga piirkondadele. Keskuste arendamiseks on vajalik eelkõige lähtuda tihendamise printsiibist, millega eelistatakse tühjana seisvate ja ala-kasutatud maa-alade ja hoonete kasutusele võtmist ning olemasoleva taristu ära kasutamisest uute asustamata alade kasutuselevõtmise asemel. Hajaasustuses on vajalik väärtustada väljakujunenud asustusstruktuuri luues samas võimalused asustuse laiendamiseks.

Pärnu linnapiirkonnal on keskne logistiline koht Tallinn-Riia arengukoridoris ning regionaalne tähtsus Lõuna- ja Kesk-Eesti ühendamisel merega. Pärnu linnapiirkonna järgnevate aastate prioriteedid on seotud taristu suurte transpordiprojektidega - Rail Baltica (RB), Via Baltica, Pärnu uus sild – väljaehitamisega, mille toimimise tulemuslikkusest sõltuvad nii nende objektide kaudu arendatavad uued võimekused kui nende jätkusuutliku arengu tagamine. Pärnu linnapiirkonnal on kandev tähtsus, et tekitada inimeste ja kaupade liikumise läbi uusi kõrgepalgalisi töökohti, sünergiaid ja sidusust maakonna arengu tarvis tervikuna. Oluline on kasvatada Pärnu linnapiirkonna kättesaadavust mitmeliigilise transpordiga nii siseriiklikult kui välisriikidega, seda võimalikult keskkonda säästvalt. Pärnu kiiret ja turvalist ühendust pealinnaga toetab Tallinn-Pärnu maantee ehitamine 2+2 realiseks, mis on kavandatud aastaks 2030. Samal ajaperioodil peaks minema käiku ka Rail Baltica (RB)¹, mille potentsiaalset saadavat kasu Pärnumaale võimendub veelgi, kui ehitatakse Helsingi-Tallinna raudteetunnel, mis RBga ühiselt moodustaks kiire ühendustee Põhja-Euroopast Kesk-Euroopasse² ning soodustaks ühtse majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise regiooni tugevdamist. Samased arengud toimuksid ka RB Eesti trassi kohalike peatuste rajamisega, mille tagajärjel kasvab arengukoridori Eesti sisene ruumiline integratsioon siiretega eri valdkondadesse. Logistika sõlmede arendamine loob uued võimalused Pärnu linnapiirkonna rahvusvahelisele positsioneerumisele Läänemere regioonis, seda nii tootmise, hariduse, rinnisvara kui turismi valdkonnas. Sellega peab kaasnema rohe- ja digilahenduste laialdane kasutuselevõtt väga erinevates tegevusvaldkondades, sh linnapiirkonnas territooriumi säästvas kasutuses.

Keskseks väljakutseks on säästva liikuvuse arendamine, sh mitmeliigilise transpordisüsteemi arendamine, mis vastaks optimaalsel määral inimeste (elukoht – töö – kool - teenused) ja kaupade igapäevastele liikumisvajadustele. Suureks väljakutseks on RB arenguga kaasnevate võimaluste maksimaalne ära kasutamine linnapiirkonna huvides. Pärnu linnapiirkond peab tegema enam koostööd seotud osapoolte, sh ettevõtete, ülikoolide, mittetulundussektori ja ennekõike oma kodanikega. Linnapiirkonnas on oluline suurendada säästlike liikumisviiside kasutust, ehitada uusi jalg- ja rattateid, tegeleda ühistranspordiga seotud probleemide lahendamise ja tagada, et linnapiirkond on maakonnaga paremini ühendatud ja juurdepääsetav.

Pärnu linnapiirkonna suuremad majandussektorid on tervise- ja heaolusektor, elektroonikatööstus, metallitööstus, puidu- ja mööblitööstus ning keskkonna- ja taastuvenergeetikatoodete tootmine. Pärnu linnapiirkonna majanduse arenguks võib anda tõuke väärtusahelate lühenemise trend, mille käigus kolitakse tootmine riskide vähendamiseks sihtturgudele lähemale. Oluline on edasi arendada tööstusalasid ja ettevõtluse koostöövõrgustikku. Kuna linnapiirkond on pika ajalooga turismi ja

puhkuse keskus, kus pakutakse raviteenuseid, mitmekülgseid lõõgastus ning heaolu teenuseid, siis on vaja laiendada aastaringset küllastamist, pakkude selleks erinevaid sündmusi. Elanike heaolu tagamiseks on vaja edendada rahvatervist ja vähendada elanikkonna vananemisega seonduvat survet tööturule ja sotsiaalkaitse süsteemidele. Keskne küsimus on kõrge tööhõive tagamine, võimekus sotsiaalprobleeme ennetada ja tagada kiire ning kvaliteetne tugi seal, kus seda on vaja. Olulisel kohal on elanike tervisekäitumise parandamine, et toetada tervena elatud aastate kasvu.

Pärnu linnapiirkonna keskkonnaseisundi ja keskkonnavastupanuvõime seisukohalt on oluline rohevõrgustiku säilitamine ja arendamine, et võimaldada elanikele ja külalistele pikemaajalist puhkust ja mitmekülgseid tegevusi vabas õhus. Laiemalt on eesmärgiks tagada bioloogiline mitmekesisus, koosluste ja liikide säilimine ning inimtekkeliste mõjude vähendamine. Vajalik on rakendada meetmeid kliimamuutuste mõju leevendamiseks, kasvuhoonegaaside vähendamiseks, energiatõhususe suurendamiseks ja kliimateadlikkuse tõstmiseks. Pärnu linnapiirkonna rohevõrgustik toetab ala kujunemist ideaalseks elukeskkonnaks igas vanuses inimestele. Elukeskkonna mitmekesisus, kõrge kvaliteediga ja kasutajasõbralik avalik ruum ning tõhusalt ja säästlikult toimivad transpordivõrgustikud loovad head eeldused töökohtade ja elanike lisandumiseks. Kindlasti suurendavad linnapiirkonna atraktiivsust keskkonna kvaliteeti parandavaid digi- ja rohelahendused, mis hõlmavad nii toodete kui teenuste arendamist ja teabesüsteemi disainimist.

Suur töö on ära teha turvalisuse valdkonnas, et kaitsta inimeste elu, tervist ja vara. Igaühe üksteisest hooliv käitumine loob võimalused ühiskonna turvalisuse tagamiseks. Erinevate osapoolte, elanike, kogukondade, kohalike omavalitsuste ja asjakohaste asutuste, asjatundlik koostegutsemine võimaldab saavutada turvalisema ühiskonna, kus kogukondlik elu ja keskkond oleksid korraldatud viisil, mis vähendaks kuritegevuse, sõltuvuste, vägivalda ja muude negatiivsete nähtuste tekkimise juba eos. Tähtis on kujundada selleks sobivad hoiakud ja oskused, aga ka keskkond, mis soodustaks vähem riske võtvaid valikuid ja vajaduse korral kiiret ja oskuslikku sekkumist.

Pärnu linnapiirkonna integreeritud arendamise teekaardi elluviimine toimub peamiste strateegiliste fookuste ja tegevusvaldkondade lõikes, mis kokku moodustavad sidusa terviku ning on suunatud tulemuste saavutamisele.

Millele keskendume?	Elanike heaolu ja rahvastiku jätkusuutlikkus	Säästev liikuvus ja keskkonnasõbralikud ühendused	Roheline linnaruum ja integreeritud rohevõrgustikud	Nutikad ja keskkonda säästvad avalikud teenused ja nende inimsõbralikud kasutuslahendused
Milliseid valdkondi arendame?	A. Kvaliteetne elukeskkond, roheline linnaruum	B. Integreeritud teenused, turvalisus, sidus kogukond	C. Konkurentsivõimeline majandus, hästi toimiv ettevõtluse ökosüsteem	D. Looduskeskkond on hoitud, kohanemisvõime kliimamuutustega
Mida tahame saavutada?	Elukeskkonna rahvusvaheline konkurentsivõime, kõrge kvaliteet ja elanike rahulolu oma elukeskkonnaga. Elanike arv kasvab. Toimub noorte tagasiränne, loomulik iive ja rändesaldo on positiivne.	Osutatakse integreeritud ja keskkonnasõbralikke vajaduspõhiseid teenuseid, nende tarbimine on võimalikult bürokraativaba.	Majandusstruktuur on kaasaegne, innovatsioonidele avatud, kõrge ettevõtlusaktiivsus, investeringud ennekõike kõrgema lisandväärtusega töökohtade loomisse. Elanike sissetulekud on vähemalt Eesti keskmisel tasemel.	Looduslik mitmekesisus on säilitatud, ressursside jätkusuutlik kasutamine ja ollakse valmis hädaolukordades toimetulemiseks.

Pärnu linnapiirkonna arendustegevuse fookuses on järgmised teemad:

- **Elanike heaolu ja rahvastiku jätkusuutlikkus.** Keskendutakse rahvastikutaaste tagamisele, elanike tervisele, toimetulekule ja vananemisega seonduvate teemade lahendamisele ning sotsiaalkaitse süsteemide ja võrgustike arendamisele. Oluline on saavutada tervena elatud aastate pikenemine, kõrge tööhõive ja suutlikkus ennetada sotsiaalprobleeme ning tagada kiire ning kvaliteetne tugi abivajajatele seal, kus seda on vaja. Tarvilik on toetada kogukondi, kasvatada nende elujõudu ja kestlikkust ning kujundada tugev kogukondade võrgustik, mis toetab kodanikuühiskonna arengut.
- **Säästev liikuvus ja keskkonnasõbralikud ühendused.** Vaja on kujundada elanike ja kaupade liikumise vajadusi arvestav integreeritud transpordikorraldus Pärnu linnapiirkonnas, mis tagab avalikus ruumis mitmeliigilise, keskkonnasõbraliku, kiire ja turvalise liikumiskeskonna. Üheks oluliseks väljakutseks lähiaastatel on RB ja VB taristu sulandamine linnapiirkonda. Oluline on transpordi ja tootmistaristu, elanike elu- ja töökohtade ning teenuste ja vaba aja tarvis vajalike sise- ja välisühenduste terviklahenduste tagamine. Siia kuulub raudtee reisi- ja kaubaterminali, bussijaama, sadama, lennujaama, jõetranspordi ja tööstusalade ühendamine ühtsesse liikumise võrgustikku ning Pärnu keskuslinna liikumisvõimaluste ja transpordiühenduste parandamiseks hergliiklusvõimekusega uue silla ehitamine. Selleks on oluline kasutada nutikaid lahendusi, et kindlustada säästev ja jätkusuutlik liikuvuskeskkond, mis ühildub „rohelise linnapiirkonna“

kontseptsiooniga, eelistades keskkonnasõbralikkust linnaruumi arendamise kõikides aspektides. Samuti on oluline tagada pargi ja reisi süsteemi areng ning kujundada linnapiirkond säästvate liikumisviiside kasutamist toetavamaks.

- **Roheline linnaruum ja integreeritud rohevõrgustikud.** Looduskeskkonna säästva kasutamise väärtustamine on Pärnu linnapiirkonna arenguprioriteet, mis toetab linnapiirkonna elanike ja külaliste tervist väärtustavat käitumist, loob piirkonnale miljööväärtust ja aitab maandada kliimamuutustega kaasnevaid keskkonnariske. Roheline elukeskkond tähendab haljastust ja keskkonnasõbraliku hoonestuslaadiga arvestavaid uusehitisi, sidusat parkide, puhke- ja rannaalade võrgustikku ning võimalusi kasutada Pärnu jõe ja kaldaalasid. Pärnu lähtub kontseptsioonist „Puhas linn“. Avaliku linnaruumi kvaliteedi tõstmisel on sihiks seatud jalakäijate ja kergliiklejate soosimine võrreldes auto kasutajatega. Oluline on tagada, et elanik ja külaline on teadlik piirkonna_matka- ja terviseradadest ning kasutab neid aktiivselt.
- **Nutikad ja keskkonnasõbralikud avalikud teenused ja nende inimsõbralikud kasutuslahendused.** Need hõlmavad ennekõike avalike teenuste IT lahenduste arendamist ja kasutuselevõttu, et tagada mugav, kasutajasõbralik ja keskkonda vähekoormav ligipääs teenustele. Oluline on luua võimalused nutikate töökohtade tekkeks, mis annab Pärnu linnapiirkonnale konkurentsieelise Riia ja Tallinna vahelise asukohana töö- ja elukohana. Pärnu linnapiirkond pürib IT-lahenduste rakendamisel Eesti parimaks, et pakuda nüüdisaegset innovaatilist elukeskkonda ja võimalusi eneseteostuseks.

Pärnu linnapiirkonna fookusteemad kajastuvad tegevuskavas, mis on sidusad Pärnumaa arengustrateegias 2035+ kavandatuga.

10. LÜHENDITE JA TERMINITE SELETUSI

ANK – avatud noortekekus
EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EENA – Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon
EKTK – Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
ELTSA – Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutus
EMI – Eesti Mereinstituut
EMM – SA Eesti Maaelumuuseumid
EMÜ – Eesti Maaülikool
ENTK – Eesti Noorsootöö Keskus
ETEA – Eesti Tuuleenergeetika Assotsiatsioon
Ettev – ettevõtjad
ERKL – Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit
ETR – Eesti Terviserajad
HTM – Haridus- ja Teadusministeerium
IKT – Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
JTSK – Jõulumäe Tervisespordikeskus
KeM – Keskkonnaministeerium
KIK – Keskkonnainvesteeringute Keskus
KeA – Keskkonnaamet
KL – Kaitseliit
KOV – kohalik omavalitsus
KULKA – Eesti Kultuurkapital
KUM – Kultuuriministeerium
LLKK – Liivi Lahe Kalanduskogu
MEM – Maaeluministeerium
MES – Maaelu Edendamise Sihtasustus
MKA – Muinsuskaitseamet
MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
MMG – Maarja Magdaleena Gild
MTÜ – mittetulundusühing
NAK – Pärnumaa noorsootöö arengukava 2015-2023
OTT – Otse Tootjalt Tarbijale
PH – Pärnu Haigla
PKHK – Pärnumaa Kutsehariduskeskus
PLPK – Pärnu Lahe Partnerluskogu
PLV – Pärnu Linnavalitsus
PM – Pärnu Muuseum
PMKSL – Pärnu Maakoolide Spordiliit
POL – Pärnumaa Omavalitsuste Liit
PPA – Politsei- ja Piirivalveamet
PRAKS – Pärnumaa Rahvakultuuri Keskseks
PRIA – Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Ameti
PSL – Pärnumaa Spordiliit
PSTK – Pärnu Saksa Tehnoloogiakool
PTN - Pärnumaa turvalisuse nõukogu
PÄA – Päästeamet

PÜTK – Pärnumaa Ühistranspordikeskus
RAM – Rahandusministeerium
RB – Rail Baltic
RJKK – Rohelise Jõemaa Koostöökogu
RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus
RMKK – Rohemajanduse Kompetentsikeskus
RTK – Riigi Tugiteenuste Keskus
SA – sihtasustus
SAPA – Sihtasustus Pärnumaa Arenduskeskus
SIM – Siseministeerium
SKA – Sotsiaalkindlustusamet
SOM – Sotsiaalministeerium
TA - Terviseamet
TAI – Tervise Arengu Instituut
TJA – Tehnilise Järelevalve Amet
TK – Töötukassa
TRAM - Transpordiamet
TUKK – Turismi Kompetentsikeskus
TÜ – Tartu Ülikool
TÜPK – Tartu Ülikooli Pärnu kolledž
UKM – Uue Kunsti Muuseum
v – vald
VTK – Vaimse Tervise keskus

Biomajandus – taastuva biomassi väärindamine omavahel seotud majandustegevuste kaudu, mis keskendub taastuva bioressursi tootmisele, töötlemisele ja muutmisele uuteks materjalideks, biotoodeteks ja energiaks. Suurimat innovatsioonipotentsiaali nähakse tihti biomajanduse valdkonnaüleses olemuses, mis võimaldab luua sektorite koostöös uusi tooteid ja väärtusahelaid.

Digipööre – Laiapindne arenguprotsess, mis on suunatud kaasaegsete digilahenduste kasutuselevõtule.

Hõbemajandus – hõlmab eakatele pakutavaid tooteid ja teenuseid, mis kindlustavad pikeneva eluea veetmise tervena, aktiivsena ja turvaliselt.

Innovatsioonikeskus – ühendab süsteemselt ettevõtjaid, ettevõtluse tugistruktuure, kohalikke omavalitsusi ja haridusasutusi, et toetada piirkonna majandustegevust ning aidata kaasa uute teadmiste tekkele ja piirkonna arengule.

Innovatsioonilinnak – teadmussiirde taristuna toimiv TÜ Pärnu kolledži väljaehitatud hoonetekompleks.

KOBAR – Pärnumaal arendatav, kolmikheeliks avatud innovatsiooni mudelile (Triple helix model of innovation) rajanev koostööplatvorm, mis ühendab endas maakonna avaliku sektori, haridussektori ja ettevõtlussektori ühiseid pingutusi teadmussiirde ja innovatsiooni arendamiseks maakonnas.

Liikuvus – võime liikuda ühest kohast teise, kasutades ühte või mitut transpordiliiki ja teenuseid, mis rahuldavad inimeste liikumisvajadused. (Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035, lk 7)

Lähemad eesmärgid – konkreetsed vahetulemused (seisundid) strateegiliste põhieesmärkide saavutamiseks

Maakonna arengustrateegia – maakonnas KOV-ide vahel kokku lepitud eesmärkide ja tegevuste süsteem, mille abil püütakse saavutada parimat resultaati tulevikus, ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist.

Multiversitas – ülikoolivõrgustik, mis laiendab Pärnu Kolledži akadeemilist profiili ning toob Pärnusse ja Pärnumaale vajalikku teadmust.

Ringmajandus – liikumine tavapärasest „tooda-kasuta-hülga“ majandusmudelitest suunas, kus taaskasutus ja taasloomine on äri- ja tarbimismudelisse juba alates toote disainimisest sisse kodeeritud nii, et kasutatud tooted ja materjalid ei saa prügiks, vaid neid kasutatakse ressursidena uutes toodetes ja protsessides.

Rohemajandus – majandus, mille tagajärjel paraneb inimeste heaolu ja sotsiaalne õiglus, mis ei põhjusta keskkonnanariske ja survet loodusvaradele, on vähese CO₂-heitega, ressursitõhus ja ühiskonda kaasav. Rohemajanduses saavutatakse sissetulekute kasv ja tööhõive avalike- ja erainvesteeringutega süsinikuemissiooni ja saastatuse vähendamise, energia- ja ressursitõhususse, elurikkuse vähenemise vältimise ja ökosüsteemiteenustesse.

Sinimajandus – looduse toimimisest inspireeritud tehnoloogiate ja ärimudelite rakendamine majanduses, mis võimaldavad heitmete tekitamiseta katta olemasolevate ressursside abil kõigi inimeste põhivajadused. Sinimajanduse osaks on kestlik meremajandamine, mis hõlmab muulhulgas turismi, taastuvenergeetikat, vesiviljelust, kalandust, biotehnoloogiat ja merepõhja maavarade kasutamist.

Sotsiaalne innovatsioon – uued ideed ja tegevusviisid, mis pakuvad sotsiaalsetele probleemidele ja väljakutsetele senistest paremaid lahendusi, tõhustades seeläbi ühiskonna ja kogukonna toimimist.

Sotsiaalsed ettevõtted – ühiskondliku eesmärgiga organisatsioonid, mis müüvad oma tooteid või teenuseid eesmärgiga muuta maailma paremaks, panustada inimeste toimetulekusse ja healusse ning loodus- ja elukeskkonna soovitava seisundi püsimisse.

Strateegiline ajaperiood – kokkuleppeline ajavahemik (2035+), mille jooksul saavutatakse strateegilised põhieesmärgid

Strateegilised (põhi)eesmärgid – soovitud seisundid (tulemused) tuumvaldkondades, milleni kavatakse strateegilise ajaperioodi jooksul jõuda

Stsenaarium – tõenäolise tulevikusündmustiku või -situatsiooni kirjeldus positiivses ja/või negatiivses (eeldatavate sündmustike) võtmes

Säästev liikuvus – tähendab sellist transpordi- ja elukorraldust, mis tagab inimeste juurdepääsu igapäevavajadustele nii, et see ei kahjusta teiste inimeste juurdepääsuvõimalusi ja elukeskkonda, on majanduslikult efektiivne, õiglane ja tervikuna ökonoomne ning kulutab maksimaalselt nii palju loodusvarasid, kui keskkond suudab taastoota või neutraliseerida.

Tuumvaldkonnad – neli peamist valdkonda maakonnas, milles viiakse strateegiat ellu. Nende puhul rakendatakse tulevikus enim kohalikke arengueeldusi ning arvestatakse väliskeskkonnast tulenevate väljakutsetega. Iga tuumvaldkond vastab ühele kaugemale strateegilisele põhieesmärgile ja selles kajastuvad lähemad sihid aastani 2027. Neil põhineb ka lähiaastate tegevuskava. Viimases kajastuvad tinglikult esmased ja olulisemad sammud kaugemate eesmärkide saavutamiseks.

Universaalne disain – muudab keskkonna, tooted, kommunikatsiooni, informatsiooni, tehnoloogia ja teenused nii suures ulatuses kui võimalik ligipääsetavaks ning kasutatavaks kõikidele, sealhulgas erivajadustega inimestele.

Vastutustundlik ettevõtlus – ettevõtte igapäevategevuses, juhtimises ja äristrateegias on oluline osa keskkondlikul ja sotsiaalsel mõjul ehk jalajäljel, mille ettevõtte oma eksisteerimisega jätab, hõlmates nii negatiivse mõjuminimeerimist kui positiivse panuse suurendamist.

Vesinikuorg – Vesinikutehnoloogiate arendamisele ja kasutuselevõtule suunatud koostöövõrgustik Euroopas.

Visioon – soovitatav tulevikupilt, mille poole eesmärgistatud tegevuste kaudu maakonnas püüeldakse.

11. KASUTATUD MATERJALID JA ALLIKAD

Üleriigilised arengudokumendid

Strateegia „Eesti 2035“

Strateegia „Eesti 2035“ Vabariigi Valitsuse tegevuskava

Eesti digiühiskonna arengukava 2030

Eesti lairiba plaan 2030

Eesti keskkonnastrateegia 2030

Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030

Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“

Energiamajanduse arengukava aastani 2030 (ENMAK 2030)

Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 (REIKK 2030)

Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035

Siseturvalisuse arengukava 2020-2030

Sidusa Eesti arengukava 2021-2030

Kultuuri arengukava 2021-2030

Riigiteede teehoiukava aastateks 2021-2030

Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021-2035

Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“

Noortevaldkonna arengukava 2021–2035

Turismistrateegia 2022-2025

Regionaalse arengu tegevuskava (RETK) ja rakendusplaan aastateks 2021-2025

Regionaalpoliitika programm 2022-2025

Ettevõtluskeskkonna programm 2022 – 2025

Teadmussiirde programm 2022-2025

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 (PÕKa 2030)

Maakondlikud arengudokumendid, uuringud ja maakonnaplaneeringud

Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“, tegevuskava 2020-2024 (25)

Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ ja selle tegevuskava seiredokumendid 2020 (POL üldkogu otsus 03.04.2020) ja 2021 (POL üldkogu otsus 09.04.2021)

Lääne-Eesti biomajanduse arengukava 2021

Pärnumaa kliimakava 2030

Pärnu energia- ja kliimakava 2030

Pärnumaa tervise- ja heaoluprofiil 2019-2022

Pärnu linnapiirkonna strateegia

Hiiumaa, Läänemaa, Pärnumaa ja Saaremaa majanduse analüüs, Geomedia, 2020

„Rail Balticu Pärnu kaubajaama, lennujaama, Loode-Pärnu ja Niidu tööstusalasid ning Pärnu kaubasadamat ühendava transpordikoridori uuring“, Skepast&Puhkim, 2019

Uuring „Rail Balticu Pärnumaa arengukoridor. Regionaalrongide kohalikud peatused, nende juurdepääsetavus ja ohutus“, Skepast&Puhkim, 2021

Uuring „KOBARa glokaalse ettevõtlusregistri kontseptsiooni loomiseks vajalike algtingimuste hindamine“, Cumulus Cosulting, 2021

Uuring „Kuidas mõjutab Rail Balticu valmimine Pärnumaa sotsiaalmajanduslikku arengut ja rahvastikutrende aastani 2050? Arengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs, olulisemad väljakutsed ja sisend strateegiasse“, Geomedia, 2022

Lääne maakonnaplaneering 2030+ (kehtestatud 2018 koos tegevuskavaga)
Pärnu maakonna planeering (kehtestatud 2018 koos tegevuskavaga)
Pärnu maakonnaga piirneva mereala maakonnaplaneering (kehtestatud 2017)
Pärnu maakonnaplaneering „Rail Baltic raudtee trassi koridori asukoha määramine“ (kehtestatud 2018)
Soomaa piirkonna teemaplaneering (kehtestatud 2018)
Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV elektriliini trassi asukoha määramine“ (kehtestatud 2016)
Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Kilingi-Nõmme – Riia TEC-2 330 kV õhuliini trassikoridori asukoha määramine Pärnu maakonnas“ (kehtestatud 2015)
Pärnu maakonna planeeringu teemaplaneering „Põhimaantee nr 4 (E67) Tallinn-Pärnu-Ikla (Via Baltica) trassi asukoha täpsustamine km 92,0-170,0“ (kehtestatud 2012)
Pärnu maakonna planeeringu tuuleenergeetika teemaplaneering (kehtestatud 2013)

Kohalike omavalitsuste arengudokumendid

Kohalike omavalitsuste arengukavad ja üldplaneeringud

Muud arengudokumendid ja materjalid

Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži arengukava 2022-2026
Pärnumaa Kutsehariduskeskuse arengukava 2022-2024
Meetmed regionaalsete töökohtade loomiseks (RegPolII2)
Tööstuspoliitika roheline raamat
Maakondade rahvastikuproгноos 2013-2040
Edu ja Tegu uuring
Eesti rahvusvaheline konkurentsivõime 2020 - aastaraamat
Eesti ekspordiuuring 2021
Eesti nutikate välisinvesteeringute uuring 2020
Ringmajanduse valge raamat
Euroopa roheline kokkulepe
ADDVAL-BIOEC: Lisandväärtuse tõstmine ja toorme tõhusam kasutamine Eesti biomajanduses

LISA 1. ARENGUSTRATEEGIA UUENDAMISE VAHETÄHISED

Aeg	Tegevus
21.12.2021	Suur pööripäevakonverents „Pärnumaa 100 000 – kas pöörame või laseme minna“
13.01.2022	Eelnevalt töögrupi ja juhtrühma formeerimine. Strateegia töörühma avaseminar: ülesannete jaotus, strateegia uuendamise plaan, esialgne ajakava. Edaspidi toimuvad töörühma koosolekud sagedusega kord kuus.
14.01.2022	POL-i üldkogus strateegia uuendamise plaani ja ajakava tutvustamine
01.02.2022	valmib Geomedia OÜ uuring „Kuidas mõjutab Rail Baltica valmimine Pärnumaa sotsiaalmajanduslikku arengut ja rahvastikutrende aastani 2050? Arengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs, olulisimad väljakutsed ja sisendstrateegiasse“
09.03.2022	Juhtrühma (POL-i strateegilise ja ruumilise planeerimise komisjoni) koosolekul strateegia ajakava ja põhimõtete heakskiitmine
24.03.2022	Pärnu Lennuvälja tulevikuforum „Pärnu lennuvälja koht Eesti ja Pärnumaa transpordivõrgustikus ning väljavaated“
01.02-10.05.2022	strateegia seire ja trendide statistiline analüüsi teostamine tellitud eksperdi poolt
22.04.2022	Pärnumaa ja Raplamaa ühisforum „Tuleviku Via Baltica – kas särav vaateaken või... Kiire vaade kiirele teele“
27-28.04.2022	Maakonna KOV-ide prioriteetsete ühisprojektide väljaselgitamine POL-i kevadseminaril
Märts-juuni 2022	kohtumised ja arengupäevad kohalikes omavalitsustes. Arutelud POL-i komisjonides. Arutelud temajuhtide ja strateegia koostamise eestvedajate ning töögrupi liikmete vahel.
09.06.2022	Pärnumaa suurtaristu koordinatsioonikogu käivitumine ja vastava leppe allkirjastamine
Juuni-august	POL-i küsitlus KOV-ide investeerimisprioriteetide ja maakonna ühisprojektide kohta
17.06.2022	Pärnumaa 2035+ visioonipäev TÜ Pärnu kolledžis
25.08.2022	Uuendatud arengustrateegia ja tegevuskava esimese eskiisi valmimine ja tutvustamine POL-i augustiseminaril Varblas

Sept 2022 Viimistletud strateegia ja tegevuskava saatmine tagasiside saamiseks KOV-idele, riigiasutustele ja partneritele. Dokumendi avalikustamine sotsiaalmeedias ja veebilehtedel.

Okt 2022 arengustrateegia täpsustamine ja täiendamine koostöös KOV-ide, partnerluskogude, teemarühmade ja olulisemate huvigruppide esindajatega.

Nov algus 2022 arengustrateegia eelnõu esitamine kohalikele omavalitsutele

Nov-dets 2022 arengustrateegia heakskiitmine omavalitsuste volikogude komisjonides ja volikogudes

Dets 2022 Arengustrateegia heakskiitmine POL-i üldkogus ja SAPA nõukogus

01.01.2023 uuendatud arengustrateegia kehtivuse algus

Jaanuar-veebruar 2023 Maakonna uue arengustrateegia elluviimiseks ühise kokkuleppe sümboolne allkirjastamine partnerite poolt

LISA 2. ARENGUSTRATEEGIA KOOSTAJAD

Arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ uuendamine sai alguse koos 21.12.2021 toimunud Suure pööripäeva konverentsiga „Pärnumaa 100 000 – kas pöörame või laseme minna“. 2022. aasta jaanuaris formeeriti töögrupp ja juhtrühm. 13.01.2022 toimus töörühma avaseminar, kus lepiti kokku ülesannete jaotus, strateegia uuendamise plaan, esialgne ajakava. Olulisemad arengustrateegia uuendamise vahetähised on toodud lisa 1.

Arengustrateegia uuendamise ja tegevuskava koostamise protsessi juhtisid 2022. aastal Pärnumaa Omavalitsuste Liit (edaspidi POL) ja Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskus (edaspidi SAPA). Töö läbiviimiseks moodustati raheteistliikmeline strateegia töörühm, juhtrühm ja teemarühmad. Protsessi ülesehitus ja juhtimismudel kooskõlastati nii POL-i üldkogus kui SAPA nõukogus.

Strateegia töörühma juhtis maakonna arendusjuht Heiki Mägi (SAPA). Sinna kuulusid Erik Reinhold (POL ja SAPA), Kristel Ernits (POL), Svea Uusen, Hando Murumägi, Karmen Vesselov, Daisy Sprenk ja Merle Einola (SAPA), Silver Smeljanski ja Lea Kalda (Pärnu Linnavalitsus), Gea Kammer ja Antti Roose (TÜ Pärnu kolledž). Pärnumaa arengueelduste analüüsi ja Pärnumaa arenguseire koostas Urmas Kase. Strateegiaplaani aitas vormistada Anne Karjus.

Juhtrühma kuulusid POL-i strateegilise ja ruumilise planeerimise komisjoni liikmed. Seda juhtis Siim Suursild (Häädemeeste vald). Sinna kuulusid Heiki Mägi (SAPA), Egon Vohu (Kihnu vald), Mait Talvoja (Saarde vald), Erik Reinhold (POL/ SAPA), Garri Raagmaa (TÜ Pärnu kolledž), Kalev Kaljuste (Rahandusministeerium), Silver Smeljanski ja Lea Kalda (Pärnu Linnavalitsus), Signe Rõngas (Tori vald), Margus Källe (Lääneranna vald), Andres Sooniste (Pärnu Ettevõtete Koda), Reet Olev (Põhja-Pärnumaa vald).

Tegevuskava uuendamisel kaasati inimesi eri eluvaldkondadest ja ühtlasi koondasid tuumvaldkonnad endas valdkonna kompetentsemaid esindajaid.

Tuumvaldkond I: Inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond, teemajuht Kristel Ernits (POL). Töösse panustasid: Ülle Vapper (Põhja-Pärnumaa vald), Karmen Vesselov (SAPA), Daisy Sprenk (SAPA), Kaisa Kirikal (Pärnumaa Spordiliit), Kaire Mertsin (Pernova Hariduskeskus), Gea Kammer (TÜ Pärnu Kolledž), Jana Malõh (Tori vald), Helve Reisenbuk (Häädemeeste vald), Erli Aasamets (Kilingi-Nõmme Gümnaasium), Tarvi Tasane (Põhja-Pärnumaa vald), Jane Mets (Lääneranna vald), Peep Eenraid (Audru kool), Margit Blehner (Jänesselja lasteaed), Herve Merivald (Tori vald), Külli Laos (Kihnu vald), Priit Ruut (Tori vald), Kaja Rebane (Tori vald), Tõnu Poopuu (Pärnu linn), Eha Säde (Häädemeeste vald), Anneli Kaljur (Põhja-Pärnumaa vald), Marina Raid (Saarde vald), Ene Täht (Lääneranna vald), Toomas Mihkelson (Pärnumaa Puuetega Inimeste Koda), Aive Sepp (Kihnu vald), Ants Välimäe (Tori vald), Martin Sempelson (Põhja-Pärnumaa vald), Tiina Lobja (Lääneranna vald), Veera Leas (Kihnu vald), Jekaterina Eensalu (Audru Kultuuri- ja Spordikeskus), Andy Tilk (Saarde vald), Aet Maatee ja Tiit Kask (Pärnu Muuseum), Annika Viibus (Pärnu linn).

Tuumvaldkond II: Teadmuspõhine majandus, teemajuht Svea Uusen (SAPA). Töösse panustasid: Viivika Vilja (SAPA), Toomas Toodu (SAPA), Margit Kool (SAPA), Kaydi Tomson (Pärnumaa Ettevõtlusinkubaator), Gerli Mets (Töötukassa), Toomas Kuuda (EKTK), Egle Volke (Forwardspace), Lea Kalda ja Johanna Kommer (Pärnu LV), Gea Kammer ja Ain Hinsberg (TÜPK), Riina Mürsepp (PKHK).

Tuumvaldkond III: Turism ja maakonna turundus, teemajuhid Hando Murumägi (SAPA) ja Ave Lääne (Pärnu LV). Töösse panustasid: Eveli Ilvest ja Alo Tomson (PLPK), Kalev Mitt, Tarvi Tasane (Põhja-Pärnumaa vald), Johanna Kommer, Lea Kalda, Anu Juurma-Saks (Pärnu LV), Aet Maatee (Pärnu Muuseum), Marie Virta (Uue Kunsti Muuseum), Tiiu Sommer, Aire Kallas-Maddison (Häädemeeste vald), Evelin Anja (SA Eesti Maaelumuuseumid), Kaire Ilus, Katariina Vaabel (Tori vald), Kai Utt, Andy Tilk (Saarde vald), Ene Täht, Raahel Apsalon (Lääneranna vald), Maarja Karjam (Kihnu vald) Gea Kammer, Ain Hinsberg ja Heli Tooman (TÜ Pärnu kolledž).

Tuumvaldkond IV: Tehniline taristu, liikuvus ja kliimamuutustega kohanemine, teemajuht Heiki Mägi (SAPA). Töösse panustasid: Jaanus Uiga, Kristo Kaasik, Kristjan Kaunissaare, Ahti Kuningas, Andres Lindemann, Raigi Iling (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium), Andres Metsoja (Riigikogu), Tiiu Pärn, Raine Viitas, Kalev Kaljuste, Urmas Kase (Rahandusministeerium), Margus Eisenschmidt, Joel Jesse, Martin Lengi, Mart Michelis, Jaan Tarmak (Transpordiamet), Toomas Kalda, Mart Öövel (Keskkonnaamet), Helve Hunt (Maaeluministeerium), Enn Lust (akadeemik), Erik Terk ja Raivo Vare (eksperdid), Rivo Noorkõiv (Geomedia OÜ), Antti Roose (TÜ Pärnu kolledž), Enn Raadik (ekspert, Pärnu Linnavolikogu), Andrus Kärpuk (PÜTK), Märt Helmja (Energiaühistu), Eero Pärnmäe (AS Tallinna Lennujaam), Andrus Aljas (Estonia Spa Hotels AS), Keit Nestor (Paikre OÜ), Siim Paist ja Tuuliki Kasonen (Sunly), Aavo Kärmas ja Lauri Ulm (Enefit Green AS), Priit Heinla (Elering AS), Raido Kivikangur ja Priit Pruul (RBE), Kaur Laansalu (RB Rail AS), Kristel Ernits (POL), Merle Einola ja Karmen Vesselov (SAPA), Andres Sooniste (Pärnu Ettevõtete Koda), Lauri Luur (Tori vald), Margus Källe (Lääneranna vald), Martti Rooden (Saarde vald), Egon Vohu (Kihnu vald), Tiiu Sommer, Siim Suursild (Häädemeeste vald), Reet Olev (Põhja-Pärnumaa vald), Silver Smeljanski, Kaido Koppel, Lea Kalda, Johanna Kommer (Pärnu LV).

Koostööpartneritena arengustrateegia koostamisel kaasati aruteludesse ka mitmed teised Pärnumaa kohalike omavalitsuste ja Pärnumaal asuvate riigiasutuste esindajad.

Lisaks toimusid seminarid kohalike omavalitsuste, era- ja vabasektori ning riigiasutuste esindajatega. Tegevuskava koostamisse panustasid POL-i valdkondlikud komisjonid ja teised erinevates eluvaldkondades tegutsevad asjatundjad.

Strateegia „Pärnumaa 2035+“ koostajad ja selle tegevuskava uuendajad tänavad kõiki, kes aitasid oma ettepanekutega kaasa häesoleva dokumendi sünnile.

LISA 3. RAIL BALTICA MÖJUD PÄRNUMAA ERINEVATELE STSENAARIUMITELE¹

RB rahvusvahelise raudtee teke on Pärnu ja Pärnumaa jaoks "ajaloo aken", mis muudab oluliselt tema strateegilist positsioneerimist Eestis, tekitab võimalusi ühenduda mitmesuguste rahvusvaheliste võrgustikega ning avab uusi tegevusvõimalusi. Praeguseks pole enam ka erilisi kahtlusi - see projekt saab teoks. Mida see aga võib linna ja maakonna jaoks täpsemalt kaasa tuua, selle osas pole pilt eriti selge. Küllalt palju määramatust on kahe küsimuse osas:

- Millisteks võiksid kujuneda kujunevad reisijateveo ja kaubaveo teenuse parameetrid, mida uus raudtee pakkuma hakkab: liikluse tihedus, piletihinnad, kaubaveotariifid; pole selge kui edukalt suudab uus raudteeliin lülituda laiematesse rahvusvahelistesse reisijate- ja kaubaveo skeemidesse.
- Kui oluliseks saavad Pärnu linnale ja selle kaudu ka maakonnale "RB poolt pakutud võimalused? Vastust viimasele küsimusele pole sealjuures võimalik anda abstraherudes sellest kui aktiivselt tegutsevad Pärnu juhid ja ettevõtjaskond ise. Kas ettevõtted suudavad kohanduda uutele avanevatele võimalustele, kuidas suudetakse panna toimima uus kaubajaam, milline institutsionaalne mudel selleks valitakse, milliseid ruumilise planeerimise lahendeid kasutatakse linna ja linna ümbruse planeerimisel jne.

Nimetatud küsimustele, mis on omavahel seotud, vastuste pakumise ja sellest tulenevate järelduste tuletamisega järgnevate stsenaaristilise analüüsiga vastuseid otsime.

1.1 Milline Pärnu ja Pärnumaa?

Pärnu arengu kavandamisel on läbi aegade vaieldud linna teenindusmajandusliku arengu ning tööstusliku arengu plusside ja miinuste ning nende sobiva vahekorra üle. Üldpõhimõtte võib kõlada, et mõlemat on vaja. Mis ulatuses ja mil viisil jääb aga tõenäoliselt igihaljaks vaidlusküsimuseks ka tulevikus. Sealjuures on aga tähtis lähtuda arusaamast, et nii Pärnu teenindusmajandus kui tööstus peavad vee peale jäämiseks olema tulevikus teistsugused kui nad on praegu, nende nn väärtuspakkumine peab olema enam välja arendatud ja seda kõrgemal tasandil. Mõlemad toimivad ju rahvusvahelise konkurentsi keskkonnas ja taoline konkurents seisakut ei andesta. Tööstuse puhul tähendab see tõusmist keerulisemate ja teadmismahukamate funktsioonide täitmisele ja arenumate ärimudelite evitamisele, võimalik, et ka teatud nihetele turustamispiirkondades. Pärnu tööstusettevõtete hulgas alanud palgaralli ei võimalda jääda pikalt püsima lihtsamal tootmisel ja odaval tootmissisendil baseeruvale äritegevusele. Teeninduses, eriti

---

¹ Väljavõte uuringust Kuidas mõjutab Rail Baltica valmimine Pärnumaa sotsiaal-majanduslikku arengut ja rahvastikutrende aastani 2050? Arengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs, olulisemad väljakutsed ja sisend Pärnumaa strateegiasse. Lõppraport. OÜ Geomedia, 2022.

kuurordimajanduses on vajalik arvestada klientidepoolsete tõusvate nõuetega kogu nn elamusmajanduse skaala ulatuses.

RB käivitumisega seoses muutub küsimus Pärnu spetsialiseerumisest mitmepalgelisemaks. Kui tööstuse teemat on käsitletud kui linna majandusliku arengu ühte põhiteemat, siis transpordi ja logistika küsimused on seni olnud pigem fooniteemadeks. Neist mõningaid nagu Via Baltica maanteeprojektiga seonduv, selle trassikoridor, ümbersõidu ja jõesildade küsimused on peetud arengu kavandamisel küll olulisteks, aga olulisteks teiste Pärnu ja Pärnumaa elu ja majandamise küsimuste parema lahendamise seisukohalt. Sellesse, kas ja kuidas saaks Pärnut pidada üheks Eesti olulisematest transpordi-logistilistest sõlmedest on pika aja jooksul suhtunud küllalt ebalevalt². Küsimust Pärnule omastest logistilistest teenustest ning logistikast kui perspektiivsest omaette majandustegevuse alast pole linna arengualastes diskussioonides samuti eriti puudutatud. Logistilisi teenuseid pole osatud lugeda linna jaoks nõrka süsteemikujundavate majandussektorite hulka.

Raudteeühenduse temaatika tähtsustus Pärnu jaoks juba 19. sajandi teisel poolel kui nii Pärnu kaubasadama areng kui kuurordimajandus hakkas selle puudumise tõttu pidurduma ja konkurentidele positsiooni kaotama. Ühenduste väljaehitamine aga venis, Pärnu – Valga raudtee avati alles 1896 ja raudteeühenduse Tallinnaga sai Pärnu alles aastal 1928. Kahtlemata jättis see venimine oma jälje linna arengule. 1970. aastate algul rekonstrueeriti küll Pärnu raudteeühendus Tallinnaga laiarööpmeliseks, aga õiget arenguvedurit sellest ei saanud ja raudtee temaatika hakkas liikuma Pärnu jaoks tahaplaanile. RB perspektiiv muudab kujunenud situatsiooni põhimõtteliselt. Kuidas selle käivitamise järel hakkavad liikuma inimesed ja kelle vahel ning mis tingimustel kaubad, võib muuta kogu arengupilti. Tegu pole ju mitte ainult uue modernse raudteeliini tekkimises, vaid põhja-lõunasuunalise arengukoridori tekkimises, mis võib anda palju laiemat arengupulsi koridori lähedusse jäävatele aladele, seal saavad paremini areneda mitte ainult praegused ettevõtted, aga tekkida ka uued, paranevad inimeste võimalused leida sobivat tööd, seda ka kaugemates asukohtades, paranevad elukondlike probleemide lahendamise võimalused jne.

Pärnus on avalikkuse hoiak uue raudtee suhtes positiivne, kuid kahjuks on raudtee ja sellega seotud logistika teemade osas toimunud ajalooline katkestus, mis muudab professionaalse diskussiooni käivitamise nende küsimuste praktilise külje ümber keeruliseks. Keskse tähtsusega küsimus seisneb selles, kas ja kuidas Pärnu kohalikud võimud, ettevõtliidrid jt tahavad kujundada Pärnumaa majandust ja elu selliselt, et kohandada seda RBga tekkivatele uutele võimalustele. Või arvatakse, et piisab jätkamisest valdavalt vaid seniste ideedega ning käsitletakse RB teket automaatselt lisanduva väikese boonusega senisele arengule. Majandusstruktuuri kujundamise vaatenurgast on see valik selle vahel, kas tahetakse linna või linna ümbrusesse suuremat tööstust ja laodalasid ning võetakse meetmeid, et seda soodustada. Või leitakse, et nooblim on jätkata valdavalt kuurortlinnana ja lasta tööstust „tuksuda“ ilma erilisi ambitsioone üles näitamata.

Olulisi võimalusi pakub Pärnumaale see, et uut raudteed hakkavad kasutama mitte ainult kiired pikamaa reisirongid, aga ka nn regionaalrongid. See parandab mitte ainult RB arengukoridoris ja selle läheduses paiknevate asulate elanike ligipääsu Pärnu tööturule, Pärnus haridusasutustele ja mitmesugustele teenustele, aga ka nende liikuvust laias mõttes ning samuti tõstab nende asulate atraktiivsust uute tootmis- ja

---

² Üheks põhjuseks on siin olnud ilmselt asjaolu, et põhja-lõuna suuna ja ida-lääne suuna vahel pole Pärnus erilist võimendust tekkinud. Esimest esindavad eelkõige Pärnu Sadamaga kui Lõuna-Eesti kohalike loodusresursside väljaveosadamaga seotud kaubavood, teist põhja-lõunasuunalised transpordivood.

teenindustevõtete asukohana (Tootsi, Häädemeeste). Taoliste võimaluste kasutamine eeldab oma arenguideede läbimõtlemit mitte ainult Pärnu, aga ka maakonna teiste omavalitsuste poolt.

1.2 Rail Baltica ja Pärnumaa strateogia

Arengustrateegia Pärnumaa 2035+ dokumendis on markeeritud nelja võimalikku stsenaariumit, mida mööda Pärnumaa areng võiks kulgeda. Nende tingnimetusteks olid „Vaeste Patuste alev“, „Meil aiaäärne tänavas“, „Balti kett“ ja „Läänemere pärl“. Kui võtta neist esimest hoiatusstsenaariumina ja teist jätkustsenaariumina, mille probleemituks jätkamiseks pealegi erilisi tingimusi pole, siis jäävad järele kaks viimast tulevikuvaadet, kus esimeses on rõhk logistilis-tööstuslikul arengu ning teisel teenusmajanduslikul arengul ja elukeskkonna väljaarendamisel. Neid stsenaariume võib käsitleda nii alternatiividena kui ka otsida võimalusi nende vaheliseks sünteesiks. Pärnus toimunud arutlustes on rakendatud mõlemat varianti, kuid tundub, et prevalveerima on jäänud siiski astmeline nn trepiloogika, kus püstitatakse küsimus sellest, kuidas jõuda ühe kui vaheastme kaudu teiseni, st „Balti keti“ kaudu „Läänemere pärl“ seisundini (joonis 1).

			„Läänemere pärl“
		„Balti kett“	
	„Meil aiaäärne tänavas“		
„Vaeste patuste alev“			

Joonis 1. Pärnumaa arengustsenaariumide käsitlemine „trepiloogika“ alusel

Horisontaaltelge joonisel võiks kujutada ajateljena ning vertikaaltelg markeeriks tõusu madalamalt seisundikvaliteedilt kõrgemale. Liikumine mööda diagonaali edasi sõltuks nii Pärnumaa inimeste ja liidrite motivatsioonist kui ka olude soodsusest, viimaste hulka kuuluvad ka välised ressursid ja toetus.

Eitamata vajadust nende stsenaariumide ideestike sünteesimiseks valitseb siin ka teatud oht. Kui „Balti keti“ ideestik on suhteliselt selgemini ette kujutatav, teatud võtmeteemale, Riia ja tuleviku Talsinki vahelise asukoha kasutamine, eriti seoses RB valmimisega, siis „Läänemere pärl“ puhul, kui seda stsenaariumit käsitleda arengu kõrgema astmena, võib ta jääda idealiseeritud konstruktsiooniks, mis sisaldab kõike head, mida osatakse tulevikult oodata. Sellisel juhul hajub tema spetsiifiline sisu ära. Samas on tal, kui käsitleda teda nõ osastsenaariumina (vt Arengustrateegia Pärnumaa 2035+ lisas), ka oma selge fookus: nn Pööre Läände ja kuurordi ning

tervisetaastamise sektor arengut vedava. Küsimused sellest, miks peaks „Balti kett“ olema vaid vahestsenaarium, kas me eeldame, et temaga seostuvad spetsiifilised arenguiimpulsid on olulisemad just kavandatava perioodi esimesel poolel, ning mil viisil ikkagi õnnestuks võimalikult hästi sünteesida kuurordimajanduse keskse teenusemajanduse (hospitality industry) mudeli ja tööstuslik-logistilise majandusmudeli seisukohti ja ideid jääb arengustrateegia dokumendis lahtiseks. Seetõttu käsitleme neid Pärnumaa arengustrateegia väljatöötamise käigus sündinud kahte stsenaariumit esialgu siiski kahe konkureeriva, osaliselt küll kattuva, kuid erinevaid põhifookusi silmas pidava stsenaariumina ning jõuame nende kahe fookuse sünteesimise teemani alles peatüki lõpus. Täpsustame ja arendame analüüsi käigus mõlemat osaststsenaariumi toetudes ka Pärnu võtmeisikutega tehtud intervjuudele.

1.3 Kuidas on Rail Baltica mõju stsenaaristiline analüüs üles ehitatud?

Järgnevalt kirjeldatavas analüütilises protseduuris on oluline koht nii tööolimasolevate arenguvisionidega - püüdsime neid maksimaalselt konkretiseerida - kui ka RB poolt pakutavate võimalustega. Seejärel sidusime need visioonid ja võimalused kokku ning tuletasime võrdlevast analüüsist järeldused.

Käsitleme järgnevalt algul kahte eelmarkeeritud mõtteviisi eraldi: millised on või võiksid olla kummagi lähenemise põhilised taotlused, soovid ja lootused. Seda olukorras, kus RB teke on saamas reaalsuseks. Seejärel fikseerime nende taotluste realiseerumiseks vajalikud kesksed projektid ja selle, mida peaksid Pärnu juhid ja ettevõtlikud inimesed ise ära tegema, et need taotlused saaksid realiseeruda. Võrdleme neid kahte taotluste kogumit ja toome välja, mis võiks olla nn ühine positiiv - see, mis sobib mõlemale arenguideoloogiale - ning need kohad, kus „suusad kipuvad minema risti“, st kus ühe arengufookuse kesksed taotlused võivad hakata teise jaoks olulisi taotluste realiseerumist takistama.

Tarvis on analüüsida ka RB projekti realiseerumisega seotud määramatusi. Eeldame, et uus kiire ühendus kas väiksema või pikema ajalise venimise järel käivitub (oriendatavalt aastatel 2029 – 2030), küll aga võib see hüvede kompleks, mida RB Pärnule ja laiemalt Pärnumaale pakub jääda kas laiemaks (maksimaalvariant) või kitsamaks/härbitumaks. Osaliselt võivad need põhjused olla Pärnust sõltumatud, osaliselt Pärnu poolt mõjutatavad.

RB projektdokumendid sisaldavad kavandatavaid eeldusi näiteks regionaalrongide liiklustiheduse kohta ja selle kohta, millistes väljaehitatavates regionaalsetes peatustes nad peatuma hakkavad, kas see tegelikkuses tingimata nii realiseerub, kas näiteks kõik regionaalrongid kõikides peatustes peatuvad, pole praegu veel selge. Paljud asjad sõltuvad ka Pärnu poolsest entusiasmist ja panustamisest. Kindlasti puudutab see regionaalrongide liiklust. Võib aga eeldada, et vähemalt osaliselt sõltub kohalikust initsiatiivist ka väljaehitatava kaubajaama profiil.

Kujutades horisontaalteljel kahte eelpool markeeritud Pärnu arenguvisioni ja vertikaalteljel kahte võimalikku varianti Rail Balticuga seotud võimalustest: optimistlikumat ja mõnevõrra pessimistlikumat, saame järgmise analüütilise maatriksi (tabel 2).

Tabel 2. Stsenaariumipõhise analüüsi põhiloogika Pärnumaa tulevikuperspektiivide läbimõtleisel

Realiseerumisvariandid	Arengufookused	
	Tööstuslik-logistiline fookus	Teenusemajanduslik fookus
Maksimaalne variant (optimistlik ootus)	A1(max)	B1 (max)
Kärbetega variandid	A 2,3,4	B 2,3,4

Täpsustades taolise tundlikkuse analüüsi abil kõigepealt RB mõjusid (osa)kontseptsioonide/visionide lõikes loob see ka aluse hakata tegema järeltõlget juba olukorra jaoks, kus püütakse realiseerida mingit kombinatsiooni nendest kahest osakontseptsioonist. See peaks aitama muuta strateegilist mõtlemist nii selgemaks kui realistlikumaks.

1.4 Kahe visiooni põhiideestike võrdlus. Rail Baltica tähendus ideestike teostumisel

Võtame edasise analüüsi alla eelmises osas markeeritud kaks arenguvisioni, "Balti keti" visiooni ja "Läänemere pärlid" visiooni ning püüame nende mõlema puhul tuua võimalikult selgelt välja nende põhiideed, st just need ideed, mille olemasolu annab kummalegi mõttekonstruktsioonile tolle spetsiifilise näo, st need ideed, mis nende kahe stsenaariumi puhul eristuvad. Püüame need mõttekonstruktsioonid formuleerida võimalikult puhtal kujul, mõnevõrra puhtamal kui nad on esinenud seni Pärnus peetud arengualastes diskussioonides. Lähtume põhimõttest otsida algul eristuvat, et alles peale seda kui mõlemad kontseptsioonid on võimalikult hästi eristatud ja nendega eraldi töötatud, tajutud nende puhtal kujul realiseerimise võimalusi ja piire ning seejärel püstitada uuesti küsimusi nende sünteesimise võimalustest. Esitame järgnevalt mõlema visiooni kesksed arusaamad võrdlustabelina (tabel 3).

Tabel 3. Kahe strateegilise visiooni põhimomentide võrdlus

1. lähenemine: Tööstuse ja logistika keskne visioon	2. lähenemine: Teenusmajandusliku arengu keskne visioon
Pärnu peab suutma senisest olulisest paremini lülituda tänapäeva rahvusvahelistesse tehnoloogilis-tööstuslikesse võrgustikesse. Mitte vaid sümpaatne puhkamise ja tervisturgutamise paik, kus midagi võimaluste piires ka toodetakse.	Pärnu peab olema viimase peal elamis-, puhkamis-, arhitektuurne- ja kultuuriline keskkond. Teatud elitaarsuse ja nostalgilisuse maiguga. Kui selle saavutame, siis öitseb linn ka majanduslikult. Kuurordimajanduse fookus peab olema keskne.
Põhiline äriidee: Linna ettevõtluse profiili laiendamine logistiliste ja tööstuslike funktsioonide haaramise kaudu kasutades asukohta Riia ja Talsinki, tulevase Tallinnast ja Helsingist koosneva kaksiklinna vahel. Laiemalt: põhja-lõuna suunalisel arenguteljel tuleb see Pärnu huvides tööle panna. „See kett veab!”	Põhiline äriidee: Pärnu spetsialiteediks peavad olema kõrgekvaliteetsed isikuteenused (lai skaala: terviseteenustest kultuuri ja muu elamusmajanduse teenusteni). Tiptaset ja keskkonda hindavale klientuurile, loomulikult ka rahvusvahelisele. Ka rahvusvaheliste kultuuri, konverentsi jmt ürituste korraldamine. “Pärnu peab minema maailma, mitte vaid Soome ja Lätti! Miks vaid üks telg kaardil?”
Pärnu kui pürgiv linn. Põhiline on, et Pärnust saaks sobiv keskkond elamiseks ja tegutsemiseks ettevõtlikele ja dünaamilistele inimestele, ka välismaa ettevõtjatele ja inseneridele. Sellised inimesed saavad olla “veduriteks”, et viia Pärnu kaasaegsele uuele arengutasandile.	Pärnus peab valitsema pigem nn <i>slow food</i> olemine, mitte tormamine. Pärnu keskkond peab meeldima nii klientidele kui pärnakatele. Lisaks: Pärnu peaks olema mõnus elukoht mitte vaid tööst ja saavutustest mõtleivatele inimestele, aga ka neile, kes pole enam oma elukaare aktiivses staadiumis. Pärnu kui Eesti Florida.

Eelnevast on näha, et kahe lähenemise erinevus ei seisne mitte ainult selles, millistele majandussektoritele anda arengus prioriteet, vaid küsimus on palju laiem. See seostub erinevustega Pärnu ja maakonna terviku laiemas kuvandis ja eeldatavas valitsevas mentaliteedis.

Mida annab RB mõlema arengufookuse ja selle ideestiku realiseerimiseks? Alustame esimesest.

Tööstuse- ja logistikakeskse arengufookuse puhul saab RB panus olla eelkõige järgmises.

- Paremad, kulused kokku hoida aitavad transpordiühendused RB korjealas. Paranevad seosed nii Pärnust põhja kui lõuna pool ja ka RB siduskoridoride ääres asuvate siht- ja lähtepunktidega. See tähendab paremat ligipääsu turgudele ja kulude kokkuhoidu nii tootmissisendi saamise kui klientideni jõudmise osas. See suurendab olemasolevate Pärnu tööstusettevõtete ellujäämisvõimalusi, mis võiksid muidu palgakulude ja muude sisendkulude tõusu tõttu kaotada oma konkurentsivõime. See suurendab Pärnu ja maakonna atraktiivsust välisinvesteerijate silmis. See toob kaasa uute ettevõtete loomise kas Pärnus või mujal trassikoridori lähedastel aladel maakonnas.
- Head raudteeühendused on ka oluliseks eelduseks, et konkureerida täiesti uudsetele, näiteks rohepöördega raames tekkida võivatele pakumistele.

- Ettevõtjatel, kelle tegevus ei piirdu ainult Pärnuga on võimalik pidada oma kontorit Pärnus, nad pääsevad siit hõlpsasti liikuma nii Tallinna kui Riiga. Kaheti tõlgendatav on pärnulaste võimalus siit mõnusast elukohast lahkumata kasutada ka Tallinna ja Riia tööturu võimalusi. Linnale võib see tähendada väärtuslike ajude ja töökäte kaotust, aga mitmest aspektist saab seda lugeda ka positiivseks, eriti kui metropolis töötatakse kas osakoormusega, ajutiselt või perioodiliselt.
- RB kaubajaama koostoimes lennujaama, sadama ja maanteeühendustega tekib Pärnul võimalus tõusta Eesti oluliste logistiliste keskuste hulka. See võimaldab luua logistikasfääris uusi ettevõtteid ja hinnatud töökohti (distributsioonikeskused jm) ning stimuleerib erinevate äriteenuste osutajate firmade paiknemist Pärnusse.
- Tekivad paremad võimalused kasutada ka väljaspool Pärnumaad elavate inimeste tööjõudu. Seda võimalust ei saa ülehinnata, sest tänu RB-le areneb kiiremini ka Tallinna ja Riia majandus, seal tekivad atraktiivsed töökohad ja palgapakkumised, aga teatud inimeste kategooriate puhul, näiteks kitsama spetsiaalsusega head insenerid, olulisi aineid õpetavad õppejõud või ka sinikraeline tööjõud ettevõtete evitamise või tippkoormuste perioodidel, võib see olla oluline.
- Laiemates logistilistes ahelates opereerival tööstusel on suuremad võimalused tõusta väärtusloomeketis kõrgemale (tootearendus, tehnoloogiaarendus, arenenumad ärimudelid).
- Pärnu ettevõtlusstruktuur muutub tänu tööstusliku ja logistilise komponendi tugevnemisele mitmekülgsemaks, mis peaks soodustama Pärnu majanduse stabiilsust, ning sesoonsusele vähem alluvaks.
- Lätlased ja Läti lähedus saavad muutuda Pärnu jaoks senisest olulisemaks ressursiks.
- Tänu RB projektile ja ka sellega seostuvale arusaamadele ja impulssidele tekib võimalus moderniseerida Pärnu linnakeskkonda. Linnakeskkonda saab tekitada uusi, atraktiivseid ja kaasaegsemaid aktsente väljaspoole nostalgilisevõitu kesklinna ja rannaäärset piirkonda.
- RB teke ja esimese arenguideestiku realiseerimine on oluline just Pärnu noorte jaoks. See avab neile töövõimalusi (eriti väljaspool teenusesektorit), parandab liikumisvõimalusi, meeldib neile keskkonna kaasaegsuse ja dünaamilisuse pärast. See pidurdab nende lahkumist Pärnust ja suurendab nende tagasitulekut peale õppimist väljaspool kodulinna.

Teise, st teenindusmajandusliku / isikuteenindusliku arengufookuse puhul on pilt oluliselt teistsugune.

- RB tekkest tulenev tulu ei seisneks mitte niivõrd inimeste edasi-tagasi "heegeldamise" soodustamises Pärnu - Tallinna ja /või Pärnu- Riia vahet kui selles, et uus raudtee on kasulik lüli Pärnu ühendamises laiema maailmaga, seda eriti Riia kaudu. Pärnu asukoht tema rahvusvahelistumise jaoks oluliste inimeste ja sidusgruppide mentaalsel kaardil paraneb.

See, et eri riikidest on külalistel rahvusvahelistele üritustele (näit festivalidele) jõudmine ja sealt kojupöördumine lihtsam, samuti taoliste üritustega kaasnev vajadus igasuguse tehnika transpordiks hõlpsam, on alus üldse pretendeerida paljude taoliste ürituste korraldamisele.

- Saksamaal, eriti head raudteeühendust omavas Berliinis, tekib nõudlus teise elukoha omandamiseks Pärnus. Valdavalt seostub see seniorkodanike või sellele eale lähenevatega.
- Soome puhkajate saabumist soodustab RB käivitumine esialgu vähe, olukord võib aga muutuda peale Tallinn – Helsingi tunneli valmimist: eriti Kesk-Soome pensionäride jaoks, kes ei vaimustuks pikast bussis loksumisest, võiks see olla lisaargument Pärnusse tulekuks.
- Kiire raudteeühenduse olemasolu hõlbustab Tallinna pensioniealiste inimeste Pärnusse elama asumist. Mõnus rahulik elukeskkond ja soovi korral Tallinnas käimise võimalus tähendab, et inimesed ei pea end Tallinna sõpradest-sugulastest ära lõikama.
- Eeldusel, et riialastele Pärnu, Pärnu kultuurielus toimuv ja Pärnu keskkond piisavalt huvi pakub. võiksid intensiivistuda kultuurikontaktid Riiaga, võimalusel kahepoolsed.
- Autokasutuse vähenemine Pärnusse saabumisel ja sealt lahkumisel peaks mõjuma linnakeskkonnale hästi ja soodustama selle kasutamist puhkuseenautimiseks ja elanikele rahulikuks mõnusaks eluks.

Nagu eelnevast näha on RB **esimese mõtteviisi** raames mitte vaid üks infrastruktuuri arendus, mis pakub mõningaid uusi võimalusi vaid **keskse, süsteemiloova tähendusega muutus**. Ilma RB tekketa poleks taolise arenguideoogia (ideoloogilise pöörde) võidulepääsule alust loota. RB taolisi võimalusi tekib heal juhul korra sajandis. Paatoslikult formuleerituna: Pärnu jaoks on avanenud "ajaloo aken" ja Pärnu areng tõmbab ühel või teisel viisil kaasa ka muud Pärnumaad.

Teise mõtteviisi ideestiku realiseerimise jaoks on RB käivitumine kasulik täiendav foonimuutus, kuid mitte midagi süsteemi muutvat. Reeglina jõuaksid inimesed ju Pärnusse puhkama ja tervist turgutama ka siis kui RBd ei tekiks. RB positiivsetele mõjudele on selle visiooni realiseerumise puhul see, et nad on valdavalt mitte otsesed vaid **haudsed** ja teiseks, et nad avalduvad kõige selgemalt sel juhul kui Pärnu tahaks panustada praegusest enam **suuremate rahvusvaheliste ürituste** korraldamisele.

Saab nentida, et mõlema ideestiku taotlustel on teatud **kattuv ala, nn ühine positiiv**:

- Pärnu kui rahvusvaheliselt hästi ühendatud, võrgustikes oleva linna maine teke on oluline mõlemale visioonile ehkki natuke eri nurkade alt.
- Linna mugavad transpordiühendused RB reisiterminaliga.
- Pärnulaste paranevad võimalused külastada erinevatel põhjustel mugavalt Tallinna ja Riit. Valdavalt positiivne tegur, samas negatiivse sündmuste arengu puhul, eriti siis kui Pärnu atraktiivsus langeb muudel põhjustel allapoole teatud nivood võib tuua kaasa ka ohtusid: "Suurlinnade tuled" võivad tekitada olukorra, kus noored ei tahagi tagasi pöörduda.
- Tänu RB regionaalliinidele võimalik tekitada sobivat asustust eri rahakotipaksusega inimestele (näit Tootsi võimalused) ja võimalik saada natuke abi oma tööjõuprobleemidele lähikonna inimeste rakendamise kaudu (võib-olla ka Raplast).

1.5 Projektid ja ettevõtmised visioonide realiseerimiseks ja kahe kontseptsiooni konfliktikohad

Stsenaariumipõhises analüüsis ei piirduta tavaliselt sellega, kuidas võib muutuda vaatleva objekti väliskeskkond ning kuidas väliskeskkonnas toimuda võivad arengud vastavad või ei vasta toimija (antud juhul Pärnu(maa) juhtkond ja ettevõtjaskond) eesmärkidele, vaid lülitatakse analüüsi ka toimija enda käitumine. Antud juhul siis kohapealsel initsiatiivil ettevõetavad konkreetsemad projektid ja aktsioonid, mis on vajalikud, et tagada RBst Pärnumaale võimalikult palju kasu ja realiseerida eelkirjeldatud strateegilist arenguideestikku. Nagu me juba aruande eelmises allpeatükis tegime, teeme seda ka siin eraldi tööstuse- ja logistikakeskse arengukontseptsiooni osas ning teenindusmajandusliku arengukontseptsiooni osas.

Tööstuse- ja logistikakeskse arengukontseptsiooni raames oleksid põhilisteks projektideks ja ettevõtmisteks järgmised:

- Ühtse logistilise sõlme (*hub-i*) kujundamine, selle siseseoste kindlustamine: eri transpordiliikide sujuva seostamise võimalused, laoadalad jms.
- Tööstusalade reserveerimine, nende ühenduste kindlustamine kaubajaama ja teiste logistilise hub-i transpordisõlmedega ja infrastruktuuriteenustega.
- Kaubajaama profiili täpsem paikapanek, kaubajaama opereerimise mudeli määratlemine ja kaubajaama valmimise kiirendamine.
- Pärnu tööstusettevõtete tegevusmudelite kohendamine enam vastavaks uue rahvusvahelise raudteekoridori võimalustele.
- Kurss nn Papiniidu *city* loomisele uue rahvusvahelisema äri tarbeks: nii kontorid kui elukoht äriliselt dünaamilistele, palju reisivatele ettevõtjatele ja töötajatele.
- Hariduse ja väljaõppe selge liigutamine Pärnus enam inseneeria, logistika jms suunas – seda nii Pärnu Kolledžis kui kutseõppeasutustes (Pärnumaa Kutsehariduskeskus, Saksa Tehnoloogiakool).
- Strateegiliste aluste määratlemine koostöös ja konkurentsiks lätlastega (sh raudtee kaubaterminalide spetsialiseerumise küsimuses).

Teenindusmajandusliku / isikuteenindusliku arengukontseptsiooni raames oleksid põhilised vajalikud ettevõtmised järgmised:

- Stockholmi lennuliini sisseseadmine (puhkajad, turistid), suvel tšarterlennud Peterburgi. Aktiivne tegevus Pärnu atraktiivsuse ja võimaluste tutvustamiseks Rootsis.
- Rahvusvahelise konverentsikeskuse rajamine ja sellealane rahvusvaheline promo.
- Suveperioodil Pärnu-Kuressaare laevaliini töölepanek, mis peaks pakkuma elamust puhkajatele, tõstma mõlema kuurordilinna atraktiivsust ja meeldima ka Pärnu elanikele.
- Kesklinna enam elama panemine ja atraktiivsemaks muutmine jõeääre parema kasutamise, kesklinna kaubandusliku kolearhitektuuri („kastide“) väärilamaga asendamise jm abinõude abil.
- Kiire edasiliikumine puhkajatele ja terviseparandajatele erinevate kõrgekvaliteediliste isikuteenusete, sh kultuuriteenusete, osutamise osas.

- Külustus- ja tegutsemisvõimaluste loomine Pärnus puhkajatele mujal Pärnumaal (atraktsioonid, golfiväljakud jms).
- Kunstisadama kui ühe Pärnu propageerimise keskse maamärgi rajamine pluss muude kunsti ja loomemajanduse alaste ettevõtmiste toetamine (sh analoogilised ettevõtmised Tallinna Telliskivi loomepiirkonna ja Tartu Aparaaditehasega).
- Pärnu Kolledžis ja Kutsehariduskeskuses teenusedisaini, elamusmajanduse jm kaasaegse teenusemajanduse alade tipptasemel õpetamine. Alternatiivina: koos Jurmalaga rajatav eraldi kuurordimajanduse ja puhkemajanduse Balti kõrgkool, kus õppimine ja praktika jaotatud mõlema asukoha vahel, ühine välisõppejõudude värbamine jne.
- Planeeringutealased jt. ettevalmistustööd Pärnu kui Eesti Florida idee (seniorikodanikud Pärnusse elama) realiseerimiseks.

1.6 „Suusad risti“ teemad

Loomulikult on kahe arengukontseptsiooni vahel ka vastuolusid. Teatud määral võivad need taanduda küllalt abstraktsetele vaidlustele linna imago üle, eelkõige selle üle, kas tähelepanu suurenemine ettevõtluses logistika ja tööstuse arengule kahjustab kuurortlinna imagot või mitte. Teatud realiseerimise viisi puhul ei pruugiks ju kahjustada. Teiselt poolt võidakse jälle peljata, et jõukale klientuurile orienteerumine ajab linnas üles hinnad ja see ei pruugi sobida tööstusliku arengu mudeli jaoks. Samas, odaval tööjõul baseeruv tööstus ei saa olla Pärnu ettevõtluse tulevik. Loomulikult on ka teatud konkurents kahe kontseptsiooni vahel tööjõu pärast jm.

Lisaks taolistele üldisemat laadi kartustele tuleb aga leida lahendused ka konkreetsete valikute tegemisel raskelt ühitavate alternatiivsete soovide ja projektiideede vahel. Mõned neist on toodud järgmises tabelis 4.

Tabel 4. Arendusideed, mille osas kahe kontseptsiooni esindajate eelistused lahknevad

Arendusalane idee	Sobivus tööstuse- ja logistikakeskse kontseptsiooni seisukohalt	Sobivus teenusmajanduse kontseptsiooni seisukohalt
Kaubajaama ja sadama vahelise otseraudtee rajamine	Sobiks hästi, aitaks tekitada tervikliku ja hästi funktsioneeriva hub'i.	Ei sobi, ahistaks linnakeskkonda
Kaubasadama tegutsemise piiramine linnaruumi huvides või isegi selle väljaviimine linnast	Ei sobi. See oleks logistikaklastri tegutsemise ahistamine. Sadamale muu asukoha leidmine linna lähistel on võimatu ja rajamine Tahku ninale oleks nii kaugel kui väga kallis.	Sobiks hästi, vähendaks müra ja tolmu. Vastaks Paljude teiste linnade praktikale, kes on viinud endised sadamad linna territooriumilt kaugemale ja kasutavad vabanenud territooriume kinnisvaraarendusteks.
Nn Papiniidu city rajamine, kõrghooned	Sobiks, vähemalt perspektiivse lahendusena. Loob sobiva keskkonna dünaamilistele, uute	Ei sobi, töötab vastu kesklinna elamapanemise ideoloogiale.

	ärیدهگا seotud karjäärikesksetele inimestele.	
Tulevikus ka Pärnu peabussijaama viimine Papiniitu	Sobib, ühtne logistiline lahendus reisijatele.	Ei sobi, kahjustab kesklinna elujõudu.

1.7 Rail Baltica määramatused ja nende mõju mõlema stsenaariumi realiseerimise võimalustele

Millised on konkreetsed eeldused ühe või teise arengukontseptsiooni elluviimiseks RB käivitumisel ja selle tööle hakkamise perioodil on, momendil pole muidugi täiesti selge. Praegu on veel liiga palju aega, et midagi väga täpselt ennustada või garanteerida. Olulised taolistest määramatustest on järgmised.

- Reispileti hind ja soodustingimuste rakendamine selle kasutamisel - see kas võimaldab või ei võimalda keskmise sissetulekutasemega inimesel sõita näiteks kolmel korral nädalas Pärnu-Tallinn või Pärnu - Riia vahel.
- RB-l rakenduv kaubaveotariif - see kas võimaldab või ei võimalda viia Soomest kuni Berliinini ulatuvas majandusruumis veoseid suuremas mahus üle teistelt transpordiliikidelt raudteele (RB-le).
- RB ühendatus kaugemate siduskoridoride ja multimodaalsete (sh transkontinentaalsete) transpordikoridoridega ja selle poolt kasutatav tariifipoliitika - see kas võimaldab või ei võimalda Pärnus asuvatel tootmisettevõtetel arendada edukaid koostööseoseid kaugemates maades asuvate klientide ja tarnijatega.
- RB kaubaterminali käivitumine ja mõistliku opereerimise mudeli kujunemine – kas see toimub paralleelselt RB valmisega või vaid aasta-paar hiljem või jääb pikemalt venima.
- Pärnu jaoks huvi pakkuvate nn regionaalrongiliikluse lahendus - kas käivitatakse enam-vähem kõik esialgu planeeritud liinid ja peatused või käivitub programm minimaalsel kujul (rongid tööpäeva algul ja lõpul, väiksem arv külastatavaid peatusi).
- Reiserterminali ühendused linnaga sh. parkimisvõimalused reiserterminali juures – kas need ehitatakse või ei ehitata välja reisijasõbralikul kujul.

RB arengutega seotud võimalikud negatiivsed mõjud on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Negatiivsed mõjud, mis võivad tekkida kui RB-ga seotud määramatused ei lahendu positiivsete ootuste kohaselt

Võimalik tõrkevaldkond	Mõju tööstus-logistilise prioriteedi puhul	Mõju teenusemajandusliku prioriteedi puhul
Reisijapileti hind ja soodustingimused	Tugev, mõjutab inimeste tööga seotud pendeldamist	Keskmine, rahvusvahelisi ettevõtmisi eriti ei mõjuta
Kaubaveotariif RB lähiareaalis	Keskmine või tugev, mõjutab P-L teljele panustavaid firmasid	Otsene mõju puudub

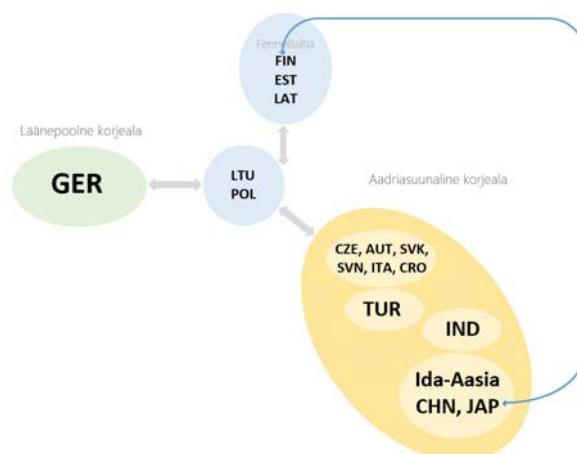
Rahvusvahelised siduskoridorid kaubaveol: ligipääs ja tariif	Tugev, kuid seda vaid piiratud arvu ettevõtete jaoks	Otsene mõju puudub
Pärnu kaubaterminali käivitumine ja opereerimismudeli sobivus	Võib olla tugev kui lõikab ära võimalustest, millele hiljem raske ligi saada	Otsene mõju puudub
Regionaalrongid: peatuste arv ja liinitihedus	Nõrk, kui tööpäeva alguse ja lõpu rongid säilivad	Keskmine
Kesklinna mugavad ühendused reisiterminaliga (sh parkimisvõimalused jms)	Nõrk või keskmine	Vähemalt keskmine, kahjustab külalisi teenindava linna mainet

Reisijapileti hinna osas ei ole - arvestades seda, et liin käivitub alles kõige varasemalt 7-8 aasta pärast - praegu võimalik pileti hinna indikatsiooni esitada. Põhimõtteliselt saab lähtuda kahest loogikast. Esiteks peaks minimaalne nõue olema see, et piletihind suudaks konkureerida alternatiivsete transpordiviiside, st bussi või sõiduauto, kasutamisega arvestades sealjuures muidugi ka kiire rongi kasutamisega kaasnevat lühemat sõiduaega. Pole erilist alust kahelda, et see kriteerium täidetakse. Siia võivad lisanduda ka ökoloogilist laadi kaalutlused. Raudtee kasutamise ökoloogiline jalajälg on väiksem. Tuleb aga muidugi arvestada sellega, et aja jooksul muutuvad kõik transpordiliigid ökoloogilisemateks ja kalkulatsiooni määrab ka see, mil määral on või ei ole keskkonnasurve arvestatud ühe või teise transpordivahendi kasutamise hind. Teine loogika lähtub sotsiaal-majanduslikest kaalutlustest ja põhineb eeldusele, et inimeste suuremat mobiilsust Pärnu-Tallinna ja Pärnu-Riia suundadel peetakse ühiskondlikult kasulikuks ja võib eeldada, et püütakse taskukohase pileti hinnaga stimuleerida. Võib arvata, et suurenevat mobiilsust tahetakse soodustada, aga kui tugeva kriteeriumina pileti hinna määramisel ja kes oleks täiendava dotatsiooni kandjaks, ei ole veel selge. Seetõttu võtsime eristuskriteeriumiks optimistliku variandi ja mõõdukamate variantide puhul selle, kas keskmise sissetulekuga inimene suudaks kehtestatud hinnaga sõita pikemat aega, näiteks kolm korda nädalas Pärnu ja nimetatud metropolide vahel. Kui jah, siis oleks see juba väga tugev töö- ja haridusalase pendelrände stiimul. Kas peetakse vajalikuks tekitada nii tugev stiimul, seda me ei tea. Lisaks saab tõenäoliselt arvestada ka sooduspiletite võimalusega, näiteks tudengite puhul. Regionaalrongi pileti madal hind on oma olemuselt lokaalne regionaalpoliitiline meede. Tõenäoliselt jaguneb tulevikus selleks vajalik dotatsioon mingis proportsioonis riigi ja kohalike eelarvete vahel.

Ka RB kaubaveo tariifide osas on praeguseks pakutud välja vaid väga provisoorseid hinnanguid. Põhimõttelisi kahtlusi ei tekita see, et RB-l on head võimalused, kui jätta lühidistsantsid kõrvale, konkureerida maanteevedudega. Seda eriti arvestades asjaolu, et autotransport satub järgneval perioodil tugeva ökoloogilise surve alla. See tähendab, et märkimisväärne osa kaupa, mis veetakse praegu Balti riikide vahel ja laiemalt võttes, Berliini ja Tallinna vahelises ruumis, võib paikneda maanteelt ümber RB-le. Keerulisem on anda hinnangut RB nn kauglogistilisele potentsiaalile³, st

³ Vt Rail Baltica pikaajaliste kaubamahtude sõltuvus erinevatest geökonomilistest kontekstidest: stsenaariumide analüüs. Tallinna Ülikool, 2020.

täiendavale veomahule, millele RB võiks pretendeerida sidustudes geograafiliselt kaugemale jäävate multimodaalsete transpordikoridoridega. Jutt käib põhimõtteliselt kolme suunaga seostuvatest veomahtudest. Nendeks on Saksamaa suund (eelkõige on peetud silmas Edela-Saksamaaga seotud veoseid), Aadria mere suund, mis haarab nii Kesk-Euroopa maadega kui Aasiaga seotud kaubavoogu, mis hakkab tulevikus üha enam kasutama Aadria mere äärsete sadamate vahendust, ning kaugemas tulevikus võib-olla ka Ida-Aasia mööda Põhja-Jäämerd liikuva kaubavoo suund, mis kasutab mõnda Põhja-Norra sadamat (eelkõige peetakse silmas Kirkenesi sadamat) ja liigub üle Soome (joonis 2).

Joonis 2. Korjealad ja siduskoridorid RB kauglogistilise potentsiaali kujunemisel

Suur osa kõigis neis kolmes potentsiaalses transpordikoridoris liikuda võivast kaubast on seotud Soome ekspordi- ja impordiga, mis liigub praegu meritsi, võib aga soodsate tariifide ja muude tingimuste puhul hakata kasutama RB teeneid. Tervikuna on selle kaubaveo suurust prognoosida kaunis raske, sest lisaks majanduslikele riskidele tuleb arvestada ka geopoliitiliste määramatustega.

Oluliselt võiks suurendada RB kauglogistilist potentsiaali Tallinn-Helsingi tunneli rajamine. Selle võimalik teokssaamine jääb aga tõenäoliselt väljaspoole meie uuringu ajahorisonti. Siinkohal on oluline silmas pidada, et kuivõrd Pärnu ja Pärnumaa tervikuna suudavad võita RB tariifidest jms ning palju RB suudab haarata endale kaubavoogu võistlevatest transpordiliikidest ja koridoridest. Kokkuvõttes, kui hästi suudab Pärnu kui üks asukoht RB transpordikoridoris - üks võimalik *hub* - võistelda teiste samas koridoris asuvate *hub*-idega, näiteks Salaspilsiga.

Kokkuvõttes on meie poolt välja pakutud RBga seotud potentsiaalsete probleemide mõju esimese kontseptsiooni ideestikule palju suurem kui teisele. Teise kontseptsiooni puhul saab öelda, et kui kui RB käivitub, on ta sellega oma lisaboonuse juba kätte saanud.

1.8 Kokkuvõtlikke järeldusi stsenaaristilisest analüüsist

Kahe stsenaariumi, „Balti keti“ ja „Läänemere pärl“ ideestiku realiseerimise vaatlemine kahe eraldi protsessina on pigem analüütiline võte, et tabada paremini nende eesmärgipüstitusi, seoseid ja piiranguid. Tegelikult peaks Pärnu ja Pärnumaa areng ja arendamine toimuma ühe ühtse protsessina, kuhu on sisse integreeritud mõlema ideestiku arendamine ja ideaalis kokkusulatamine. RB käivitamine mõjutab neid mõlemaid positiivselt, ühte vahetumalt, teist talle mõnevõrra kaudsemat võimendust pakkudes. Nägime, et on kohti, kus nende kahe ideestiku arendamine otseselt „suusad risti“ ajaks, on vähe. Sellele aitab kaasa asjaolu, et ruumilise arengu raskuspunkt on neil suuresti Pärnu linnaterritooriumi eri osades toimuvatel arendustel. Tõsi, erinevad linnaarendusprojektid võivad pretendeerida ühele ja samale rahale, kuid sedagi vaid teatud piirini. Arenduste rahaline maht sõltub pikema ajaperioodi puhul ikkagi sellest kui edukas on linna majanduse areng tervikuna. Ja palju see raha sisse toob. Mõlema arendusideestiku edu saab püsida vaid sellel, kui atraktiivseks suudetakse muuta Pärnu kui tervik, linn kui elu- ja puhkekeskkond ja kuidas see mõju kandub maakonnale tervikuna ning kuidas läbi tööjõuareali Pärnumaa ühtsema toimepiirkonnana suudab luua suuremat sünergia. Vastupidisel juhul noorte lahkumine jätkub, kuurordiküllastajate üldine arvukuse kasv on pärsitud ja majandusarengu sisemine potentsiaal ammendub. Ideelt võiks ju kiirelt areneva ja kasvava linna puhul olla realiseeritavad nii kesklinna kaunimaks ja põnevamaks tegemise kui ka Papiniidu city ideestik, küsimus on lihtsalt selles, millise kiirusega, milliste finantslaekumiste ja millise lisanduva elanikkonna arvu pealt.

Ka see, kui RB realiseerub kujul, kus ta ei too kaasa kõike loodetut (nn kärbitud variant) ei ole see veel tragöödia. Kui RB käivitub, tähendab see ka mitte kõige soodsamate boonustingimuste (piletihind, rongide tihedus) puhul inimeste liikuvuse võimaluste suurenemist ja nagu on näidatud mitmete teiste linnade kogemus, on see efekt suuremate linnade vahel asuvate linnade jaoks positiivne. Pole ka mingit alust eeldada, et RB ei suudaks haarata enda teenindada olulist osa üle Eesti liikuvast põhja-lõuna suunalisest rahvusvahelisest kaubatranspordi voost. Lahtiseks võib pidada siin pigem seda, kas ja kui suures mahus suudab RB laiendada oma korjeala ka Soome kaugemate maadega seotud eksport- ja importvedudega, mis praegu toimuvad valdavalt meritsi.

See, et Pärnusse ehitatakse välja RB kaubaterminal on kindel, nii nagu see, et see toetab nii tööstuse arengut Pärnumaal kui loob võimalused logistikaäri jaoks. Kui suured kaubakogused hakkavad RB-l liikuma, on Pärnu jaoks oluline, aga mitte esmaoluline. Olulisemaks on see, kuidas läbi Pärnu liikuvate kaubavoogudega tekkivaid võimalusi ära kasutada, kuidas koondada selle kaubaga tegelemine just Pärnusse ja Pärnu lähikonda - kas Pärnu kaubaterminal suudab luua endale stabiilse korjeala Lõuna- ja Kesk-Eestis ja Põhja-Lätis, eriti puudutab see puiduklastrit, kui edukalt suudab olemasolev tööstus kohandada selle kaubavoo ja RBga seotud transpordivõimaluste kasutamisele, kui palju tekib Pärnumaale uut tööstust, mis on sellele orienteerunud, kas suudetakse luua distributsioonikeskusi.

Uusi võimalusi kogu Pärnumaa jaoks loob regionaalrongiliikluse teke RBl. See annab uusi tugevaid arenguiimpulsse eriti Tootsile ja Häädemeestele. Regionaalrongide

käimapanek ei paranda mitte ainult inimeste liikumisvõimalusi, vaid soodustab ka kinnisvaraarendust ning seeläbi võimalusi elanike arvu kasvuks. Regionaalrongide käimapanek parandab Pärnu ettevõtluse ligipääsu linna tagamaal ja ka kaugemal elavale tööjõule ja sama asja teistpidi öeldes, võimaldab kaugemal elavatel inimestel paremini Pärnus tööl käia. Paremad liikumisvõimalused parandavad ka väljaspool Pärnut RB arengukoridori piirkonnas elavate inimeste üldist elukvaliteeti, nende ligipääsu nii Pärnu kui ka Tallinna ja Riia mitmesugustele teenustele ja kultuurielule.

Käsitletud kahest arengufookusest ei tuleks kuulutada, vähemalt mitte esialgu, ühte õigeks ja teist valeks. Mõlemad saavad küllalt laias ulatuses realiseeruda paralleelselt ja võisteldes, ennast tõestades. Kahe arenguideoogia kokkusulatamisel tuleb arvestada korraga nii ajalise dimensiooni kui finantsidega. Stsenaristiline analüüs näitas, et enam ajakriitilised on esimese, st logistilis-tööstusliku arenguga seotud ettevõtmised. Seoses kaubajaama ja tööstuslik-logistiliste alade planeeringutega, tervikliku *hub*'i väljakujundamisega on palju võita ja kaotada. Passiivsuste, viivituste või valeotsustega võib siin jääda ilma suurest osast RB käivitumise võimalikust efektist. Selle ideestikuga tõsisemalt tööle hakkamine ei tähenda esialgu suurt finantskoormust, küll aga kontseptuaalset selgust ja institutsionaalse süsteemi paikasaamist. Finantsid tulevad siin küllalt suures osas ju EL ja riigi tasandilt, nende rakendamise viis ja raudteesse tulevate finantside seostamine muuga, tööstusalade paigutusega, muude finantsidega jne sõltub aga küllalt palju kohalikust tasandist - nii avalikust sektorist kui ka ettevõtjate poolsest panustamisest. Kuigi teise kontseptsiooni ideestik pole nii üheselt ajakriitiline, ei ole ka selle puhul passiivsus kasulik. Kuurordimajandus on rahvusvahelise konkurentsi tingimustes arenev ala ja RB käivitumine toob konkurentsi juurde - kasvõi Jurmala poolt, kes samuti uuest raudteest palju võidab. Kui Pärnul on näiteks tõsiseid konverentsiturismi või festivalide korraldamise alaseid ambitsioone, tuleks alustada paralleelselt nii selle alaseid ettevalmistustöid vajalike infrastruktuuride loomiseks kui rahvusvahelist teavitamist Pärnu erilisest perspektiivsusest neis valdkondades eriti peale uute transpordiühenduste valmimist. Seda vaatamata sellele, et kestab veel koroonaeg.

On raske vastata küsimusele, kumb kahest analüüsitavast arenguvisionist aitab enam kaasa Pärnu linna välise Pärnumaa arengule. Teise stsenaariumi hoogne realiseerumine võib aidata kaasa puhkemajanduse ja sellega seotud ürituste laienemise ka maakonna teistesse piirkondadesse, siin-seal võidakse ehitada golfväljakuid puhkajatele jne. Ilmselt areneb taoliste võimaluste loomine paremini kui Pärnumaa omavalitsused tegutsevad ühiselt. Esimese, st tööstuslik-logistilise arengu puhul võib tekkida mõningaid uusi tööstuslikke tootmisi ka väljapoole Pärnut, eriti juhul kui tegemist on RB arengukoridoris olevate aladega ja läheduses on regionaalrongide peatused. Pärnu tööjõuturu võimalused pakuvad mujal maakonnas elavatele inimestele huvi mõlema stsenaariumi korral, tõsi, pakutavate töökohtade struktuur võib olla mõnevõrra erinev. Oluline on, aga see, et Pärnu linna kui regionaalse keskuse tugevnemine, seda teeninduskeskusena, hariduskeskusena, kultuurikeskusena jne mõjutab positiivselt kogu maakonna arengut, tõstab Pärnumaal elamise kvaliteeti.

Pärnumaa üheks strateegiliseks eesmärgiks on elanikkonna arvu suurendamine maakonnas. Millised on kirjeldatava kahe stsenaariumi võimalused panustamiseks sellesse eesmärki? Esimeselt stsenaariumilt pole alust eeldada suurt panust

elanikkonna tõusunumbritesse. Nii tänapäeva robotite ja tehisintellekti laieneval kasutamisel rajanev tööstuslik tootmine kui ka arvutikasutamisel ja automatiseeritud ladudel põhinev logistika ei ole eriti tööjõumahukad sektorid. Küll aga on esimese stsenaariumi ideestikult loota kõrgekvalifikatsioonilise ja pareminitasustatud töö pakkumist, mis on aluseks lootusele, et noorte lahkumine Pärnust väheneb. Teise stsenaariumi ideestik on tööjõumahukam, kuid võib karta, et isegi kõrgekvaliteetsete isikuteenuste osatähtsuse suurenemise puhul vajab majutus ja toitlustusäri ikkagi ka küllalt palju suhteliselt madalapalgalist tööjõudu, seejuures tõenäoliselt vähemalt sesoonselt ka nn kolmandatest maadest pärit tööjõudu. Kui suudame Pärnust mängida välja sobiva elukohana võib see suurendada mõnevõrra elanike arvu. Samuti suureneb ka aktiivses elustaadiumis olevate inimeste võimalus elada Pärnus, olla aga kas täielikult või osaliselt hõivatud teiselt mujal.

Täiendavat tööhõivet võivad anda erinevad rohepöördega seotud tööalad, mida me selles peatükis pikemalt ei käsitlenud. Nagu eelnevas tekstis öeldud ei tule taoliste töökohtade teke otseselt Rail Balticu käivitamisest, küll aga võib RB olla kaudseks abistajaks, et taoliste tootmistele ja töökohtade loomisele kandideerida. Selleks peavad olema olemas aga ka teised eeldused. Pärnumaal teatavasti on ressursid tuuleenergeetika rakendamiseks, metsaressurss, võimalused vesiviljelusega seotud uuteks tööstusharudeks.

Kokkuvõttes saab öelda, et lootust positiivsele trendile ei anna mitte mõni üksik arengufookus ega RB käivitamine, aga just kombinatsioon eelnimetatud võimalustest.

LISA 4. PÄRNUMAA ARENGUSEIRE

1.1 Seire lühikokkuvõte

Arengustrateegia Pärnumaa 2035+ koostamise üheks osaks on seire tegemine eelmise arengustrateegia (Pärnumaa 2030+) eesmärkide täitmise ja tegevuskava elluviimise kohta aastatel 2018-2022.

Seire ja analüüsi puhul siin ja edaspidi (kui ei ole märgitud teisiti) on Pärnu maakonda enamasti käsitletud uutes, 2017. aasta haldusreformi järgsetes piirides. Mõnede näitajate on heidetud pilk siiski ka kaugemale minevikku.

Inimarengu valdkonnas viimaste nelja aastat vaadeldes võib näha nn musta luige – koroonaviiruse mõju. See on seletuseks taandarengule mõnede rahvatervise näitajate (keskmise eluiga, tervena elatud aastad) puhul, seda nii Eesti keskmise kui ka peaaegu kõigi maakondade näitajate puhul. Kultuuri osas võis peale edukat 2019. aastat näha sündmuste ja vastavalt külastajate arvu langust aastatel 2020-2021 ja taas teatud taastumist viimasel, 2022. aastal. Samal ajal on sotsiaalse taristu osas toimunud edasiminekuid, nt perearstikeskuste osas.

Maanteetranspordis tuleb märkida Via Baltica Pärnust lõunasse suunduva tee neljarajaliseks rekonstrueerimise algust, mujal teehituse osas sellist jõulist muutust toimunud pole. Jõulisem hüpe on toimunud lennutranspordis, kus taristu – Pärnu lennujaama rekonstrueerimine lõi eelduse rahvusvahelise regulaarlennuliikluse taastumiseks. 2022. a kevadel alustati rahel – Helsingi ja Stockholmi suunal. Samal ajal on käinud eeltööd Rail Baltic’u kiirraudtee projekti raames.

Eelnenud tegevuskavadega seotud suurimad õppetunnid seisnevad endiselt tõdemuses, et märkimisväärsustest edusammudest elukeskkonna parendamisel ei piisa, kui maakonnas ei ole küllaldast valikut ega hulka normaalset äraelamist pakkuvaid töökohti. Kui 2007. aastal moodustas Pärnumaa osatähtsus 5,0% riigi SKP-st, siis 2014. aastal oli see kõigest 4,0%. Kahjuks on järgnenud (ebaühtlane) osatähtsuse langus, kus viimaste andmete järgi (2020. a) on jõutud tasemeni 3,8% rogu Eesti sisemajanduse koguproduktist. Osatähtsuse langus on olnud iseloomulik valdavale enamusele (13) maakondadest, ainsateks püsivamateks eranditeks Harju- ja Tartumaa.

Pärnumaalt oli (suhtarvudes) pärit suurim välisriigis töökohta omav töötajate arv (8% hõivatutest), kusjuures II kohal (7% hõivatutest) oli naabermaakond Viljandimaa. Kindlasti on välisrände pöördumisel nüüd suureks väljakutseks olla naasejate jaoks tagasitulekul atraktiivseks elukohaks: maakonna välisrände saldo olnud alates aastast 2017 plusspoolel, viimati (2021. a) näitajaga +289.

Eurotoetuste kasutuselevõtu poolest aastatel 2004–2018 oli Pärnumaa varasemalt nõ keskmike hulgas, olles nt 2013. kui 2018. aastal toetuste mahult elaniku kohta 7. kohal Eesti maakondade seas. Vastavalt Riigi Tugiteenuste Keskuse (RTK) andmetele

seisuga 01.08.2022 on Pärnumaa saanud eelmisel EL rahastusperioodil (2014-2020) struktuuritoetusi elaniku kohta 998 eurot, olles selle näitajaga maakondade lõikes nüüd 11. kohal: veel väiksema näitajaga järgnevad enamasti rahvarikkamad maakonnad Tartu-, Saare-, Harju- ja Ida-Virumaa. Eesti maakondade keskmine näitaja on 979 eurot elaniku kohta, nii on Pärnumaa tase veidi kõrgem Eesti keskmisest (siit ja alljärgnevast arvestusest on välja arvatud maakondade vahelised koostöö- ning üleriigilised projektid). Eelmisel rahastusperioodil on EL toetusi saadud kogumahus (seisuga 01.08.2022) üle 85 mln euro. Siinkohal tuleb taustainfona märkida, et käesolev seireperiood 2018-2022 langes kokku ajaga, kus ühe rahastusperioodi rahastus hakkas nõ kokku kuivama ja uue perioodi (2021-2027) rahastusvood pole veel käivitunud.

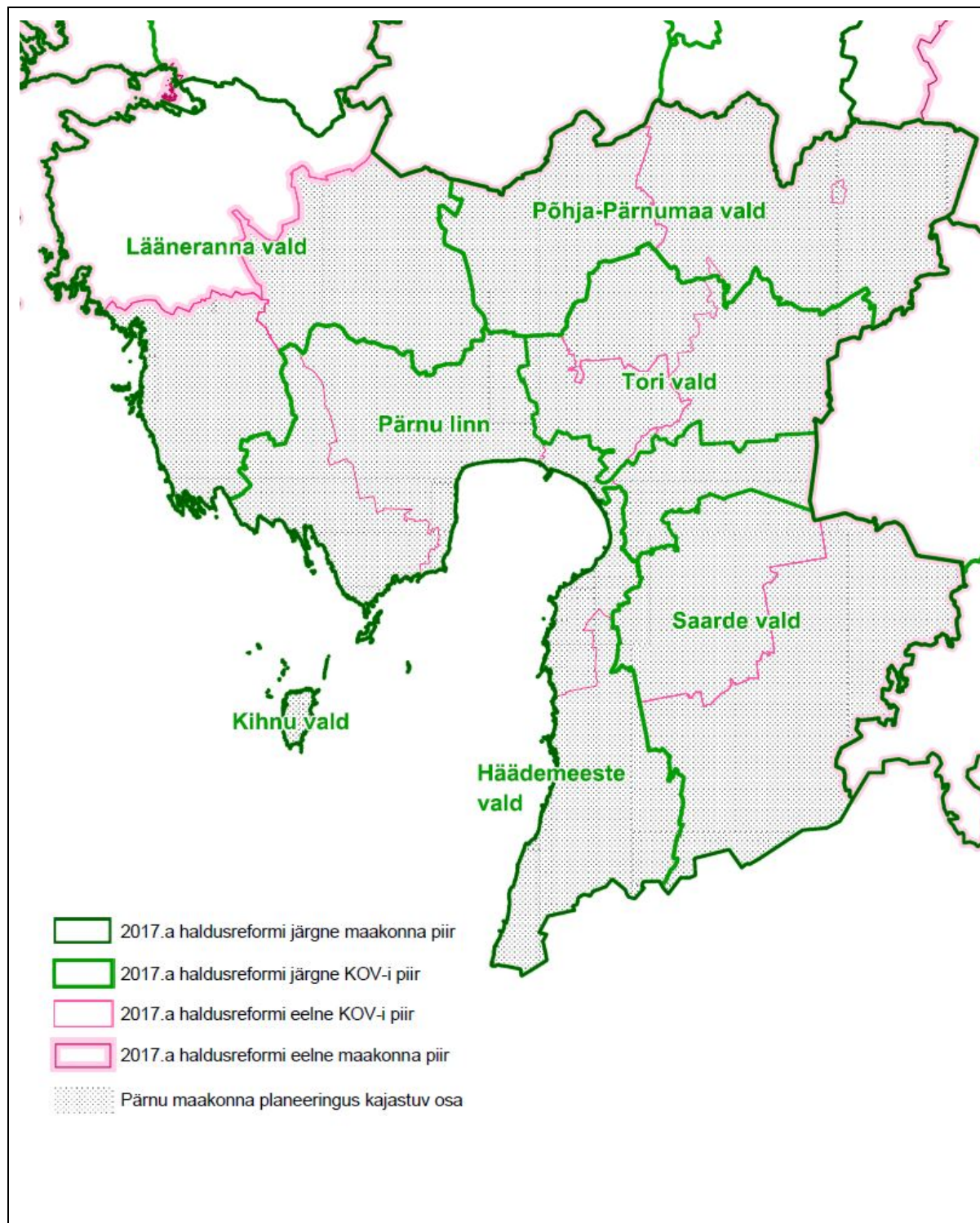
Regionaaltoetuste (mis hõlmab ka siseriiklikke programme) osas on Pärnumaa edukus kõikunud – viimase 12 aasta statistika järgi on olnud mõned aastad (2013, 2019), kui maakond on olnud jooksva statistika järgi esikohal toetuste mahult elaniku kohta.

Kokkuvõtteks, Statistikaameti poolt täpselt 10 aastat tagasi koostatud uurimus „Eesti piirkondlik areng 2012“ (mis pole endiselt oma aktuaalsust kaotanud) näitas, et Eesti 15 maakonda võis elukvaliteedi näitajate järgi jagada kolme gruppi. Pärnu maakond kuulus tüüpi 2 – nn “harju keskmised” koos Hiiu, Järva, Lääne, Lääne-Viru, Rapla ja Viljandi maakondadega. Tüüpi 1 – „tulevad toime” – kuulusid tollal ainult Harju ja Tartu maakond.

Käesoleva uuendatud strateegia Pärnumaa 2035+ (koos tegevuskavaga) elluviimine peab kaasa aitama Pärnumaa keskmisest kiiremale arengule, jõudmaks gruppi „tulevad toime”. Mõningaid lootustandvaid märke selle kohta on ehk aimata – värskeimate andmete (II kvartal, 2022. a) alusel on Pärnumaa taas keskmise brutopalgaga suuruselt elaniku kohta jõudnud Eesti maakondade seas neljandale kohale. Meenutusena, halvimatel aegadel on maakond selle näitaja poolest olnud 11. kohal.

1.2 Statistiline ülevaade ja lähteolukorra analüüs

Pikema tagasisivaate puhul tuleb kindlasti arvesse võtta, et kas tagasiulatuvalt on arvestatud Pärnu maakonna suurenemisega 2017. aastal toimunud haldusterritoriaalse reformi tulemusel.

Kaart 1. Pärnu maakonna haldusjaotus enne ja peale 2017. aastal toimunud haldusterritoriaalset reformi.

Kahjuks on statistikaameti piirkondlik statistika teinud kohati teatud vähikäiku, pidades silmas mõnede varasemalt ilmunud näitajate aegriidade katkemist. Kohati on seda võimalik kompenseerida alternatiivsete andmeallikate leidmisega.

Lisaks käesolevale arenguseirele tuleb kindlasti tutvuda ka aastatel 2015 – 2017 koostatud Pärnu maakonnaplaneeringuga, sealhulgas selle seletuskirja ja lisadest ruumilise arengu analüüsiga, aga samuti maakonnaplaneeringu teemaplaneeringutega.

Erinevalt varasemast saab seekord arenguseire tegemisel nüüd arvestada ka Regionaalse arengu tegevuskava (RETK) seirega.

Alljärgneva teksti ruumiliseks taustaks on kaart 1 (allikas - Pärnu maakonna planeeringu kehtestamise otsus), kus on kujutatud Pärnu maakonna ja kohalike omavalitsuste halduspiirid enne ja peale haldusreformi.

Üldpilt Pärnu maakonna sotsiaal-majandusliku olukorra kohta

Strateegia „Eesti 2035“ aluspõhimõtteks on, et „kõigil peab olema võrdne võimalus eneseteostuseks ja ühiskonnaelus osalemiseks, sõltumata individuaalsetest eripäradest ja vajadustest, kuuluvusest erinevatesse sotsiaalsetesse rühmadesse, sotsiaalmajanduslikust võimekusest ja elukohast“. Alates 2021 on uuenenud regionaalarengu suunamise strateegiline raamistik: eraldiseisva regionaalarengu strateegia asemel on nüüdsest regionaalse dimensiooni arvestamise vajadus rõhutatult esile toodud strateegias „Eesti 2035“. RETK ehk regionaalse arengu tegevuskava eesmärgiks on tugevdada valdkonnapoliitikate tegevusi riigi regionaalarengu võtmeväljakutsete lahendamisel.

Alusena on strateegia „Eesti 2035“ strateegiliste sihtide puhul kaardistatud Eesti regionaalse arengu juurprobleemid (10). Neist juurprobleemidest tulenevalt on RETK-i seiretabelis kasutusel kokku 26 seiremõõdikut, mida valdavas enamuses on võimalik kasutada ka maakondade sotsiaal-majandusliku arengu mõõtmiseks.

Tabel 1 kinnitab Pärnu maakonna sotsiaal-majanduslikku paiknemist nõrkesem arengutasemega maakondade (kuigi selle kõige tugevamas osas koos Raplamaaga) liigas. Hetkel kuuluvad nõrkesemasse kõigest kaks maakonda: Harju- ja Tartumaa. Samal ajal on esineb kõrgis (ka tugevamate üldnäitajatega) maakondades sisemiselt suuri erinevusi sotsiaal-majanduslikus arengus kohalike omavalitsuste lõikes.

RETK-i seiretabelisse teemavaldkondade kaupa süvenedes näeme, et inimeste heaolu valdkonnas on Pärnu maakonnal maakondade seas head positsioonid selliste näitajate nagu „ühistranspordi teenusega rahulolu“ (1. koht), „leibkondade osatähtsus, mille eluruumis on jooksev soe vesi“ (2. koht) ja „15-74-aastaste tööjõus osalemise määr“ (3. koht). Suuremad murelapsed selles valdkonnas on „rahulolu kaasamisega KOV arengu kavandamisse“ (11. koht), „suhtelise vaesuse määr“ (10.-11. koht),

„kolmanda taseme haridusega 25-34-aastaste osatähtsus“ (8.-11. koht), „lairiba internetiühendusega leibkondade osatähtsus“ (10.-13. koht).

Ettevõtluse valdkonnas on keskmiste näitajatega. Parim neist on „ettevõtete arv (v.a FIEd) 1000 elaniku“ (4.-5. koht), halvim on positsioon näitaja „eri- ja kutseharidusega täiskasvanute (25-64) osatähtsus“ (6.-13. koht).

Kohalike omavalitsuste valdkonnas on parim olukord rahvastiku osas – näitajaga „rahvaarvu muutuse kordaja, % 2018 suhtes“ (4. koht). Halvim on seis näitajaga „rahulolu kohaliku omavalitsuse üldise arengusuunaga“ (11. koht).

Tabel 1. Regionaalse arengu tegevuskava (RETK) seire: Pärnu maakond vs kogu Eesti ja 5 NUTS3 regiooni sotsiaal-majandusliku arengu näitajad (26 mõõdikut), seis 31.08.2022. Allikas: Rahandusministeerium.

Märkused: Pärnumaa kuulub NUTS3 Lääne-Eesti regiooni (koos Hiiu-, Saare- ja Läänemaaga). Maakonnas elab ligi 58% selle regiooni elanikest.

Seiremõõdikud, väärtused		EESTI	Põhja-Eesti	Kesk-Eesti	Kirde-Eesti	Lõuna-Eesti	Lääne-Eesti	Pärnu-maa
Inimeste heaolu	(1) Töötajate osalemise määr, 15-74 aastased, % (2021)	71	76	65	63	68	71	73
	(2) Suhtelise vaesuse määr, % (2020)	21	17	21	31	23	24	25
	(2) Leibkonnaliikme netosissetulek kuus, eurot (2020)	848	953	770	678	783	765	764
	(3) 16+ aastaste hea/väga hea tervises seisundiga elanike osakaal, % (2021)	58	64	55	41	57	56	
	(3) Ülemäärase kehakaaluga inimeste osatähtsus, 16-64 aastased, % (2020)	52	49	57	58	53	56	
	(3) Rahulolu välisõhu kvaliteediga (lõhnahäiringud, õhusaaste), % (2020)	83	79	83	61	87	92	90
	(4) Vähemalt 15-aastaste osalemine kultuurielus viimasel 12 kuul, % (2020)	74	78	73	61	73	71	70
	(4) Rahulolu kaasamisega KOV arengu kavandamisse, % (2020)	53	55	56	29	54	57	50
	(4) Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr, % (2018)	49	63	32	51	47	41	
	(4) Kolmanda taseme haridusega 25-34 aastaste osatähtsus, % (2021)	39	48	23	24	35	26	24
	(5) Rahulolu bussiühendustega kohaliku tömbekeskusega, hindepalli (2018)*	3,0	3,0	2,9	3,1	3,0	3,1	3,1
	(5) Ühistranspordi teenusega rahulolu, % (2020)	66	73	57	62	63	72	74
	(5) Lairiba internetiühendusega leibkondade osatähtsus, % (2021)	91	94	89	88	88	89	87
	(6) Kodu ümbruskonda turvaliseks pidavate inimeste osatähtsus, % (2018)	95	94	96	92	97	97	
	(6) Elukeskkonnaga rahul või pigem rahul olevate elanike osatähtsus, % (2020)	85	89	83	70	86	87	85

	(6) Leibkondade osatähtsus, mille eluruumis on jooksev soe vesi, % (2020)	93	98	91	81	92	90	97
Ettevõtluse vaatest	(7) SKT hõivatuga EL27 keskmisest PPS (ostujõu) alusel, % (2020)	72	95	45	49	53	41	44
	(7) Ettevõtete arv (v.a FIE-d) 1000 elaniku kohta (2021)	95	126	68	36	74	79	79
	(7) Ettevõtete (20+ hõivatuga) lisandväärtus ettevõtte kohta, tuh eurot (2017)	229	260	181	306	164	149	1680
	(7) Kaupade ja teenuste eksport (tuhat eurot) ettevõtte (v.a FIE-d) kohta (2021)	0	8	9	0	8	4	1680
	(8) Eri- või kutseharidusega täiskasvanute (25-64) osatähtsus, % (2021)	211	230	145	177	132	105	122
	(8) 25-64 aastaste elukestvas õppes osalemine viimasel 4 nädalal, % (2021)	70	73	65	75	67	67	65
KOV	(9) Rahulolu kohaliku omavalitsuse juhtimisega oma elukohas, % (2020)	18	20	14	14	19	16	
	(9) Rahulolu kohaliku omavalitsuse üldise arengusuunaga, % (2020)	65	71	64	40	65	68	64
	(9) KOV teenustega rahulolu, % (2020)	65	71	64	40	66	67	61
	(10) Rahvaarvu muutuse kordaja, % 2018 suhtes (2022)**	67	69	69	57	64	70	68
		101	104	99	96	100	98	100
	* Hindeskaala: 1-4 hindepalli							
	**Statistikaameti andmete järgi							

Rahvastikuareng

Uue seire üheks aluseks on andmete võrreldavus – siinkohal tuleb kindlasti arvesse võtta aastavahetuse (uue meetodikaga) rahvaloenduse mõju. Selle arenguseire tegemisel on olulised võrdlusaastad 2018 ja 2022, mõlemal juhtumil 1. jaanuari seisuga. Statistikaameti andmete järgi langes selle nelja aasta jooksul Pärnumaa elanikkond 85 756-lt 85 705-ni, kokku 51 elaniku võrra ehk kõigest promill (-0,1%). Niisiis on maakonna elanikkonna suurus praegu stabiliseerunud. Märkusena, kogu Eesti puhul kasvas sel perioodil rahvaarv 1 319 133-lt 1 331 796-ni ehk 1,0%. Kasvu näitasid ainult Tartumaa (+4,4%), Harjumaa (+4,2%) ja Raplamaa (+0,7%). Siit edasi järgnevad miinuspoolel Pärnumaa (-0,1%), Lääne-Virumaa (-1,8%), Läänemaa (-2,0%), Viljandimaa (-2,9%), Järvamaa (-3,2%), Valgamaa (-3,6%), Ida-Virumaa (-4,0%), Jõgevamaa (-4,3%), Põlvamaa (-5,1%), Võrumaa (-5,4%), Saaremaa (-5,8%) ja Hiiumaa (-9,5%).

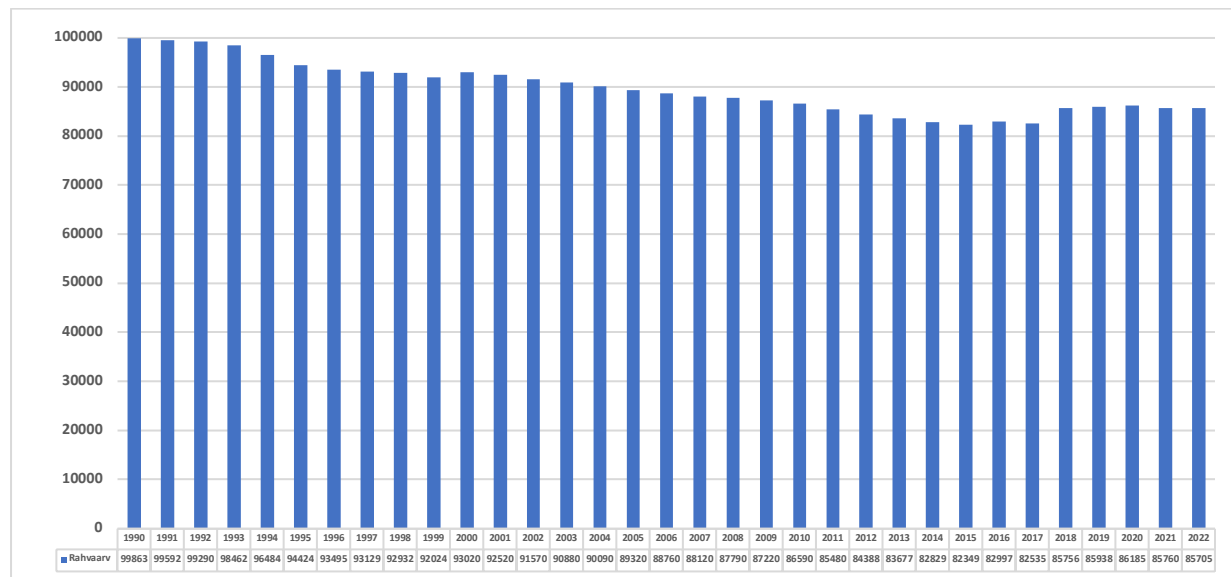
Seireperioodi maakonnasiseselt käsitledes tuleb suhtarvudes esile tuua kasvu kahes omavalitsuses – Tori vallas (+3,1%) ja Pärnu linnas (+1,6%). Peale aastakümneid kestnud langust on näidanud kasvu keskuslinn Pärnu, kus rahvastik kasvas 2,2% võrra. Kahanemine toimus Põhja-Pärnumaa vallas (-2,9%), Häädemeeste vallas (-5,1%), Lääneranna vallas (-5,7%) ja Saarde vallas (-6,2%). Sarnaselt saarmaakondadele (Hiiumaa, Saaremaa) on toimunud üllatav kahanemine Kihnus vallas (-19,6%): rahvastiku loendamise meetodika kardinaalse muutuse tõttu tuleb viimasesse näitajasse suhtuda väga suure reservatsiooniga.

Pärnumaa asustuspiirkondade lõikes kasvas rahvastik seireperioodil väikelinnalises (+3,3%) ja linnalises (+2,0%), kahanes aga maalises (-3,1%).

Lisaks viimasel aastavahetusel (31.12.2021) toimunud rahvaloendusele ja nõtavastatistikal tuleb hetkel maakonna rahvastikuarengu puhul arvesse võtta Ukraina sõja mõju, mille tulemusena võib maakonna elanikkond alates kevadest, 2022 olla kasvanud hinnanguliselt maksimaalselt ligi tuhande elaniku võrra sõjapõgenikke arvesse võttes.

Keskuslinnas Pärnus koos lähitagamaaga elab ligi kolmveerand maakonna rahvastikust. Pärnu linna lähiümbrus on Eesti suuruselt kolmas valglinnastumise piirkond. Kui aastatel 2001-2018 kasvas eeslinlaste arv arv Suur-Tallinnas 37 000 elaniku võrra (64%), siis sama protsess on Suur-Pärnus (kasv 3500 elaniku võrra ehk 28%) olnud tempolt võrreldav Suur-Tartuga (kasv 5000 elaniku võrra ehk 27%). Selle ajaperioodi lõpuks oli Pärnu eeslinnas 1265 uut kodu, Tartus 4091 ja Tallinnas 13 438). Pärnu eeslinnastumine on püsinud läbi kahe aastakümne keskmiselt tasemel 50 uut eluruumi aastas. Erinevalt Tallinnast ja Tartust on Pärnu eeslinnapiiri on peetud hajusamaks.

Lisaks Pärnu linnale on maakonnas suuremateks keskusteks veel maakonnaplaneeringus tugitoimekeskustena märgitud Vändra, Kilingi-Nõmme ja Lihula.

Joonis 1. Pärnu maakonna elanike arv, 1990–2022, seisuga 01.01. Allikas: Statistikaamet.

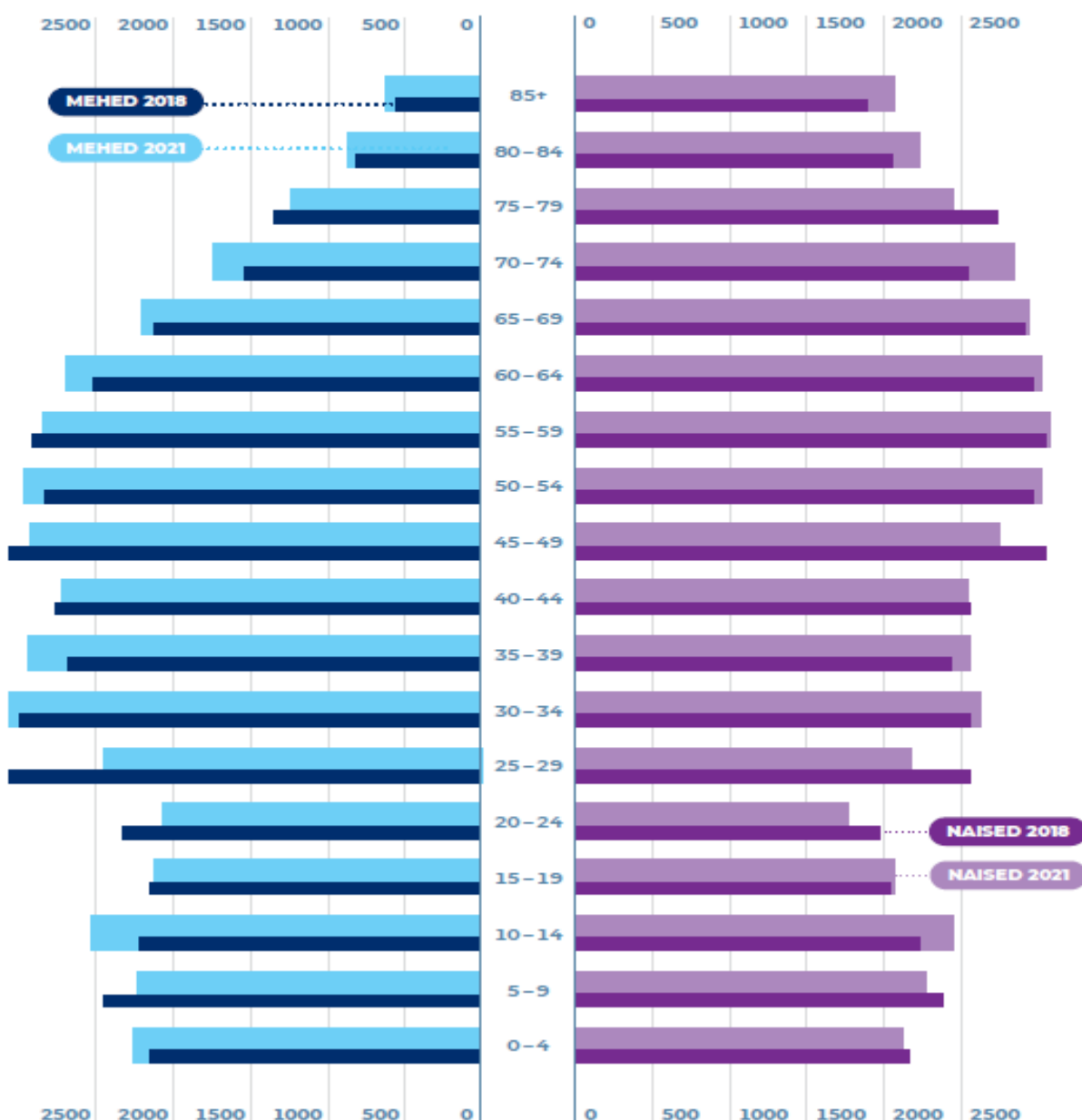
Märkused: 2016. aastal läks Statistikaamet rahvastiku osas üle registripõhisele arvestusele, mistõttu rahvastiku aegreas on vaadeldav ebaloomulik muutus. 2017. aasta sügisel toimunud haldusreformi tagajärjel liitusid Pärnu maakonnaga endised kaks valda Lääne maakonnast – Hanila ja Lihula vald. Alates 1. jaanuarist 2016 on Statistikaametis kasutusel uus rahvaarvu arvutamise meetodika ja inimeste elukoha allikas, mida tuleb muutuste analüüsimisel arvestada. Elukohaks on isikute rahvastikuregistrijärgne elukoht, selle puudumisel kajastuvad isikud jaotises "Maakond teadmata".

Alates 2022. aastast on elukoht määratud registriandmete põhjal, kasutades paiknemisindeksi meetodikat.

Pärnu maakonna rahvastikupüramiid kattub enamvähem Eesti rahvastikupüramiidiga. Suurimate anomaaliatena paistavad silma nooremas keskeas (25-44-aastased) elanike vähesem osakaal võrreldes Eesti keskmisega, seda nii meeste kui ka (veel rohkem) naiste puhul. See kajastub ka vastaval joonisel maakonna soolis-vanuselise struktuuri kohta, kus tuleb veel ilmekamalt välja meeste ja naiste eluea erinevus.

RAHVASTIKUPÜRAMIID

Rahvastik aastal 2021 ja muutus võrreldes 2018. aastaga

Joonis 2. Pärnu maakonna rahvastikupüramiid: 2018 vs 2021. Allikas: Pärnumaa. Maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2022, TAI (Tervise Arengu Instituut).

Laias laastus on maakonna elanike arv viimase ligi kolmandiksajandi aasta (1990-2022) jooksul vähenenud enam-vähem samal kiirusel kogu Eesti näitajaga (-14,2%)

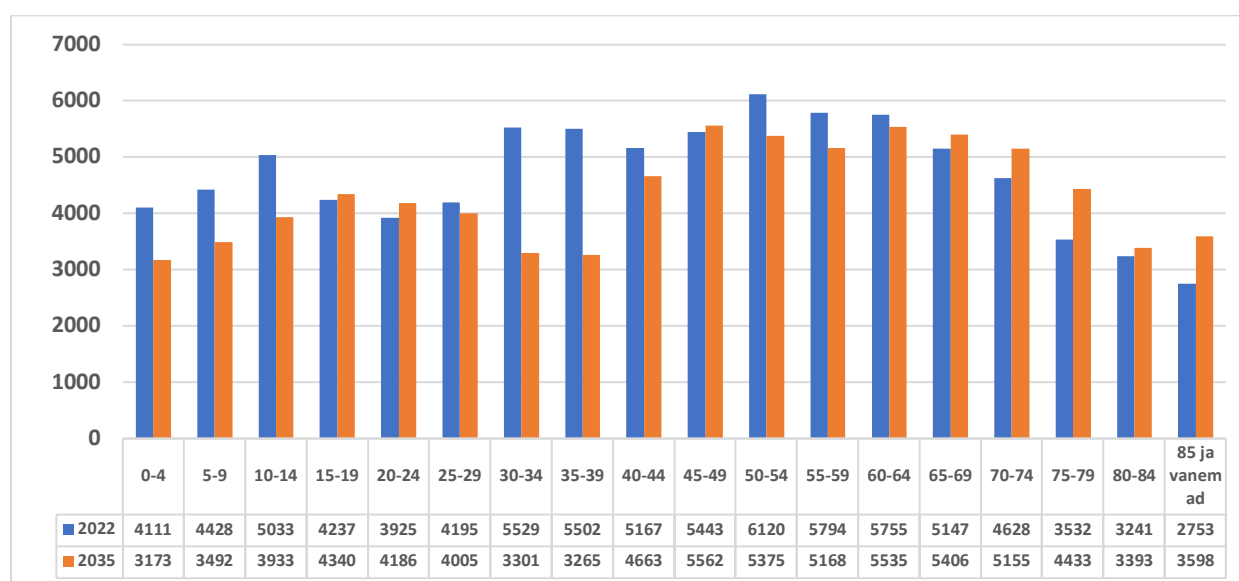
Pärnumaal ja -15,2% Eestis). See „kahanemine suuremaks“ on olnud Eesti maakondade rahvastikuarengu kontekstis siiski üks väiksemaid langusi. Seetõttu on Pärnu maakonna rahvastiku osatähtsus Eestis jäänud enam-vähem stabiilseks: ca 6-7%.

Pärnumaalase keskmine vanus on 43,4 aastat. Üle 65-aastaste osatähtsus maakonna rahvastikus on oluliselt kasvanud, mida on toetanud nii viimaste aastatekümnete madal sündimus kui ka keskmise eluea tõus. Maakonna rahvastiku vananemist kajastab eespool mainitud rahvastikuprognosi pilt vanusrühmade lõikes. Positiivne rändesaldo võib teatud osas „mahendada“ joonisel kajastatud trende.

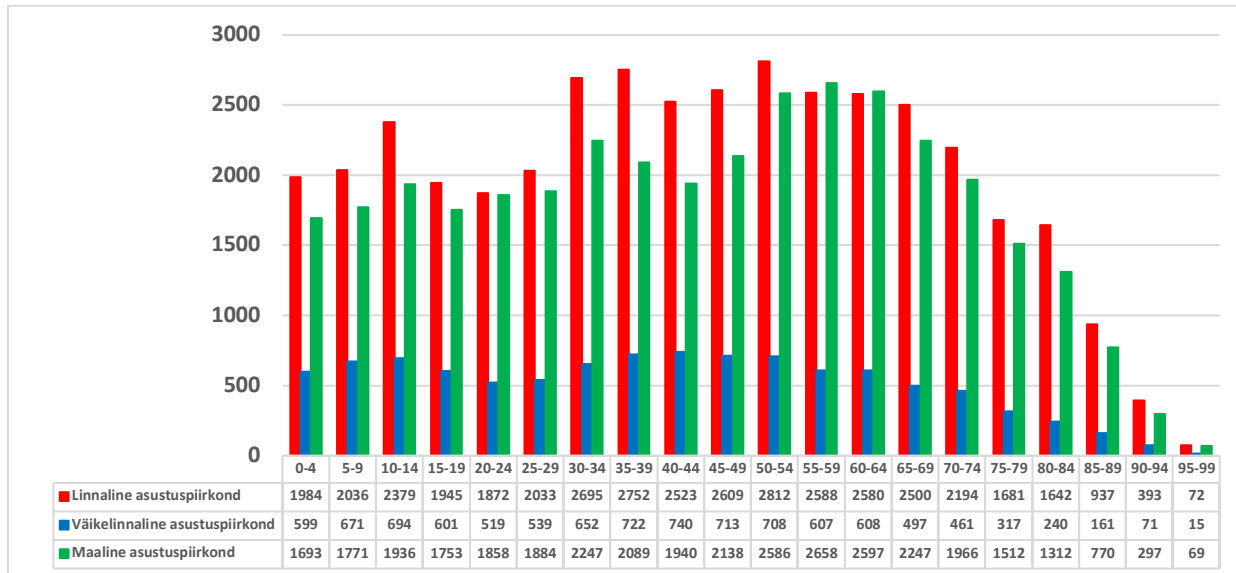
Joonis 3. Pärnumaa rahvastiku vanuseline jaotus vanusegruppide lõikes, 2019 – 2045: rahvastikuprognos. Allikas: Statistikaamet, 2019.

Alljärgnevalt on välja toodud maakonna rahvastikus prognoositavad muutused ühiskonna vananemise suunas.

Joonis 4. Pärnumaa rahvastiku vanuseline jaotus vanuserühmade lõikes, 2022 / 2035 – aluseks maakonna rahvastikuprognosis (koostatud 2019). Allikas: Statistikaamet.

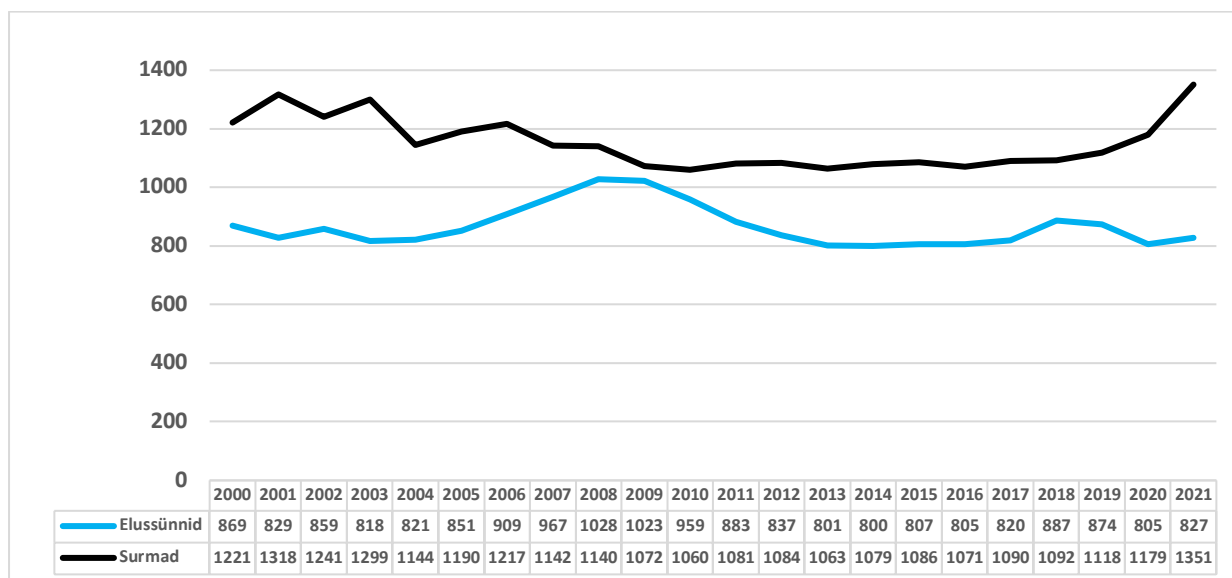
Märkus: Kuigi tegelikud vanuserühmade arvud 2022. a kohta erinevad veidi 2019. aastal prognoositust, ei muuda see oluliselt maakonna rahvastikusprognoosi üldtrendi olemust vanuserühmade suuruse muutumise osas.

Joonis 5. Pärnumaa rahvastiku vanuseline jaotus vanuserühmade lõikes kolme asustuspiirkonna (linnaline, väikelinnaline, maaline) järgi, elanike arv, 01.01.2022. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Asustuspiirkonnad jagunevad maaliseks, väikelinnaliseks ja linnaliseks asustusüksuste kaupa, mis määratakse kindlaks, lähtudes järgmistest näitajatest:

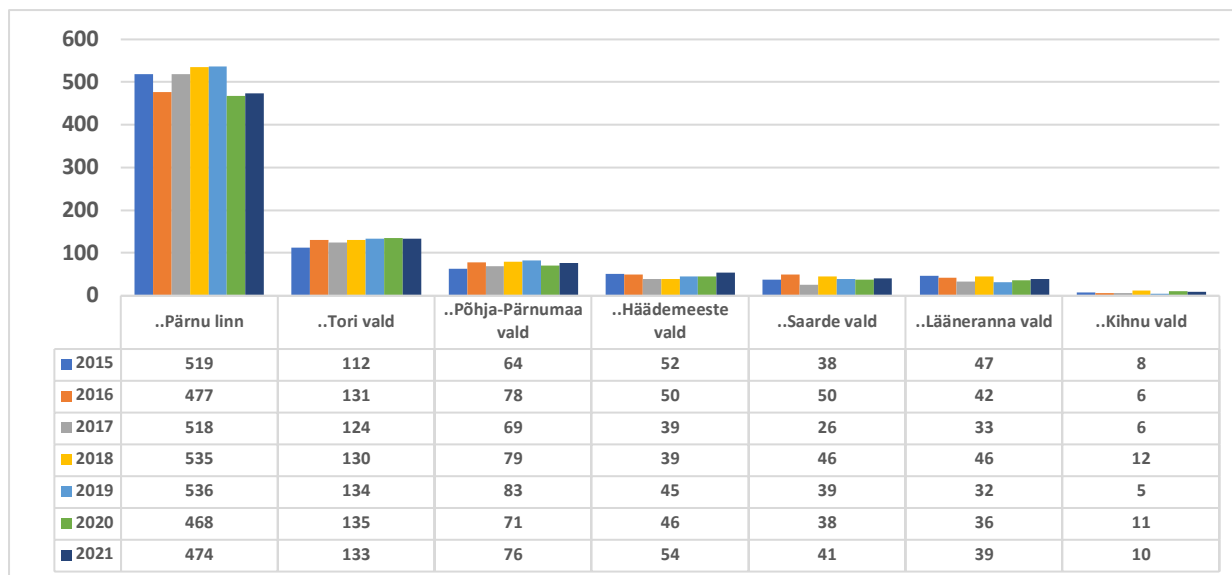
- maaline asustuspiirkond on selline, kus rahvastiku tihedus on väiksem kui 200 elanikku/km² kohta või kui tihedama asustusega piirkondade rahvaarv on alla 5000 elaniku;
- väikelinnaline asustuspiirkond on selline, kus suurem osa elanikest elavad piirkonnas, kus rahvastiku tihedus on suurem kui 200 elanikku/km² kohta ja väiksem kui 1000 elanikku/km² kohta ning rahvaarv sellise tihedusega klastris on suurem kui 5000 inimest;
- linnaline asustuspiirkond on selline, kus suurem osa elanikest elavad piirkondades, kus rahvastiku tihedus on suurem kui 1000 elanikku/km² kohta ja rahvaarv sellise tihedusega klastris suurem kui 5000 inimest. Asustuspiirkonna määramise aluseks on Statistikaameti meetodika.

Joonis 6. Elussünnide ja surmade arv Pärnumaal, 2000–2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Elussünd – elusalt sündinud lapse ilmaletoomine, st elustunnustega lapse sünd, sõltumata raseduse kestusest. 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018–2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

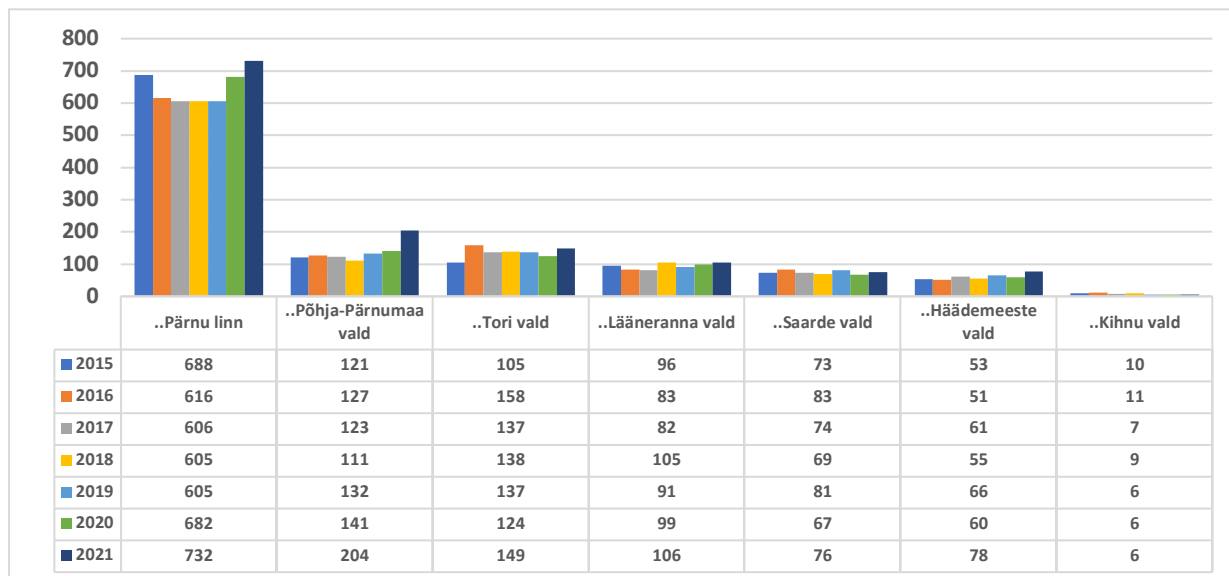
Joonis 6 kajastab sealhulgas surmade arvu ülekaalu sündide arvu, st loomulik iive on negatiivne. Kui aastatuhande vahetusel oli see vahe 352, siis 2017. aastal 270 ja 2020. aastal juba 374. Loomulikult tuleb 2020. ja 2021. aasta andmete põhjal arvesse võtta koroonapandeemia mõju demograafilistele ja rahvatervise näitajatele.

Joonis 7. Elussünnid Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste lõikes, 2015–2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Arvestuse aluseks 2017. aasta haldusterritoriaalse reformi alusel tekkinud kohalikud omavalitsused.

Sünnide arvu uurides silmas pidada, et 1990. aastatel (eriti II poolel) sündinud naiste arv oli tunduvalt väiksem eelmisel kümnendil sündinud „laulva revolutsiooni laste“ põlvkonnast. Tori vald „omab“ (lisaks suurele rahvaarvule) ka maakonna keskmisest nooremat rahvastikku.

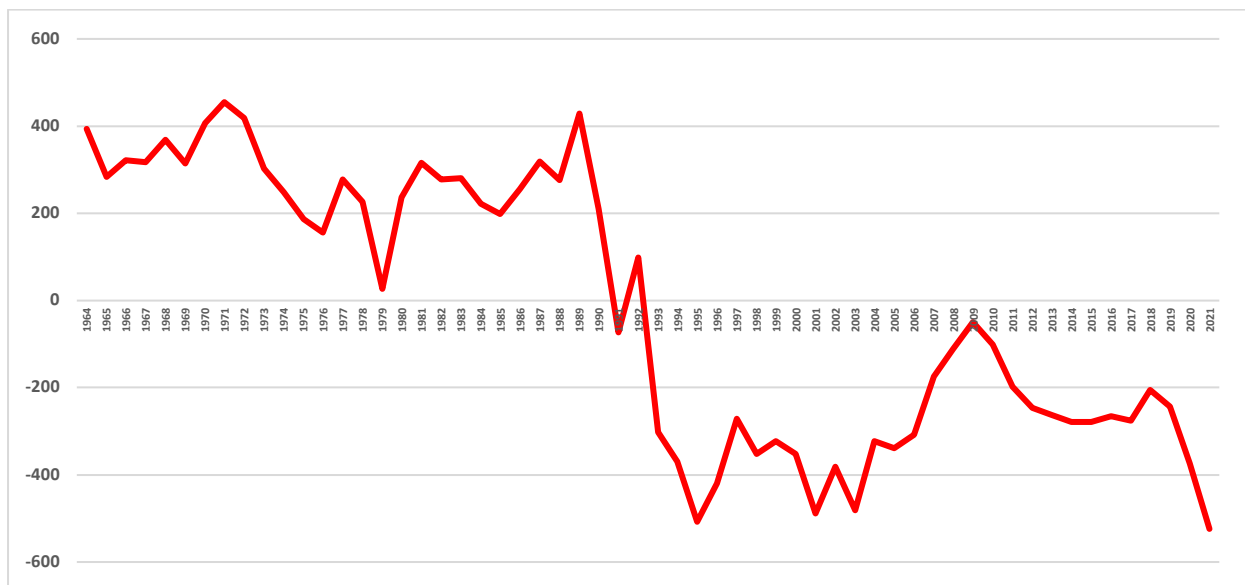

Joonis 8. Surmad Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste lõikes, 2015-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Arvestuse aluseks 2017. aasta haldusterritoriaalse reformi alusel tekkinud kohalikud omavalitsused.

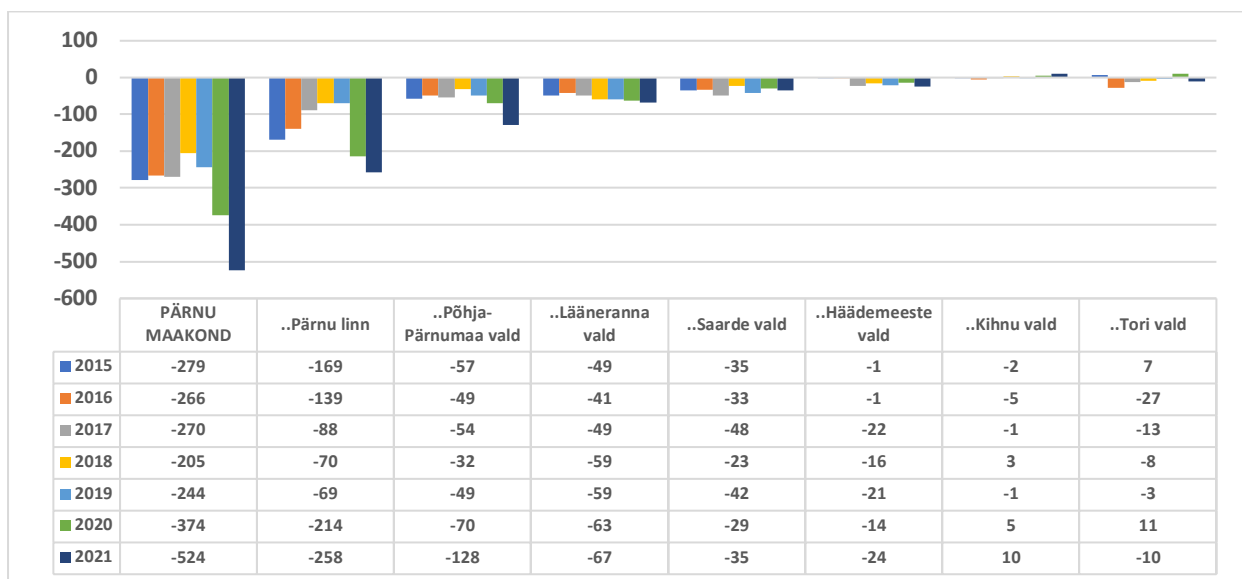
Aastatel 2020-2021 eelkõige koroonaviiruse tõttu toimunud suremuse tõus väljendub ka kohalike omavalitsuste näitajates, seda nii suremuse kui ka loomuliku iibe puhul.

Pärnumaad iseloomustavad, nagu eespool juba mainitud, sotsiaalmajanduslike näitajate osas suured kontrastid maakonnasiseselt. Nelja rahvaloenduse (1989, 2000, 2011, 2021) andmeid vaadates näeme, et rahvaarvu suhtelise muutuse poolest Eesti keskmise suhtes viimase rohkem kui rohkem kui kolmekümne aasta jooksul jagunes maakond alljärgnevalt: kasv iseloomustas tollaseid linna lähitagamaad, aeglane kahanemine aga veidi kaugemaid piirkondi nagu Surju ja Tori. Kõige kiirem kahanemine oli iseloomulik aga maakonna loode- ja lõunaosale.

Joonis 9. Loomulik iive (elussündide ja surmade vahe) arv Pärnu maakonnas (rajoonis), 1963 –2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Loomulik iive – aasta jooksul sündinute ja surnute arvu vahe. Positiivne loomulik iive näitab sündide, negatiivne surmade ülekaalu. 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Joonis 10. Loomulik iive Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste lõikes, 2015-2021. Allikas: Statistikaamet.

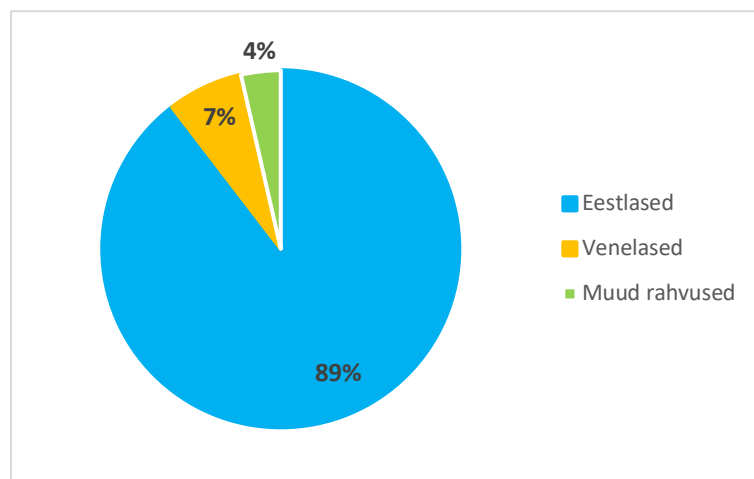
Märkus: Arvestuse aluseks 2017. aasta haldusterritoriaalse reformi alusel tekkinud kohalikud omavalitsused.

Rahvastiku vanuselist koosseisu analüüsid on skaala ühes otsas rahvastiku keskmise vanuse järgi Pärnu linna ümbritsevad „nooremad“ valglinnastunud piirkonnad, teises otsas aga maakonna põhja- ja kaguosa kandid.

Maakonna rahvastiku sooline struktuur püsis suhteliselt muutumatuna vähemalt viimased paarkümmend aastat, kuigi on liikunud aeglaselt tasakaalu poole. Kui 2014. aastal oli mehi 46,8% ja naisi 53,2%, 2017 oli mehi 47,1% ja naisi 52,9%. Aastal 2022

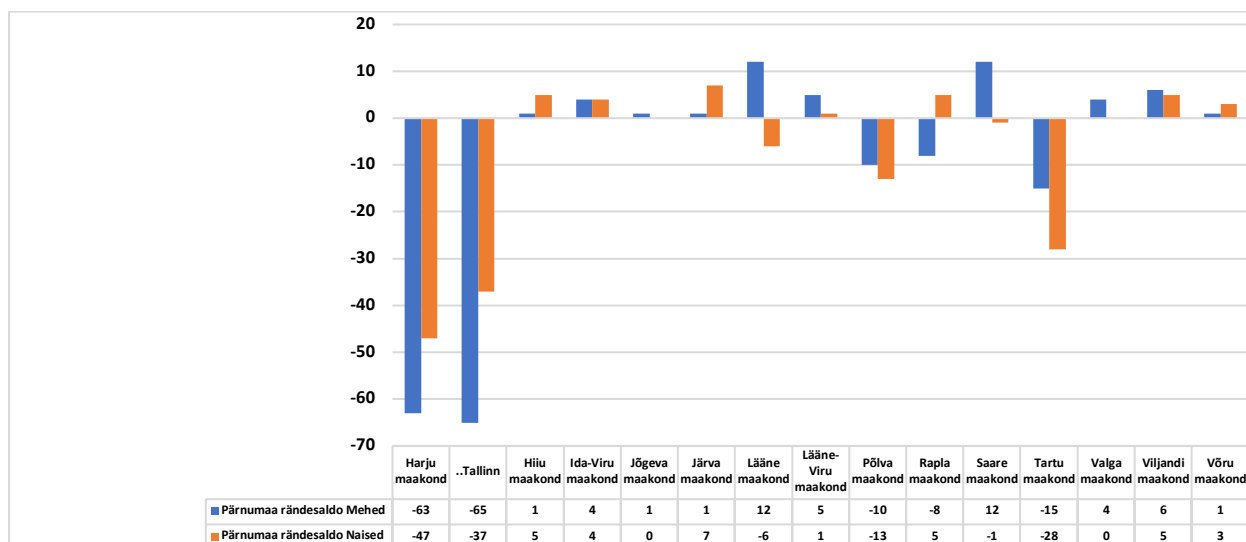
on mehi 47,2% ja naised 52,8% elanikkonnast, Eesti vastavad näitajad olid 47,6% ja 52,4%. Pärnumaa linnalises asustuspiirkonnas on mehi 45,5%, väikelinnalises asustuspiirkonnas 48,0% ja maalises asustuspiirkonnas 48,9%. KOVide lõikes on mehi Pärnu linnas 46,2% (sh kesklinnas 45,5%), Põhja-Pärnumaal 47,9%, Toris 48,5%, Kihnus 48,8%, Häädemeestel 48,9%, Läänerannas 49,1% ja Saardes 49,3%. „Pruudiprobleem“ on teravam (aluseks meeste arv 100 naise kohta 20-34-aastaste seas) on maakonna loodeosas, vastupidises mõttes paistab silma Pärnu linnastu.

	2021 RL
Eestlased	76542
Venelased	5752
Muud rahvused	3208
..ukrainlased	1171
..valgevenelased	247
..soomlased	555
..tatarlased	46
..lätlased	239
..poolakad	51
..juudid	19
..leedulased	81
..sakslased	136
..armeenlased	40
Rahvus teadmata	208

Joonis 11. Pärnu maakonna rahvuslik koosseis, 31.01.2021 rahvaloendus. Allikas: Statistikaamet.

Põhiseaduses väljatoodud eesti kultuuri ja keele säilimise kontekstis märgime, et Pärnumaa oli eestlaste arvult (76 538, seisuga 01.01.2022) kolmandal kohal peale Harjumaad (372 243) ja Tartumaad (133 416) Lääne-Virumaa (51 028) ja Viljandimaa (43 211) ees. Kokku elas eestlasi sel ajahetkel Eestis 919 693. Eestlaste osakaal rahvastikust on alates 1990. aastatest sujuvalt suurenenud. Kui võrrelda viimase kolme rahvaloenduse (2000. a/ 2011. a / 2021. a) tulemusi, siis Eestis olid vastavad näitajad 68,3%, 69,8% ja 69,4%. Pärnumaal aga vastavalt 87,7%, 89,4% ja 89,5%. Maakonna rahvastikust moodustavad praegu (ilma sõjapõgenikke arvesse võtmata) venelased 6,7% ja ukrainlased 1,4%. Järgmise nelja rahvuse (soomlased, valgevenelased, lätlased, sakslased) osatähtsus jääb igaühel marginaalseks (ligi 0%), ülejäänud rahvused moodustavad kokku 3% ja rahvus teadmata - ligi 0%. Mitteeestlastest ehk teistest rahvustest elanike osakaal on suurim linnalistes asulates (keskuslinn Pärnu 16,0%, Sindi 16,7%). Kohalikest omavalitsustest on suurim eestlaste osatähtsus Kihnu vallas (99,8%), väikseim Pärnu linnas (86,2%). Nelja aastast perioodi (01.01.2018 vs 01.01.2022) vaadeldes on absoluutarvudes eestlaste arv olnud veidi vähenenud. Maakonna 85 705-st elanikust on Eesti kodakondsusega 81 364 (94,9%), kogu Eesti vastav suhtarv on 84,7%. Kokku on Pärnumaal elanikke 66 erineva kodakondsusega.

Joonis 12. Pärnumaa rändesaldo teiste Eesti maakondadega soolises lõikes, 2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Rändesaldo – sisse- ja väljarände sündmuste arvu vahe.

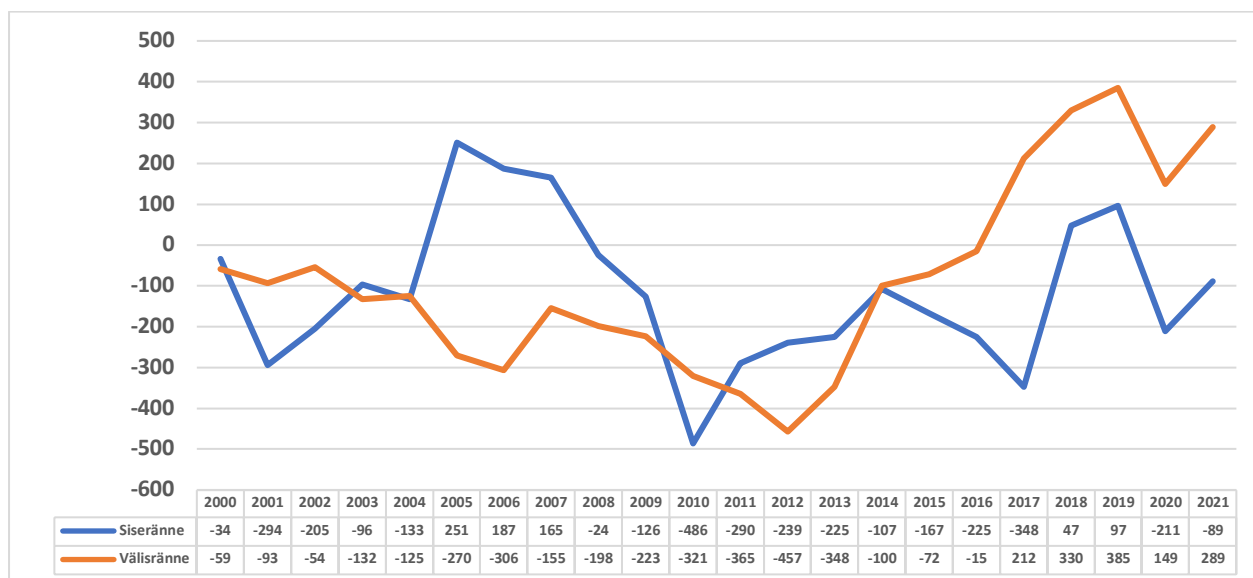
Sisseränne – tegevus, mille käigus isik registreerib elukoha uude haldusüksusesse, asustusüksusesse või asustuspiirkonda. Võrreldakse aasta alguse elukohaga.

Väljaränne – tegevus, mille käigus isik registreerib enda elukoha haldusüksusest, asustusüksusest või asustuspiirkonnast välja. Võrreldakse aasta alguse elukohaga.

Haldusüksus – haldusjaotusel põhinev ning seaduse ja teiste õigusaktidega kindlaks määratud staatuse, nime ja piiridega üksus, mille territooriumi ulatuses teostatakse riiklikku või omavalitsuslikku haldamist. Eesti territooriumi haldusjaotuse üksused on maakonnad, linnad ja vallad.

Asustusüksus – vald ja linn jagunevad asustusüksusteks. Asustusüksused on asulad: linnad, külad, alevikud ja alevid. Asustuspiirkond – asustusüksuste jaotamine linnalisteks, väikelinnalisteks ja maalisteks.

Maakonna arengustrateegia koostamise ajal 2018. aastal oli võimalik heita pilk tollal eelmise aasta (2017) andmetele. Siis oli Pärnumaal positiivne rändebilanss vaid lähinaabritega ja mõnede Kagu-Eesti maakondadega, kokku kuue maakonnaga 14-st. Suurimaks magnetiks on alati olnud Harjumaa: rändesaldo oli -520 aastal 2017.

Joonis 13. Pärnumaa rändesaldo 2000-2021. Allikas: Statistikaamet.

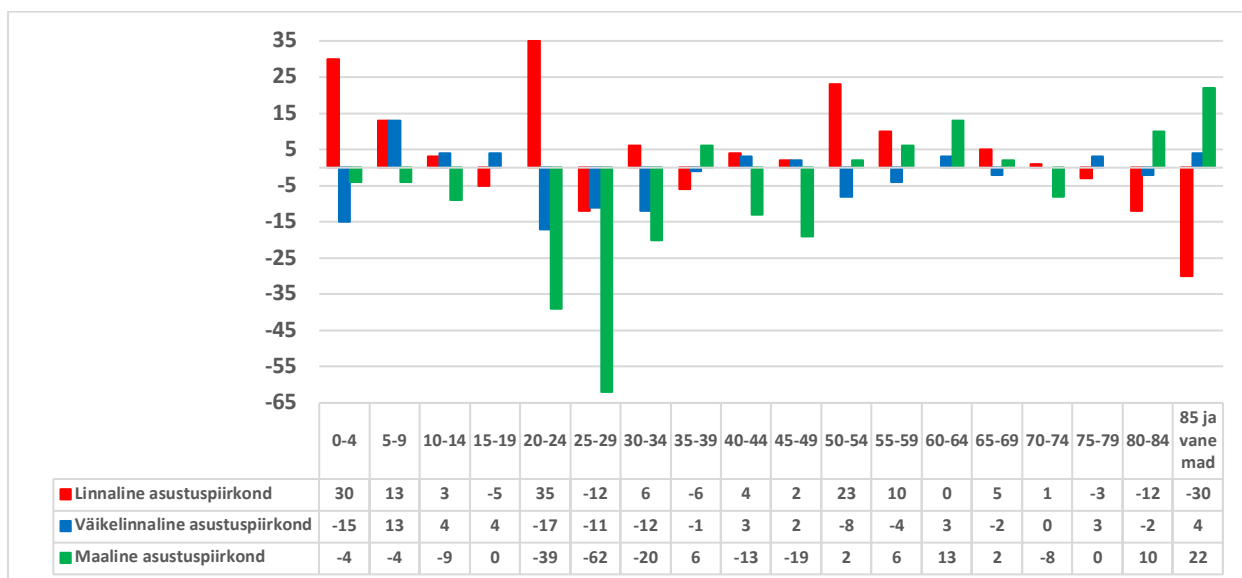
Märkused: Siseränne – elukohavahetus Eesti ühest haldus-, asustusüksusest või asustuspiirkonnast teise. Sama maakonna haldus- või asustusüksuste vahelist elukohavahetust nimetatakse maakonnasiseseks rändeks, elukohavahetust ühest maakonnast teise nimetatakse maakondadevaheliseks rändeks.

- Välisränne – elukohavahetus üle Eesti piiri.

- 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Eelmise, 2021. aasta statistika näitab, et Eesti siserändes oli rändesaldo positiivne ainult kolmel maakonnal: Harjumaal (+1317), Tartumaal (+529) ja Läänemaal (+11). Ülejäänud 12 maakonda olid (siinkohal kasvavas järjekorras) negatiivse rändesaldoga: Raplamaa (-40), Hiiumaa (-62), Jõgevamaa (-74), Pärnumaa (-89), Põlvamaa (-101), Viljandimaa (-137), Järvamaa (-138), Valgamaa (-152), Saaremaa (-157), Lääne-Virumaa (-235), Võrumaa (-256) ja Ida-Virumaa (-416).

Positiivse poole tuleb saab välja tuua maakonna välisrände saldo liikumist plusspoole (+212) alates 2017. aastast, esmaskordselt sel aastatuhandel. Välismaale väljarände tippaeg jääb 12 aasta tagusesse majandussurutise aega kulminatsiooniga -457 aastal. Välisrände saldo oli 2022. aastal kõigil maakondadel plusspoolel (kahanevas järjekorras): Harjumaal (+4887), Tartumaa (+712), Pärnumaa (+289), Ida-Virumaa (+214), Valgamaal (+186), Lääne-Virumaa (+151), Viljandimaa (+139), Jõgevamaal (+119), Raplamaal (+95), Saaremaal (+68), Järvamaal ja Võrumaal (mõlemad +53), Läänemaal (+42), Põlvamaal (34) ja Hiiumaal (+6). Erinevalt siserändest ilmneb välisrände puhul tugevam korrelatsioon maakonna rahvastiku suurusega.

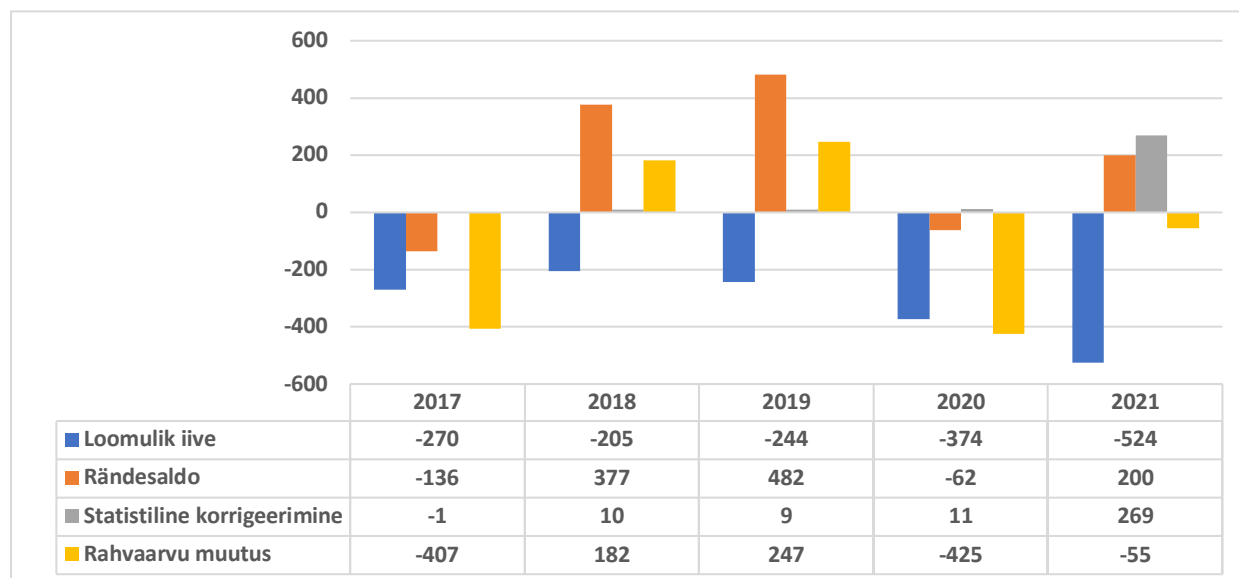

Joonis 14. Pärnumaa rändesaldo Eesti-siseselt (maakondade vaheline ränne) vanuserühmade lõikes, 2021. Allikas: Statistikaamet.

Tabel 2. Rändesaldo (sise- ja välisränne) Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste lõikes, 2021. Allikas: Statistikaamet.

Maakond / Kohalik omavalitsus	Sisseränne		Väljaränne		Rändesaldo	
	Sise-ränne	Välis-ränne	Sise-ränne	Välis-ränne	Sise-ränne	Välis-ränne
PÄRNU MAAKOND	1147	898	1236	609	-89	289
..Pärnu maakond: linnaline asustuspiirkond	1222	537	1158	311	64	226
..Pärnu maakond: väikelinnaline asustuspiirkond	384	75	420	61	-36	14
..Pärnu maakond: maaline asustuspiirkond	1018	286	1135	237	-117	49
..Häädemeeste vald	124	42	154	46	-30	-4
..Kihnu vald	13	7	26	3	-13	4
..Lääneranna vald	157	48	138	30	19	18
....Lihula linn asustusüksusena	49	5	32	4	17	1
..Põhja-Pärnumaa vald	257	49	237	49	20	0
..Pärnu linn	1169	641	1089	385	80	256
....Pärnu linn asustusüksusena	1238	537	1154	310	84	227
..Saarde vald	79	25	166	23	-87	2
....Kilingi-Nõmme linn asustusüksusena	56	4	81	7	-25	-3
..Tori vald	341	86	419	73	-78	13
....Sindi linn asustusüksusena	139	30	143	27	-4	3

Pikema seireperioodi (2015-2021) puhul tuleb välja „positiivne värelus“ aastatel 2015 ja 2018-2019, kui maakonna rahvaarv kasvas. Kuna loomuliku iibega seotud protsessid on kõige inertsemad, siis väärtuste jms muutmisest suhteliselt kiirem variant on panustada atraktiivse elu- ja ettevõtluskeskkonna loomisesse maakonnas, pidades silmas rändega seotud võimalusi. Üheks selliseks teeks on panustamine tagasirändele välisriikidest, aga ka Harjumaaalt: „tagasi juurte juurde“.

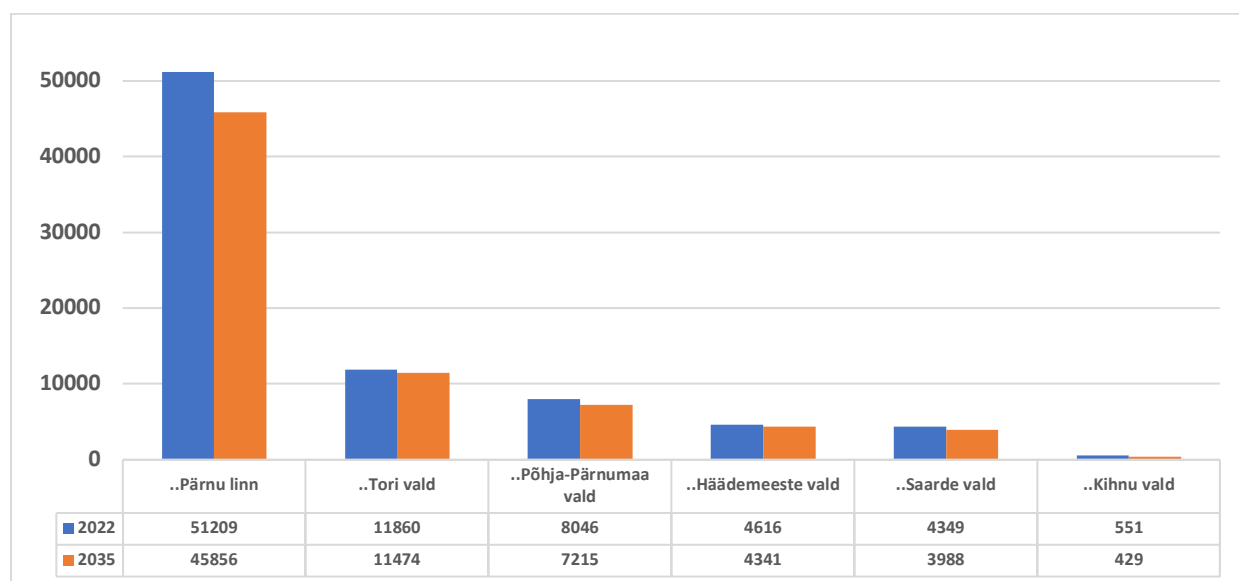

Joonis 15. Rahvaarvu muutuse komponentide dünaamika Pärnumaal, 2017-2021. Allikas: Statistikaamet.

Elanike arvu languse põhjustest oli eelmise majandussurutise aastatel (2008 – 2010) esikohal negatiivne rändesaldo. Erinevalt sellest ajast on nüüd trend muutunud: loomuliku iibe negatiivne mõju on rahvaarvule suurenenud. Drastiliselt on langenud summaarne sündimuskordaja, mis peaks rahvastiku taastootmiseks minimaalselt olema tasemel 2,1. Aastatel 1970-1980. aastatel oli see näitaja üle kahe, kuid alates 1990. aastate algusest on see olnud vahemikus 1,4-1,6, tõustes mõnel perioodil ka veidi kõrgemaks (viimase rahvaloenduse andmetel oli Pärnumaa peres keskmiselt 1,7 last). Siinkohal ongi eriti oluline positiivse rändesaldo tasakaalustav mõju.

Statistikaameti ja Tartu Ülikooli poolt 2019. aastal koostatud rahvastikuprognosis järgi peaks Pärnumaa rahvastik vähenema rännet arvesse võttes aastate 2014-2040 jooksul 18%. Positiivses mõttes on prognoos parem Tartumaa (+5%), Harjumaa (+2%) ja Raplammaa (-13%) kohta. Peale Raplammaa on ülejäänud Pärnumaa naabrite osas prognoos negatiivsem: Läänemaa -23%, Viljandimaa -26% ja Järvamaa -31%. Tegemist on nende maakondadega, millega rändesaldo on seni olnud Pärnumaa jaoks positiivne – see on aidanud teatud määral kompenseerida suurt rändevoogu Harjumaa ja varasemal ajal ka välismaa suunas. Aastaks 2035 ehk selle arengustrateegia ajalise lõpphorisondini peaks maakonna rahvaarv vähenema 10 359 inimese ehk 12,8% võrra. Kui Pärnu maakonna rahvastikuprognosis prognoositi, et elanikkond langeb 2019. aasta 85 938-lt 2022. aastaks 84 540-ni, siis rahvaloenduse põhjal korrigeeritud pilt näitas käesoleva aasta alguses 85 705. Vahe on +1165. Eespool mainitud prognoosi järgi peaks maakonnas elama 2035. aastal 77 983 ja 2045. aastal 72 708. Uute rahvaloenduse andmete järgi on võimalik eeldada eespool

toodust positiivsemaid arve, eriti kui õnnestub kinnistada rändesaldo osas eelmise (2021) aasta positiivset trendi tulevikus.

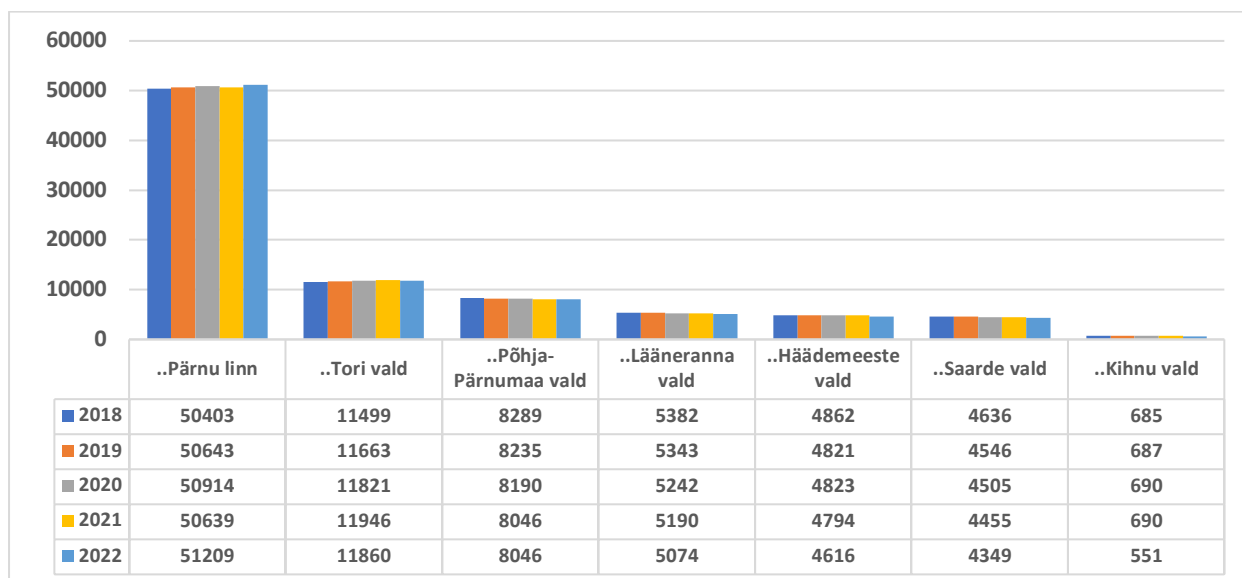

Joonis 16. Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste rahvaarv seisuga 01.01.2022 ja elanike arvu prognoos 2035 kohta (esialgne rahvastikuprognosis ilma rändeta). Allikas: Statistikaamet, 2012.

Märkused: Lääneranna vald on arvestusest välja jäetud teatud andmete puudumise tõttu omaaegse Hanila ja Lihula valla osas. Kihnu valla andmete võrdluses tuleb meeles pidada Statistikaameti rahvastikuarvestuse meetoodika muutust 2016. aastal, kui (nt väikesaarte puhul) hakati arvesse võtma rahvastikuregistri näitajaid: kui seisuga 01.01.2015 loeti sealseks elanike arvaks 502, siis aasta hiljem juba 682. Rahvastikuprognosis on tehtud varasema rahvastikuarvestuse meetoodika alusel. Viimase rahvaloenduse, mis viidi läbi registre põhised, andmetel elas Kihnu saarel 550 elanikku.

Maakonna siseselt tuleb märkida, et võttes arvesse esialgseid rahvastikuprognosisi arvutusi ilma rändeta on prognoos ainsana plussmärgiga kahe linnalähedase piirkonna osas: Paikuse +3,74% ja Sauga +3,46%. Kõige negatiivsem prognoos on maakonnakeskusest kaugemalasuvate piirkondade suhtes. Maakonna elanikkonna kahanemine aastaks 2040 ilma rännet arvesse võtmata ulatuks -8,63%-ni.

Maakonnasisese rände puhul torkavad kolme viimase rahvaloenduse andmeid analüüsidest valglinnastumisega seotud tendentsid.

Joonis 17. Pärnumaa kohalike omavalitsuste rahvaarv seisuga 1. jaanuar aastatel 2018-2022. Allikas: Statistikaamet.

Haldusreformi tulemusel suurenes ebaühtlus Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste rahvastiku osas. Hetkel on vahe suurima (Pärnu linn) ja väiksema (Kihnu vald) vahel juba ligi 93 korda. Kui Pärnu on elanikkonna suuruselt neljas linn peale Tallinna, Tartut ja Narvat, siis Kihnu on Eesti rahvarohkeim väikesaar.

Rahvaarvu muutuse dünaamika alusel KOVide tasandil aastatel 2000-2021 on Eesti kohalike omavalitsusi jagatud (allikaks Statistikaamet) gruppidesse. Pärnu maakonnas kuuluvad selle käsitluse järgi kolm valda (Lääneranna, Põhja-Pärnumaa ja Saarde) gruppi "pidev kahanemine". Häädemeeste kuulub gruppi "kontrollitud kahanemine", Tori "pöördunud kahanemine" ja "stabiilsete" gruppi kuuluvad Pärnu linn ja Kihnu vald. Näitaja - asustamata ruumide osakaal 2021. a elektritarbimise järgi (allikaks uuring "Elamute kasutuse väljalangevuse ja tühjenemise mustrite uuring") järgi oli neid Läänerannas 22% (mis oli tasemelt kolmandal kohal Eestis peale Setomaad (30%) ja Rõuget (23%)), Kihnus ja Saardes 18%, Põhja-Pärnumaal 14%, Toris 9% ja Pärnu linnas 8%.

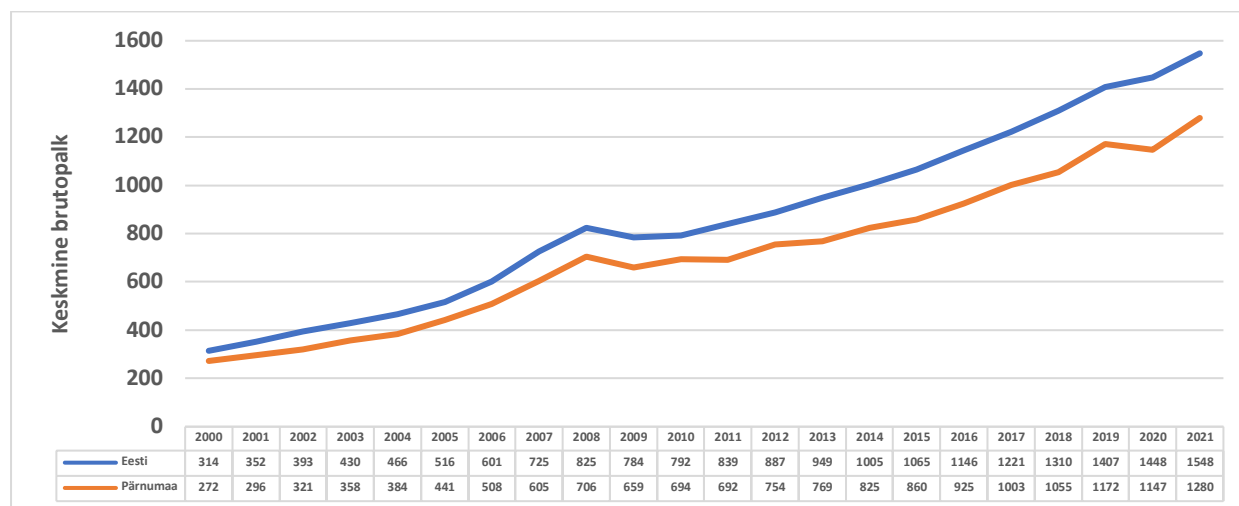
Eesti kontekstis ulatusliku territooriumi ja hõreda asustusega Pärnumaa paistab suure pindalaga kohalike omavalitsuste poolest: kolm valda (Lääneranna vald – 1362,72 km², Saarde vald – 1064,84 km² ja Põhja-Pärnumaa vald – 1010,61 km²) on samas suurusjärgus Hiiu maakonnaga, Pärnu linn on suurima territooriumiga (857,91 km²) linn Eestis. Eespool mainitud neljale kohaliku omavalitsusele järgnevad suurima rahvaarvuga maaomavalitsus – Tori vald (857,91 km²), Häädemeeste vald (494,36 km²) ja Kihnu vald (17,33 km²).

Pärnu maakonna asustustihedus on 16 inimest km² kohta. See näitaja jääb alla vastava Eesti keskmise näitaja (30). Eesti keskmist asustustihedust ületavad ainult rahvarohkeimate maakondade (Harjumaa, Ida-Virumaa, Tartumaa) näitajad, kõigi ülejäänud maakondade näitajad jäävad alla Eesti keskmise. Pärnumaa on oma näitajaga 5. kohal peale eespool nimetatud kolme suurimat ja Lääne-Virumaad, järgnevad Valgamaa ja Põlvamaa. Pärnumaa keskmise „ajab kõrgeks“ Eesti suuruselt kolmas maakonnakeskus – Pärnu linn. Tegelikult iseloomustavad maakonna

asustumustrit väga suured kontrastid. Definiitsiooni kohast asustamata maad oli eelmise (2011. a) rahvaloenduse ajal Eestis veidi üle 50% ja tollasel Pärnumaal veidi üle 64% maismaast. Ainult Ida-Virumaal oli veel suurem asustamata maa osakaal. Maakonnasisene rahvastiku asustustihedus (elanikku/km²) varieerub samuti kohalike omavalitsuste lõikes tugevalt: Pärnu linna 59,7-ga, maavaldades Kihnu 31,8 ja Tori 19,4. Hõredamalt on asustatud Häädemeeste (9,3), Põhja-Pärnumaa (8,0), eriti aga Saarde (4,1) ja Lääneranna (3,7).

Sotsiaalareng

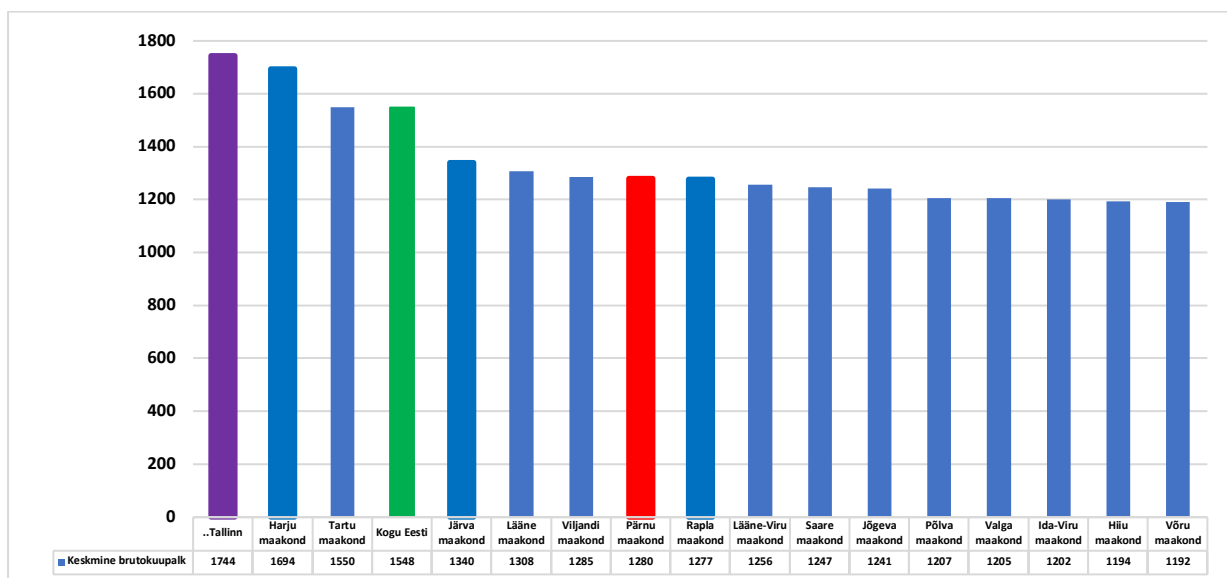
Maakonna elanike sissetulekud on 2000. aastatel kiiresti kasvanud: keskmine brutokuupalk peaaegu kahekordistus perioodil 2000-2008, siis tegi aga saabunud majanduskriis oma korrektiivid. Buumiaegne 2008. aasta palgatase ületati alles 2012. aastal, aasta hiljem kui Eestis keskmiselt. Maakonna elanike keskmine brutopalk on sarnaselt kõigile Eesti maakondadele, välja arvatud Harjumaa, jäänud pidevalt Eesti keskmisest ligi viiendiku võrra madalamaks, kusjuures teatud perioodidel on see vahe isegi kasvanud. Viimaste andmete (lühiajalise statistika) alusel (2022. aasta II kvartal) on Pärnu maakond brutopalka suuruse (83% Eesti keskmisest) poolest Eestis 4. kohal. Täpselt neli aastat oli maakond 2018. a II kvartali andmete põhjal Eestis 8. kohal, 81% Eesti keskmisest. Aastastatikat vaadeldes on aga pilt samaks jäänud: nii 2017. kui ka 2021. aasta andmete põhjal oli Pärnu maakonna keskmine brutopalk Eesti maakondade seas 6. kohal.

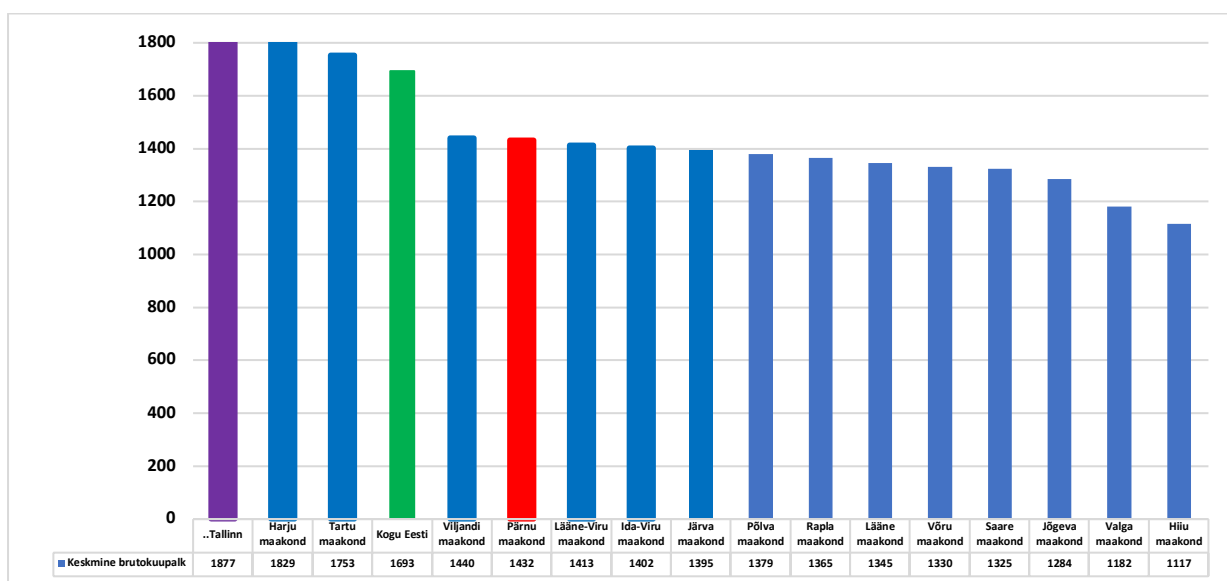
Joonis 18. Eesti ja Pärnu maakonna elanike keskmine brutokuupalk, 2000-2021, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

Keskmise brutopalka kasv ulatus seireperioodi (2017 vs 2021) – viimase nelja aasta võrdluses Eestis +327 ja Pärnu maakonnas +277 euron, jäädes endiselt veidi maha riigi keskmisest kasvust absoluutarvudes.

Joonis 19. Keskmine brutokuupalk maakondade (ja Tallinna) lõikes, 2021, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

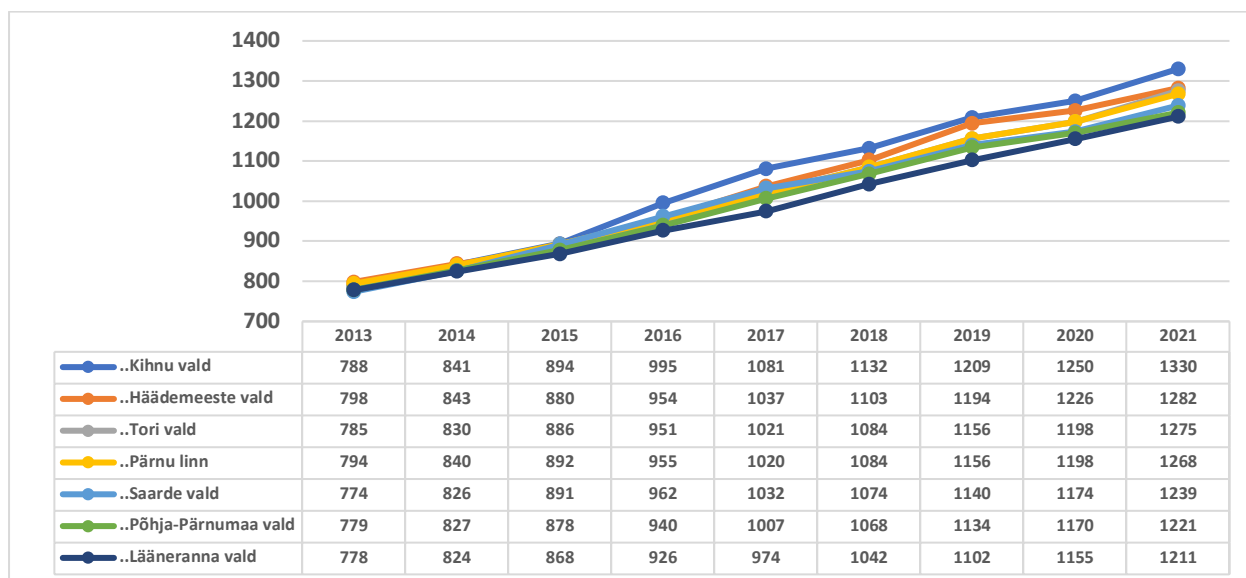

Joonis 20. Kiirstatistika: keskmine brutokuupalk maakondade (ja Tallinna) lõikes, II kvartal 2022, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

Viimase lühiajalise statistika, 2022. a II kvartali andmete järgi oli Pärnumaa keskmise brutokuupalga poolest maakondade arvestuses tõusnud 4. kohale peale Harju-, Tartu- ja Viljandimaad. Kahe viimase aasta 2. kvartali võrdluses kasvas brutopalk 166 euro võrra (Eesti keskmine +155 eurot), olles kasvu ulatuselt samuti 4. kohal 13,1%-ga peale Ida-Viru-, Põlva- ja Lääne-Virumaad. Eesti keskmine kasv oli 10,1%.

Soolises lõikes oli käesoleva aasta II kvartali andmetel maakonnas, aluseks täisajaga töötavate meeste ja naiste keskmine töötasu, meestel vastav näitaja 1451 ja naistel 1254 eurot, vahe 197 eurot. Selle vahe poolest kuulub Pärnumaa nõrkeskmiike hulka Eestis, üldiselt on suuremad kontrastid Põhja-Eestis. Kogu Eesti keskmised näitajad olid meeste puhul 1854 ja naistel 1517 eurot, vahe 337 eurot.

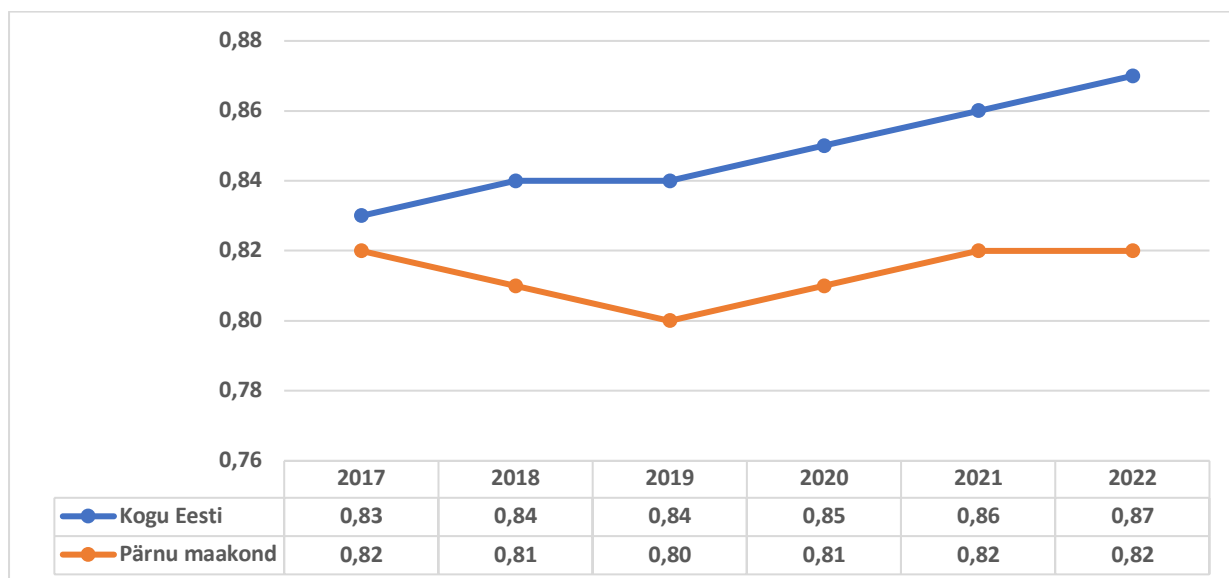

Joonis 21. *Palgatöötaja keskmine brutotulu Pärnumaa kohalike omavalitsuste lõikes, 2013-2021, eurodes. Allikas: Statistikaamet.*

Märkus: Pärnumaa kuulub koos Hiiumaa-, Järva- ja Viljandimaaga nende maakondade gruppi, kus 2021. aastal oli maakonnasisene kontrast kohalike omavalitsuste vahel (palgatöötaja keskmise brutotulu suuruse osas) kõige väiksem.

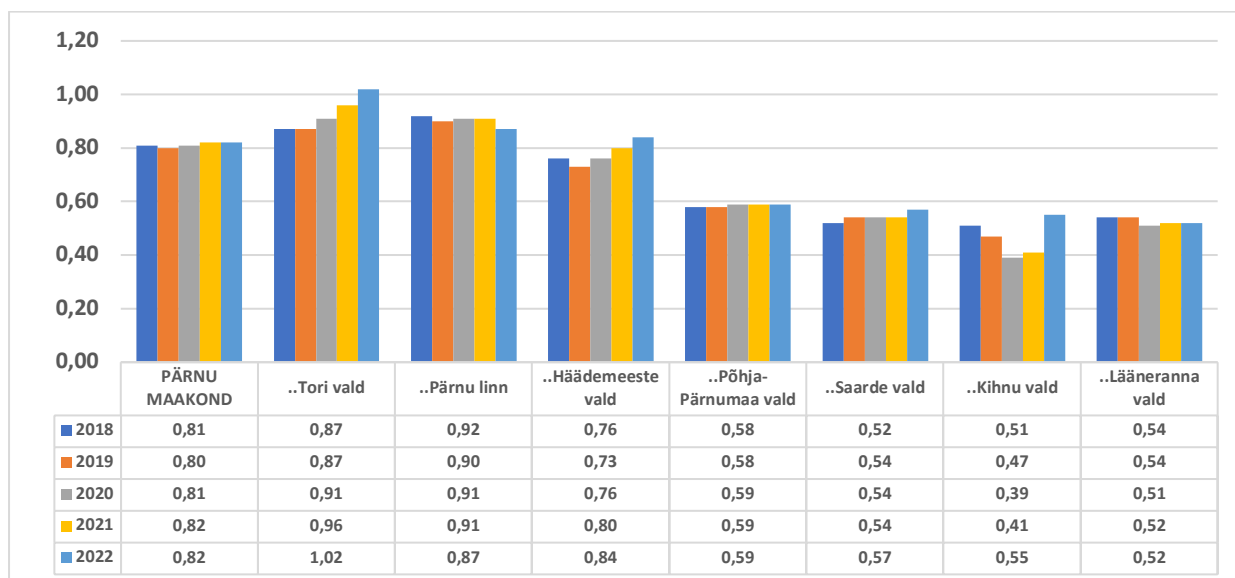
Eelmise rahvaloenduse (31.12.2011) andmetele tuginedes Statistikaameti poolt koostatud omaaegse toimepiirkondade uuringu tulemused näitasid, et Pärnumaa moodustab laias laastus omaette toimepiirkonna, kus elas sama suurusjärg inimesi kui tollases maakonnas. Võttes nüüd aluseks kolme andmebaasi (Töötamise register, Rahvastikuregister, Maksu- ja Tolliamet) värskemad andmed 2020. a oktoobrist on näha, et ka Pärnumaa puhul on nii maakonnasiseselt teises omavalitsuses kui ka teises maakonnas töötamise juures inimeste tööalase pendelrände põhimotivaatoriks võit palga suurus. Pärnu maakonnas oli tollal elu- ja töökoht samas omavalitsuses 25 086 inimesel: Pärnu linnas 18 374, Põhja-Pärnumaal 1962, Toris 1635, Läänerannas 1315, Saardes 841, Häädemeestel 824 ja Kihnus 135. Pärnumaal, kuid teise omavalitsusse käis tööl 7989 inimest: Torist 3172, Pärnu linnast 1539, Põhja-Pärnumaalt 1021, Häädemeestelt 956, Saardest 733, Läänerannast 421 ja Kihnust 147. Pärnumaalt kaugemale siirdus tööle kokku 7163 inimest: Pärnu linnast 3868, Läänerannast 665, Torist 872, Põhja-Pärnumaalt 807, Saardest 450, Häädemeestelt 408 ja Kihnust 93. Neist käis tööle Tallinna kokku 3878 inimest: Pärnu linnast 2247, Torist 453, Läänerannast 372, Põhja-Pärnumaalt 354, Häädemeestelt 228, Saardest 169 ja Kihnust 55. Tartusse käis tööle kokku 662 inimest: Pärnu linnast 357, Torist 81, Saardest 57, Põhja-Pärnumaalt 55, Häädemeestelt 38, Läänerannast 27 ja Kihnust 7. Eespool toodud arvudesse tuleb suhtuda teatud reservatsioonidega, sest arvesse tuleb võtta sealhulgas tööandjate registreerimiskohti.

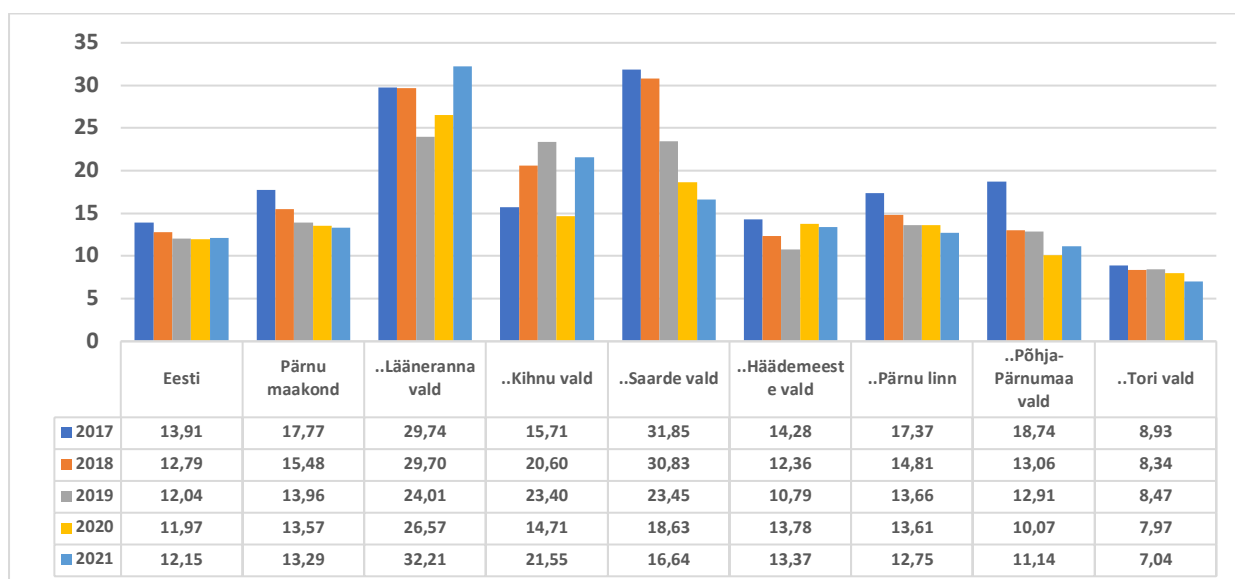
Joonis 22. Demograafiline tööturusurveindeks Eestis ja Pärnu maakonnas, 2017-2022. Allikas: Statistikaamet.

Demograafiline tööturusurveindeks väljendab eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5 kuni 14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55 kuni 64-aastased) suhet. Kui indeks ületab 1, siis peaks järgmisel dekaadil sisenema tööturule rohkem inimesi kui sealt vanaduse tõttu neid välja peaks langema.

„Laulva revolutsiooni“ ajal oli demograafiline tööturusurveindeks kogu Eestis 1,27 ja tollases Pärnu rajoonis 1,24. See näitaja jõudis riigis kriitilisele tasemele (alla 1,0) aastal 2005 (0,94), aga Pärnumaal juba 2003. aastal (0,99). Peale seda on jätkunud enamvähem paralleelne lauge langus, jõudes aastaks 2022 mõlemal pool tasemeni – kogu Eesti 0,87 ja Pärnumaa 0,82. Eestis jääb sel aastal (seisuga 01.01.2022) enamus maakondades see näitaja alla kriitilise piiri, v.a Tartumaa (1,11) ja Harjumaa (1,03). Pärnumaa jääb oma näitajaga (0,82) veidi alla Eesti keskmise (0,87), olles maakondade seas neljandal kohal peale Tartumaad, Harjumaad ja Raplamaad (0,89). Pärnu maakonnas on parimad näitajad maakonna keskel – parim Tori vallas (1,02), kriitilisemad aga äärevaldades: nt Lääneranna vallas kõigest 0,52.

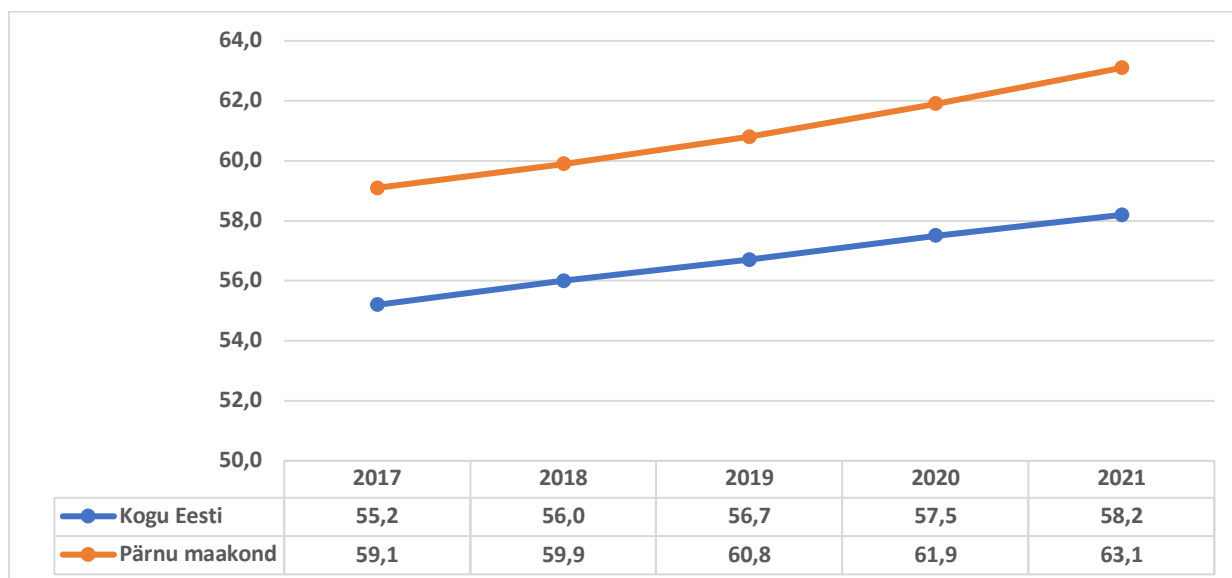
Joonis 23. Demograafiline tööturusurveindeks Pärnu maakonna kohalikes omavalitsustes seisuga 01.01.; 2018 – 2022. Allikas: Statistikaamet.

Joonis 24. Toetus toimetulekupiiri tagamiseks elaniku kohta kogu Eestis ja Pärnumaal ja maakonna kohalikes omavalitsustes 2017-2021, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Toimetulekutoetus on riigi abi puudusekannatajatele, mida maksab kohalik omavalitsus. Puuduse leevendamiseks kasutavad kohalikud omavalitsused vastavalt olukorrale nii sotsiaalteenuseid kui ka muud sotsiaalabi. Toimetulekutoetust makstakse siis, kui kõik muud vaesuse ja puuduse leevendamise abinõud ei ole olnud efektiivsed. Hõlmab toimetulekupiiri tagamise toetust ja täiendavat toetust.

Toimetulekupiiri tagamise toetus hõlmab lisatoetust toimetulekutoetuse saajale, kelle kõik pereliikmed on alaealised (15 eurot taotluse kohta).

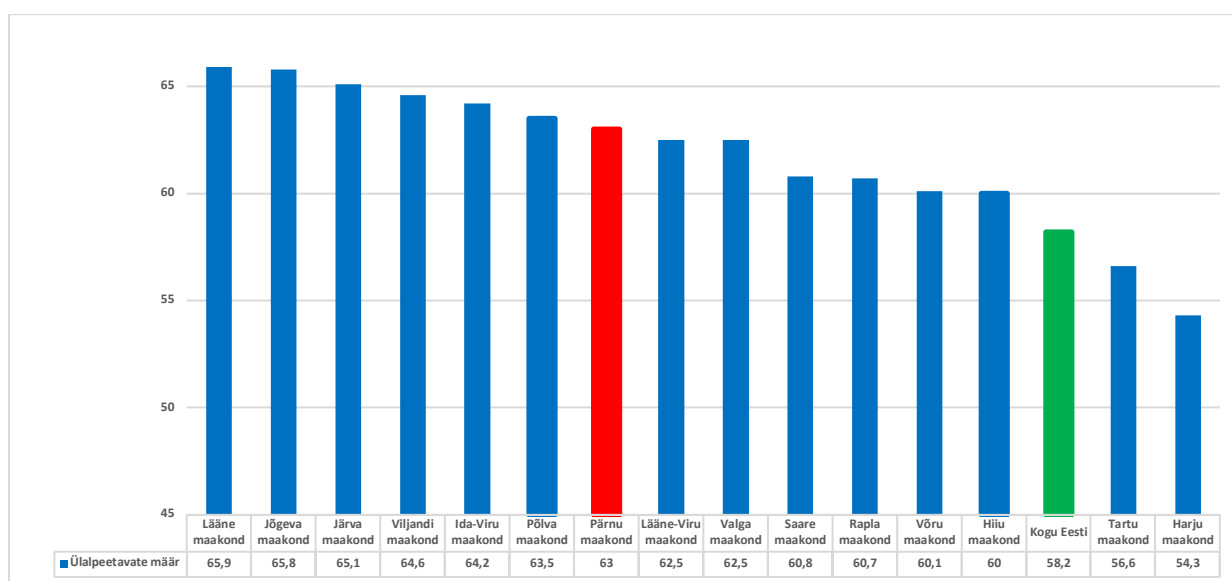

Joonis 25. Ülalpeetavate määr Eestis ja Pärnu maakonnas, 2017-2021. Allikas: Statistikaamet.

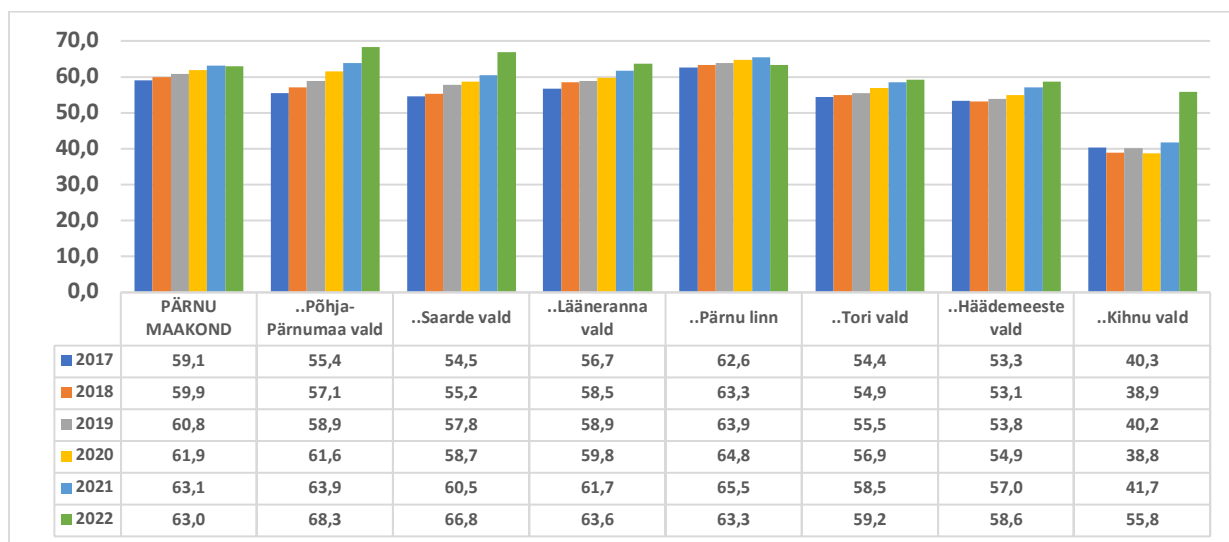
Märkus: Ülalpeetavate määr – mittetöealiste (0-14-aastased ja üle 65-aastased) elanike arv 100 tööealise (15-64-aastased) elaniku kohta.

Ülalpeetavate määr näitab mittetöealiste (0-14-aastased ja 65+) elanike arvu 100 tööealise (15-64-aastased) elaniku kohta. Pärnu maakonnas on see näitaja olnud kogu aeg Eesti keskmisest kõrgem: 1989. aastal Eestis 50,8% ja tollases Pärnu rajoonis 55,8%, aastal 2017 aga vastavalt 55,7% ja 59,2%.

Alljärgnevalt on välja toodud eraldi maakondade edetabel ülalpeetavate määra värskema seisuga. Kui 2018. a andmete põhjal oli Pärnumaal Eesti kõrgeim ülalpeetavate määr (60,0%), siis neli aastat hiljem oli maakond alles 7. kohal 63,5%-ga (Eesti keskmine 58,2%).

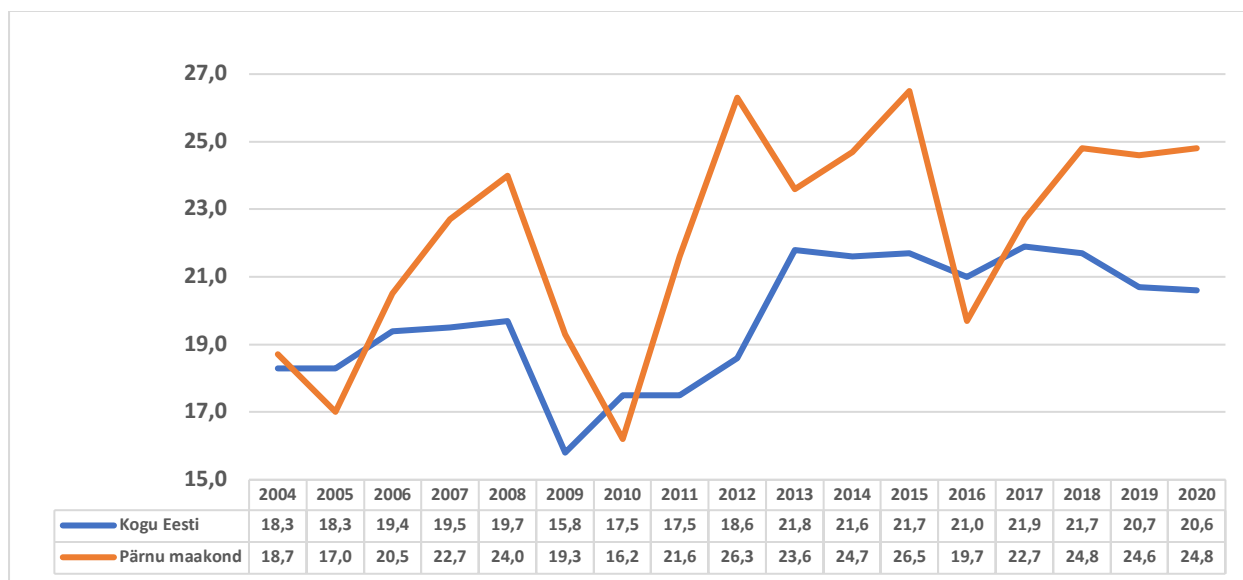

Joonis 26. Ülalpeetavate määr maakondade lõikes, 2022 (seis 01.01.), %. Allikas: Statistikaamet.

Joonis 27. Ülalpeetavate määr Pärnu maakonna kohalikes omavalitsustes, %, 2017-2022 (seis 01.01.). Allikas: Statistikaamet.

Üks ohumärke maakonna sotsiaalvaldkonda iseloomustavate näitajate hulgas on suhtelise vaesuse ja materiaalse ilmajätuse määraga seonduv. Aastal 2004 oli suhtelise vaesuse määr (protsent näitab isikute osakaalu, kelle ekvivalentnetosissetulek oli suhtelise vaesuse piirist madalam) Eestis keskmiselt 18,3%, Pärnumaal 18,7%, 2018 aga vastavalt 21,7% ja 24,8% ja viimaste andmete (2020. a) järgi vastavalt 20,6% Eestis ja 24,8% maakonnas. Joonisel on näha Pärnumaa trendi „suurem volatiilsus“.

Joonis 28. Suhtelise vaesuse määr Eestis ja Pärnu maakonnas 2004-2020, %. Allikas: Statistikaamet.

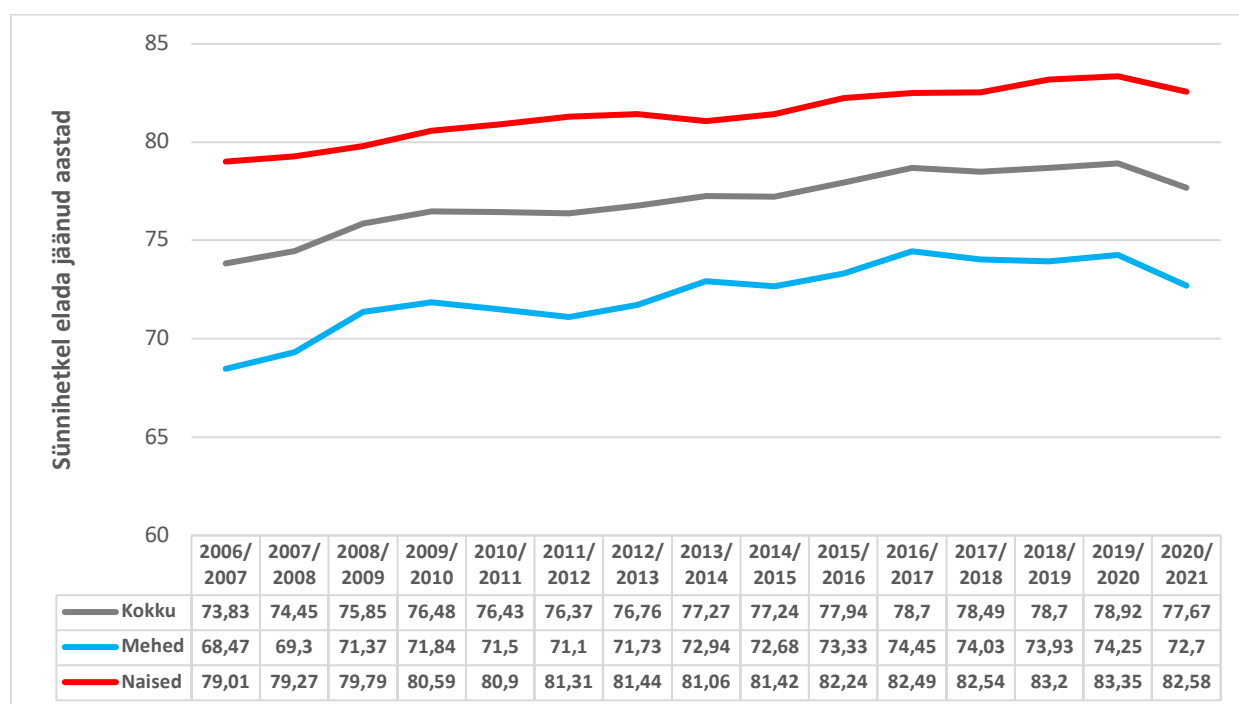
Ilmajätuse määr oli maakonnas 2021. aastal 4,8%, Eestis aga 4,9%.

Sotsiaalteenuseid osutavate asutuste võrk on mitmekesisem Pärnu linnas. Lisaks sotsiaalnõustamise keskustele asumites ja päevakeskustele on linnas veel kodutute varjupaigad, supiköögid, ohvri- ja pereabikeskused, lasteküla, rehabilitatsioonikeskus

ja töötute aktiviseerimiskeskus. Hoolekandetöösse on kaasatud mitmed usuorganisatsioonid.

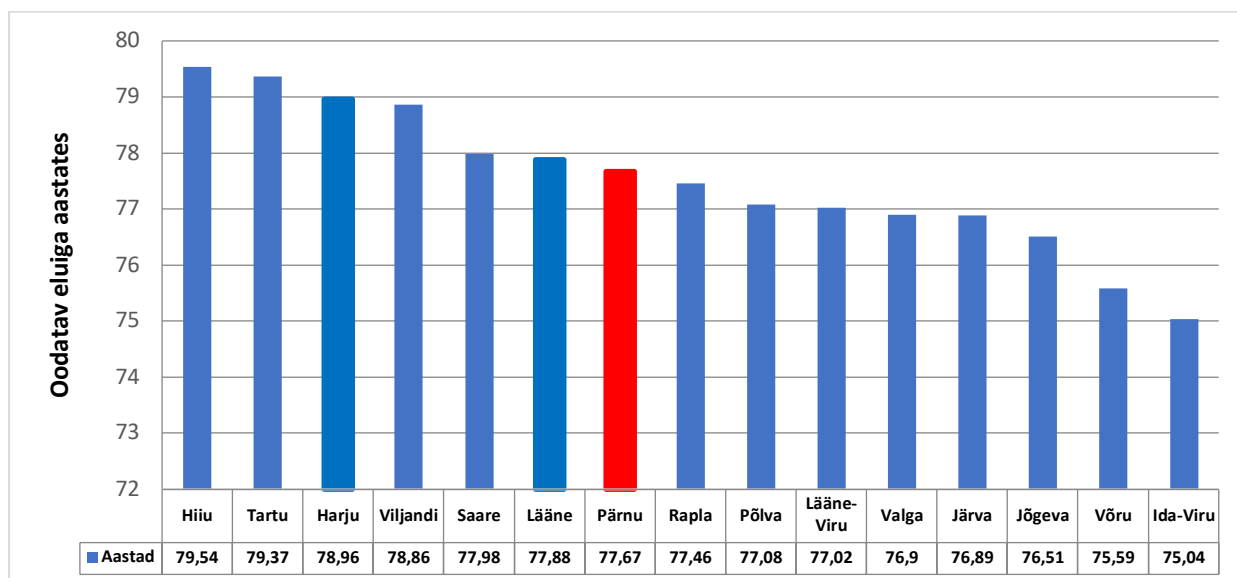
SA Pärnu Haigla on Pärnumaa ja osaliselt ka Lääne-, Saare- ja Hiiumaa elanikke teenindav keskhaigla, mis osutab ööpäevaringset ambulatoorset ja statsionaarset eriarstiabi. Lisaks teenindab haigla Pärnut külastavaid sise- ja välisturiste, kelle arv suveperioodil ületab 300 000. Lõpule on viidud kahe terviselinnaku rajamine, kus aktiivravi on koondatud Ristiku tn piirkonda ning hooldus- ja õendusteenused Ravi tn 2 kinnistule. Seireperioodil rajati Ristiku tänavale esmatasandi tervisekeskus, mis koondab kokku perearstid, pereõed, füsioterapeudid, koduõendus- ning sotsiaalteenused. Pärnu maakonnas oli 2020. a 52 perearsti nimistut (keskmise suurusega 1678 inimest).

Mõned väga olulised rahvatervise näitajad on Pärnu maakonnas paremad kui Eesti keskmine, kuid tõsist muret teeb taandareng kahe väga tähtsa näitaja osas, eriti meeste puhul. Keskmine eluiga: Pärnumaa on nüüd 7. kohal (langedes koha võrra võrreldes aastatagusega), ületades veidi Eesti keskmist (77,2 eluaastat, aasta varem 78,76; Pärnumaal 77,67, aasta varem 78,92). Soolises lõikes on meeste näitaja (maakonnas 72,70; aasta varem 74,25) Eestis (keskmine 72,8) nüüd 11 (aasta varem 7. kohal). Naiste keskmise eluea poolest on Pärnumaa 82,58 (aasta varem 83,35) Eestis (keskmine 81,4, aasta varem 82,77) 5. (aasta varem sama tase) kohal.

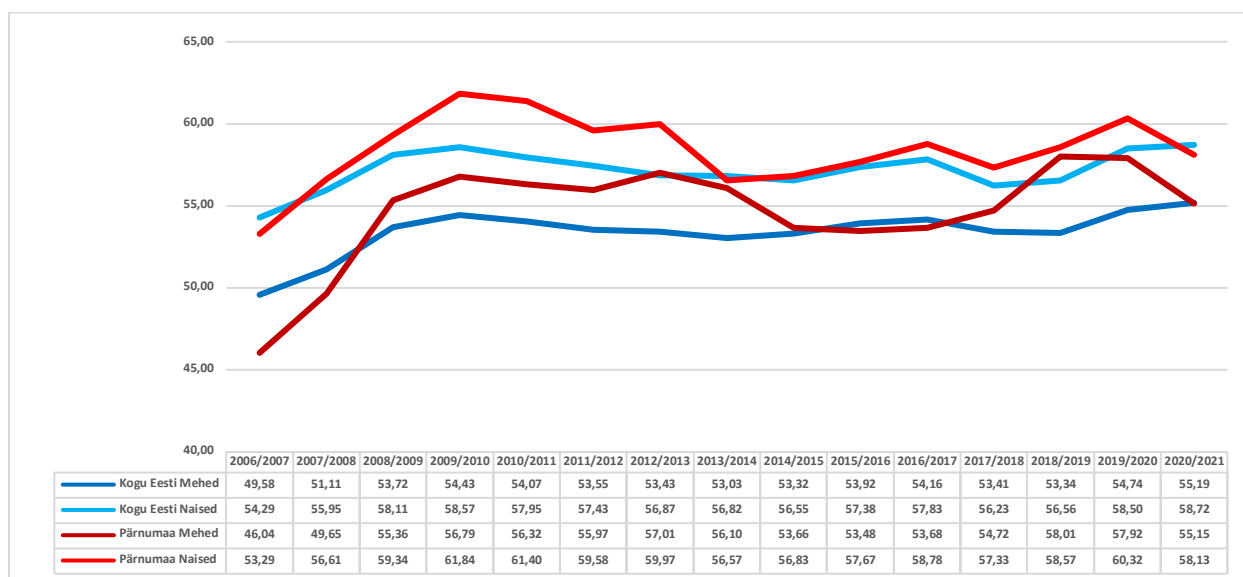
Joonis 29. Sünnihetkel elada jäänud aastad ehk keskmine eluiga Pärnu maakonnas ajavahemikus 2006/2007 - 2020/2021. Allikas: Statistikaamet.

Joonis 30. Oodatav eluiga sünnimomendil (vanus, milleni vastsündinu tõenäoliselt elab) ehk keskmine eluiga Eesti maakondade lõikes 2020/2021. Allikas: Statistikaamet.

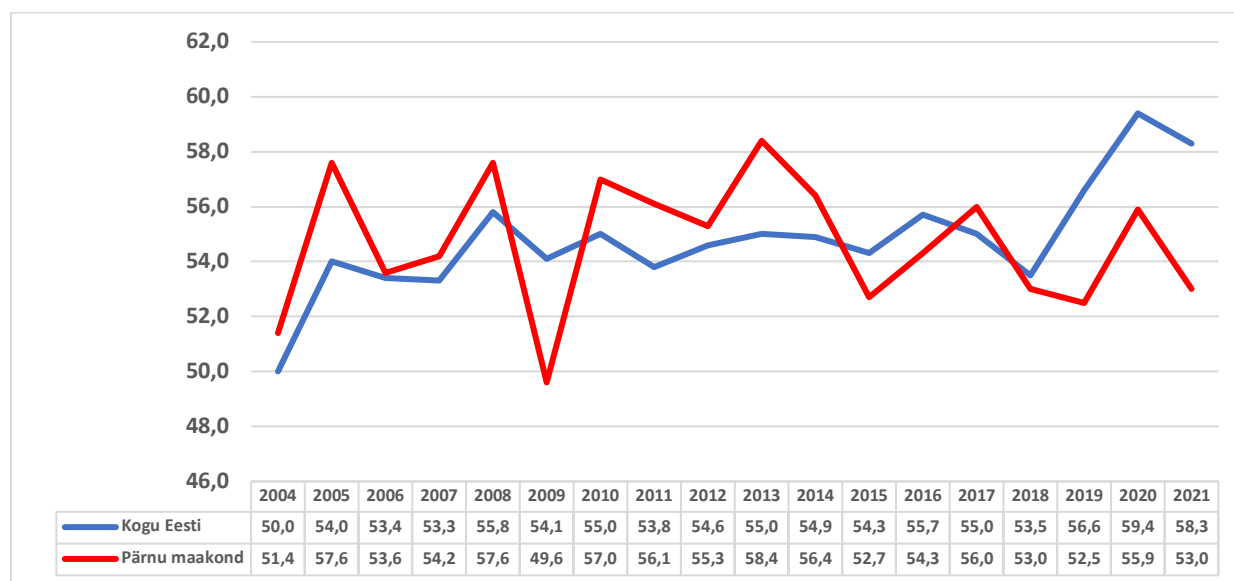
Rahvatervise samuti väga tähtis indikaator on „tervena elada jäänud aastad (sünnimomendil)“. Selle näitaja poolest on maakond 56,67 (aasta varem 59,08) eluaastaga Eestis (keskmine 56,97; aasta varem 56,64) 8. (aasta varem 4.) kohal. Soolises lõikes on meeste näitaja (maakonnas 55,15; aasta varem 57,92) Eestis (keskmine 55,19, aasta varem 54,74) 6. (aasta varem 2. kohal). Naiste tervena elada jäänud aastate näitaja on Pärnumaal 58,13 (aasta varem 60,32) ja Eestis 58,72 (aasta varem 58,50) 9. (aasta varem 6.) kohal.

Joonis 31. Tervena elada jäänud aastad (sünnimomendil) Eestis ja Pärnu maakonnas 2006/2007 – 2020/2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Tervena elada jäänud aastad – keskmine aastate arv, mida inimene tõenäoliselt elab igapäevategevuste piiranguteta, kui suremus ja rahvastiku tervise näitajad jääksid samaks.

Murettekitavaks oli varasem trend, et Pärnumaa elanike tervislik seisund elanike enesehinnangute alusel oli viimastel aastatel veidi kahanenud: 50 protsenti maakonna elanikest (vanuses 16+) hindas 2009. aastal (51% 2004. aastal) enda tervist heaks või väga heaks. 2013. aastaks oli trend muutunud positiivseks, sest vastavad näitajad olid Pärnumaal 58% ja Eestis 55%, 2017. aastal vastavalt 56% ja 55%. Kahjuks on aga viimased neli aastat Pärnumaa elanikud taas oma terviseseisundile hinnangu andmisel skeptilisemad Eesti keskmisest. Nii oli 2021. aastal eespool käsitletud näitaja Eestis 58% ja Pärnumaal 53%.

Joonis 32. Elanikkonna üldtervislik seisund: 16-74-aastaste hinnang oma terviseseisundile - heaks või väga heaks hinnanud inimeste osatähtsus, 2004-2021, %. Allikas: Statistikaamet.

Rahvatervise valdkonnas on uuringute ja statistika põhjal Eesti ja Pärnumaa inimeste tervislik seisund võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega elanikega nõrk. Seda näitavad madal keskmine eluiga, haigestumiste ja haiguspäevade arvukus, ajateenistusse astuvate noormeeste vilets füüsiline seisund ja muud tervisenäitajad.

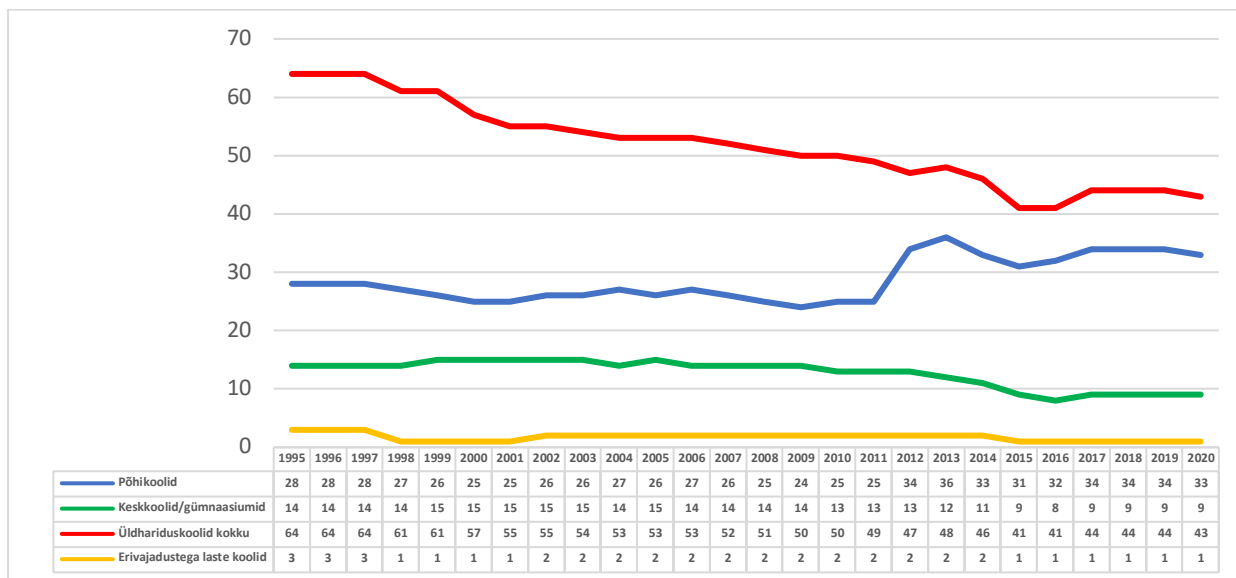
Spordi valdkonnas tuleb märkida, et kuigi Pärnumaal on arvukalt tugevaid ja hästi ülesehitatud klubisid, on märkimisväärselt ka madala kestlikkusega organisatsioonid, millest paljud on vaid mõne liikmeka klubid ega sisuliselt tegutse. Probleemi saab üldistada väheste (spordi)juhtimisalaste teadmistega, seejuures on üheks akuutsemaks finantsjuhtimise alase hariduse puudumine. EL kaasrahastamisel on spordiobjektide kvaliteet ja tehniline varustatus märkimisväärselt paranenud ning seetõttu hindavad ka omavalitsused valdkonna olukorda pigem heaks. Heaks võib pidada Pärnumaal harrastatavate alade kindlustatust spordibaasidega. Enamikul koolidel on võimla ja staadion. Ära on kasutatud looduslikud tingimused, on baasid sõudmise, purjetamise, suusatamise harrastamiseks. Maakonnas prioriteetne Jõulumäe tervisespordikeskus pakub võimalusi väga erinevate spordialade harrastamiseks (suusarajad, matkarajad, rulluisurajad), pideva arendustegevuse tulemusena on Jõulumäele loodud tingimused rahvusvaheliste võistluste läbiviimiseks. Pärnumaale on puhkepiirkonnale omaselt viimastel aastatel rajatud golfväljakuid, ratsaspordibaase, matkaradu. Aktiivse tegevuse poolest võib eriti esile

tõsta mõlemat rahvusparki – Soomaad ja Matsalut, kus rabadesse, soodesse ja lammi- ja rannaniitudele on ehitatud vaatlustorne, matkaradu, pakutakse kanuumatku jms. Viimase aastakümne üheks suurimaks investeeringuks on olnud moto- ja autospordi arendamise keskusena Audru osavallas asuv ringrada Porsche Ring.

Vaatamata looduslikule rikkusele, on merd ja randa aktiivseks tegevuseks siiani kasutatud suhteliselt tagasihoidlikult. Tänu tihedale jõestikule saavad külastajad, kohalikud elanikud ja turistid sõita kanuu ja paadiga, kalastada ning ujuda. Võimalusi oma harrastusega tegelemiseks on ratsutamishuvilistel. Eriti pikkade traditsioonidega on Tori hobusekasvatus, kuid ratsatalle asub maakonna teisteski paikades. Populaarsust on kogunud golfirajad maakonnakeskuse lähinaabruses - Audru lähedal (White Beach Golf) ja Reiu külas Häädemeeste vallas (Pärnu Bay Golf Links).

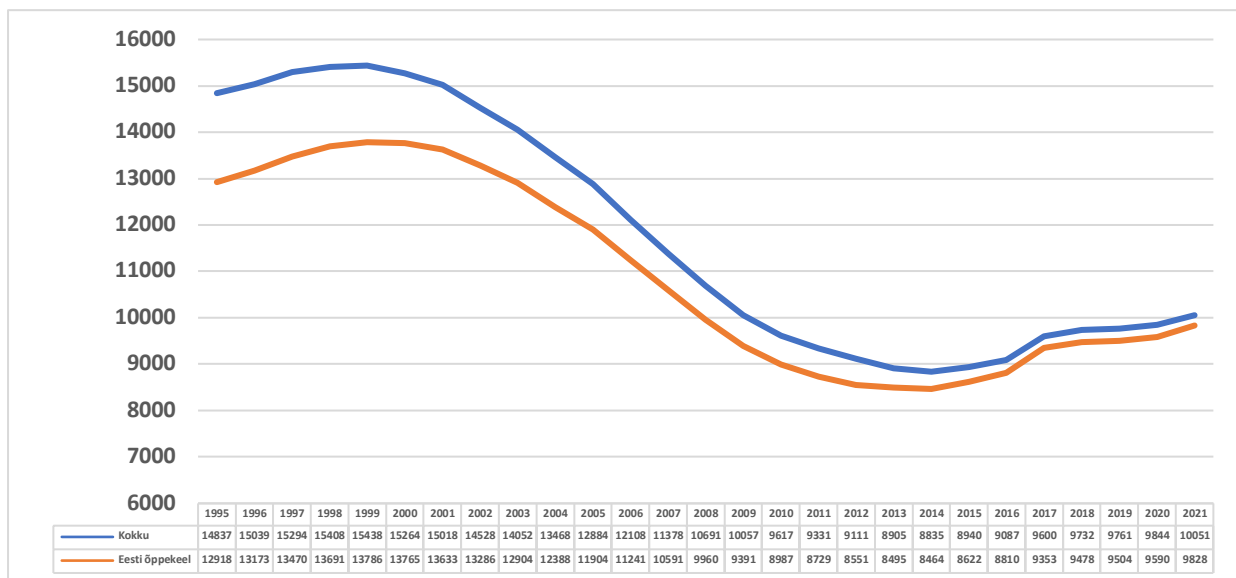
Pärnumaa spordi tugevust näitavad selle väga pikaajalised traditsioonid ning see, et igas kohalikus omavalitsusüksuses on eestvedajaid-aktiviste, kes hoiavad elus aastaid kestnud võistlussarju või panevad aluse hoopis uutele. Peamised nõrkused on kvalifitseeritud treenerite puudus ning nende vähene motiveeritus tulenevalt madalast palgast. Kuid seegi, et mõnegi alaga tegelemise välistab ala harrastamiseks vajaliku kaasaegse spordibaasi puudumine, spordihoonete ja -rajatiste vähesus ja nende vananenud seisukord, elanike passiivsus, aja ja rahaliste ressursside vähesus. Rõõmustav on märkida esindusliku keskstaadioni – Pärnu Rannastaadioni valmimist. Rääma sõudebaasi kauaoodatus ehitus on toimunud.

Maakonnas on 49 koolieelset lasteasutust ja 43 üldhariduskooli, sealhulgas 33 põhikooli ja 9 gümnaasiumi. Maakonna üldhariduskoolide arv näitab langustrendi, seda eriti viimases kooliastmes. Gümnaasiumiharidust antakse lisaks Pärnule veel kuues keskses: Häädemeestel, Kilingi-Nõmmel, Sindis, Tõstamaal ja Vändras ning Lihulas. Tagamaa suurust, kaugust maakonnakeskusest ja õpilaste arvu silmas pidades on maapiirkonna gümnaasiumidest kestlikumad Kilingi-Nõmme ja Vändra ning Lihula. Väga oluline samm oli eelmisel aastakümnel läbi viidud Pärnu linna koolivõrgu reform, mille raames rajati Koidula gümnaasiumi baasil riigigümnaasium. Maakonnas on üks riigikool, kus õpitakse lihtsustatud (abiõppe) ja toimetulekuõppe riikliku õppekava alusel. Õpilastel on võimalik jätkata õpinguid Pärnu Toimetulekukoolis ning kodukoha koolides.

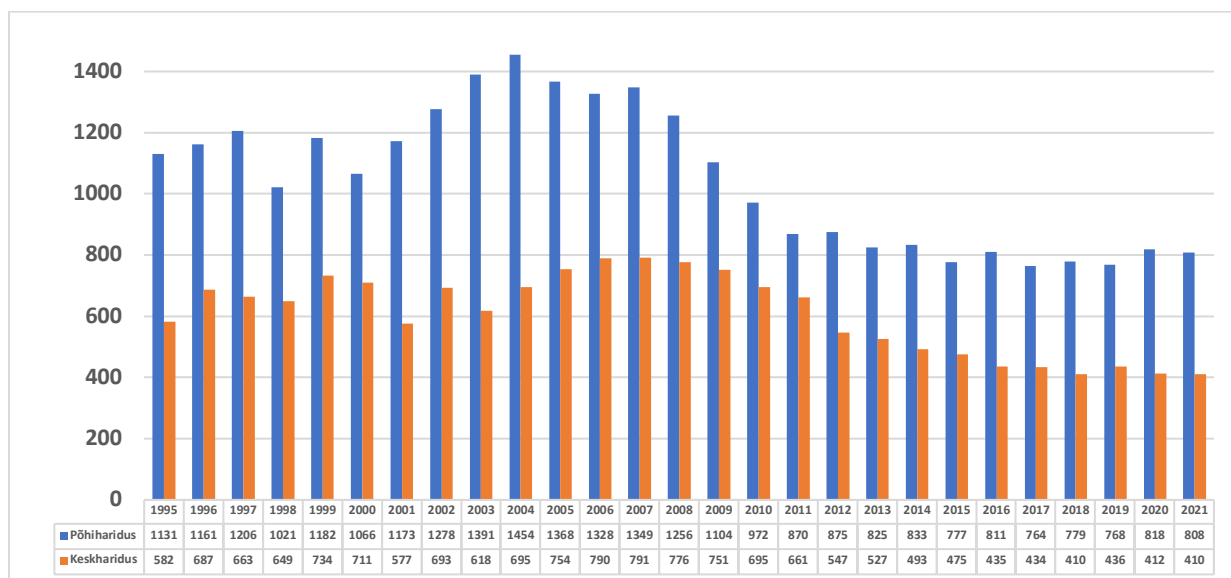

Joonis 33. Üldhariduse päevaõppekoolid Pärnu maakonnas, 1995-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Päevaõpe – õppevorm, mille puhul toimub õppetöö päevasel ajal ja täiskoormusega. Üldhariduskool – üldhariduslikku õpet võimaldav õppeasutus - ei hõlma täiskasvanute gümnaasiumeid.

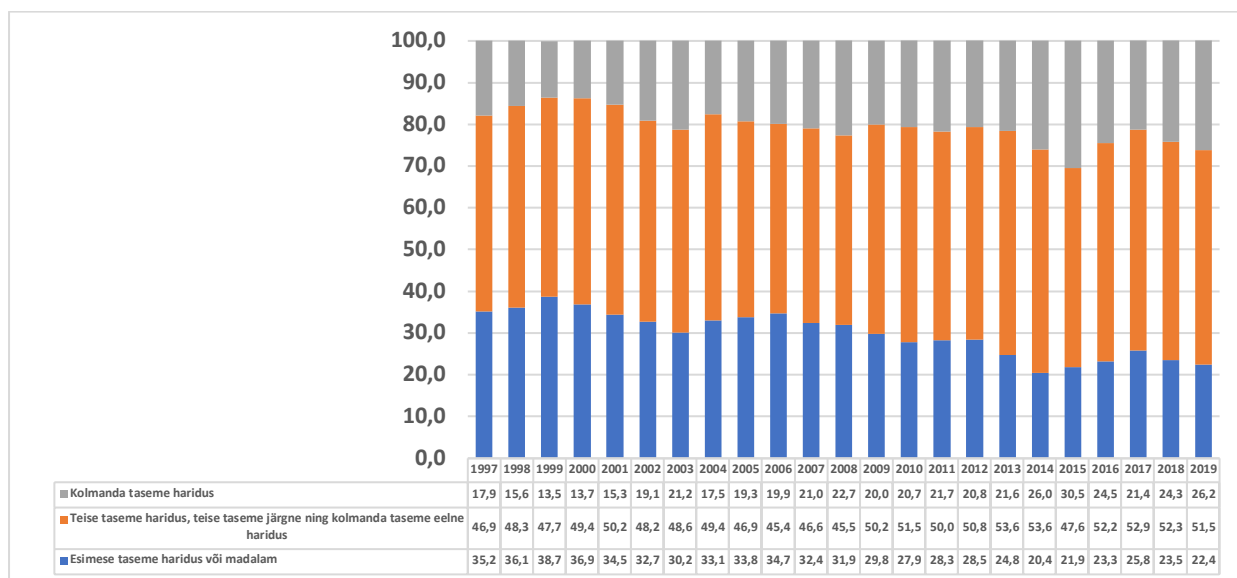
Joonis 34. Üldhariduskoolide statsionaarõppe õpilased (sh eesti õppekeelega klassides) Pärnu maakonnas, 1995-2021. Allikas: Statistikaamet.

Joonis 35. Üldhariduse päevaõppekoolide lõpetanud Pärnu maakonnas, 1995-2021. Allikas: Statistikaamet.

Valdav osa huvikoole on koondunud Pärnu linna. Õpilaste huvitegevust korraldatakse ka üldhariduskoolide ning noortekeskuste juures. Probleemiks on poistele suunatud huviringide vähesus, seda eriti tehnoloogia valdkonnas.

Kutseharidussüsteemis jätkavate põhikoolilõpetajate arv on püsinud võrdlemisi stabiilne. Pärnumaal on kolm tasemeõpet andvat kutseõppeasutust: Pärnumaa Kutsehariduskeskus ja Pärnu Saksa tehnoloogiakool Pärnu linnas ning Sisekaitseakadeemial Paikuse õppekeskus. Pärnumaa Kutsehariduskeskuses on rajatud modernne õppekompleks, mis on loonud tingimused kaasaegsete kutseoskustega rahvusvahelisel tööturul konkurentsivõimeliste töötajate koolitamiseks. Kooli õppuritest moodustavad valdava osa Pärnumaa noored. Pärnumaa Kutsehariduskeskuse täiskasvanute koolituse osakond on riigi suuremaid täiskasvanute tööalase koolituse pakkujaid. Pärnu Saksa tehnoloogiakool on Saksamaa Liitvabariigi sihtasutuse Bildung und Handwerk koolitusasutuse, Königs-Wusterhauseni tehnoloogia- ja kutsehariduskeskuse poolt Pärnusse rajatud erakutseõppeasutus, mille eesmärgiks on anda kaasaegset tasemeharidust.

Joonis 36. 15-74-aastaste haridustase Pärnu maakonnas, 1997-2019, %. Allikas: Statistikaamet.

Maakonna kõrghariduse lipulaevaks on Tartu Ülikooli Pärnu kolledž (TÜPK). TÜPK on Tartu ülikooli koosseisu kuuluv akadeemiline õppe-, teadus- ja arendusasutus, kus hetkel õpib 664 üliõpilast. Pärnu kolledži eesmärk on anda üliõpilastele rahvusvaheliselt tunnustatud rakenduskõrgharidust ja kraadiõpet. Pärnu kolledž kuulub Tartu Ülikooli sotsiaalteaduste valdkonda, võimaldades üliõpilastel saada laiapõhjalised teadmised läbi tiheda koostöö majanduse, ühiskonnateaduste, psühholoogia ja mitmete teiste erialade õppejõudude ja üliõpilastega. Kolledžis on võimalik rakenduskõrghariduse õppekavade raames õppida päevaõppes ettevõtlust ja projektijuhtimist ning turismi- ja hotelliettevõtlust; sessioonõppes ettevõtlust ja projektijuhtimist, turismi- ja hotelliettevõtlust ning sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni korraldust. Magistriõppes on aga võimalik omandada päevaõppes heaolu- ja spaateenuste disaini (inglisekeelne õppekava) ja sessioonõppes teenuste disaini ja juhtimist.

Positiivse märgina on SA Pärnu Haigla alustanud koostöös Tallinna õppeasutustega õendusõpet.

Võrreldes Eesti keskmisega iseloomustab maakonda elanikkonda madalam haridustase. RETK-i ühe seiremõõdiku „eri- või kutseharidusega täiskasvanute (25-64) osatähtsus (%) 2021. a andmetel on alla Eesti keskmise (70%): Pärnumaal 65%, mis jääb ka alla NUTS 3 Lääne-Eesti regiooni näitajale (67%. Tagasihoidlik on ka elanike enesetäiendamise aktiivsus.

Pärnumaa on hea mainega jätkusuutlik piirkond kultuuriliseks eneseteostamiseks, töötamiseks ja vaba aja väärtuslikuks veetmiseks. Maakonnas on välja kujunenud kultuuriasutuste võrk: kohalike omavalitsuste hallatavad rahva- ja kultuurimajad, külakeskused, linnaosade keskused, raamatukogud, Pärnus töötavad professionaalsete kultuurikollektiividena teater Endla ja Pärnu Linnaorkester.

Maakonda iseloomustavad pikaajaliste traditsioonidega kultuurisündmused (rüla- ja rihelkonnapäevad, muusika- ja folkloorifestivalid, laulu- ja tantsupeod, maakondlikud konkursid). Pärnus toimuvad erilised muusikafestivalid on viimastel aastatel

laienenud ka maakonna kirikutesse ja kontserdisaalidesse, erinevad teatritrupid on suvehooaegadel andnud etendusi üle maakonna. Suurem osa maakonnas toimuvaid üritusi nagu külapäevad, laadad ja laulupeod on kohaliku iseloomuga, kuid pakuvad oma autentsusega kahtlemata huvi ka kaugemalt külalistele. Turiste ja külastajaid meelitab maakonna rikkalik ajaloo pärand, sealhulgas ka Pulli, vanim teadaolev inimasustus Eestis, kuid ka Pärnu - Eesti Vabariigi sünnilinn. Kokkuvõtteks, maakonna kultuurimaastik ja –kalender on väga mitmekesine, pakudes laia valikut igale maitsele ja eale alates kõrgekultuurist (nt Pärnu Muusikafestival (sh Järvi akadeemia)) kuni massikultuuri üritusteni.

Pärnu maakonnas võib leida märke muinas- (Soontagana, Mädara ja Vatla maalinn) kui ka keskajast (Lihula ja Virtsu linnus), külastada mõisasüdamete ümber kujunenud külakeskusi ja jälgida arhitektuurimälestiste toel Pärnu ja ka Lihula linnalist arengut.

Kirikute mitmekesisus ulatub keskaegsetest kirikutest (eriti maakonna loodeosas) ja 18. sajandi barokkkirikutest ning 19. sajandil ehitatud apostliku õigeusu kirikutest kaasaegsete usuhooneteni (Agape keskus Pärnus).

Etnograafiliselt ainulaadsel folktraditsioonidega Kihnu saarel on säilinud muistne elustiil, rahvarõivad ja pärimused. Kihnu pärimuskultuur kuulub UNESCO suulise ja vaimse pärandi maailmanimekirja. Kihnu folkloori, käsitöö ja kombestiku kaitseks on loodud sihtasutused Kihnu Kultuuriruum ja Kihnu Kultuuri Instituut. 2021. aastal lisandus samasugune UNESCO tunnustus ka haabja ehitamise traditsioonile Soomaal. UNESCO-ga seondvalt tuleb märkida ideed esitada Pärnu kuurordiruum UNESCO maailmapärandi nimekirja, Eestist kuuluvad sinna hetkel Tallinna vanalinn ja Struve kaarega seotud mälestised.

Eestis on pärandiregioonidena (Pärnu maakonna territooriumi silmas pidades) esile toodud Pärnu, Põhja-Pärnumaa, Soomaa, Litemaa, Kihnu ja Tõstamaa. Maakonna loodeosas on määratletud osana Läänemaa kultuuri piirkonnast, kus on eraldi välja toodud Matsalu. Pärnumaa ragonurk on osa Mulgimaa kultuuri piirkonnast. Pärandiregioonide eristamisel on silmas peetud, et need ei oleks liiga suured ja võimalust vajaduse korral käsitleda neid üksteisega kombineeritavate moodulitena.

Maakonnas tegutses 15 muuseumi 2017. aastal ja 17 muuseumi 2021. aastal. Neist tuntuimad on Pärnu muuseum, Pärnu Uue Kunsti muuseum ja C. R. Jakobsoni talumuuseum Kurgjal.

Veel loetletakse maakonna kultuurielu oluliste tugevustena järgmist: kodanikualgatusel põhinev aktiivne kultuurikorralduslik tegevus (Pärnumaa rahvakultuuri keskseltsi tegevus, külaliikumine, festivale ja kultuurisündmusi korraldavad ühendused); erinevate sektorite (riiklik-, munitsipaal- ja kolmas sektor) ning kultuuriseltside ja –ühenduste aktiivne koostöö; kultuurikorralduslikult tugev ning mitmekesiseid võimalusi pakuv maakonnakeskus (Pärnu linn); professionaalsed loovisikud ja pedagoogid; muusikakoolid, kunstikool ning laste- ja noorte huvikoolid ning nende hea tase; töökohad professionaalsetele loovisikutele; kunstigaleriid ja luuleklubid; suurepäraseid kontserdipaigad (Pärnu kontserdimaja, Pärnu raekoja saal, mitmed kirikud, nt Tori, Tahkuranna, Mihkli jne); kaasaegne

raamatukogude võrgustik ja keskraamatukogu uus hoone. Kindlasti tuleb märkida loovlinnaku(te) ja kultuurikobara teket Pärnus.

Kultuurivaldkonna olulisemate probleemide ja nõrkuste hulgas loetletakse spetsialistide (kultuuritöötajad, huvikoolide pedagoogid, projektijuhid jt) vananemist, noorte vähest huvi kultuuritegevuse vastu; missioonitundega ja motiveeritud kultuurijuhtide vähesust; väheseid oskusi majandustegevuseks; mainekujunduse alatahtsustamist ja oskamatus korraldada sellealast tegevust; kultuurikorralduse (täiend-)koolituse süsteemitust ja koolitusrahade nappust; materiaalse baasi aeglast arengut; kultuuritarbimise sotsiaalset kihistumist; kinode väikest arvu ja nende ebaühtlast territoriaalset paiknemist ning pakutava filmiprogrammi üheülbalisust; ainulaadsete kultuuritraditsioonide hoidmiseks ja kaitseks vajamineva püsiasustuse hääbumist, selliste piirkondade püsielanike raskusi töö leidmisel ning toimetulekus.

Professionaalsete kultuurisündmuste korraldajad on jagunenud maakonnas hajusalt – liialt on koondunud Pärnu linna või selle ümbrusesse. Omavalitsused on kultuurielu mitmes vallas avalikust sektorist kolmandasse sektorisse viinud, projektipõhine rahastus aga ei pruugi tagada järjepidevust ja arengut. Viimasel ajal on kultuuripildile tõusnud subkultuursete sündmuste korraldajate ja nautijate tõusev hulk, kahjuks puudub Pärnumaal aga selle žanri arenguks vajalik taristu.

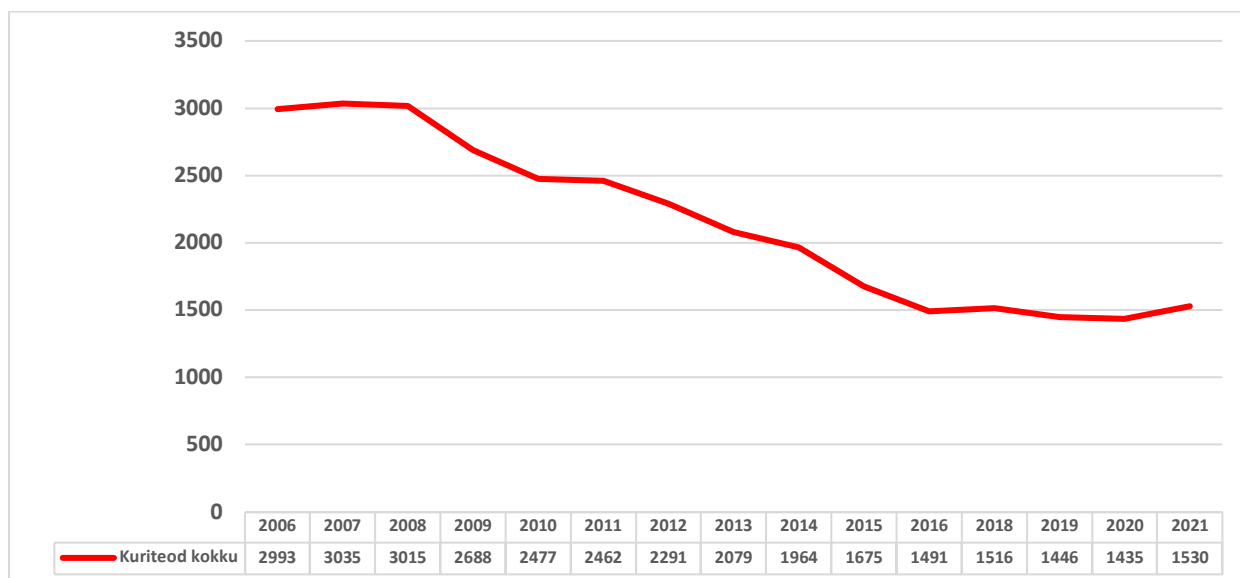
Mittetulundusühingud jagunevad mitmete eluvaldkondade vahel. Kodanikualgatusliikre ühendusi, mille eesmärk on seotud avaliku huviga sh ühiskondlike probleemide lahendamiseks on ligi 40% ja 10% on neid, kelle eesmärk on tegutseda ainult oma liikmete või siis väga kitsa sihtrühma huvides nn erialaliidud. Suurteks probleemideks on eestvedajate väsimus ja liialt põhjendamatud ootused EL rahastuse kaudu toetuse saamisele. Sihtasutuste arv on aastate lõikes stabiilne, kuid siinkohalt saab märkida, et nende puhul on enamalt jaolt avaliku sektori enda poolt asutatud sihtasutusega, mis täidavad avaliku sektori ülesandeid.

Ülemaakonnalist ühistegevust edendavad ja kodanikualgatusi koordineerivad maaelu ja külaarenduse valdkonnas Pärnumaa Kodukant, vaimse kultuuripärandi säilitamisega tegeleb Pärnumaa Rahvakultuuri Kesksektorselts ja erivajadustega inimeste huvikaitset teostab Pärnumaa Puuetega Inimeste Koda. Vabatahtliku tegevuse arendamiseks on maakonda loodud Pärnumaa Vabatahtliku Tegevuse Keskus.

Maakonna territooriumil tegutsevad (MTÜ-dena) viis EL Leader-programmi tegevusrühma: Pärnu Lahe Partnerluskogu, Rohelise Jõealade Koostöökogu, Kodukant Läänemaa ning Liivi Lahe Kalanduskogu ja Läänemaa Rannakalanduse Selts. Praegu tegelevad tegevusrühmad strateegiate koostamiseks järgmiseks rahastusperioodiks (2023-2027).

Sotsiaalse turvalisuse osas tuleb märkida, et maakonnas on registreeritud kuritegevusi 10 000 inimese kohta vähem kui Eestis keskmiselt. Kuritegevuse tase on viimastel aastatel stabiliseerunud 1500 juhtumi ümber. Eesti kontekstis ei ole peamiseks probleemiks niisiis mitte kuritegevuse kõrge tase, vaid hoopis meedias kajastust leidnud juhtumitel (pidutsevate noorteseltskondade käitumine) põhinev arvamus, nagu poleks maakonnakeskus turvaline.

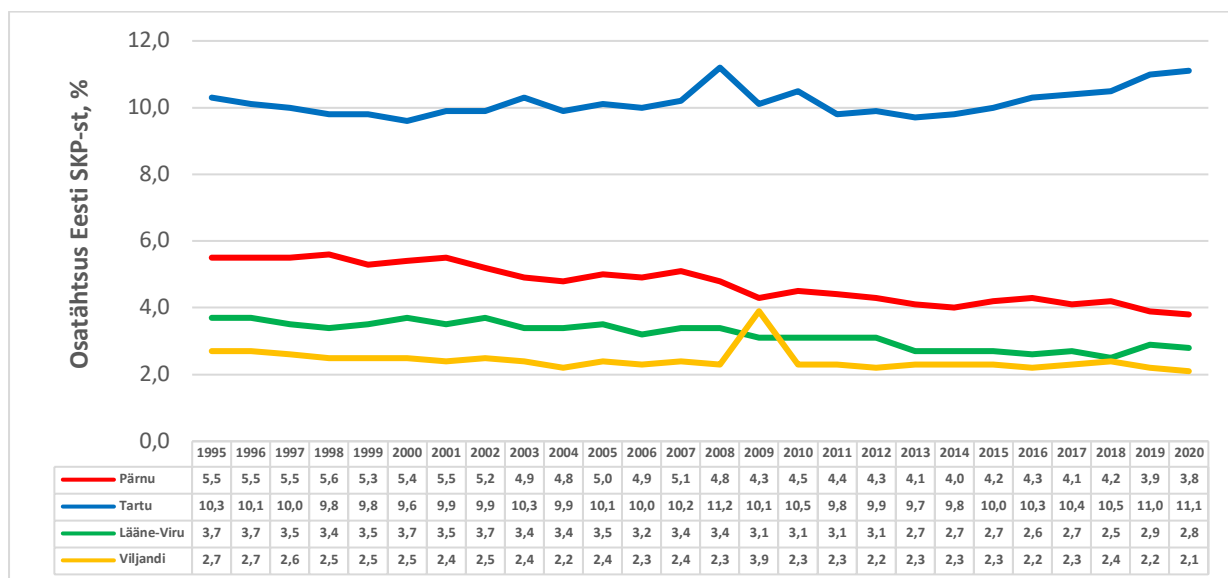
Joonis 37. Registreeritud kuritegude arv Pärnu maakonnas, 2006-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Registreeritud kuritegu – karistusseaduse eriosas kirjeldatud kuritegu, mille suhtes on alustatud kriminaalmenetlust või mis registreeritakse kriminaalmenetluses. 2017. aasta kohta andmed puuduvad.

Turbulentses maailmas on siseturvalisuse ja kaudselt ka ühiskonna sidususe hoidmine ja edukas uute väljakutsetega tegelemine üha olulisem.

Majandusareng

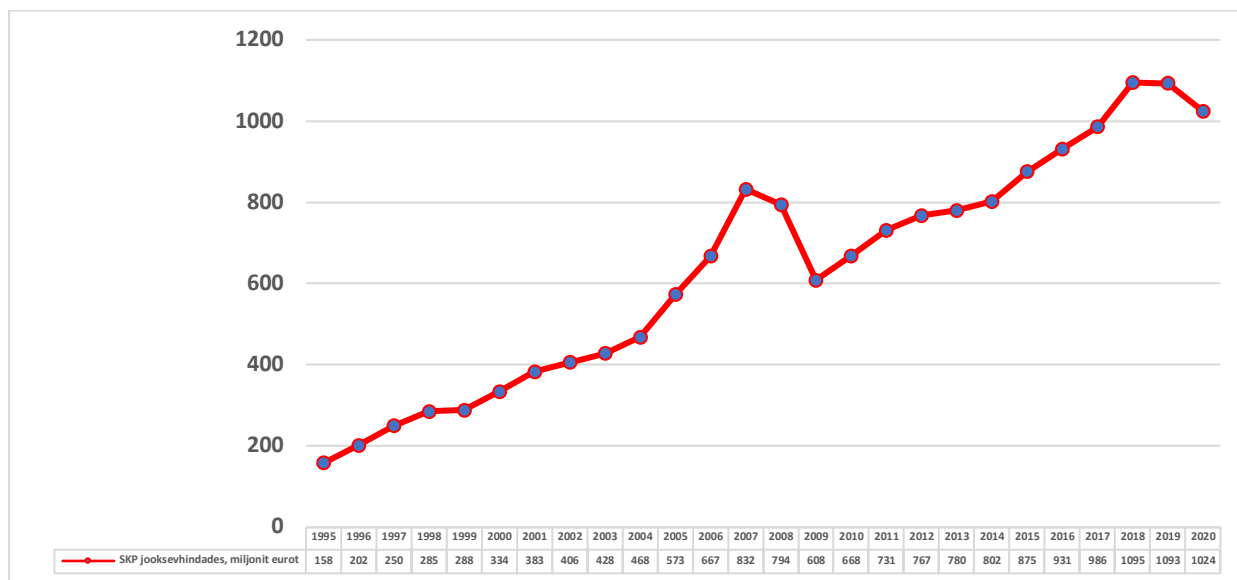
Aastal 2020 ulatus maakonna SKP 1,024 mld euroni, olles paar viimast aastat kogenud langust: 2018. a – 1,095 mld eurot ja 2019. a – 1,093 mld eurot. Tulenevalt eeltoodust on peale vahepealset osatähtsuse kasvu (4,3% 2016. aastal) Pärnumaa osakaal Eestis majanduses langenud. Viimaste, 2020. aasta andmete järgi ulatus see 3,8%-ni riigi SKP-st. Vahemärkusena, laias laastus „maadleivad“ 13 Eesti maakonda (v.a Harju- ja Tartumaa) sarnaste probleemidega. Praeguse osakaaluga on Pärnumaa riigi 4. majanduspiirkond peale Harjumaa (65,6% Eesti SKP-st), Tartumaad (11,1%) ja Ida-Virumaad (5,8%) – see vastab ka maakonna kohale elanikkonna suuruse järjestuses. Järgnevad Lääne-Virumaa (2,8%) ja Viljandimaa (2,1%).

Joonis 38. Pärnu maakonna SKP osatähtsus riigi näitajast võrdluses mõnede Eesti maakondadega, 1995-2020, %. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: Regionaalne sisemajanduse koguprodukt (regionaalne SKP ehk RSKP) turuhindades – regionaalne lisandväärtus pluss regionaliseeritud neto-tootemaksud (tootemaksud ja subsiidiumide vahe). Piirkondade RSKPde summa turuhindades võrdub riigi SKPga turuhindades.

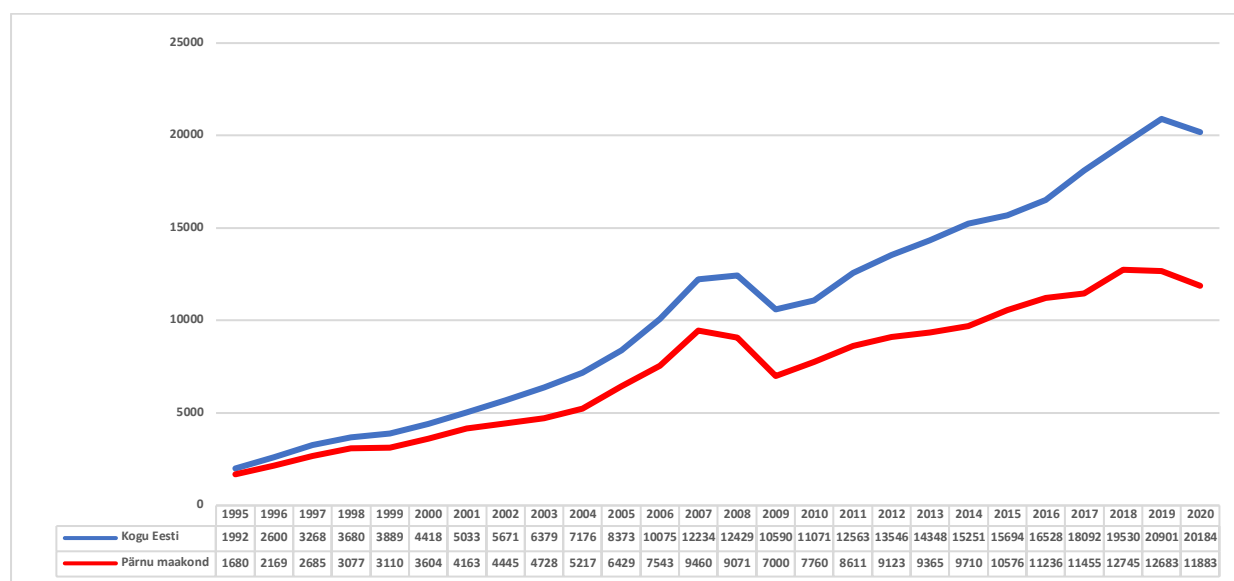
Regionaalne lisandväärtus – regiooni residendist majandusüksuste (ettevõtete, asutuste, organisatsioonide või nende struktuuriüksuste) tootmisprotsessis lisandunud väärtus (toodang miinus vahetarbimine).

Joonis 39. Pärnu maakonna sisemajanduse koguprodukt (SKP) jooksevhindades, 1995-2020, mln eurodes. Allikas: Statistikaamet.

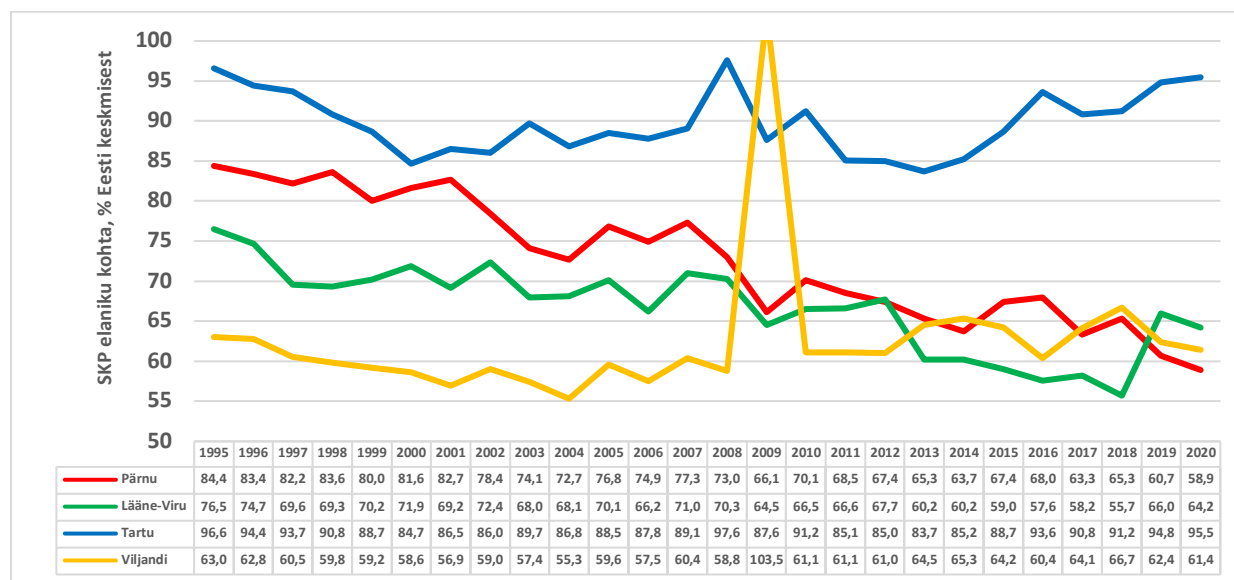
2018. aastal maakonna arengustrateegia koostamisel märgiti, et Pärnumaa tase (SKP elaniku kohta, % Eesti keskmisest) oli oma 66,6%-ga taas, peale vahepealset mõõna,

kolmandal kohal Eesti maakondade seas peale Harjumaad (145,3%) ja Tartumaad (94,0%). Järgnesid Viljandimaa (63,6%) ja Lääne-Virumaa (62,5%).

Joonis 40. Pärnu maakonna SKP elaniku kohta võrdluses kogu Eesti keskmisega, 1995-2020, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

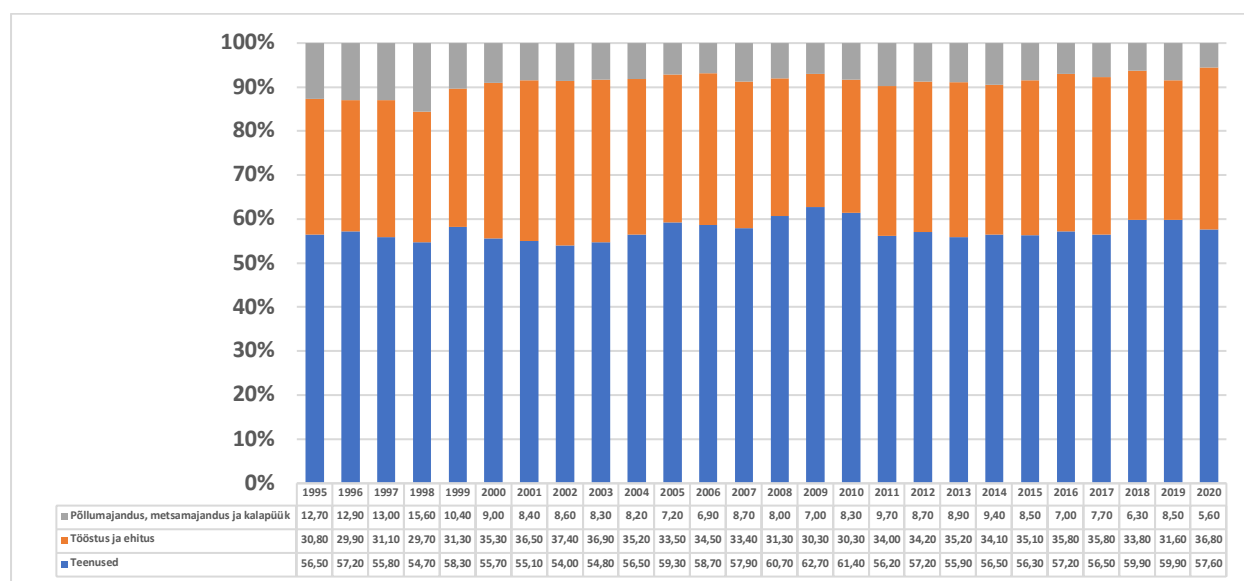
Kaks aastat toimus vaikne tõus, kuid 2020. aasta andmete järgi langes tase 58,9%-ni. Selle näitajaga ollakse Eestis 6. kohal peale Harjumaad (143,3% Eesti keskmisest), Tartumaad (95,5%), Lääne-Virumaad (64,2%), Järvamaad (62,5%) ja Viljandimaad (61,4%). Pärnumaale järgnevad Saaremaa (58,0%) ja Ida-Virumaa (57,8%).

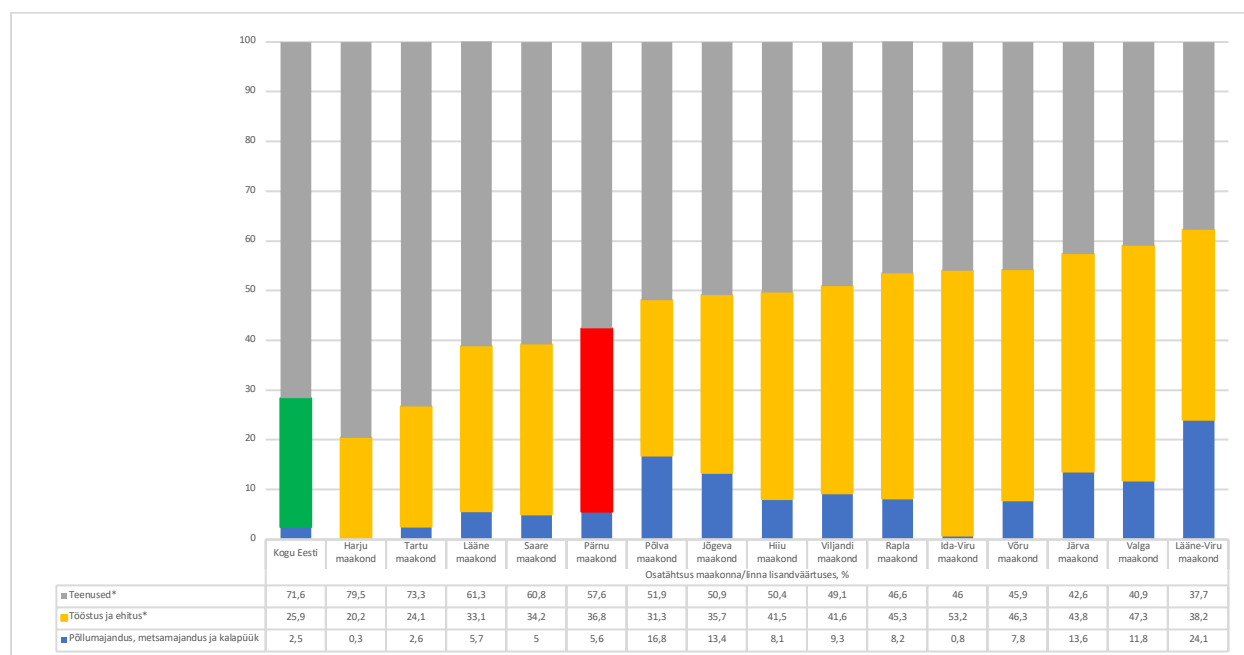
Joonis 41. Pärnu maakonna SKP elaniku kohta võrdluses mõnede Eesti maakondadega, 1995-2020, % Eesti keskmisest. Allikas: Statistikaamet.

Aastatel 2008 – 2016 vähenes teenindussektori osatähtsus 62%-lt tasemeni 57%, tõusis aga tööstussektori osa 32%-lt 36%-ni ja primaarsektori osa 6%-lt (peale vahepealset tippu 9%) 7%-ni. Aastaks 2020 on muutused olnud minimaalsed:

teenindussektori osakaal tõusnud 57,6%-ni, tööstuse ja ehituse osakaal 36,8%-ni ning esmasektori osa 5,6%-ni. Kogu Eesti kohta on vastavad näitajad (%) 71,6:25,9:2,5.

Joonis 42. Pärnu maakonna SKP sektoraalne struktuur: osatähtsus maakonna lisandväärtuses (%), 1995-2020. Allikas: Statistikaamet.

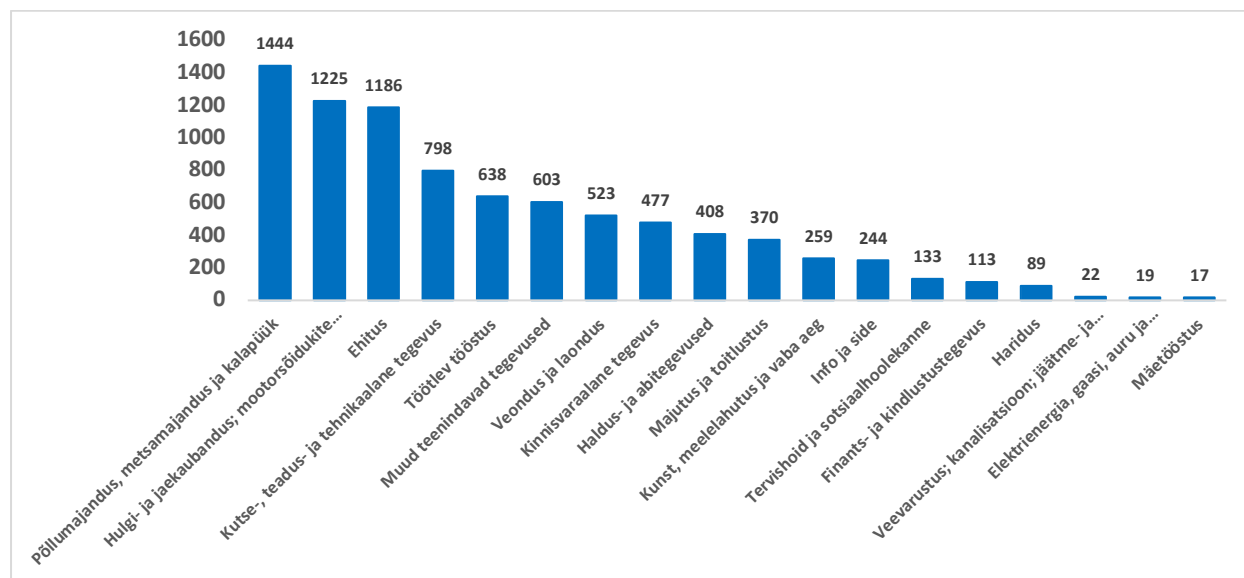

Joonis 43. Eesti maakondade SKP sektoraalne struktuur: osatähtsus maakondade lisandväärtuses, 2020, %. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Punasega on eraldi välja Pärnu maakonna tööstus- ja ehitussektor (osakaal 31,3%) vs rohelisega see sektor Eesti keskmisena (25,9%).

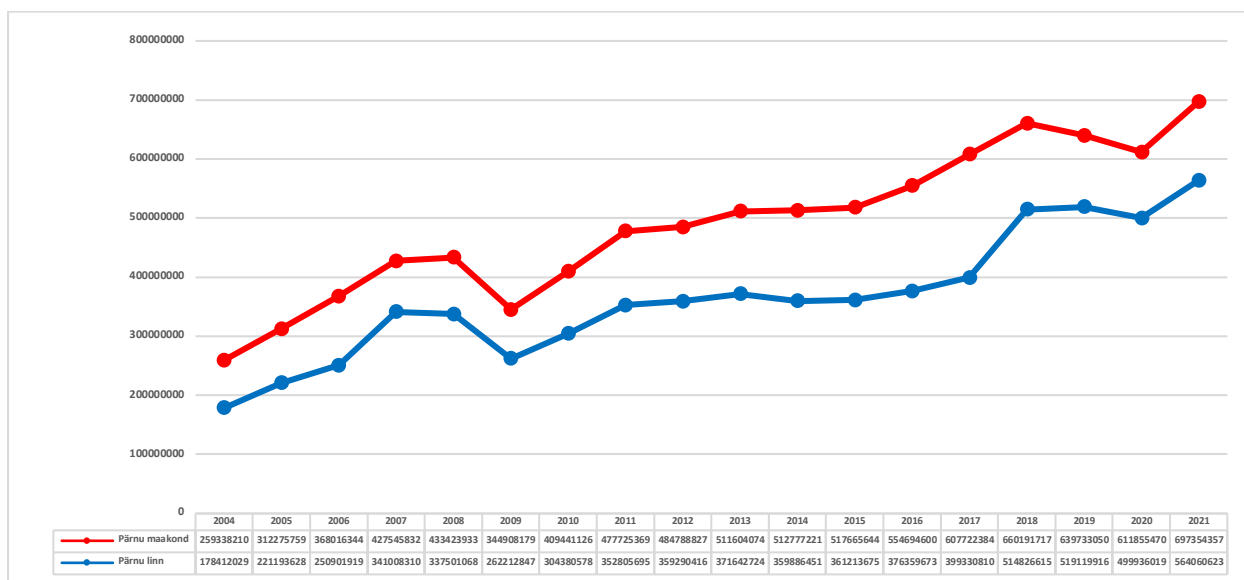
Ettevõtluse dünaamikas väärib märkimist majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu kolmekordistumine võrreldes aastatuhande algusega. Arvesse tuleb võtta, et alates 2013. aastast lisati statistikasse füüsilisest isikust ettevõtjad (FIED) ja 2017. a haldusterritoriaalse reformi tulemusel suurenes maakond. Seireperioodi 2018-2021

jooksul jätkas ettevõtete arv kasvamist, suurenedes ligi tuhande võrra 7124-ni. Koondumine maakonnakeskuse piirkonda on olnud pidevaks trendiks.

Joonis 44. Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted Pärnu maakonnas tegevusalade kaupa, 2021. Allikas: Statistikaamet.

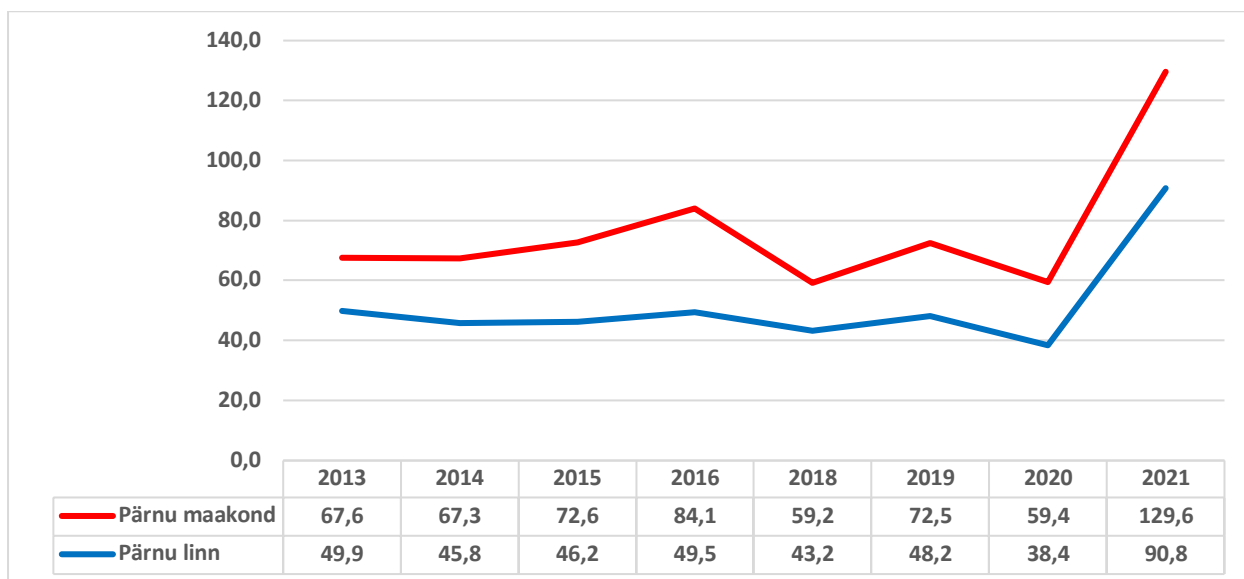
Maakonna ettevõtete kaupade eksport oli 2017. aastal 604 mln eurot. Selle näitaja poolest Pärnumaa oli maakondade seas neljandal kohal, andes 3,8% kogu Eesti kaupade ekspordist. Seireperioodi viimaste andmete järgi (2021. a) oli Pärnumaa osa ekspordis endiselt 3,8%, ka koht maakondade järjestuses oli sama peale Harju-, Tartu- ja Ida-Virumaad: eksport kasvas aga vahepeal 697 mln euroni. Vahemärkusena, ekspordi osakaal on väga sarnane maakonna osakaalule (3,8%) riigi SKP-st. Väliskaubanduses domineerib väga tugevalt Pärnu linn: osakaal maakonna ekspordimahust oli 2017. aastal 65,7% ja 2021. aastal 80,9%: siinkohal tuleb aga arvesse ka maakonnasisest haldusjaotuse muutust.

Joonis 45. Pärnu maakonna (sealhulgas Pärnu linna) kaupade ekspordi väärtus, 2004-2021, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Arvesse tuleb võtta 2017. aastal toimunud haldusterritoriaalse reformi, millega kaasnes nii Pärnu linna kui ka kogu maakonna suurenemine.

Kui 2004. aastal oli Pärnumaal 418 ekspordiga tegelevat ettevõtet, siis 2017. aastal 742 (sh Pärnu linnas 408) ja 2021. aastal 811 (sh 556 Pärnu linnas).

Joonis 46. Pärnu maakonna (sealhulgas Pärnu linna) ettevõtete teenuste ekspordi väärtus, 2013-2021, eurodes. Allikas: Statistikaamet.

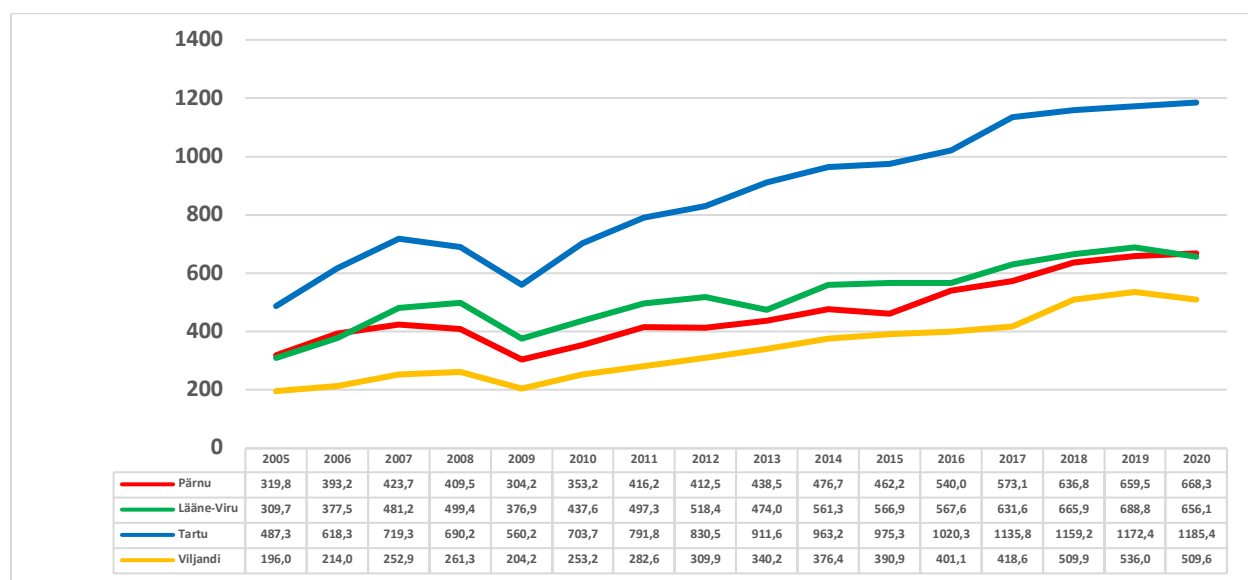
Märkused: Arvesse tuleb võtta 2017. aastal toimunud haldusterritoriaalse reformi, millega kaasnes nii Pärnu linna kui ka kogu maakonna suurenemine. Kahjuks puuduvad andmed 2017. aasta kohta.

Teenuste ekspordi poolest oli Pärnumaa kolmandal kohal peale Harju- ja Tartumaad.

Viimase 15 aasta näitajate taustal, (5,3 % Eesti tööstustoodangust 2005. aastal; 4,9% 2008. aastal; 4,0% 2012. aastal, 4,6% 2016. aastal) oli Pärnu maakond langenud Eesti

viiendaks tööstusmaakonnaks Lääne-Virumaa järel. Märkusena, 2016. aastal alanud võimas tööstustoodangu mahu tõus muutis realistlikumaks taas neljanda koha hõivamise lähitulevikus: see toimuski 2020. aastal. Tol aastal oli Pärnu maakonna tööstustoodang 668 mln eurot - neljandal kohal Harjumaa (5,403 mld eurot), Ida-Virumaa (1,317 mld eurot) ja Tartumaa (1,185 mld eurot) järel, edestades eespool mainitud Lääne-Virumaad (656 mln eurot) ja Viljandimaad (510 mln eurot). Pärnumaa osatähtsus riigi tööstustoodangus tõusis 5,1%-ni.

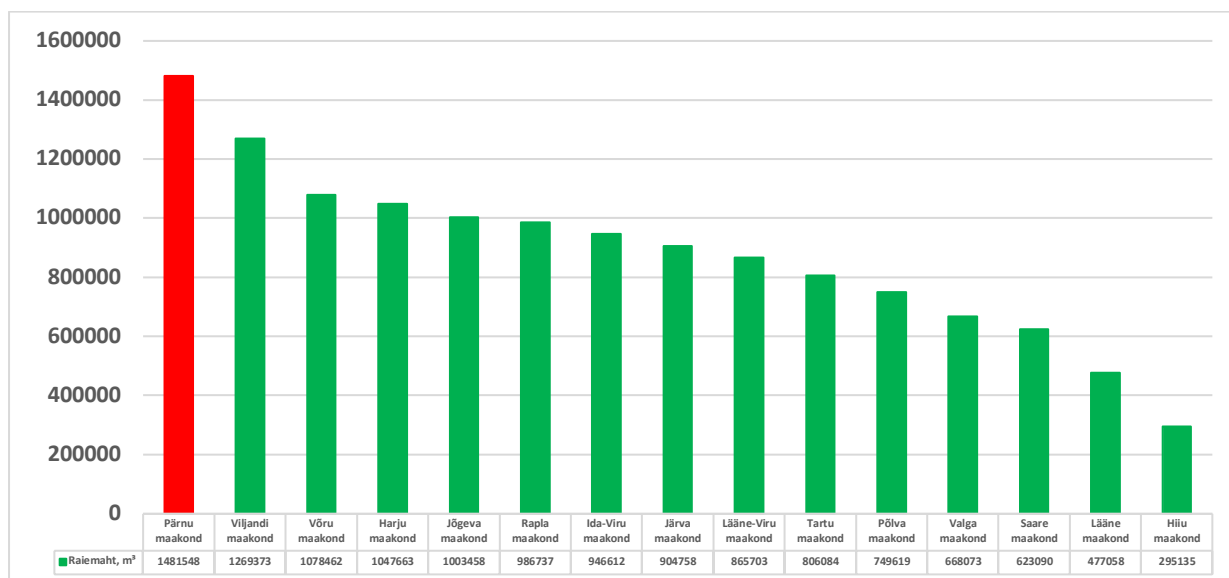
Pärnumaa majanduses on peamine areng ja tehnoloogiline täiustumine toimunud traditsioonilistes sektorites nagu metsa- ja puidutööstus (Eesti suurim metsaraie piirkond, 13% aastamahust 2009. a, 11%, 2013. a, 10% 2017. a ja 11% 2020. aastal 1,482 mln m³-ga), tekstiili- ja rõivatööstus, turbatootmine (Eesti suurim turba kaevandamise piirkond), ehitusmaterjalide ja toiduainetööstus. Kiirelt on arenenud teenindusmajandus. Järjest enam tööstusettevõtteid panustab tooraine vääristamise ja tootearendusse. Lisaks traditsioonilistele sektoritele on viimastel aastakümnetel jõudsalt arenenud elektroonikatööstuse ja metallitöötlemise ettevõtted.

Joonis 47. Pärnu maakonna tööstustoodang (jooksevhindades) võrdluses mõnede maakondadega 2005-2020, mln eurodes. Allikas: Statistikaamet.

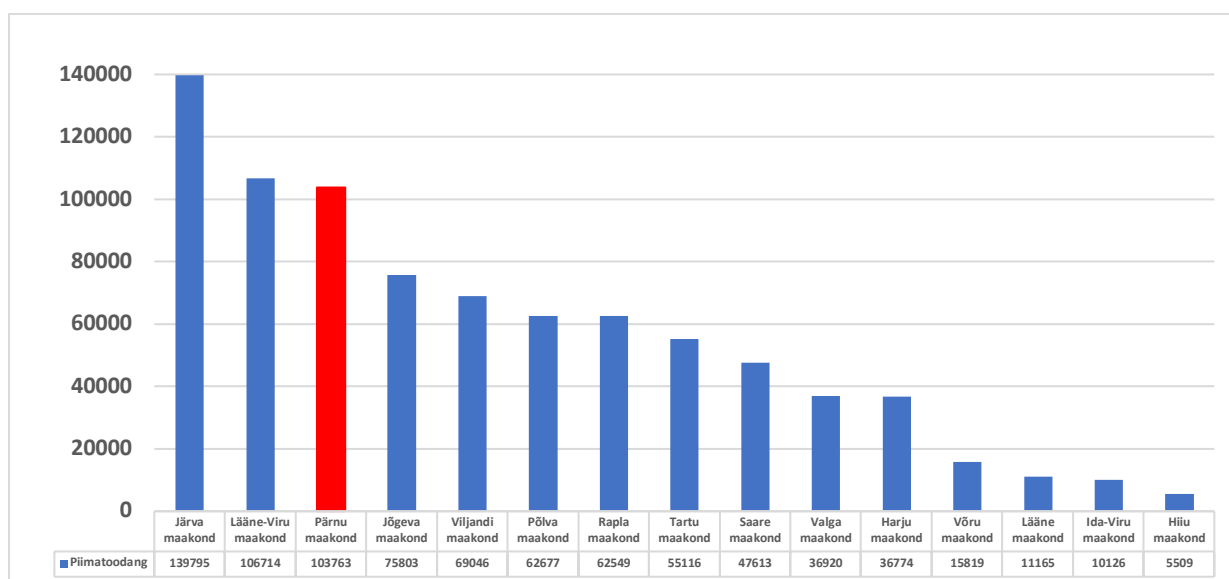
Pärnumaa inimkapitali nõrkus väljendub EL poolt rahastatud teadusarenguprogrammi võimaluste väga väheses, peaaegu olematus, kasutamises

Maakonna suurimaid tööstusalasid on Pärnus Ehitajate teest põhja poole jääv Niidu tööstusala, mille areng on jätkunud seireperioodil. Uutest tööstusaladest on soodsas asukohaga Loode-Pärnu saanud hoo sisse. Väiksemas mastaabis on areng toimunud Pärnu linnas Reldori tööstuskülas, Audru ja Paikuse osavallas ning maavaldade tööstusaladel jm. Seireperioodil on tööstusalade taristu rajamisel olnud abiks piirkondade konkurentsivõime tugevdamise (PKT) meede.

Joonis 48. Metsaraie (koguraie) raiedokumentide järgi maakondade lõikes, 2020, m³. Allikas: Statistikaamet.

Pärnu maakond on ka oluline põllumajandusmaakond. Kahtlemata on maakonna selle majandusharu üheks tugevuseks piimandussektor. Kui 2017. aastal oldi maakondade seas teisel kohal peale Järvamaad piimalehmade arvult ja piimatoodangult, siis 2021. aasta andmetel oli Pärnumaast (piimatoodang ligi 104 tuh t) möödunud suhteliselt napilt Lääne-Virumaa 107 tuh tonniga. Aastal 2017 oli Eesti keskmiseks piimatoodanguks lehma kohta 9160 kg, Pärnumaal oli see näitaja 9233 kg: 6. koht maakondade seas. Neli aastat hiljem (2021. a) oli Eesti keskmine piimatoodang 9966 kg, Pärnumaal 9781 kg (7. koht maakondade lõikes).

Joonis 49. Piimatoodang maakondade lõikes, 2021, tonnides. Allikas: Statistikaamet.

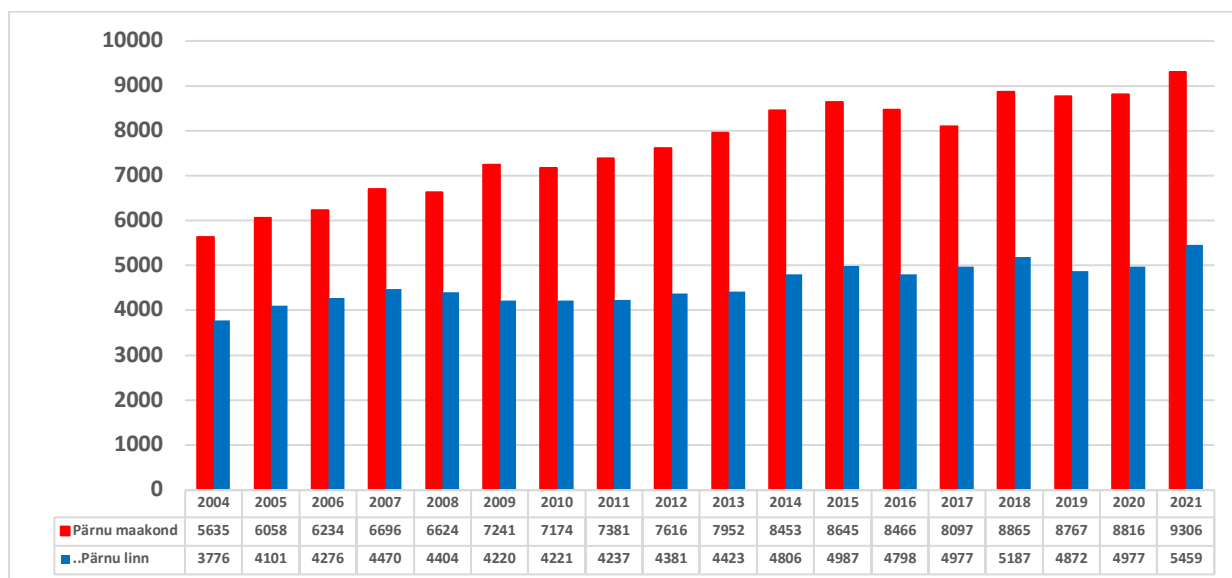
Pärnumaa oli 2021. aastal esimesel kohal veiste (sh lihaveiste) arvult (32,4 tuh), samuti kitsede (0,7 tuh) arvu poolest. Teisel kohal oldi piimalehmade arvu poolest, kolmandal neljandal kohal oli maakond mesilasperede, neljandal kohal lammaste arvu ja mee toodangu poolest.

Samuti on suurem oht jääda nõ keskmise-sissetuleku-lõksu, muutuda odava tootmise ja teeninduse piirkonnaks, kuivõrd reeglina teadmismahukam majandus eeldab avaliku sektori olulist toetavat ja suunavat rolli. Eespool märgiti juba, et Pärnumaa tööjõu haridustase on Eesti keskmisest madalam. Seega ei toeta tööjõu haridustase piisavalt teadmismahukale majandusstruktuurile üleminekut, kuigi on tekkinud esimesed „pääsukesed“ alates Forwardspace’st ja Pärnu Start-Up Centre’st. Sarnaselt Tallinnale ja Tartule võiks Pärnus tekkida tarkvaraarendus nõ kriitiline mass, rääkimata iduettevõttest laiemalt. Taustainfoks, kui kogu Eesti keskmine brutopalk tarkvaraarenduses oli 2022. a II kvartalis 3816 eurot, siis Pärnumaal oli see 2353 eurot.

Turismi- ja puhkemajandus

Jätakuvalt on maakonnas oluliseks majandussektoriks turismi- ja puhkemajandus. Pärnumaa on traditsiooniliselt olnud turistide hulgalt Eesti maakondade seas Harjumaa järel sihtkohaks number kaks, olles juulis, suvepuhkuste tipphuul, Eesti puhkajate meelispaik. Kui siseturiste meelitavad suvepealinna meri, rand ja kultuuriprogrammid, siis võtmesõnaks välituristidele on Pärnu kui kuurortlinn. Kuid populaarsust kogub ka mujal Pärnumaal asuv vaatamist ning kogemist vääriv.

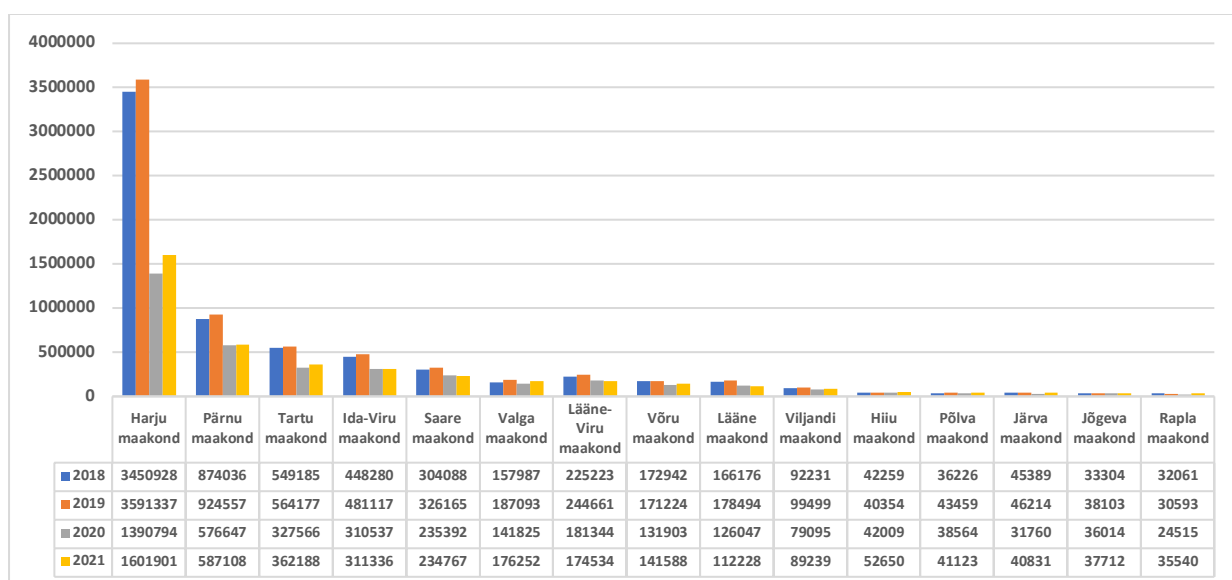
Pärnu maakond on nn turismiintensiivsusest kõrge näitajaga piirkond Eestis. Voodikohti on Pärnumaal tipphooajal kokku juba üle 9000 (2021. a). Üle poole voodikohtadest asub Pärnu linnas: ligikaudu 4000 aastal 2009, viis aastat hiljem 4400 ja ligikaudu 5000 alates 2017. aastast. Siinkohal jääb ametliku statistika vaateväljast välja jagamismajanduse potentsiaal. Kogu maakond on majutusteenusega, kuigi geograafiliselt ebaühtlaselt, kaetud. Suurem osa majutusasutusi asub suvituskohana tuntud omavalitsuste territooriumidel ehk Pärnus ja rannikupiirkondades. Majutusteenuses on pakuda variandid kodumajutusest neljatärnihotellideni. Palju puhkekülasid ja -laagreid asub rannaäärsetes piirkondades ning need töötavad peamiselt kõrghooajal ehk suvisel perioodil.

Joonis 50. Voodikohtade arv Pärnu maakonnas (sealhulgas Pärnu linnas), 2004-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal, v.a Pärnu linna andmed, mis on asustusüksuse (mitte haldusüksuse) alusel. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Pärnumaa on pikka aega välisurgudel tegutsenud sihtkoht, mis 2000. aastate alguses saavutas küpsuse, läbis aga aastatel 2004-2009 stagnatsioonifaasi ning alustas 2010. aastal uue kasvuperioodiga. Viimasel paaril aastal on koroonakriisist tulenevate piirangute tõttu maakonna turismi- ja puhkemajanduse sektor olnud enimkannatanute seas. Samal ajal tuleb esile tõsta selles vallas tegutsevate ettevõtjate paindlikkust piirangute ajal tegutsemisel ja kahel eelmisel suvel avanenud „võimaluste akna“ ärakasutamisel.

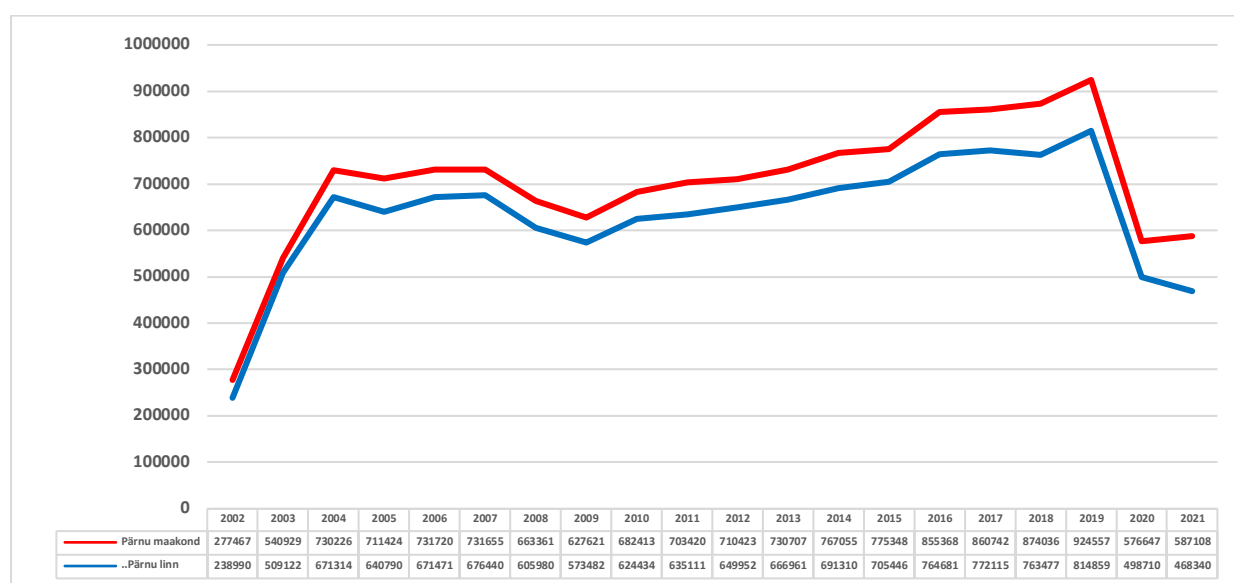

Joonis 51. Majutatute ööbimised maakondade lõikes, 2018-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Pärnumaa paistab teiste Eesti sihtkohtade kõrval silma oma suurema välisküllastajate osakaaluga. See näitaja on oluline turismitulude uurimisel, sest uuringud näitavad, et tulu ühe välituristi kohta on suhteliselt suurem kui siseturisti kohta.

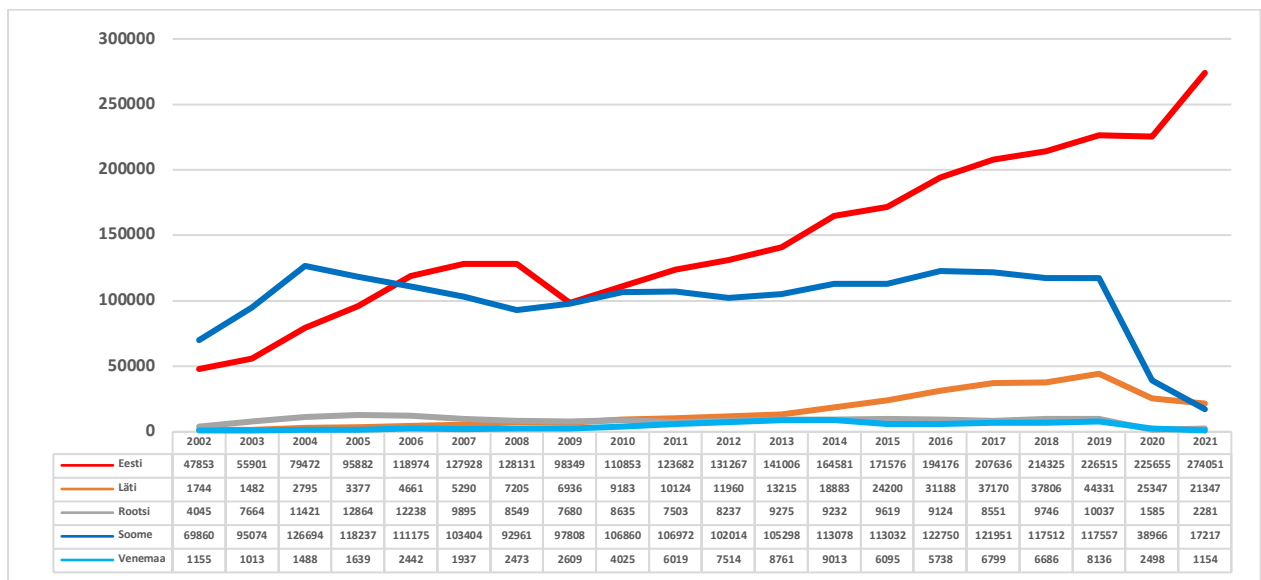
Siseturul on Pärnumaa hästi tuntud puhkepiirkond. 2000. aastate keskel hoo sisse saanud siseturismi areng peegeldus ka Pärnumaal (paaril aastal olid kasvunumbrid Eesti keskmisest kõrgemal) ning majanduslanguse mõju oli tuntav aastatel 2008 - 2009. Alates 2010 on ööbimiste arv pidevalt tõusnud, aga tugev tagasilöökk tuli aastatel 2020-2021 koroonakriisi tõttu. 2013. aastal moodustasid siseturistide ööbimised Pärnumaal 13%, 2017. aastal 14% ja 2021. aastal juba 17% kogu Eesti vastavast näitajast. Viimasel paaril-kolmel suvel on maakond hoogsalt kasvanud siseturismi tõttu kahtlemata olnud nõ võitjate poolel erinevalt pealinnast.

Joonis 52. Majutatute ööbimised Pärnu maakonna (sealhulgas Pärnu linna) ettevõtetes, 2002-2021. Allikas: Statistikaamet.

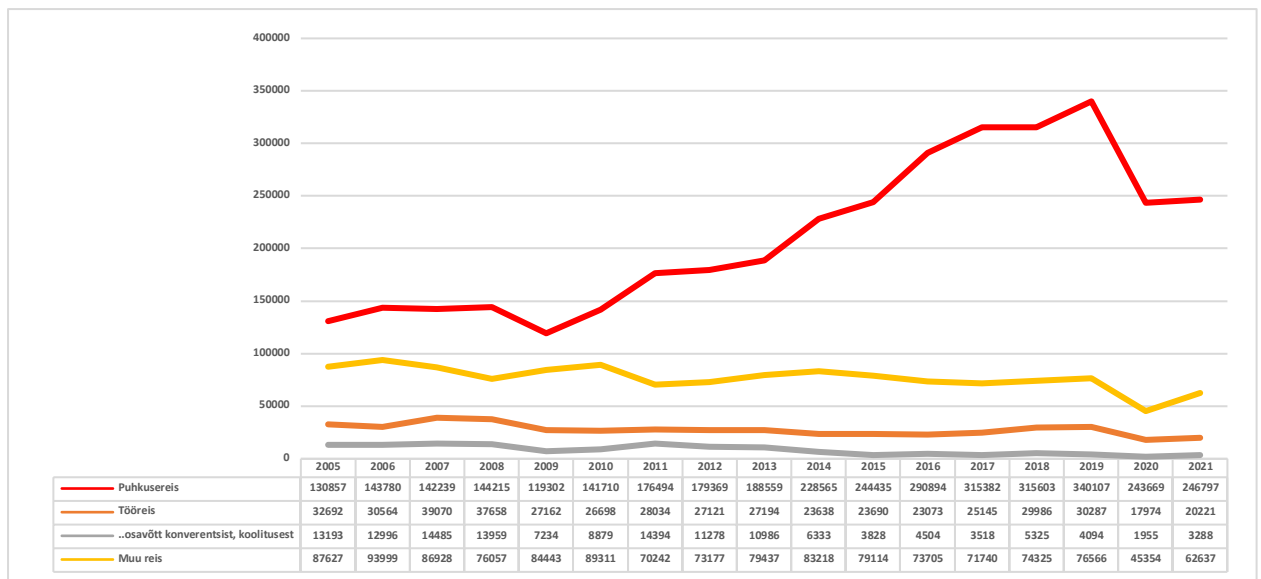
Märkused: 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Kui 2018. aastal langes Pärnu linnale 87,4% kõigist Pärnumaal majutatute ööbimistest, siis 2021. aastal oli see näitaja 79,8%. Majutatutest siseturistid ehk Eesti elanikest ööbis Pärnu linnas: 2009. aastal 76%, aga nii 2013., 2017. kui ka 2021. aastal 80% kogu maakonnas majutatute üldarvust.

Joonis 53. Pärnu maakonnas majutatud turistid mõnede elukohariikide järgi, 2002-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Joonis 54. Pärnu maakonnas majutatute reisi eesmärk, 2005-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkused: 2018. aastast on andmed esitatud reformijärgse haldusjaotuse põhjal. Aastate 2018-2021 andmete võrdlemisel varasematega tuleb arvestada haldusjaotuse muutusega.

Kui 2013. aastal oli eesmärgiks „puhkuse veetmine“ 64%-l majutatutest, 2017. aastal 77% ja ka 2021. aastal oli see enamvähem tasemel: 75%.

Pärnumaad võib pidada number üks terviseturismi sihtkohaks Baltimaades: aluseks on võetud spaade voodikohtade arvu suhe voodikohtade koguarvu. Toitlustusteenuse pakumiste skaala on väga mitmekesine: restoranid, kohvikud, sööklad, baarid ja kiir- ning kodutoitlustuskohad. Suurem osa neist asub jällegi Pärnus, kuid kõigis piirkondades on omad toitlustuskohad. Maapiirkondades leidub toitlustusteenuste pakujate hulgas kõige enam baare, trahtereid ja kõrtse, mis jäävad suuremate teede äärde.

Turismimajandust iseloomustab tugev sesoonsus. Kolme suvekuu arvele jäid 2009. aastal 46, 2014. aastal 43, 2017. aastal 41 protsenti külastajatest (sh Pärnu linnas vastavalt 43% ja 40% ja 36%). Koroonakriisi aegadel 2020-2021 sesoonsus võimendus, kuna COVID-19 osutus tollal hooajaliseks haiguseks põhirasusega sügisest kevadeni.

Pärnumaa turismiettevõtjad on loonud paremaks turismisihtkohta turunduseks (DMO-na) MTÜ Destination Pärnu. SAPA on aga nihutanud oma turundustöö põhifookuse laiemale regioonile marketingile.

Häid maakonna piiridest kaugemale ulatuva koostöö näiteid saab tuua mõlema rahvuspargi mõjualalt (MTÜ Terra Maritima Matsalu piirkonnas ja MTÜ Soomaa Turism Soomaal). Maaturismi seisukohast on väga oluline LEADER-tegevusrühmade tegevused (nt Romantiline Rannatee Pärnu Lahe Partnerluskogu piirkonnast. Positiivse sektorite vahelise koostöö värskeima näitena on tulemusele viinud ühised jõupingutused Pärnu lennujaama rekonstrueerimiseks otseühenduste võimaldamiseks Põhjamaade suunal.

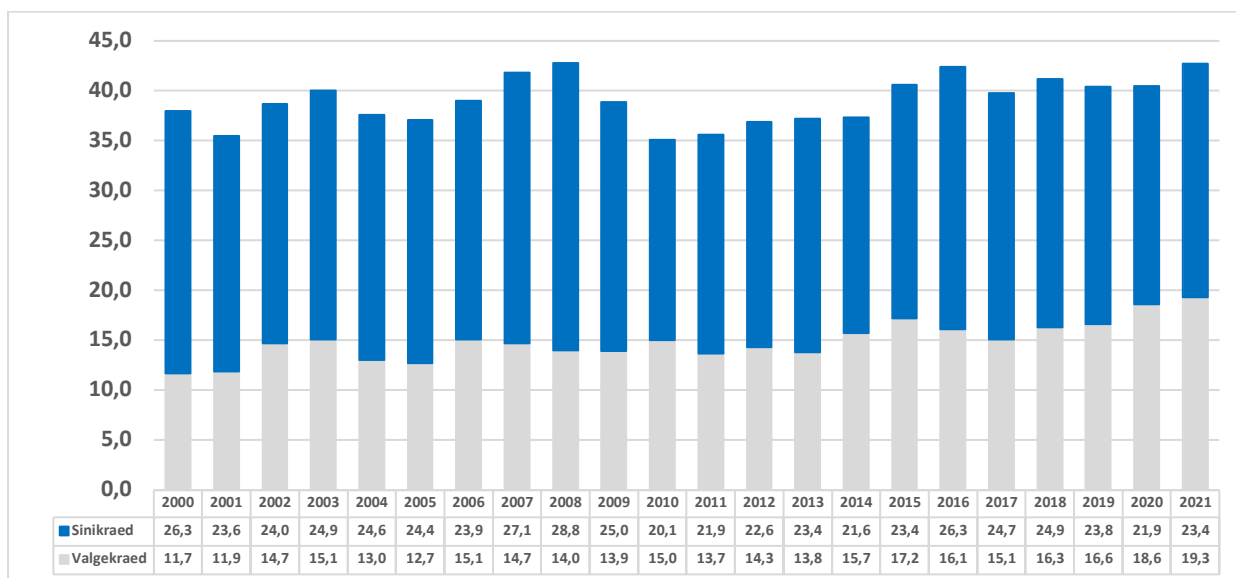
Turismi- ja puhkemajandus omab Pärnumaal piisavalt arengupotentsiaali arvestades maakonna turismisektorisse tehtud ja planeeritud investeeringuid ning samas seni veel kõrget hooajalisust, mis võimaldab kasvada hooaja pikendamise ja uute hooegade loomise läbi (nt lähiriikide koolivaheajad jne). Suvise nõudluse suurendamist Pärnu linnas piirab endiselt majutusteenuste pakumise, st juulis ületab majutusteenuse nõudlus pakumist. Siinkohal tuleb märkida täpse statistika puudumist jagamismajanduse kohta – hinnanguliselt võib see ulatuda ligi kolmandikuni tippahooaja mahtudest.

Samuti on suur terviseturismi arengupotentsiaal, pidades ilmas eriti EL terviseteenuste turu avanemist. Peamine takistus terviseturismi arenguks on olnud kesine olukord Pärnu ligipääsudega, eriti rahvusvaheliste lendude vastuvõtu võimekuse puudumine Pärnu lennujaamas. Lennuühenduste taastamine võimaldab nüüd suurendada ööbimiste arvu juba olemasolevatelt Põhjamaade turgudel.

Pärnumaa laiema turunduse (regiooni marketing) kontekstis tuleb märkida, et maakond on seni ainukesena terve maakonnana näidanud initsiatiivi teha kohaturundust Maal elamise päeva formaadis.

Tööturg

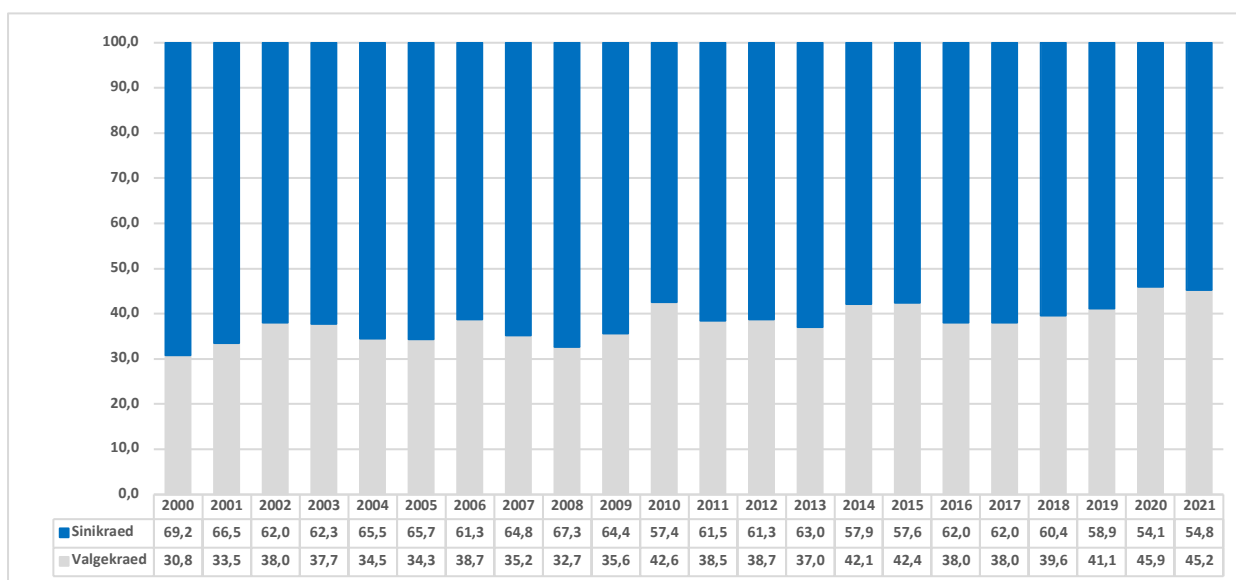
Tööturu osas tuleb märkida hõivatute arvu kasvu Pärnumaal 2005. aastast kuni 2008. aastani – 2008. aasta maksimumtase oli ligi 44 tuh hõivatut (2001. aasta miinimum - 35 tuh), et siis taas langeda - 37 tuh hõivatut 2013. a. Viimastel aastatel on hõivatute arv lähenenud taas eelmisele maksimumtasemele, olles 2017. aastal tasemel 40 tuh ja 2021. aastal 43 tuh hõivatut.

Joonis 55. Hõivatute arv ametirühmade järgi Pärnu maakonnas, 2000-2021, tuh. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: (Tööga) hõivatu – isik, kes uuritava lühiajalise perioodi jooksul töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötajana, ettevõtjana või vabakutselisena; töötas otsese tasuta pereettevõttes või oma talus; ajutiselt ei töötanud.

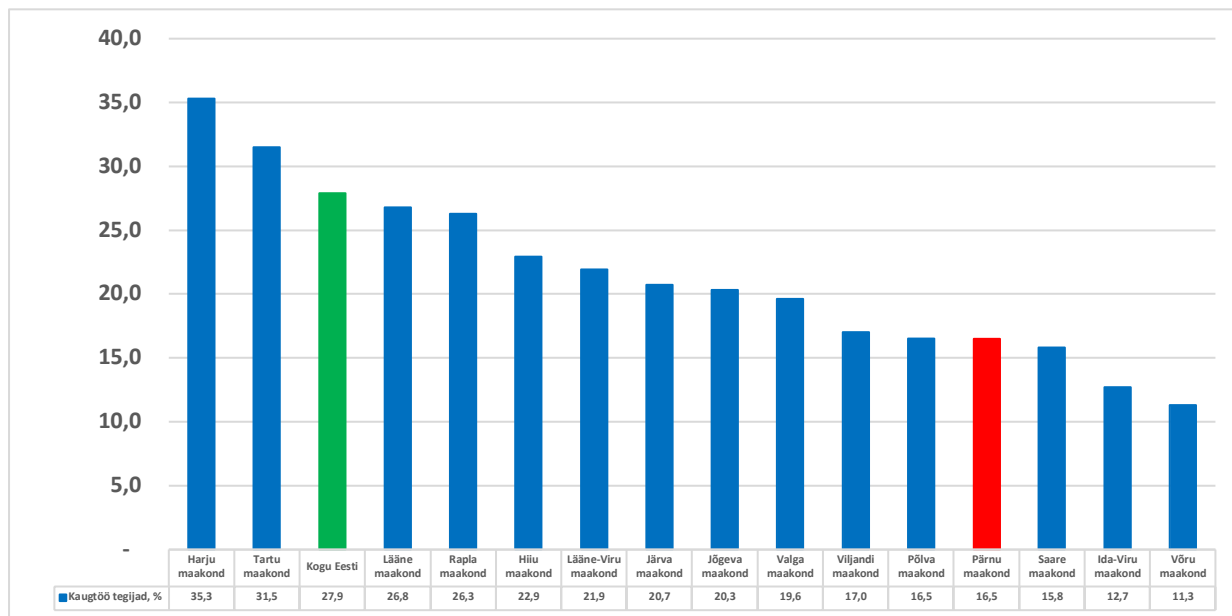
Sinikraede ehk tööliste osakaal tööhõives on Pärnumaal oluliselt kõrgem kui Eestis keskmiselt: 63% aastal 2013, 62% aastal 2017. aastal ja 55% aastal 2021. Trend on vastavuses kaasaegse teadmusühiskonna vajadustega. Teatud määral haakub see kõrgharidusega tööjõu Eesti keskmisest väiksema osakaaluga. Ka on põllumajanduse ja kalanduse osakaal tööhõives mõnevõrra suurem kui Eestis keskmiselt. Koroonakriisi aeg tõi nüüd uue nähtusena selgemalt välja rauktöö, mille võimaluste suurem kasutamine jääb eriti maapiirkondades lairiba internetiühenduste leviku taha.

Joonis 56. Hõivatute osakaal Pärnu maakonnas (avalik ja erasektor kokku 100%), 1997-2021. Allikas: Statistikaamet.

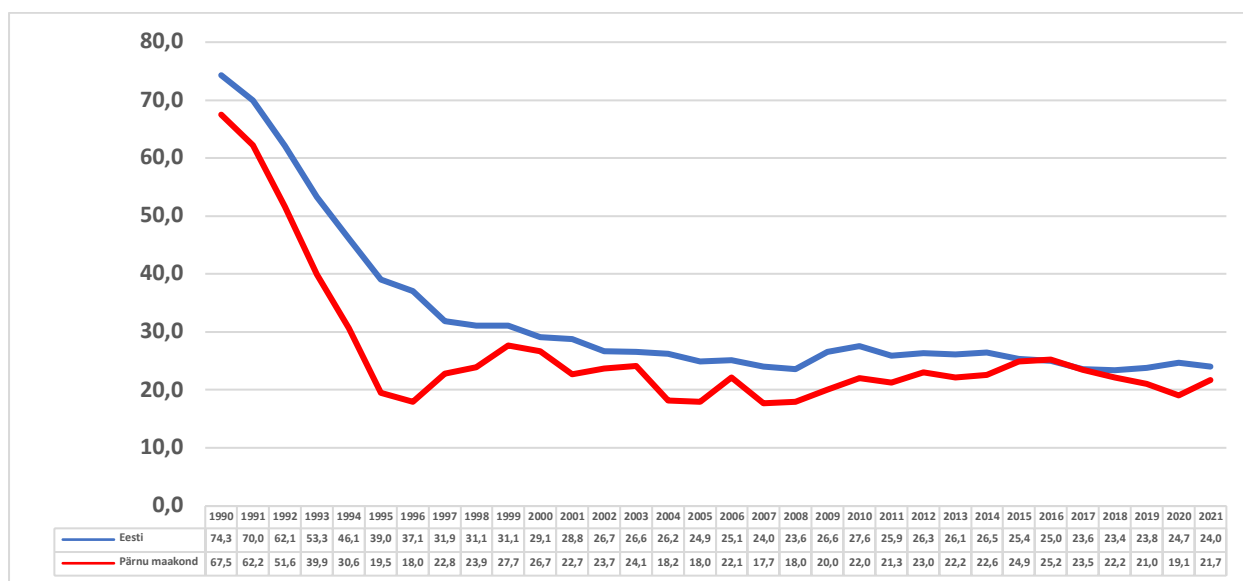
Märkused: Avalik sektor – ettevõtted ja asutused, mille omanikuks on riik või kohalik omavalitsus.

Erasektor – ettevõtted, mille omanikuks on Eesti või välismaa eraõiguslik isik.

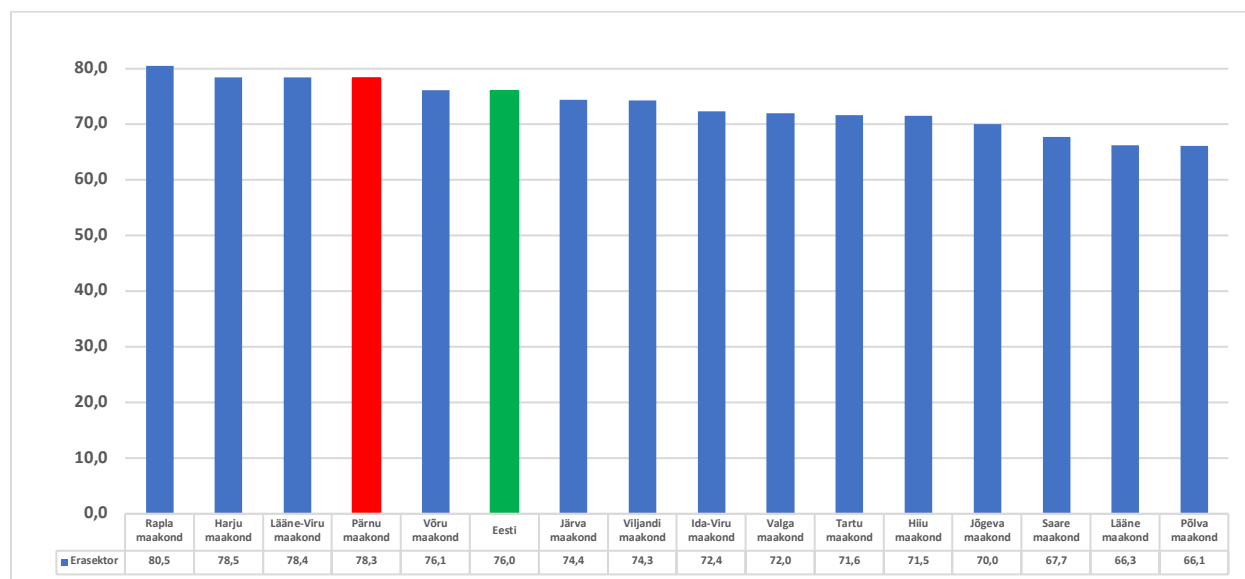
Joonis 57. Kaugtöö tegijate osatähtsus maakondade lõikes, %, 2021. Allikas: Statistikaamet.

Erasektori töötajate osakaal on Pärnumaal olnud pikka aega Eesti kõrgemaid. Erasektori suure osakaaluga tööhõives kaasnevad riskid, et vähenevad avalike teenuste kättesaadavus ja kvaliteet, erinevate valdkondade tugisüsteemid (nõustamine, tootmisalade loomine, mentorlus) jäävad alarahastatuks ning majandussurutis võimendub keskmisest tugevamalt. Peale vahepealset ligi 5 aasta tagust perioodi hui avaliku sektori ja erasektori osakaal praktiliselt võrdsustus Eesti keskmisega, on erasektori osatähtsus taas kasvama hakanud.

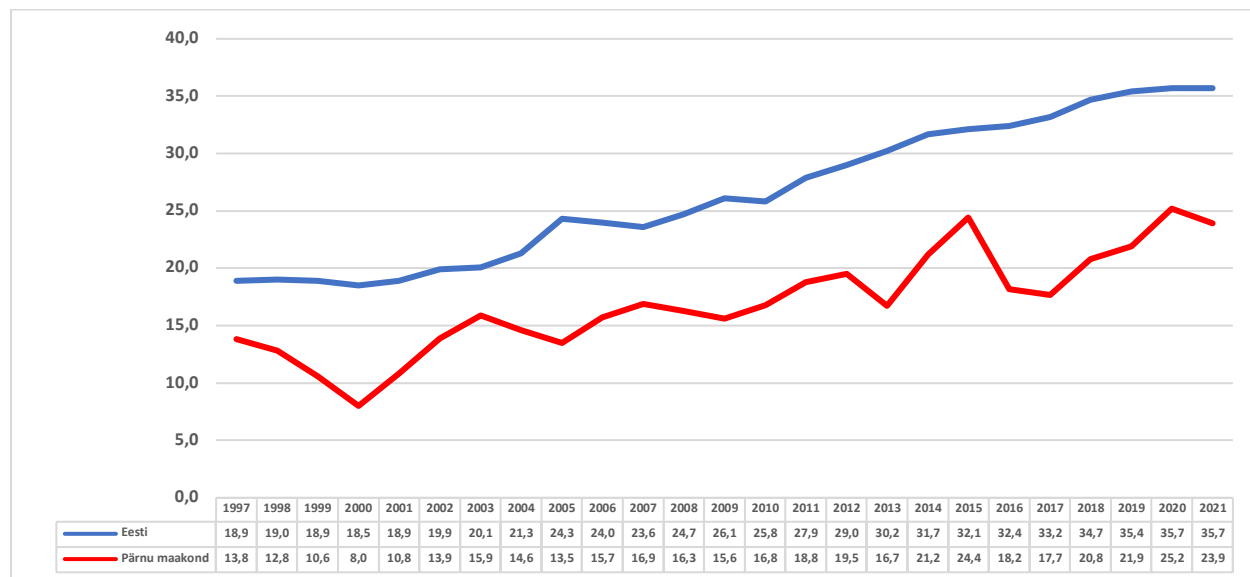

Joonis 58. Hõivatute osakaal avalikus sektoris Eestis ja Pärnu maakonnas (avalik ja erasektor kokku 100%), 1990-2021. Allikas: Statistikaamet.

Viimastel andmetel (2021. a) töötas avalikus sektoris Eestis 24,0% ja Pärnumaal 21,7% hõivatutest. Senised Eesti kogemused majanduskriisidega on näidanud, et suurema avaliku sektori osatähtsusega kohad (nt Tartu linn) on saanud turbulentsel ajal vähem "räsida".

Joonis 59. Erasektori osatähtsus hõivatute seas (avalik ja erasektor kokku 100%) Eesti maakondade lõikes, 2021. Allikas: Statistikaamet.

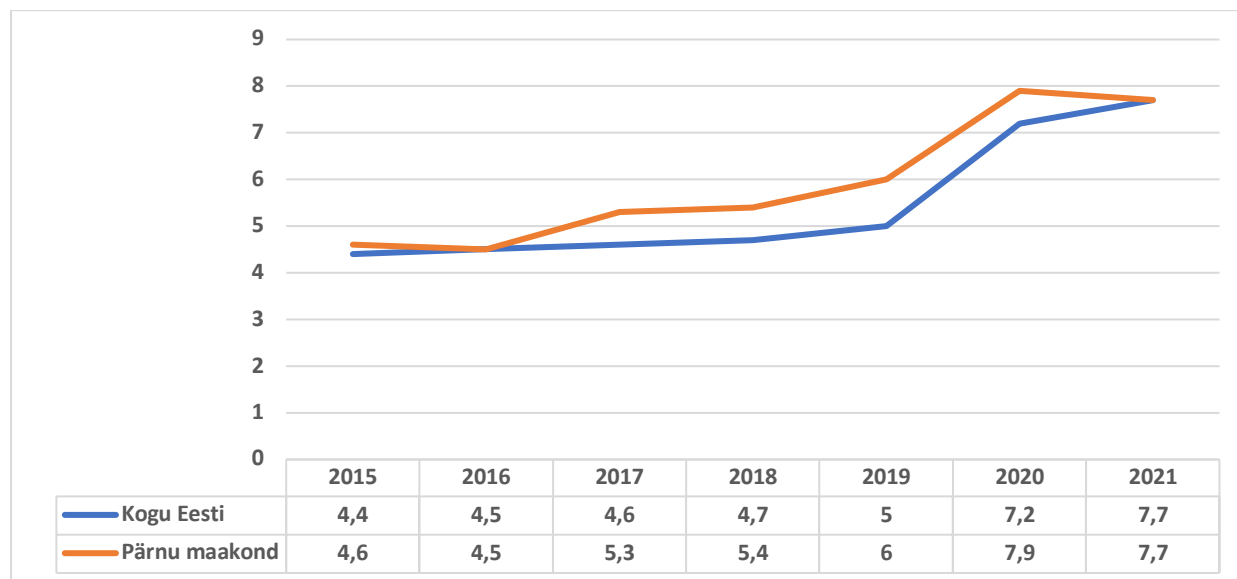
Joonis 60. Kõrgharidusega inimeste osakaal tööjõus Eestis ja Pärnu maakonnas, 1997-2021. Allikas: Statistikaamet.

Märkus: Kõrgharidus siinses arvestuses (ISCED 2011) haarab alljärgnevat tasemeid - bakalaureus või sellega võrdsustatud haridus; magister või sellega võrdsustatud haridus; doktor või sellega võrdsustatud haridus.

Kui 1990. aastatel oli töötuse määr maakonnas väiksemaid Eestis (nt 1997. a kogu Eestis 9,6% ja Pärnumaal 5,3%), siis pilt muutus eelmise majanduskriisi ajal, täpsemalt 2012. aastal. Sel aastal oli kogu Eesti näitaja 10,0% ja Pärnumaa oma 11%. Sealt edasi

on valdanud hüplik trend, kus mõnel aastal maakonna pilt parem Eesti keskmisest ja vastupidi. Aastal 2021 oli näitaja täpselt samasugune (7,7%) nii kogu riigis kui Pärnumaal.

Joonis 61. Registreeritud töötuse määr kogu Eestis ja Pärnu maakonnas, 2015-2021, %. Allikas: Töötukassa.

Märkus: Töötuse määr ehk tööpuuduse määr – töötute osatähtsus tööjõus.

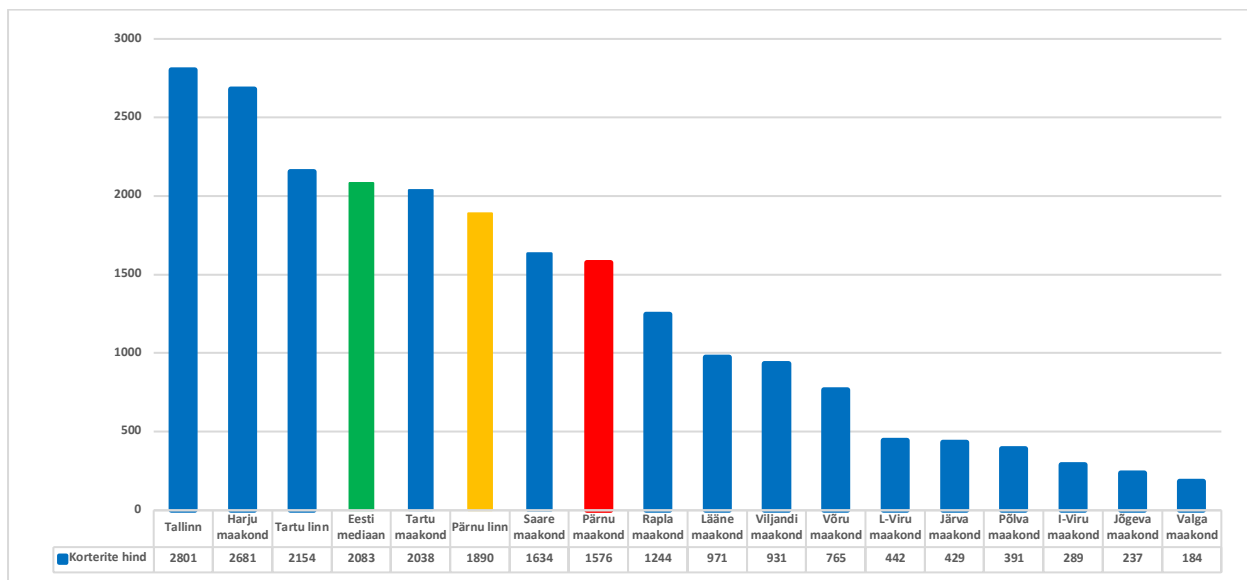
Värskeimad Töötukassa andmed (31. juuli 2022) näitavad, et Pärnumaal on 2727 ja Eestis 47 346 registreeritud töötut, see moodustab vastavalt 6,4% ja 7,3% tööjõust. Pärnu maakond on nende näitajatega Eestis 6. kohal (positiivses mõttes). Samal ajahetkel oli maakonnas välja pakutud 273 vaba töökohta (Eestis 6428).

Tööjõus osalemise määr näitab, et kui suur osa tööealisest rahvastikust on tööturul aktiivne: tööga hõivatud või tööd otsivad töötud. Aastatel 1997-2021 on selle määr kasvanud kogu Eestis 64,7%-lt 71,1%-ni. Pärnumaal vastavalt 65,4%-lt 72,9%-ni, olles endiselt kõrgem Eesti keskmisest. Kui kogu Eestis on seireperioodil 2018-2021 toimunud isegi väike tagasimineki (71,9%-lt 71,1%-ni), siis Pärnu maakonnas on jätkunud kasv (70,2%-lt 72,9%-ni).

Pikemas perspektiivis on ühiskonnale üha suuremaks probleemiks tööjõu vähesus – sellele on tähelepanu juhtinud ka Riigikontroll avalike teenuste osutamise hestlikkust käsitlevas aruandes (auditis).

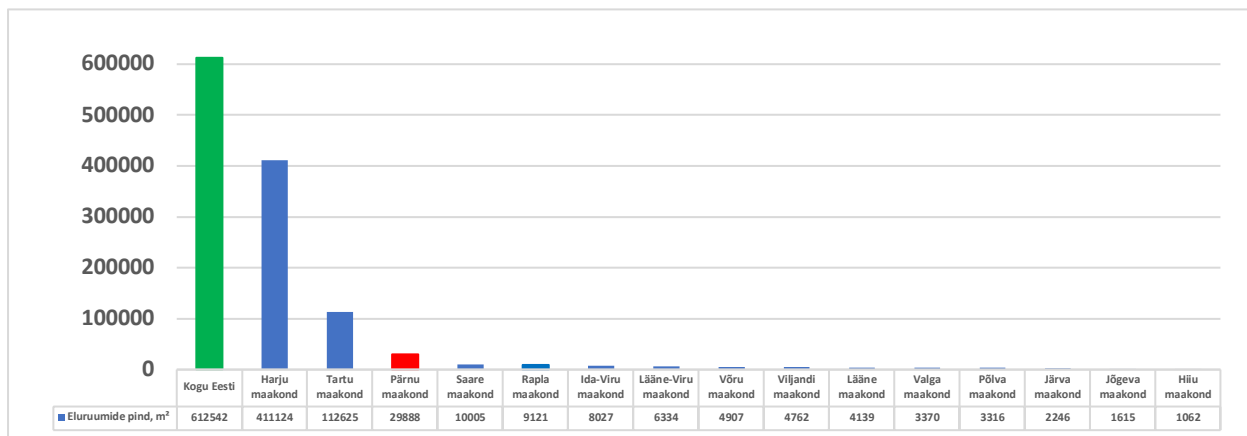
Kinnisvaraturg ja elamuehitus

Maakonna majandusel ja atraktiivsusel ning rahvastikuprotsessidel on teatud seosed kinnisvaraturuga. Alljärgnevalt värskeim „pilt“ Eesti kinnisvaraturu (sh Pärnu maakonna ja linna) kohta.

Joonis 62. Eesti kinnisvaraturu 2022. a juuli ülevaade: korterite hind (eurot/m²). Allikas: Mihkel Eliste – Arco Vara, 11.08.2022.

Märkus: Hiiu maakond puudub - andmed pole piisavad.

Joonis 63. Elamuehitus maakondades lõikes uusehituse kasutusse lubatud eluruumide, m² järgi, 2021. Allikas: Statistikaamet.

Pärnu maakond on endiselt Eesti suuruselt kolmas elamuehituspiirkond, seda nii ehitusmahu kui hinnataseme poolest. Põhiosa tegevusest toimub Pärnu linnas, järgneb linna lähiümbrus.

Transport ja logistika

Pärnumaa mereäärne asend, samuti paiknemine Via Baltica rahvusvahelisel maanteel, mis ühendab Tallinnat ja Riiat, on loonud head eeldused transpordi- ja logistikasektori arenguks. Viie transpordiliigi lõimumise unikaalset potentsiaali on suudetud rakendada vaid osaliselt.

Eesti Vabariik ja Pärnu linn on andnud halduslepingutega avaliku bussiliiniveo ja üle MTÜ-le Pärnumaa Ühistranspordikeskus (PÜTK). PÜTK on Pärnumaa kohalike

omavalitsuste ja Eesti vabariigi ühisomandis olev ettevõtte. Peamiseks bussiliikluse sõlmpunktiks on Pärnu bussijaam, mida opereerib ja valdab PÜTK. Pärnu maa- ja linnalinnaliinibussides kehtib ühtne piletiüsteem, mida haldab PÜTK ja mille toimise tagavad Pärnumaa vallad omapoolse rahalise toetusega.

Maakonnakeskuse kättesaadavus on kõige parem (üle kümne korra päevas) Saugas, Sindis, Audrus, Uulus, Pärnu-Jaagupis, Toris. Piisavalt hea on see ka teistes olulisemate maanteed (Lihula, Riia, Vändra, Kilingi-Nõmme) ääres paiknevates asulates. Seoses kahe Läänemaa endise valla liitumisega (2017. a) Pärnumaa Lääneranna vallaga on toimunud nende piirkondade bussiliinide võrgustiku integreerimine Pärnumaaga. Kõikidel Pärnust väljuvatel suundadel valitseb suur vajadus kergliiklusteede järele.

Tänaasel päeval puudub Pärnu maakonnas raudteeühendus. Reisirongiühendus Pärnu ja Lelle vahel on lõpetati 2018. aasta lõpus. Peale seda on jätkunud kaubavedu seoses ettevalmistustega Rail Balticu projekti elluviimiseks Pärnumaa-lõigul. Valminud ja kehtestatud oli Rail Balticu maakonnaplaneering (teemaplaneeringuna) ja koostamisel on eelprojektid kogu trassi kohta. Rail Balticu kiirraudtee trassil (109 km jääb Pärnu maakonda) reisirongiliikluse käivitamiseks käesoleva aastakümne lõpus ehitatakse maakonnas lisaks Pärnu reisiijaamale välja ka peatused ka Kaismal, Tootsil, Kilksamal, Surjus ja Häädemeestel. Lisaks rajatakse Pärnu lähedale kaubajaam koos hooldusdepooga.

Maakonna sadamatest suurim, Pärnu sadam asub Pärnu jõe suudmes ning on arvestatav regionaalne sadam Edela- ja Lõuna Eestis. Pärnu sadama tagamaaks on Pärnu, Viljandi, Tartu, Põlva, Võru ja Valga maakonnad ning Läänemaa ja Järvamaa lõunaosa. Tagamaal asub oluline osa Eesti sadamate kaudu väljaviidavatest tooraineressurssidest (kuni 45% metsaressursist ja kuni 65% turbaressursist) ja töötlevast tööstusest. Talvel on Pärnu laht üldjuhul jääs. Keskmine jääperioodi pikkus on kaks kuni kolm kuud ning sadama lahti hoidmiseks on vaja jäämurdjat. Veoste maht on olnud viimastel aegadel suurusjärgus 2 mln tonni. Kui 2000. aastal teenindati 1086 laeva, siis järgnevatel kümnenditel ligi 400-500 laeva aastas. Pärnu kaubasadama käibest moodustab lõviosa eksport (toorpuut, puidutooted, turvas ja turbatooted), impordis domineerib killustik jms. Sadama arengus võtmeküsimuseks kaubaterminalide kesklinnast väljaviimine on lõpule jõudnud. Uus hüpe Pärnu kui reisisadama (lisaks allpool käsitletud reisi parvlaevaühendusele) arengus sai alguse 2017. aastal, kui peale kesklinna kai rekonstrueerimist hakati seal vastu võtma ristluslaevu. Ristluslaevade vastuvõtmine jätkus taas sel aastal, peale vahepealset koroonaja katkestust.

Pärnu, Munalaiu, Manija ja Kihnu sadamate vahel toimub laevataval perioodil regulaarne laevaliiklus. Lisaks toimib maakonna loodenurgas mandri ja Saare maakonna vaheline reisi parvlaevaliiklus Virtsu sadama (Lääneranna vald) ja Kuivastu sadama (Muhu vald) vahel üle Suure väina. Munalaiu sadam asub Pärnumaal Tõstamaa osavallas. Sadama põhiülesandeks on reisi parvlaevaliikluse teenindamine. Parvlaevad väljuvad Munalaiust Kihnu ja Manija (Manilaiu) sadamatesse. Sadam saab vastu võtta ka jahte ja väikelaevu. Munalaiu (Manija) sadama koosseisu kuulub ka Manija sadama kai. Manija sadam teenindab parvlaevaliiklust, kuid saab vastu võtta ka paate ja väikelaevu. Kihnu sadam asub Kihnu saarel. Sadam koosneb kolmest

osast, mis kuuluvad erinevatele omanikele. AS Saarte Liinid haldab sadama riigile kuuluvat osa, mille põhiülesandeks on reisiparvlaevaliikluse kindlustamine. Lisaks võtab sadam vastu ka jahte, kaatreid ja väikelaevu. Sadam on hiljuti rekonstrueeritud. Erinevalt nelja aasta tagusest ajast tegeleb nüüd Kihnu saarega toimuva laevaliikluse korraldamisega nüüd Transpordiamet. Väikesaartega toimub ühenduse pidamine erijuhtumite puhul hõljukiga.

Teatavasti on Pärnumaa rannik koos väikesaartega Eesti tähtsaim rannakalanduspiirkond (aastakeskmise püük ligi 8 tuhat t). Pärnumaa kalasadamad on varasemalt teinud arenguhüppe EL Kalandusfondi rahastuse ja (põhiliselt) Liivi Lahe Kalanduskogu töö kaasabil.

Eelmisel EL rahastusperioodil oli suur tähelepanu multifunktsionaalsete väikesadamate võrgustiku väljaarendamisele. Väikesadamate kontseptsioonid märgitud Eesti kolmest väikesadamatega katmata rannikulõigust asuvad kaks Pärnumaal. Üks neist hõlmab rannikulõiku Kuivastust Kihnuni, teine aga Pärnust Kuivižini Lätis. Läbimurre saabus viimastel aastatel, kui sealhulgas Eesti – Läti (piiriülese koostöö) programmi vahendite kaasabil oli võimalik välja ehitada multifunktsionaalsete väikesadamate kett Liivi lahe rannikul nii Eestis kui Lätis. Pärnumaal puudutas see järgmisi väikesadamaid (põhjustatuna lõunasse): Varbla, Värati, Munalaiu ja Kihnu (Suaru). Endiselt on praegu aga katmata lõik mandriosa rannikul Pärnust Lätini.

Aastaid jäi teiste transpordiliikide arengust maha õhustransport. Taandareng oli märgatav lennuliikluse statistikas. Läbimurre lennujaama arengus saabus 2022. aastal, kui Pärnu lennujaamale avanesid uued võimalused peale viimastel aastatel toimunud rekonstrueerimist. Kahest avatud rahvusvahelisest regulaarliinist läks paremini mais avatud Helsingi lennuliinil (kokku 1404 reisijat, 52 lendu). Stockholmi lennuliini kasutas suvel toimund 30 lennu jooksul 344 reisijat.

Transpordi ja logistika valdkonnas on Pärnu maakonnal kohati Harjumaaga võrreldav potentsiaal erinevate transpordiliikide sünergia osas. Kui ühistransport sai hoo sisse eelmisel seireperioodil (saavutades head tagasisidet Eesti kõrgeima elanike rahulolu tasemega), siis praegu väärivad tunnustust arenguhüppe lennutranspordi valdkonnas. Areng pole viimasel seireperioodil olnud kiire maanteetranspordi puhul. Loodetavasti näeb peale vahepealseid viivitusi (mis põhjustab teatud ajanihke) raudteetranspordi osas Rail Baltic'u projekti edasiminekut.

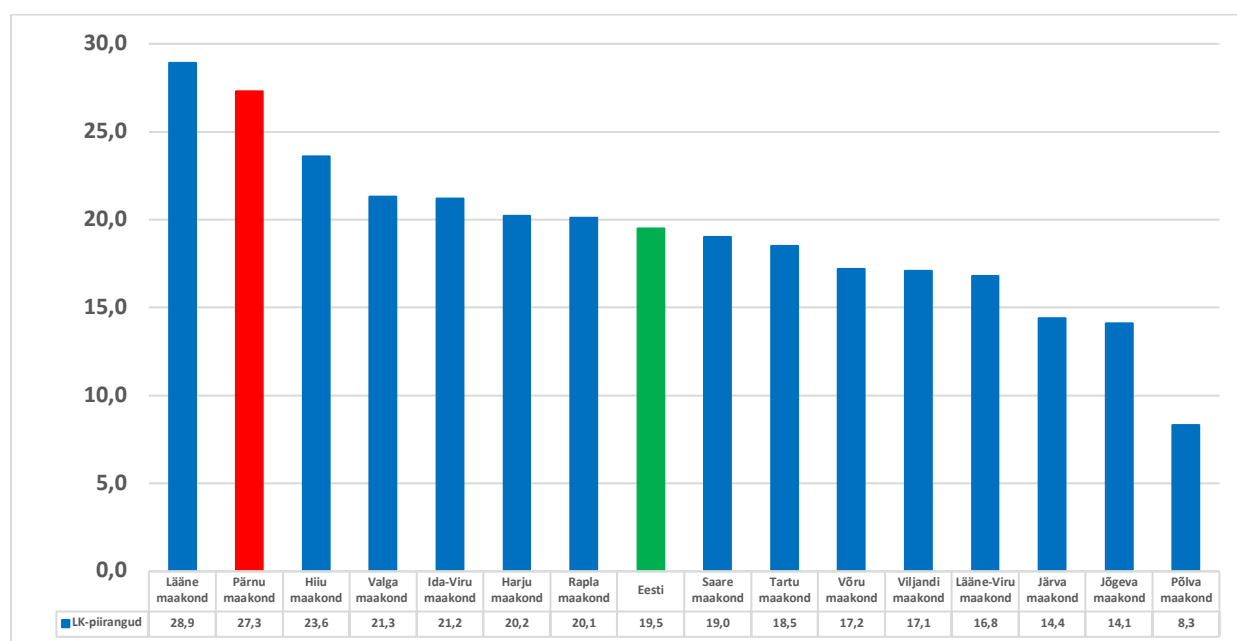
Keskkonnahoid ja kliimamuutustega kohanemine

Maakonna pinnamood on tasane. Rannikumeri on madal ja Pärnu lahe rannik kliima poolest Eesti soojemaid piirkondi. Pärnumaal on 189 vooluveekogu, neist 65 jõe ja oja valgala pindalaga üle 25 km². Pikim on Pärnu linnas merre suubuv Pärnu jõgi, mis on pikkuselt teine Eestis. Rannikujõed on tähtsad kalakudemisjõed ja nende veeseisundist sõltub kalavarude taastootmine Liivi lahes. Vee kvaliteet jõgedes on hea, selle tõestuseks on nende suhteline kalarikkus.

Pärnumaa maastikud on kujunenud mere taganemise tulemusel. Aastatuhandete jooksul on maastikud inimtegevuse ja loodusprotsesside koosmõjul läbi teinud ulatuslikke muutusi. Praegustest maastikest on suurem osa ümber kujundatud inimese poolt. Ürgseid maastikke on väga üksikuid, põhiliselt rabaalad suurte massiivide keskel.

Looduskaitse kontekstis on (seisuga 31.12.2021) kaitstavat territooriumi 27,3% protsenti Pärnu maakonna pindalast, selle suhtarvuga ollakse Läänemaa järel (28,9%) Eestis teisel kohal. Eesti keskmine on 18,8%. Pärnumaal on kaitstavate alade pindala suurenenud nelja aasta taguselt 24%-lt peale haldusreformi reformi käigus toimunud suurte loodusrikkustega (nt Matsalu rahvusparki lõunaosa) Hanila ja Lihula valla liitumist maakonnaga, Läänemaa suhtarv (mis oli neli aastat tagasi 32%) on aga sealhulgas selle tõttu langenud.

Kaitsealade maismaaterritooriumi pindala suuruse (148 104 ha) poolest on Pärnu maakond Eesti (kokku maismaal 847 201 ha) maakondade seas endiselt esikohal, järgnevad Harjumaa ja Ida-Virumaa. Pärnu maakonda jäävad osaliselt kaks rahvusparki – Soomaa ja Matsalu. Pärnumaa olulisemad kaitsealad on Nigula, Sookuninga, Nehatu, Luitemaa, Kikepera, Nätsi-Võlla, Lavassaare, Avaste ja Lindi looduskaitsealad; Lihula ja Tuhu maastikukaitsealad. Liites neile veel NATURA piirkonnad, on maakonnas erinevate piirangutega hõlmatud suur osa territooriumist.

Joonis 64. Looduskaitsealuseliste piirangute all oleva territooriumi (kaitsealad, hoiualad, kohaliku omavalitsuse objektid, püsielupaigad ja üksikobjektid) osatähtsus pindalast maakondade lõikes, seis 31.12.2021, %. Allikas: Keskkonnaagentuur.

Veekasutusest tulenev reostuskoormus on vähenenud viimase paarikümne aasta jooksul kõigi peamiste reostuskoormuse näitajate lõikes.

Jäätmemajanduses on toimunud suured muutused. Suletud on kõik keskkonnanõuetele mittevastavad prügilad ning maakonna

jäätmete ainsaks ladestuskohaks on Paikuse vallas asuv OÜ Paikre jäätmekäitluskeskus, mille põhilisteks funktsioonideks on jäätmete taaskasutusse suunamine ning kasutuskõlbmatute jäätmete keskkonnaohutu ladestamine. Kindlasti on tulevikku vaadates ringmajanduse arendamisel väga palju arenguruumi.

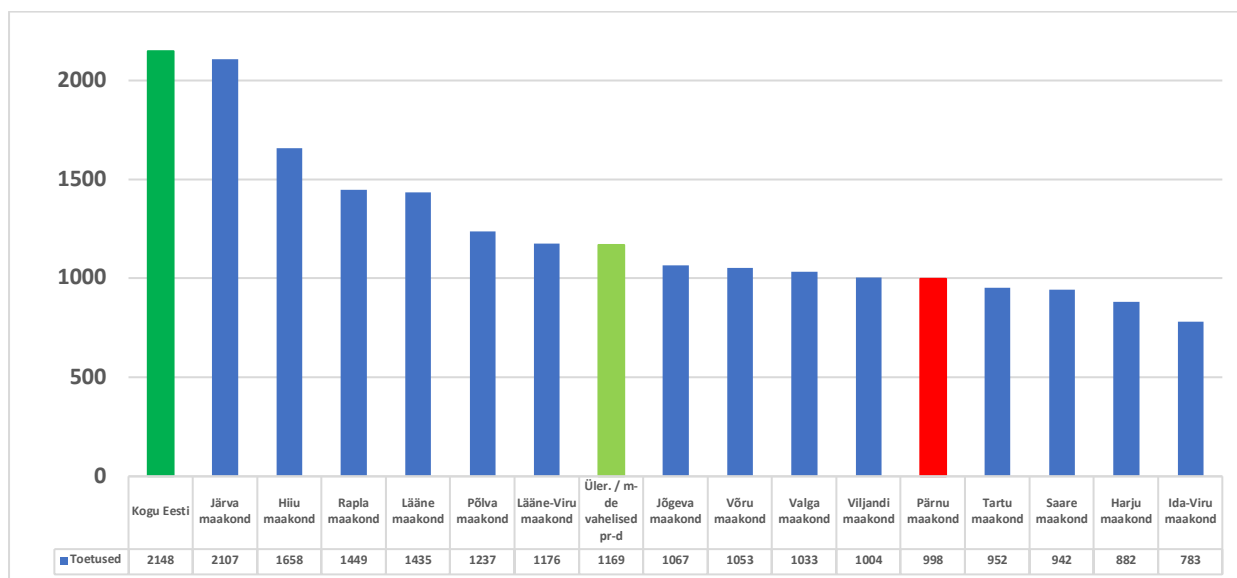
Kohalikud omavalitsused, avalikud teenused ja struktuurivahendid

Sarnaselt teiste suurema rahvaarvuga maakondadega on EL toetuse suurus elaniku kohta Eesti keskmisest väiksem. Tähelepanuväärne on, et arvestuslikult suurem maht EL toetusi on antud üleriiklikele ja maakondade vahelistele (suur)projektidele.

Tabel 3. EL rahastusperioodi 2014-2020 struktuuritoetused (EL osalus projektides) väljamaksete alusel maakondade lõikes, eurot. Allikas: Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK) – seis 01.08.2022.

Jrk. nr	Maakond	Väljamaksed (EL osalus), eurot
1	Harju	542 316 031,37
2	Tartu	150 209 935,15
3	Ida-Viru	103 937 029,77
4	Pärnu	85 547 704,35
5	Lääne-Viru	69 042 821,35
6	Järva	62 562 070,79
7	Rapla	48 591 825,56
8	Viljandi	45 590 263,11
9	Võru	35 992 283,83
10	Jõgeva	29 737 112,78
11	Põlva	29 683 063,64
12	Saare	29 468 852,74
13	Lääne	29 038 088,19
14	Valga	28 571 163,53
15	Hiiu	14 085 881,19
Üleriiklikud / Maakondade vahelised projektid		1 556 897 739,57
Kokku		2 861 271 866,92

EL rahastusperioodi 2014-2020 suurima rahastuse saanud Pärnumaa projektid olid (EI toetus mln eurodes, RTK andmetel): Pärnu jõestiku elupaikade taastamine (12,787); Via Baltica Nurme lõigu ehitus (4,426); Raja tn lasteaia rajamine Pärnus (4,039); Pärnu-Rakvere-Sõmeru Vändra-lähedase lõigu rekonstrueerimine (3,4); Pärnu Päikese Kooli õppehoone ehitamine (3,225); Pärnu Vanalinna Põhikooli rekonstrueerimine (2,852); Kilingi-Nõmme reoveekogumisala veemajandusprojekti II etapp (2,309); Pärnu Haigla esmatasandi tervisekeskus (2,2); Pärnu Tammsaare Kooli rekonstrueerimine (2,148); SA Pärnu Haigla COVID-19 kriisiks valmisolek ja investeeringud haiglavõrgu jätkusuutlikusse (1,936).

Joonis 65. EL rahastusperioodi 2014-2020 struktuuritoetused (EL osalus projektides) elaniku kohta väljamaksete alusel maakondade lõikes, eurot. Allikas: Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK) – seis 01.08.2022.

Maailmapanga ja minuomavalitsus.ee (Rahandusministeerium) koostöös 2021. a sügisel läbi viidud uuringust selgus, et enamik Eesti elanikest oli oma elukohaga rahul. Selgus, et üldine teenuste kvaliteet oli seotud inimeste rahuloluga, st kõrge teenustasemega omavalitsustes elasid rahulolevamad elanikud. Lisaks olid olulisel kohal majanduslikud tingimused. Põhilised tegurid, mis inimeste rahulolu kohalikul tasandil mõjutasid olid teenuste keskmine kvaliteet, omavalitsuse keskmine töötuse määr, vastaja tööalane staatus ja leibkonna sissetulek. Eeltoodu kajastus ka Pärnu maakonnas: suurema rahulolu poolest paistsid silma Pärnu linn, Häädemeeste ja Tori, skaala teises otsas olid loogiliselt suuremate sotsiaal-majanduslike väljakutsetega Lääneranna ja Saarde.

Avalike teenuste tulevikku silmas pidades on oluline roll rahvastikuarengu peatükis käsitletud ühiskonna vananemise ja kahanemise protsessidel. Riigikontrolli auditis „Esmatähtsate avalike teenuste tulevik. Aastaruanne Riigikogule“ (2020) on käsitletud kriitilist olukorda avalike teenuste osutamise valdkonnas tulevikus. Seis on kõige vähem kriitiline Harju- ja Tartumaal, laias laastus on Pärnu maakond tulevikuprognoozi silmas pidades nõrkeskmikeys. Pensionieelikute (kel tekib õigus pensionile siirduda lähema 5-10 aasta jooksul) ja -ealiste osakaal on maakonnas perearstide seas 56%, õpetajate seas 41%, politseiametnike seas 31% ja päästjate seas 25%.

Pärnumaa kohalike omavalitsuste koostöö on varasemalt olnud kogu Eesti kontekstis silmapaistev. Siinkohal oli oluline roll POL-il Positiivsete näidetena minevikust toome sihtasutuse Pärnumaa Turism (SAPT), Pärnumaa keskkonnahariduskeskuse, KOIT-kavast rahastatava maakonna korvpalliväljaku projekti ja kaasaaitamise (sh kaasrahastamise) Lottemaa teemapargi rajamisel, samuti Pärnumaa ühistranspordi arendamisega projektide (sealhulgas Pärnu uue bussijaama rajamine) elluviimise. Kohalike omavalitsuste ühinemiste temaatika osas tuleb

märkida, et varasematel aegadel kaasnesid peaaegu iga kohalike omavalitsuste valimiste ajaga vabatahtlikud ühinemised: 1996. aastal Pärnu-Jaagupi alev ja Halinga vald (esimesena Eestis), 2005. aastal Kilingi-Nõmme linn, Saarde vald ja Tali vald; 2009. aastal liitus Kaisma vald Vändra vallaga; 2013. aastal aga Lavassaare vald Audru vallaga. Peale haldusreformi 2017. aastal on Pärnu maakonnas seitse kohalikku omavalitsust senise 19 asemel. Selle reformi käigus suurenes maakond kahe valla võrra Lääne maakonnast: Hanila ja Lihula vald. Hetkel on väga aktuaalne konsensusse leidmine tähtsa koostööformaadi – maakondliku arendusorganisatsiooni küsimuses.

Lõpetuseks, unikaalseks kogemuseks kogu Eestis oli maakogu - maakonna kõigi kohalike omavalitsuste volikogude liikmete ja valitsusjuhtide foorum. Nüüd on mõttekohaks, et kas ja kuidas võiks kaasamist silmas pidades seda formaati tulevikus taas kasutada maakonna arengu hüvanguks.